

**Др Станимир Ђукић
Др Јован Веселиновић**

БЕЗБЕДНОСТ У СПОРТУ

Београд, 2021.

БЕЗБЕДНОСТ У СПОРТУ

Издавач

АЛФА БК УНИВЕРЗИТЕТ
Палмира Тољатија број 3, Београд

За издавача

Проф. др Јозефина Беке Тривунац

Аутор

Проф. др Станимир Ђукић
Проф. др Јован Веселиновић

Рецензенти

Проф. др Бојан Димитријевић
Проф. др Ненад Аврамовић
Проф. др Радован Илић

Лектор

Наташа Канкараш

Припрема за штампу и дизајн корица

Мр Владимир Шапо

Штампа

„Apollo Graphic Production d.o.o.“ Београд

Тираж

300

ISBN-978-86-6461-040-7

АЛФА БК УНИВЕРЗИТЕТ
Београд, 2021.

САДРЖАЈ

Предговор.....	5
Увод.....	7
Глава I	
МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ И ДЕФИНИСАЊЕ ФЕНОМЕНА БЕЗБЕДНОСТИ У СПОРТУ	
1. Развој безбедности у спорту као наставно-научне дисциплине	9
2. Место предмета безбедности у спорту у систему наука	13
3. Предмет безбедности у спорту.....	15
4. Основне методе науке о безбедности-методи истраживања безбедности у спорту	16
4.1. Извори података о безбедносним појавама и догађајима	17
4.2. Најчешћи проблеми у истраживању безбедносних појава и догађаја	19
Глава II	
БЕЗБЕДНОСТ	
1. Појам безбедности.....	21
1.1. Различито схватање појма безбедности	23
1.2. Филозофија безбедности	28
2. Савремено схватање појма безбедности	31
3. Класификација појма безбедности	33
3.1. Глобална безбедност	36
3.2. Појам изазова, ризика и претњи безбедности	38
4. Савремени безбедносни изазови, ризици и претње безбедности	44
4.1. Специфичност феномена корупције.....	47
4.1.1. Извори корупције	51

4.1.2. Појавни облици корупције	57
4.1.3. Конфликт интереса.....	69

Глава III

СПОРТ

1. Дефинисање појма спорта	79
2. Национална стратегија развоја спорта у Републици Србији и улога кључних институција	83
2.1. Закон о спорту - уводне одредбе.....	83
2.2. Систем спорта и учесници у систему спорта	90
2.2.1. Физичка лица у систему спорта	91
2.2.1.1. Остала физичка лица у систему спорта.....	97
2.2.2. Организације у области спорта	101
2.2.2.1. Спортске организације.....	101
2.2.2.1.1. Спортско удружење	103
2.2.2.1.2. Спортско привредно друштво	117
2.2.2.2. Предузетник.....	118
2.2.2.3. Спортска друштва.....	120
2.2.2.4. Грански спортски савези	120
2.2.2.5. Спортски савез Србије и други територијални спортски савези	123
2.2.2.6. Олимпијски комитет Србије и Параолимпијски комитет Србије	125
2.2.2.7. Стручна и друга удружења и савези у области спорта.....	127
2.2.2.8. Завод за спорт и медицину спорта Републике Србије	127
2.2.2.9. Установе и привредна друштва за обављање спортских делатности	129
2.2.2.10. Спортске задужбине, фондације и фондови	130
2.3. Општи интерес.....	130

2.4. Категоризација у области спорта.....	145
2.5. Школски и универзитетски спорт и физичко васпитање деце предшколског узраста.....	147
2.6. Спортски објекти.....	148
2.7. Спортске приредбе	151
2.7.1. Национални савет за спречавање негативних појава у спорту и Савет за спорт	155
2.8. Евиденције	156
2.9. Надзор над применом Закона о спорту	158
2.10. Казнене одредбе	162

Глава IV

УНУТРАШЊА БЕЗБЕДНОСТ И ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА (У СПОРТУ)

1. Дефинисање појма унутрашња безбедност....	172
2. Облици угрожавања унутрашње безбедности.....	174
2.1. Социјална патологија.....	174
2.1.1. Криминалитет....	175
2.1.2. Наркоманија.....	176
2.1.3. Проституција.....	178
2.1.4. Алкоголизам и коцкање.....	179
2.2. Екстремизам.....	179
2.3. Угрожавање безбедности саобраћаја.....	180
2.4. Нарушавање јавног реда и мира.....	189
2.4.1. Прекршаји против јавног реда и мира.....	190
3. Спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама	197
3.1. Безбедност и спортске приредбе.....	197

3.2. Мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама.....	199
3.2.1. Превентивне мере.....	199
3.2.2. Мере које се предузимају на спортским приредбама	199
3.2.3. Мере које се предузимају на спортским приредбама повећаног ризика	200
3.2.4. Мере које предузимају надлежни државни органи.....	203
3.3. Казнене одредбе	204
4. Неки савремени безбедносни проблеми	204
4.1. Корупција као фактор угрожавања безбедности.....	205
4.1.1. Осврт на нека схватања појма корупције.....	206
4.1.2. Подела и основне врсте-типови корупције.....	208
4.1.3. Корупција и безбедност друштва.....	228

Глава V

МЕНАѢМЕНТ БЕЗБЕДНОСТИ У СПОРТУ

1. Појмовно дефинисање менаѢмента	232
1.1. Појам и атрибути менаѢера.....	236
1.1.1. МенаѢери и лидери	238
2. Појмовно одређење менаѢмента у спорту	239
2.1. Методе спортског менаѢмента.....	247
2.2. Технике у спортском менаѢменту	252
2.3. Технологија спортског менаѢмента.....	256
2.4. Кибернетски систем спортског менаѢмента.....	259
3. Практична примена менаѢмента у спорту	262
3.1. Спортски менаѢмент и комерцијализација у спорту.....	264
3.2. МенаѢмент у спорту и морална одговорност бизниса према спорту.....	266

4. Менаџмент нивои у спортској организацији.....	268
4.1. Топ менаџери.....	271
4.2. Функционални менаџери.....	273
4.3. Оперативни менаџери.....	274
4.3.1. Менаџмент и спортски тренери.....	276
5. Менаџмент безбедности у спорту.....	282
5.1. Развој менаџмента безбедности у спорту	283
5.2. Појам менаџмента безбедности у спорту.....	287
5.3. Место менаџмента безбедности у организацији	288
5.4. Основни задаци менаџмента безбедности у спорту.....	289
5.5. Процес менаџмента безбедности у спорту	290
5.5.1. Планирање као функција менаџмента безбедности у спорту	292
5.6. Дефинисање циљева у менаџменту безбедности у спорту	297
5.7. Безбедносна процена у спорту	298
5.7.1. Методологија за израду безбедносних процена у спорту	299
5.7.2. Процена ризика и управљање ризиком у спорту	300
5.7.3. Процес доношења одлука у спорту	301
ЛИТЕРАТУРА	310
О АУТОРУ	324

ПРЕДГОВОР

Књига под називом „*Безбедност у спорту*“, која је пред читаоцима, има неки свој развојни пут, као и сваки други писани материјал. Садржај књиге, који је био намењен интерној употреби и раду са студентима, настао је за потребе Наставног плана и програма мастер академских студија *Менаџмент у спорту*, Факултета за менаџмент у спорту, Алфа БК Универзитета.

Намена књиге је да студентима помогне у стицању основних, како теоријских тако и практичних знања из области безбедности и спорта, са циљем бољег разумевања свих безбедносних изазова, ризика и претњи који на различите начине угрожавају или онемогућавају нормалан рад и пословање у спорту, односно, спортских организација и спортских субјеката. Осим тога, књига је намењена стручној, научној и широј јавности, као и другим лицима чији је основни задатак безбедност у спорту - спортским субјектима, и заштита лица, имовине и пословања, односно професионалцима који теоријски и практично изучавају ову област. Имајући у виду да књига има и инструктивни карактер, корисно ће послужити и свим другим заинтересованим лицима, који по разним основама имају додирних тачака са безбедносно-спортским сектором, привредним активностима, заштитном и самозаштитном делатношћу, или једноставно желе да прошире и продубе своја постојећа сазнања из ове области.

Било која књига, па свакако ни ова, упркос свим напорима, не може да обухвати све области спорта и спортског пословања, нити може унапред дати одговоре на сва питања са којима се менаџмент безбедности, односно менаџери за безбедност у пракси, или студенти у настави сусрећу. Тако да ова књига није ни писана са том намером.

Можемо рећи да је презентовање књиге „*Безбедност у спорту*“, имало за циљ да се област безбедности у спорту (спортских субјеката), уз примену научно-истраживачких метода (дескрипција, класификација, систематизација, анализа-синтеза, индукција-дедукција, компаративна анализа, дескриптивна статистика, студије случаја, историјски метод и сл.), презентује јавности и систематизује на једном месту као недељива целина. С тим у вези, књига је конципирана, садржајно и методолошки уређена, тако да на једноставан и разумљив начин приказује теоријске и практичне елементе планирања, пројектовања и организовања, а самим тим и функционисања система безбедности у оквиру спортских организација и спортских субјеката, односно безбедносно-спортског сектора. У току израде књиге са наведеним садржајем, а посебно у њеном структурирању, наилазили смо на низ различитих потешкоћа и препрека, што је изискивало додатно ангажовање знања, информација и предвиђеног времена.

Иако је безбедност у спорту и спортским субјектима интегрални део система националне безбедности, а самим тим и битан чинилац остваривања пословне функције у заштити имовине, лица и пословања, још није нашла

своје право место у теорији и пракси безбедности. Опредељење аутора за изучавање *Безбедности у спорту*, као подсистема цивилне и националне безбедности, настало је из потребе критичко теоријске анализе модерног друштва и суочавања са неолиберализмом (глобализацијом). Надаље, појам безбедности би требало размотрити у склопу нових облика друштвене и индивидуалне контроле, односно показати да је безбедност по први пут у историји постала темељна економска чињеница модерног друштва, односно да је страх и производња страха, а самим тим и потреба за безбедношћу изронила као незаменљив инструмент политике и раста капитала (чувено дело Herberta Markuzea *Човек једне димензије* из 1964. године, управо радикално тематизује овај увид). Било би неопходно да студенти свој студиј усмере и ка критичким хоризонтима, да тако постану у правом смислу интелектуалци, односно да се критички упознају са стварношћу сопственог времена. Критичка теоријска анализа модерног друштва треба да суочи студенте са неолиберализмом (глобализацијом) и свим оним модерним тенденцијама апсолутне контроле, заправо тенденцијама које би да апсолутно загосподаре свим аспектима човековог живота: од емоција до научних, политичких, економских, спортских, информативних, медијских, уметничких, климатских, прехрамбених, здравствених аспеката људских потреба, једном речју било би неопходно да се студенти суоче и са свим оним опасним тоталитарним и недемократским тенденцијама које отварају сасвим другачију слику природе и улоге безбедности у модерном друштву. Озбиљан увид у ова питања омогућава литература која је настајала тридесетих, а посебно између шездесетих и осамдесетих година прошлог века (М. Horkhajmer, Т. Adorno, Н. Markuze), али и новија (Е. Hobsbaum итд).

Менаџери за безбедност, данас су једни од најплаћенијих делова управљачких органа у свету, а на њиховим проценама се темеље најважнији стратешки циљеви развоја система. Безбедност се фокусира на идентификовање фактора ризика, процене и третмане ризика, али и на развијање одбрамбених механизма заштите највећих система, компанија и организација.

Изузетну захвалност дугујемо Алфа БК Универзитету, што је омогућио да се једна оваква књига објави у оквиру издавачке делатности. Такође, велику захвалност дугујемо рецензентима који су стручним рецензијама допринели квалитету и угледу књиге.

Посебну захвалност дугујемо нашим породицама на великој подршци коју су нам пружале све време док је ова књига настајала, односно које су, као и увек, несебично стајале уз нас.

И на крају, све критичке примедбе и предлоге, као и добронамерне сугестије које буду долазиле од читалаца, допринеће побољшању и унапређењу квалитета књиге и представљаће велику помоћ у њеној евентуалној каснијој доради.

У В О Д

Данас је реч *безбедност*, у готово свим језицима и културама, ушла у употребу у великом броју веома различитих друштвених области, као што су спорт, политика, здравство, информатика, екологија, психологија, економија и финансије, архитектура итд. (Ђукић, 2017:15).

Када говоримо о унутрашњој безбедности, односно о изворима и облицима угрожавања унутрашње безбедности, у наредном делу књиге ћемо се осврнути на социопатолошке облике угрожавања, криминалитет и корупцију, угрожавање јавног реда и мира и др. Посебно ћемо се задржати на угрожавању јавног реда и мира, односно нарушавању јавног реда и мира на спортским и другим приредбама.

Посматран у најбољем светлу, такмичарски спорт може да буде трагање за људском изврсношћу, може да прикаже лепоту, и да створи узбуђење и која фасцинира милионе људи широм света. Али да ли је његова популарност, такође, и његова Ахилова пета? Спорт - следи догађаје високог профила, драматична спортска такмичења, харем у популарним спортовима, нешто су што се тражи. Људи желе да виде такве догађаје, понекад они у спортским звездама виде себе, и показују огромну лојалност према таквим тимовима или појединцима. Али пошто су елитни спортови тражени, они су нешто што људи желе да плате да би видели. Другим речима, спорт је постао заједничко трагање за изврсношћу. Силе туриста претвориле су га у робу. Најбољи професионални спортисти и тренери у популарним спортовима често зараде неколико милиона долара у сезони, често много, много више него наставници, председници колеџа, онколози, и др. Професионална спортска роба може да вреди стотине милиона долара. Чак и на нивоу универзитетског спорта у САД, високопрофилисани амерички фудбал и кошарка највишег нивоа сматрају се, мада то није увек тачно, спортовима који „стварају приходе“. Спортисти високог профила пружају забаву и, као и остали забављачи, могу имати огроман утицај на млађе навијаче. Спорт доминира масовним медијима, и телевизијском праву на велике догађаје, као што је НБА мушко кошаркашко првенство, продају се за милијарде долара. У спорту, дакле, не учествују само спортисти на разним нивоима игре. Елитни спортови, икључујући и главне професионалне спортове, такође су постали комерцијалне установе са управљачким телима и бизнисом који прелази оквире спортског интересовања. Да ли је ова комерцијализација спорта добра или лоша? Коју врсту моралних проблема она носи? Да ли се спорт, као што многи тврде, покварио због своје улоге у свету трговине и туриста? Да ли је постао само још једна роба, нешто што се купује и продаје, и да ли му је ова комерцијализација одузела његову чистоту и оштетила вредности које су се онога што спорт чини значајном области труда и успеха? У овој књизи размотрићемо и неке од проблема који настају због комерцијализације

спорта. Посебно ћемо анализирати тврдњу да је комерцијализација спорта довела до његове корумпираности, и размотрити одређене проблеме настале у покушају да се спорт „прода“ широком гледалишту.

Савремено друштво је уређено на основу разних правила која имају за циљ дефинисање односа међу људима. Те законитости могу бити формалне и неформалне. Формалне законитости углавном је једноставно одредити, док су неформалне теже, или тешко уочљиве, чак и када се темеље на формалним законитостима.

У савременом друштву, укупна безбедност, а самим тим и безбедност у спорту и спортским субјектима, доживљава промене, посебно у транзиционим периодима и глобализацијом економије, као и у динамици националног друштвеног и економског развоја, научно-технолошког напретка, како на националним, тако и на међународним нивоима.

Транзициони период је доба промене формалних правила и промене институција. Међутим, са овим променама које се дешавају релативно брзо, често једном законодавном одлуком, неформална правила се мењају споро, премда се прилагођавају новонасталим формалним правилима. Неформални односи из периода социјализма, у доба транзиције еволуирају и заједно са формалним правилима мењају своје лице. Ови односи прате прерасподелу добара и моћи.

Транзиционе промене у многим земљама донеле су нове законе о власничким правима, фискалном систему и сл., који су готово прекопирани из законодавстава западних земаља. Како екстерни утицаји имају различито деловање у различитим земљама, економски резултати који су из ових закона проистекли сасвим су другачији од оних у земљама одакле изворно потичу. Иако су правила иста, разликује се понашање учесника и начин примене и његово спровођење.

С обзиром на комплексност и разуђеност подручја на које се односи, књигу смо структурирали и конципирали, поред **предговора и увода**, кроз **пет кључних тематских целина-поглавља**, која су даље сегментирана на низ ужих тема и подтема. На крају, уз приложу библиографију, истраживачку грађу и коришћење релевантних истраживачких метода, наведен је попис референтне литературе, која студентима и свим другим читаоцима омогућава увид у оно што је све у нас, или у нашем ближе окружењу објављено, не само из ове уско специјалистичке области безбедности, већ и блиских дисциплинарних подручја са различитих гледишта. Такође, наведена су поједина питања из области које су у центру интересовања, изучавања и истраживања безбедности у спорту, као нове научне дисциплине у склопу корпуса наука о безбедности.

Глава I

МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ И ДЕФИНИСАЊЕ ФЕНОМЕНА
БЕЗБЕДНОСТИ У СПОРТУ**1. Развој безбедности (у спорту) као наставно-научне дисциплине**

Када је у питању развој безбедносних наука, могуће је посматрати на две паралелне и изузетно повезане равни, и то: „праксе" и „теорије" безбедности. Безбедносна пракса је старија, а теорија безбедности је њен продукт, али и ослонац њеног развоја. С тим у вези, као пракса, безбедност је стара, колико и људски род. Настала је материјализацијом човекових емоција и нагона за самоодржањем (*инстинкта страха, биолошког механизма опстанка организма*) - (Dillon, 1996). Од првобитно појединачног (*само*)*заштитног* понашања, временом је постала *колективна* (групна, племенска, друштвена, државна, међународна) *заштитна делатност* (*функција*). У ужем смислу, заснивала се на војним, а касније и на преговарачким (политичким и дипломатским) принципима. Шире посматрано, готово сви видови људске делатности и иновације били су у функцији безбедности¹ (Мијалковић, 2011).

Са развојем друштва, као и са повећањем обима, разноврсности и деструктивности опасности и претњи, мењао се и контекст безбедности. Таква ситуација је, поред многобројних фактора, последица недовољног познавања појава којима се угрожавају референтне вредности човека, државе, међународне заједнице и планете, али и механизма њихове заштите. С обзиром на то да је спознаја проблема нужен услов њиховог решавања, дошло је до развоја безбедносних теорија у оквиру којих се применом посебних метода (техника и средстава) и правила логике систематизују постојећа и проналазе нова знања о безбедносним појавама и безбедносној пракси.

Корени теоријске мисли безбедносних наука приметни су у раном стадијуму развоја друштвених наука, пре свега у античкој филозофији, социологији и историји. Наиме, иако безбедност није била посебна научна област, непрекидна трагања античких мислилаца за достизањем, унапређењем, уживањем, заштитом и одбраном друштвених вредности, пре свега мира, слободе, права, дужности и одговорности појединца и полиса, за унапређењем организације и функција државе, али и осталих сфера (не)државног живота, свакако су се рефлектовала на безбедност. Антички, али и потоњи мислиоци неће нас „научити свему што

¹ Од развоја лова, пољопривреде, спорта, медицине, грађевинарства, оружја, транспортних средстава, јавних служби до телеграфа, телефона, летелица, радара, интернета, ласера, сателита итд

желимо да знамо о безбедности, али ће нам помоћи да научимо *како да размишљамо* о безбедности, *о чему* да размишљамо и *зашто*" (Kolodziej, 2005).

Такође, можемо рећи да, многи елементи теорије и праксе безбедности развијали су се у оквиру религије. Реч је о идејама појединачних и колективних вредности, начинима њиховог достизања и заштите, али и о развоју појединих видова служби безбедности, нарочито црквене дипломатије и извесних обавештајних служби. Паралелно с религијом, у народу се развијала и псеудорелигијска (паганска) пракса (веровања, магијски ритуали и обичаји) заштите безбедности појединца и колектива (Требјешанин, 1991). Тако се, у симбиози са (само)заштитном праксом, развијала *безбедносна култура*.

У ширем смислу, елементи теорије безбедности развијали су се вековима, најпре у оквиру војних наука и дисциплина (првенствено ратне вештине, методике обавештајног рада, цивилне заштите и одбране), а касније и правних наука (пре свега, дисциплина међународног, уставног, управног и казног права, као и теорије државе и права), политичких наука и дисциплина (превасходно политичких система и науке о међународним односима), криминолошких дисциплина (криминалне етиологије, феноменологије и виктимологије), криминалистичких дисциплина (првенствено криминалистичке методике), организационих и наука о управљању итд. Временом су се, екстракцијом појединих фондова знања о безбедности из наведених научних дисциплина, развиле самосталне - синтетичке, али и јединствене дисциплине безбедносних наука (Стајић, 2008).

Посматрајући у ужем смислу, безбедносне науке су младе и развијају се са наглим развојем безбедносне праксе током Другог светског рата и тзв. хладног рата. Пре тога, теорија безбедности је била сурогат тзв. *ратних студија, одбрамбене и војне стратегије и геополитике*. После Другог светског рата, издиференцирале су се тзв. *стратешке студије и мировне студије* (Мијалковић, 2011). У њиховом фокусу су безбедност државе од могућих војних претњи и угрожавања оружјем за масовно уништавање, трагање за моделима унапређења мира у свету, а касније и тзв. економска и еколошка безбедност. Иако су се још увек развијале у оквиру стратешких студија, период шесте и седме деценије прошлог века важи за „златно доба" *безбедносних студија*. Коначно су се издиференцирале тек по окончању хладног рата, када су се развиле у оквиру више истраживачких школа и праваца. За референтне објекте заштите имале су *човека, друштвене групе и планету*, а пажња је проширена и на широк спектар невојних претњи и претњи које долазе од недржавних актера и из животне средине. Од тада се *Security Sciences* и *Security Studies* изучавају широм света на високошколским установама, из којих се превасходно регрутују будући припадници сектора безбедности (Buzan, Hansen, 2009).

Када је у питању наша земља, такав тренд, мада знатно успорен, присутан је и у нашој земљи. С тим у вези, може се констатовати да су безбедносне науке првенствено изучаване на војним академијама. Након тога, оснивањем појединих цивилних факултета, пре свега, Факултета народне одбране Универзитета у Београду и Факултета безбедности и друштвене самозаштите Универзитета у

Скопљу, разбијене су илузије о томе да је теорија безбедности ексклузивитет војних школа и академија. Једина високошколска установа у Србији у којој се данас примарно изучавају безбедносне науке јесте Факултет безбедности Универзитета у Београду.

Овоме свему доприноси и измена укупног контекста безбедносне праксе у другој половини, а нарочито у последњем кварталу XX века: држава више није једини „провајдер“ безбедности, то су и недржавни и међународни актери; истовремено, држава више није ни једини објекат безбедности, већ су то и појединац, друштвене групе, међународна заједница и човечанство; осим војних, у фокус безбедности постављају се и многе невојне претње, којима се не одупире искључиво војска и, најзад, укупну друштвено-економску транзицију (пре свега, реалсоцијалистичких земаља) прати и реформа сектора безбедности.

На основу свега изнетог, ова и оваква ситуација свакако условљава и проширивање истраживачког поља безбедносних наука. Истовремено, приметна је и тенденција проширивања поља научно-образовног интересовања других факултета, у оквиру чијих студија се такође изучавају безбедносне науке. Из тих разлога, проблемом безбедности делимично се бави низ дисциплина друштвених наука, у оквиру студија разних факултета, као и неке природне и техничке дисциплине које су мање-више везане за проблематику угрожавања безбедности. Свака од тих дисциплина успоставља своје методе у оквирима науке за изучавање проблема безбедности, полазећи од неких општих принципа сазнања друштвене стварности и узрочно-последичних веза успостављених друштвених односа. Међутим, без обзира на релативно велики број научних дисциплина које разматрају овај проблем, са сигурношћу се може рећи да област безбедности у прошлости није довољно научно и теоријски изучавана. Тек после Другог светског рата појављују се прва дела заснована на основним принципима и методама научно-истраживачког рада, у којима се саопштавају резултати тог рада у области безбедности. У то време, а нарочито у последњих неколико година, јавиле су се идеје и потреба за новом научном дисциплином, која би се бавила истраживањима и теоријским уопштавањем проблематике и питања из области безбедности у спорту и заштите спортских субјеката. Теоријска сажимања настала у оквиру ове научне дисциплине омогућила би објективно посматрање појава безбедности и видова угрожавања безбедности и спортских субјеката. Успостављање нових уопштених знања у оквиру нове научно-наставне дисциплине назване Безбедност у спорту омогућило би сублимирање проблематике безбедности у нови научни систем, где би се она посматрала у склопу друштвених, економских, правних, политичких, војних и међународних односа (Стајић, 2011), али и природних и техничко-технолошких догађања.

Иако је у новије време било покушаја да се појаве, методе и институције безбедности у нас научно фундаментирају, у склопу других наука, сасвим је јасно да се потреба за проширивањем теоријског знања и његовог утицаја на безбедносну праксу, може остварити само новим и на науци заснованим методама, циљевима и средствима, наставно-научне дисциплине коју називамо Безбедност у спорту.

Безбедност у спорту, као назив нове наставно-научне дисциплине, је релативно нов и настао је у процесу конципирања наставних садржаја овог предмета. За ову нову наставно-научну дисциплину кажемо да је научна дисциплина у развоју, којој је тешко одредити комплекс друштвених наука којем припада. Одређивање припадности Безбедности у спорту једном од комплекса наука, на основу класификација науке не служи њеном раздвајању и изолацији од осталих наука, већ тачном и прецизном утврђивању подручја, предмета, метода и циља, што има своје теоријско, практично и педагошко оправдање. Релативно мања незаокруженост и непотпуност нове научне дисциплине огледа се у одређеном недостатку адекватне терминологије, специфичних категорија, научних појмова и метода рада. Из тог разлога, нереално је очекивати од научне дисциплине која постоји свега двадесетак година да да потпуне одговоре на сва питања, односно да свестрано научно обради и критички укаже на теоријске слабости и противуречности између нормативног и реалног. Уосталом, покушај давања одговора на оваква питања и јесте задатак сваког отвореног научног система, односно наставно-научне дисциплине (Стајић, 1999).

С тим у вези, може се рећи да, као и остале научне дисциплине у развоју, Безбедност у спорту показује две тенденције, и то: прву - у периоду настанка која се изражавала у виду интеграције са сродним наукама, која је као таква последица њене неразвијености и неспособности да дефинише свој предмет, метод и циљ, и другу - која је карактеристична за данашњи период, а то је диференцијација знања једне гране од друге према њиховом даљем усвајању и објашњавању.

Према томе, значај научног проучавања проблематике безбедности са аспекта нове научне дисциплине, може бити вишеструк: *друштвени, теоријски и педагошки*. Иако је неке друштвене циљеве тешко детерминисати због сталних друштвених кретања која те циљеве опредељују, као друштвени значај формирања нове научне дисциплине наводи се друштвена стварност, улога науке у друштву и потреба друштва да безбедносно праксу подигне на оптималан ниво. Теоријски значај проучавања Безбедности у спорту опредељен је схватањем односа теорије и праксе. Критичком анализом праксе, остварује се виши ниво научног објашњења, уопштавања и откривања законитости. Без теоријског уопштавања проблематике безбедности, било би тешко усмеравати безбедносно праксу. Педагошки значај научног проучавања Безбедности у спорту, који се као посебан наставни предмет предаје на Факултету за менаџмент у спорту, Алфа БК Универзитета, и неким другим високошколским институцијама, огледа се у тежњи да студенти усвоје научни поглед на друштвене и друге облике и изворе угрожавања безбедности друштва, да упознају суштину, садржај, организацију и функционисање система безбедности и припреме се за успешно извршавање руководећих задатака у оквирима струке и науке безбедности. Исто тако, реално је очекивати да ће се новим односом науке према проблемима безбедности дати велики допринос даљем научном истраживању свих појава у области безбедности. Зог тога ће убудуће наука имати одлучујући утицај не само у стицању знања, већ и у промени односа друштва према разним доменима друштвеног и јавног живота, практично утичући на рад субјеката безбедности у нашем друштву.

Као и што је до сада речено, Безбедност у спорту је релативно млада научна дисциплина која је настала кроз процес диференцијације наука безбедности на низ уско специјалистичких научних дисциплина у складу са својим предметним подручјем изучавања. У нашој научној пракси и образовном систему, она под тим називом егзистира током последње две деценије.

У науци, а првенствено у методологији истраживања безбедносних појава, преовлађује став да се кључна питања из подручја безбедности не могу посматрати или проучавати изоловано, дакле искључиво са аспекта једне науке, већ се морају истраживати у ширем контексту. Другим речима, тематика безбедности у савременим условима, изискује потребу обједињавања или концентрацију више наука и коришћење научних сазнања до којих су дошле неке друге науке или дисциплине. Због тога, с правом се може констатовати да је подручје безбедности као предмет истраживања, у целини или по сегментима интердисциплинарног и мултидимензионалног карактера (Савић, Стајић, 2006). Интердисциплинарни карактер безбедности у спорту полази од чињенице да се за изучавање њеног сложеног предметног и истраживачког комплекса, морају користити сазнања, а такође и истраживачки поступци из других наука. С тим у вези, неопходна је чвршћа и директна веза различитих дисциплина из различитих научних подручја, дакле концентрација више наука и њихових потенцијала у испитивању одређеног истраживачког проблема. С друге стране, мултидисциплинарност безбедности у спорту значи да ова научно-наставна дисциплина обједињава, синтетизује, у ствари врши рецепцију неопходних знања из различитих дисциплина, а која су у ближој или нешто даљој вези са њеним предметом и интересовањем.

2. Место предмета безбедност у спорту у систему наука

Када је у питању место предмета *Безбедности у спорту*, као нове наставно-научне дисциплине, међу другим наукама, посебно наукама безбедности, уско је повезано са познавањем појма науке. Реч наука употребљава се углавном у три значења (Ристић, 1983). Према првом схватању наука обухвата систем знања о свету који нас окружује. Овакав систем обично подразумева уређен, повезан, обухватан, променљив скуп научних чињеница, искуствених генерализација, научних закона и теорија, заснованих на одређеним принципима. Друго је схватање науке као нарочите форме човекове делатности, и то оне делатности која представља упорно и безобзирно критичко трагање за истином о свету који нас окружује. Треће схватање под науком подразумева опште методе састављене од много значајних, али мање општих поступака. При анализи свих ситуација које се сматрају научним метода је заједнички елемент свих тих ситуација. Предмет проучавања безбедности у спорту у овом уџбенику биће сагледан из сва три аспекта. Извори и облици угрожавања безбедности савремених држава најчешће су друштвене појаве настале као резултат понашања људи. Томе, свакако, доприноси и сложеност друштва и друштвених појава, што је последица деловања великог броја чинилаца

не само природних, него и друштвених, на друштво као целину, или поједине његове делове.

Проблемима друштва и разних друштвених појава из аспекта безбедности, као што смо рекли, бави се више научних дисциплина у мањем или већем (Теорија државе и права, Политички систем, Уставно право, Социологија и др.). Ако пођемо од тога да је циљ науке утврђивање објективног става о стварности, јасно је да се одређене науке и научне дисциплине разликују не само по научним методама, средствима и циљевима, већ и према томе који део стварности, односно друштвених, природних, техничких или психичких појава проучавају. Без обзира на то што наведени предмети представљају дисциплине које се дуже време баве одређеним деловима друштвених појава и представљају целину знања неопходних онима чији је посао борба против свих извора, облика и носилаца угрожавања савременог друштва, било је неопходно установити специфичан предмет који би представљао наставно-научну дисциплину, која целовито и на посебан начин разматра проблем безбедности и пружа теоријска и практична знања из ове области (Стајић, 2011:5).

Такође, безбедност у спорту са појединим научним дисциплинама, које су временом настале из основне или матичне науке, односно из науке о безбедности, је међусобно повезана, дијалектички условљена и испреплетена. Дисциплине се стално развијају (што потврђује њихова бројност) и гранају, међусобно повезују, а истовремено се повезују и са научним дисциплинама из других наука. За науке о безбедности карактеристично је да се у погледу научне спознаје увелико ослањају на друштвене науке, нпр., социологију, економију, право, психологију, педагогију, политику и комуниколошке науке: природне науке (хемија, физика, математика, наука о заштити животне средине, геонауке итд.); техничко-технолошке науке (организационе науке, технолошко инжењерство, спортске, саобраћајне, грађевинске, биолошке и др.).

Безбедност у спорту је објективно условљена, упућена на коришћење сазнања до којих су дошле друге науке, из простог разлога што те науке, наравно у различитом обиму, и са посебног аспекта, третирају поједина питања која представљају њен истраживачки интерес. У првом реду, безбедност у спорту по карактеру свог предметног подручја је наслоњена на бројне безбедносне и спортске научне дисциплине и њихове резултате, као и на економију пословања, финансије, менаџмент итд. Исто тако, безбедност у спорту мора да буде упозната и да истовремено инкорпорира сазнања до којих су дошле правне науке: облигационо, јавно, грађанско, управно и кривично право итд., те политичких наука: политички систем, јавна политика итд.

С обзиром да су у домену интересовања безбедности у спорту и појаве везане за криминално, патолошко или девијантно понашање, науке о безбедности, а тиме и безбедност у спорту, успостављају тесну везу са криминалистиком, криминологијом, социјалном патологијом и другим дисциплинама које су тежишно оријентисане на спречавање и сузбијање ових облика противправног понашања. Имајући у виду разуђеност предметног подручја, безбедност у спорту је упућена и на многе друге науке изван области друштвених наука, првенствено на низ дисциплина из области природних и техничких наука.

3. Предмет безбедности у спорту

Наставно-научна дисциплина безбедност у спорту има своје место поред других научних дисциплина, без обзира на то што оне садржајно обухватају и нека од питања ове дисциплине. Ту се, пре свега, мисли на садржаје који имају своју предметно-појмовну аутономију и који су се временом и сами обликовали у том смислу (Основи безбедности, Јавна безбедност и сл.).

Међутим, из тих, али и неких других научних дисциплина, нарочито из групе друштвених предмета, временом су се издвојили одређени садржаји који су се интегрисали у посебну наставно-научну дисциплину која захтева своју појмовну засебност, односно чија је оригиналност садржаја неопходна за функционисање како друштвеног система уопште, тако и система безбедности као његовог конститутивног елемента.

Познато је да свако предметно подручје сазнања, које претендује да добије статус науке мора претходно имати јасно одређен предмет, који не изучавају друге науке, бар не тежишно, затим теорију, метод и категоријални апарат. Предмет науке је део стварности ка којем су усмерени истраживачки напори и о којем се, применом одређених истраживачких правила, настоји формирати систем научног знања. У зависности од тога колико су одређени и развијени ови конституенси толико је и развијена или конституисана и сама наука. Напред наведена пропозиција, односи се на све научне дисциплине, а тиме и на безбедност у спорту. Постоје схватања по којима се готово сва питања друштвеног и државног живота, али и појава и процеса у природи и техничким системима могу посматрати као предмет безбедносних дисциплина. Овакво ширење предмета безбедности некритичким „побезбедњавањем“ феномена из спољног света је научно неоправдано и друштвено несврхисходно. С друге стране, постоје схватања по којима су то само оне појаве које имају одређени позитивни или негативни утицај на извесне вредности и интересе (тзв. *безбедносне појаве*), којем се и ми приклањамо.

С тим у вези, предмет истраживања безбедности у спорту можемо одредити у ширем и ужем смислу речи. Као засебни садржаји, који имају своју предметно-појмовну засебност у наставно-научној дисциплини Безбедност у спорту, поред осталог, издвајају се сви друштвени и други видови, облици и носиоци делатности угрожавања безбедности, као и начини заштите од њиховог деловања. У предметне садржаје свакако улазе и положај, права, обавезе и структура спортских субјеката у систему безбедности који се ангажују у борби против свих извора и облика угрожавања. Из наведеног је лако закључити да предмет истраживања ове теоријске дисциплине у ширем смислу обухвата све послове и активности које се плански и организовано предузимају од стране запослених, унутрашњих организационих јединица, служби, сектора, менаџера организација или субјеката пословног система, али и активности екстерних субјеката (државних органа и агенција) у циљу стварања што повољнијих услова за нормалан рад и пословање тог спортског

субјекта, укључујући ту и идентификацију могућих опасности, претњи и ризика, њихово предупредивање или отклањање њихових последица.

Предмет истраживања у ужем смислу, представља начин организације безбедности и заштите лица, имовине и пословања унутар спортских организација, компанија и пословних субјеката. С тим у вези, предмет истраживања безбедности у спорту обухвата следеће: пројектовање и планирање система безбедности организације, процену угрожености, процену ризика, израду планова и елабората за спровођење безбедносних процедура и поступака, израду безбедносне политике и стратегије, организовање посебних организацијских целина (сектора, служби, одсека безбедности) за обављање различитих безбедносно-заштитних послова, нпр., служба обезбеђења, служба заштите на раду, служба за заштиту од пожара, заштиту животне средине, тајних података итд. Након тога, сачињавање планова, и предузимање других мера и активности у циљу спречавања инцидената, насиља, нарушавања јавног реда и мира у већем обиму, кризних ситуација, ванредних ситуација и сл.

4. Основне методе науке о безбедности - методи истраживања безбедности у спорту

Основни конституенси (Милошевић, Милојевић, 2001) сваке, па и науке о безбедности, јесу предмет, теорија, језик и методе науке. Око предмета, теорије и језика безбедносних наука нема већих полемика међу теоретичарима, док се за методологију изучавања безбедносних појава то не може рећи. Свакако, ова научна дисциплина, као и све друге, полази од сопствених научних принципа и законитости, а уочене проблеме решава у оквирима и методама дате научне дисциплине. Међутим, треба напоменути да пут конституисања методологије нових научних дисциплина није једноставан и кратак, већ захтева квалификован рад више научних радника и институција у току дужег времена. Као млада наука, и наука о безбедности и даље нема сопствену, целовиту и у потпуности изграђену и завршену методологију за изучавање свог предмета. Неки теоретичари сматрају да се безбедносне науке користе методологијом друштвених наука зато што су најчешће небезбедносне појаве - извори, облици и носиоци угрожавања безбедности - заправо друштвене појаве.

Насупрот томе, поједини аутори сматрају да између методологије природних и друштвених наука заправо нема разлика (Новаковић, 1994). Наиме, према том схватању, постоје разлике између природних и друштвених наука, али не постоје разлике између њихових методологија истраживања, јер је у основи њихових истраживања најопштији методолошки поступак, који представља испитивање пробних решења почетних проблема.

Под методом се подразумева начин помоћу којег се стиче, проверава и развија научно сазнање. Методологија је наука која проучава настанак, развој и сазнање вредности метода сазнања и техничких поступака научног

истраживања и структуре научног знања: научним проблемом, научном хипотезом, теоријом, научним објашњењем и предвиђањем (Ристић, 1983).

Свако научно истраживање има мање-више сличну структуру: одређење предмета и проблема истраживања, постављање хипотеза, дефинисање променљивих, избор истраживачке стратегије, избор нацрта истраживања, развијање мерних инструмената и одређење потребних техничких средстава, одређење популације и узорка, прикупљање података, обрада и анализа података, тумачење резултата истраживања и извођење закључака, као и научна верификација резултата истраживања.

Тешкоће успостављања аутономне методолошке технике у области безбедности, како наводи Љубомир Стајић, „везане су и за сложеност друштва и друштвених појава. У друштву, више него у природи, постоји *повратно дејство* последице на узрок, тако да једном настала друштвена појава или друштвени однос утиче повратно на свој узрок и мења га, па је тешко утврдити која је појава узрок, а која последица". Осим тога, даље наводи Стајић, „тешкоћа при дефинисању метода јесте и у чињеници да не постоји *апсолутна поновљивост* друштвених појава у истим условима - *механичка узрочност* (као код природних појава), па се у одређеним случајевима експеримент као метода изучавања ограничава. То значи да се друштвене појаве морају изучавати у току настајања или са мањом или већом дистанцом и не могу се вештачки изазвати ради проучавања. Све то отежава утврђивање законитости настанка безбедносних појава, јер се људи као субјекти друштвених односа из многих разлога (свест, карактер, здравствено стање) увек понашају друкчије" (Стајић, 2011:8).

4.1. Извори података о безбедносним појавама и догађајима

Када је у питању истраживање безбедносних појава и догађаја, могу се користити разни извори података. Могућност њиховог коришћења зависи од више фактора, пре свега од тога да ли је појава, односно догађај познат или није откривен; да ли о појави постоје писани трагови; да ли су активни и/или пасивни актери појаве, односно сведоци по „виђењу и чувењу" спремни да сарађују са истраживачем; да ли стручне службе националног система безбедности имају овлашћење да издају саопштење и изводе из својих евиденција; да ли су припадници сектора безбедности спремни да сарађују са истраживачем; ако су спремни, да ли имају обавезу чувања службене тајне; затим проблеми у вези са конспиративношћу у погледу систематизације послова, задатака, кадровске структуре и актуелних задатака; доступност база података страних служби безбедности и међународних организација; утицај политике на рад служби безбедности и научноистраживачких институција итд (Мијалковић, 2011:16).

Због сложености проблема који се истражују, неопходно је комплементарно коришћење већег броја извора, и то како *постојећих*, тако и

оних који се *стварају* за потребе самих истраживања. Од већ *постојећих* извора података најпогоднији су:

- прописи међународног, националног и упоредног права, као и подзаконски акти субјеката система безбедности;
- стручни и научни радови о безбедносним појавама које су обрађене из безбедносног, али и из аспекта других дисциплина (криминологије, казненог права, међународног права, међународних односа, војних наука, криминалистике итд.);
- садржаји електронских и писаних медија, нарочито званична саопштења државних и других органа и институција за јавност, односно резултати тзв. истраживачког новинарства;
- институционални подаци које друштво ствара независно од научних интереса, а који се односе на: квантитативно праћење појава и догађаја од значаја за безбедност, пре свега, евиденције и статистички извештаји државних органа (влада, парламента, полиције, обавештајних служби, војске, правосудних органа итд.), невладиних организација, органа других држава и међународних организација; и докумената из архива поменутих државних институција, међународних, невладиних и других струковних организација.

Извори података који се *непосредно стварају* за потребе истраживања биле би шире искуствене евиденције које се не исцрпљују из постојећих извора, већ се стварају непосредним ангажовањем истраживача. Пре свега, реч је о:

- грађанима, првенствено онима који су имали лично или посредно искуство у вези са неком безбедносном појавом;
- радницима државних органа и органа локалне самоуправе;
- политичкој елити, посебно у вези са питањима од стратешког значаја за безбедност (развој система безбедности, међународна безбедносна сарадња, политика и стратегија безбедности итд.);
- службеницима међународних организација;
- припадницима служби безбедности других земаља;
- припадницима недржавног сектора безбедности (као и записима заштитних камера или уређаја за аудио надзирање простора);
- активистима невладиних организација;
- медијским радницима, нарочито ако се баве тзв. истраживачким новинарством и
- научним радницима (радницима високошколских установа, научних института, државних органа, невладиних организација, самосталним истраживачима) и другим изворима (Мијалковић, 2011:18).

Поузданост података и научних извора је различита. Такође, често се и подаци о истим појавама и догађајима разликују уколико су добијени из различитих извора или различитим методама. Резултати истраживања биће

поузданији уколико су подаци добијени из већег броја извора и различитим методима.

4.2. Најчешћи проблеми у истраживању безбедносних појава и догађаја

Само истраживање безбедносних појава и догађаја је, услед њихове комплексне односно сложене природе, повезано са бројним тешкоћама. С тим у вези, најчешћи проблеми који и отежавају истраживачке напоре су:

- недовољна научна знања о појединим безбедносним, пре свега, угрожавајућим појавама и механизмима супротстављања таквим појавама;
- оскудност референтне литературе (нарочито на српском језику) као последица претходног проблема;
- конфузија у дефинисању и вишеструкост стандарда у квалификовању безбедносних појава, што је делимично последица мањкавости појмовно-категоријалног апарата, али и непрофесионализма и утицаја политичког фактора на рад националних и наднационалних безбедносних механизма;
- ограниченост извора и доступности података, и то махом на званичне податке владиних, међувладиних и невладиних организација, односно на постојећу, скромну литературу;
- непрецизност постојећих емпиријских података услед велике тамне бројке и неразвијености механизма и стандарда аналитичког истраживања безбедносних појава и догађаја;
- различитост, па и контрадикторност података о неким безбедносним појавама који потичу из различитих извора;
- поверљива природа многих података;
- непотребно мистификовање („вео тајне“) деловања безбедносних служби, као последица конспиративности у њиховом раду, али и њихове сензационализације у медијима и популарној литератури;
- тешкоће посматрања појединих безбедносних појава независно од других појава, због њихове интеракције и динамичне природе;
- немогућност манифестовања безбедносних појава у апсолутној истоветности, што отежава њихово описивање и објашњавање и захтева проучавање већег броја догађаја у дужем периоду;
- неразвијена методологија научног истраживања безбедносних појава, мали број реализованих истраживања и још мање публикација у којима је дат методолошки оквир спроведених истраживања;
- непостојање методологије за прецизну оцену ефеката предузетих мера, послова и активности безбедности, нарочито превентивних;
- недовољна материјална улагања у научноистраживачки рад;
- изражена нетолерантност и неосновано потцењивање туђег научноистраживачког рада у „науци и пракси“ безбедности;

- потенцијална угроженост личне безбедности истраживача и многи други (Мијалковић, 2011:21).

У овом делу књиге, истакнуте су само неке суштинске тешкоће у истраживању безбедносних појава и догађаја. Осим наведеног, свакако да постоје и друге, али и да је реално очекивати нове безбедносне изазове, ризике и претње, односно проблеме, због изузетне динамичности безбедности.

Глава II

БЕЗБЕДНОСТ

У овом поглављу изложиће се, у основним цртама, различити приступи у теоријском одређењу појма безбедности, историјско порекло појма безбедности, филозофија безбедности и савремено схватање појма безбедности. Читаоци се упознају са основним значењем безбедности и безбедности у спорту. Биће презентирана класификација безбедности, са посебним освртом на класификацију изазова, ризика и претњи безбедности. Након приказа савремених безбедносних изазова, ризика и претњи безбедности, изложиће се специфичност феномена корупције, као облик угрожавања безбедности, односно безбедности у спорту.

1. ПОЈАМ БЕЗБЕДНОСТИ

Анализирајући историјске чињенице, можемо рећи да је један од највећих проблема човека и друштва, односно глобалних проблема савременог света је **безбедност**. Током историје, у прошлости, безбедност се углавном разматрала са војног аспекта, а као основна функција националне безбедности државе, била је одбрана од спољашњег непријареља. Међутим, данас је, можемо сасвим сигурно рећи, разматрање безбедности измештено и на сва друга подручја људске делатности. Када говоримо о безбедности, тада говоримо о безбедности човека као појединца, као и о његовом свакодневном окружењу, односно о местима боравка и рада, а такође и о питањима безбедности државе и друштва у целини. С тим у вези, у теорији и пракси безбедности, појавили су се различити појмови безбедности, као што су: корпоративна безбедност, економска безбедност, еколошка безбедност, социјална безбедност, и друге врсте безбедности.

Такође, анализирајући сам појам безбедности, осим наведених појмова, можемо рећи да он подразумева и све друге видове безбедности, као што су: политичка, војна, енергетска, информациона, али исто тако се не може посматрати као њихов прости збир.

Осим тога, када се говори о укупној безбедности, она може бити разматрана у државном (јавном) сектору, као и безбедност у приватном

(недржавном) сектору.² Тако је приватни сектор прихваћен као равноправни партнер са јавним сектором, посебно у погледу проблема безбедности.

У теоријским разматрањима, неки теоретичари безбедност најчешће дефинишу као стање сигурности у себе, и стање у којем су особа или особе у заједници изван осећаја несигурности, а циљ безбедности као удаљавање или избегавање од опасности. Међутим, безбедност се може дефинисати и као стање у којем је осигуран уравнотежен физички, духовни, душевни и материјални опстанак појединца и друштвене заједнице у односу према другим појединцима, друштвеној заједници и природи.

У правном смислу, полазна основа за безбедност јесте гаранција предвидљивости и извесности при чему правно правило мора да буде познато, јасно, постојано и примењивано и не може га заменити самовоља, него само нова норма која неће поништити природне последице старе тако да ће и сама у извесној мери одговарати општим очекивањима на којима су грађани заснивали будућност. У ужем смислу, безбедност је цена поверења које грађанин даје законодавцу и држави.

У политичком смислу, безбедност се дефинише као друштвена и политичка вредност у оквиру социјалне и политичке заједнице која омогућава очување и репродукцију живота и опстанак политичке заједнице и њеног унутрашњег уређења. Укратко, безбедност подразумева заштиту људског живота и поретка политичке заједнице од насилног угрожавања.

Као заједничко обележје и полазна основа у различитим учењима о безбедности могу се узети потребе и интереси за живот у стању без опасности човека, као појединца, и човека као грађанина и држављанина. Људи, као појединци, као грађани и држављани у људској заједници, деле страх за егзистенцију и тековине појединца и заједнице, и теже да оне не буду угрожене од спољњег или унутрашњег деловања. У смислу обезбеђења таквих потреба и интереса, безбедност политичке заједнице, на чијем постојању њени грађани заснивају своја животна предвиђања, традиционално се сагледава кроз њену функцију, стање и организацију (систем). Као *функција*, она представља нераздвојни атрибут државе која, без обзира на карактер друштвено-политичког система или облика власти, треба да оствари животна очекивања грађана и националних вредности на којима је заснована политичка заједница. Као *стање* она представља одраз политичких прилика, појава и облика који значе фактор стабилности на националном и интернационалном плану, а у време све израженије глобализације привреде, и на трансационалном плану, са одређеним осећајем сигурности код грађана и власника пословних система у односу на те прилике, појаве и могуће ризике. За обезбеђивање безбедности, државе организују систем заштите. Међутим, без обзира на врсту организације и на све њене посебности о којима брине држава, треба рећи да апсолутне безбедности нема нигде. Оно што је важно и

² Неки аутори уместо термина *приватна безбедност* користе термин *алтернативна безбедност*.

што треба ценити јесте намера и успостављање адекватне организације и образовног система као претпоставки да се постигне и одржи степен безбедности који људима гарантује да се без некаквих ванредних и непредвидивих догађаја неће наћи у стању социјалне, личне и материјалне угрожености.

1.1. Различито схватање појма безбедности

Историјски посматрано, види се да је потреба за безбедношћу један од основних мотива делатности човека као појединца и друштва.

Шта је безбедност?

Како наводи Николић Милојко, у практичном животу безбедност се манифестује као:

- гарантована (конституционалним - уставним, законодавним и практичним мерама) заштићеност животно важних интереса личности, друштва и државе;
- наука, искуство и култура;
- животно важни интереси:
 - економска самосталност,
 - правна сигурност,
 - социјално благостање,
 - интегритет и стабилно и ефикасно функционисање, али и
- свакодневни, тежак, рутински, али крајње важан посао (Николић, Синковски, 2013:7)).

Појам безбедности је, како наводи професор Љубомир Стајић, веома комплексан и изразито сложен друштвени феномен. Током историје под појмом безбедности су се подразумевали разни садржаји. Сам термилошки израз послужио је као основа за употребу у теоретском изучавању проблема безбедности у многим земљама. Тако на пример, у енглеском језику користе се два израза: *security* и *safety*. Термин *security* се користи у смислу „националне безбедности" (*secure* - сигуран, осигурати) - *national security*, што имплицира остварење и чување државног националног интереса, док термин *safety* означава способност деловања, како не би дошло до непожељне безбедносне ситуације, или таквих прилика које могу да изазову безбедносне импликације. У француском језику постоје и користе се изрази *securite* и *surete*; а у руском језику термин *безопасност* и значи одсуство материјалне беде; у италијанском *sigurezza* (*sicyramente* - сигурно), а у Немачкој тај израз гласи *sicherhei* (Стајић, 2011:22).

Када је у питању српско говорно подручје, у употреби је реч безбедност. Наиме, термилошки, безбедност се изводи из речи безбедно, што у суштини представља безопасност, обезбеђење с највећим поуздањем, често, одлучно без колебања, стално без прекида, односно особину онога који

је безбедан. Конкретније, одсуство опасности, безбедност, одлучност, чврстина, готовост, јасност, одређеност, доследност.³

У пракси врло често долази до мешања термина безбедност, сигурност и заштита. Међутим, и поред досадашњих мишљења да су безбедност и сигурност синоними, научна теорија о безбедности упозорава да је потребно направити дистинкцију између та два појма. Сигурност је ужи појам, који се првенствено односи на личну сигурност, коју чине првенствено *правна, политичка, економска и социјална сигурност*, док је безбедност *појам који обухвата најшири дијапазон, тј. од личне, преко државне до интегралне безбедности* (Стајић, Гађиновић, 2007:24). Сам термин заштита је још ужи појам и од појмова безбедност и сигурност и односи се само на пасивну компоненту безбедности док савремени појам безбедности обухвата и активну компоненту.

Велики број теоретичара каже да је појам безбедности настао када и живи свет, односно човек. С тим у вези, можемо рећи да свако живо биће има своју основну преокупацију, а то је како опстати (преживети), како се развијати и како обезбедити наставак своје врсте. Након тога, схватање безбедности се даље проширило на безбедност читаве друштвене заједнице, односно државе, тако да је данас безбедност доста широк појам.

С тим у вези, како наводи професор Стајић Љубомир, „при одређивању појма безбедности полази се, углавном, од става да је безбедност основни атрибут сваке државе и да је везана за њену заштитну функцију. Као функција у одређеном друштву, систем безбедности може бити различито организован, у зависности од карактера друштва. Тако се, у основи, разликују три вида функције: а) заснована на чисто војним принципима заштите и типично милитаристичким облицима државне организације; б) као вид класичне државне заштите и в) као облик комбинације државног, односно друштвеног механизма заштите у системима који иду на одређене облике подруштвљавања функције безбедности. Осим тога, организација система, односно служби безбедности такође зависи од вредности које се штите у одређеном друштву, односно од области које су под заштитом, као и од средстава и метода који се користе у тој заштити. Универзални видови организације савременог друштва познати су под називима национална безбедност, јавна безбедност и војна безбедност. Стање безбедности опредељује подручје активности и носилаца стабилности, односно угрожавања датог поретка, па се у том смислу може говорити о различитим облицима безбедносног стања (политичко-безбедносна ситуација, стање криминалитета, јавног реда и мира, безбедност саобраћаја и сл.).“ (Стајић, 2011:24).

³ Речник српскохрватског и хрваткосрпског језика, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад, Загреб, 1967. године.

На сличан начин појам безбедности се дефинише и у *Војном лексикону*:

„У односу на суштину и стварно значење безбедност се може дефинисати као стање организација и функција безбедности. Безбедност као стање представља заштићеност неког добра, вредности и тековине друштва. У политичко-безбедносном смислу, обухвата целокупну заштићеност државе од свих видова субверзивне делатности спољнег и унутрашњег непријатеља и других штетних делатности и утицаја. С обзиром на опасности које собом носе делатности спољнег и унутрашњег непријатеља, безбедност може бити спољна и унутрашња. Спољна безбедност се односи на независност, суверенитет и територијални интегритет државе, а унутрашња на несметано функционисање конкретне уставне поретке, односно друштвено-политичког, економског и правног система и заштићености других добара, вредности и објеката заштите. Као механизам заштите, безбедност има различите облике организационих форми (државних и друштвених органа и организација) и различитих обележја заснованих и регулисаних уставним и другим законским актима или одлукама политичке власти.

Као функција безбедност је нераздвајни атрибут државе, без обзира на карактер уређења, политички систем и облик власти. У реализацији безбедности као стања, организације и функције у обезбеђењу спољне и унутрашње заштићености државе и друштва истовремено учествују сви субјекти безбедности, као и неки други друштвени субјекти (невладине организације и агенције). Сваки од ових субјеката представља истовремено целину за себе, али су и у комплементарном односу као посебна безбедност у односу на општу безбедност као целину. Поред ових постоји безбедност у техничком смислу - безбедност саобраћаја, безбедност веза и слично".⁴

Нешто друкчија дефиниција појма безбедности наводи се у *Малој политичкој енциклопедији*:

„Безбедност у најширем политичко-правном смислу обухвата мере и активности чувања и заштите од угрожавања независности и интегритета једне земље (државе, нације) и унутрашњег уставног и правног поретка. У првом случају се говори о спољној, а у другом о унутрашњој безбедности.

Према објекту заштите разликују се:

а) национална безбедност; б) јавна безбедност; в) колективна безбедност; г) лична и имовинска безбедност".⁵

Веома значајним схватањем појма безбедности чини нам се и оно које је описао Слободан Милетић. „Безбедност је, наиме, именица, и то апстрактна, односно мисаона именица која није материјалне природе, дакле не може се опипати, већ се само осећа и замишља".

„Човек је безбедан ако није изложен опасности, када је заштићен од угрожавања и повређивања његовог физичког интегритета, његова приватност,

⁴ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981. године.

⁵ *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966. године.

достојанство и сигурност, када су заштићене његове слободе и права, посебно, и право својине, тј. када му је имовина заштићена од отуђења, уништења или оштећења против његове воље".

„Безбедност човека је стање заштићености човека од опасности. Објективно, то је стање заштићености, које може бити у распону од доброг ка лошем. Субјективно, човек се може осећати безбедним и када је његово `стање безбедности` објективно лоше и обрнуто".

„Безбедност државе је стање заштићености државе од опасности, тј. од угрожавања и повређивања свих основних елемената државе, и то: државне власти, становништва, територије, правног поретка и других"...

„... о безбедности појединих елемената државе можемо само условно говорити, јер се безбедност државе практички испољава у целовитом облику. Безбедност државе и грађана су две стране исте ствари јед(и)не безбедности, која се може свести на безбедност човека".

„Безбедност грађана није могућа без безбедности њихове државе и обрнуто, безбедност државе није могућа без безбедности њених грађана".

„Безбедност је стање у коме се налазе правни субјекти, тј. стање релативног присуства или одсуства угрожавања и/или повређивања правних субјектата за које је одговорна држава".

На крају С. Милетић дефинише безбедност као „правно уређиваним и обезбеђиваним друштвеним односима, успостављено, одржавано и унапређивано стање у држави, које омогућава ефективну заштићеност државе и грађана који у њој живе од свих (спољних и унутрашњих) противправних аката (активности) којима се угрожава уставни поредак, суверенитет, независност и територијална целокупност државе, рад државних органа, обављање привредних и друштвених делатности и остваривање слободе, права и дужности човека и грађанина" (Милетић, 1997:13).

Мислимо да овој дефиницији треба додати и то да је безбедност (Стајић, 2011:27):

- стање одсуства свих природних, техничко-технолошких, психичких и духовних угрожавања;
- стање одсуства угрожавања међународне заједнице и суседа;
- стање одсуства свих облика угрожавања здравља, социјалног и културног развоја;
- стање одсуства угрожавања човекове околине и природе уопште и слично.

Као прилог тумачењу појма безбедност наводимо дефиницију једне студије УН о безбедности која је рађена 1986. године: „*Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују.*“⁶

Безбедност, као таква, дуго времена заокупља пажњу научника и истраживача. Све до краја хладног рата, она је била предмет истраживања у науци о међународним односима и наукама везаним за државу и системе држава. Тек после краја хладног рата, јављају се истраживачи који истичу да је то схватање преуско и да појам безбедности који се односи на националну безбедност и државу треба разликовати од индивидуалне и од колективне безбедности. Њихова истраживања су показала да индивидуална и колективна безбедност не зависе искључиво од националне безбедности, иако државе и даље имају незаобилазно место у анализама безбедности.⁷

Традиционално поимање безбедности кроз посматрање појмова силе (реалистичка школа, безбедност је циљ) и мира (идеалистичка школа, безбедност је последица) више није најприметнија основа за схватање и дефинисање појма у савременим условима. Према Бери Бјузану, традиционални приступ је изгубио кредибилитет за постављање довољно јасне дефиниције безбедности. Зато је потребно да се још увек неразвијени концепт безбедности посматра далеко свестраније од традиционалног, а пре свега да се уложе велики напори за препознавање савремених претњи безбедности. Овај угледни теоретичар сматра да је један од проблема за дефинисање појма безбедности и тај што се он дуго посматрао с гледишта претњи националној безбедности у чијим оквирима је остао „заробљен“. Зато је потребно јасно раздвојити појам безбедност од појма национална безбедност, а то је могуће тако да се појам безбедност посматра шире од досадашњих оквира посматрања. Дефинисање безбедности јесте важно за дефинисање националне безбедности, али не и пресудно. Управо зато та два појма није потребно апсолутно везати један уз други.⁸

⁶ *Conception de la securite*, Serie d'etudes 14, Publication des Nations Unies, 1986, A/40/553.

⁷ Шире видети: S. Tatalović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, „Politička kultura“, Zagreb, 2006; A. Grizold, *Međunarodna sigurnost - teorijsko institucionalni okvir*, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti u Zgrebu, Zagreb, 1998; B. Buzan, Peple, *Staes and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold World Era*, Harvester Wheatsheaf, London, 1991; A. Giddens, *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge 1990; A. Giddens, *Modernity and Self-Identity*, Polity Press, Cambridge 1991; M. Shaw, *Global Society and International Relations*, Polity Press, Cambridge 1994.

⁸ B. Buzan, *People, Staes and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold World Era*, Harvester Wheatsheaf, London, 1991, pp. 24.

Према Бјузану, постоји неколико разлога који су појам безбедности оставили недореченим: безбедност је превише сложена за анализу, због чега је већина аутора тај појам обрадила површно; везивање појма безбедност за војну моћ у време хладног рата; супротстављање реалистичкој школи међународних односа (реалисти сматрају да је сила главни мотив

1.2. Филозофија безбедности

Сагледавајући безбедност у најширем смислу, односно као темељну чињеницу човека и друштва, можемо рећи да такав концепт почива на много ширем појму безбедности од уобичајених представа, наиме на разумевању безбедности као друштвене, политичке, корпоративне, еколошке итд. Такав концепт безбедности омогућава да се укаже да је питање о безбедности повезано са темељном егзистенцијалном структуром човека, као и схватањима најважнијих филозовских оријентација, посебно оних у филозофији 19 и 20 века: филозофији живота, филозофији егзистенције, егзистенцијализму, егзистенцијалној филозофији, феноменологији (Ф. Ниче, С. Кјерекегор, Ж. П. Сартр, А. Ками, М. Хајдегер). То би можда могао да буде историјско-теоријски, уводни сегмент предмета *Филозофија безбедности*.

Надаље, појам безбедности би требало размотрити у склопу нових облика друштвене и индивидуалне контроле, односно показати да је безбедност по први пут у историји постала темељна економска чињеница модерног друштва, односно да је страх и производња страха, а самим тим и потреба за безбедношћу изронила као незаменљив инструмент политике и раста капитала (чувено дело Херберта Маркузеа *Човек једне димензије* из 1964. године, управо радикално тематизује овај увид). Било би неопходно да студенти свој студиј управе и ка критичким хоризонтима, да тако постану у правом смислу интелектуалци, односно да се критички упознају са стварношћу сопственог времена. Критичка теоријска анализа модерног друштва треба да суочи студенте са неолиберализмом (глобализацијом) и свим оним модерним тенденцијама апсолутне контроле, заправо тенденцијама које би да апсолутно загосподаре свим аспектима човековог живота: од емоција до научних, политичких, економских, информативних, медијских, уметничких, климатских, прехранбених, здравствених аспеката људских потреба итд. Једном речју било би неопходно да се студенти суоче и са свим оним опасним тоталитарним и недемократским тенденцијама које отварају сасвим другачију слику природе и улоге безбедности у модерном друштву. Озбиљан увид у ова питања омогућава литература која је настајала тридесетих, а посебно између шездесетих и осамдесетих година прошлог века (М. Хоркхајмер, Т. Адорно, Х. Маркузе), али и новија (Е. Хобсбаум итд).

С тим у вези, у општем смислу, безбедност има функцију заштите људског живота од насилног угрожавања, испуњавање стандарда корпоративне друштвене и индустријске одговорности, у свим друштвеним и политичким заједницама. Безбедност је у појмовном и у садржајном смислу иманентна људска потреба која је с временом и друштвеним развојем

понашања у међународним односима); карактер стратешких студија које су се првенствено бавиле војном компонентом; симболичка двосмисленост појма безбедности.

задржала тај карактер, а усклађивала модалитете заштите, појмовно и теоријско тумачење.

У предмодерним друштвима безбедност се остваривала у органски повезаним друштвеним заједницама, пре свега у великој патријархалној породици, састављеној од више генерација у заједничком домаћинству и неслободних чланова (робова, слуга), у ширим друштвеним заједницама, попут заједнице сродника (клан), сеоске заједнице *и заједнице по занимању као што су корпорације и цехови*. Те заједнице су имале обавезу: према патријархалном господару; подређеним да гарантују сигурност и остваривање основних права, а подређени заузврат да се покоравају ауторитету патријархалног господара. Европска политичка заједница антике и средњег века, као заједница слободних грађана са политичким правима, заснивала се на правном поретку који свим грађанима гарантује безбедност, а заузврат их обавезује да се солидарно брину о сигурности заједнице као целине.

У модерном друштву, које се од ренесансе формира у Европи, нестају традиционални облици друштвених и политичких заједница који су грађанима гарантовали безбедност и благостање. У процесу индивидуализације појединци, способни за привређивање, организују се као приватни власници по основу личних радних способности и резултата рада. Организовани појединци као робни произвођачи своје економске интересе остварују на тржишту. За разлику од њих, појединцу преостаје да самостално обезбеђује своју егзистенцију. Савремена либерална теорија, такво стање дефинише као „природно стање“ и каже да оно претходи политичким, социјалним и економским везама између људи. Према тој теорији „природно стање“ појединцима пружа апсолутну слободу, али их истовремено лишава и сваке сигурности у економском погледу и правилима заједничког живота. Због тога се сматра да је нужан прелазак из „природног“ у „цивилно“, односно „политичко стање“ и „привређивање“ у којем суверена држава успоставља општеобавезујући правни поредак и гарантује сигурност сваком појединцу као особи, као правном субјекту и као приватном власнику.

У тржишном начину привређивања, држава се углавном ограничава на гаранцију правног поретка помоћу правосуђа и полиције (органа репресије). Правним поретком, држава треба да гарантује регуларност и стабилност тржишних трансакција и да чува институцију приватног власништва као претпоставку субјективитета појединаца. У таквој држави, појединац брине за властиту егзистенцију коју обезбеђује сопственим радом. Тржишна привреда пружа привредним актерима могућност постизања благостања у тржишној утакмици различитих субјеката, привредних кретања и неминовних привредних криза са ризиком потпуног губитка средстава егзистенције, а с њим и личне безбедности.

Модерна држава успоставља низ институција чији је циљ гаранција безбедности политичке заједнице и благостања друштва као целине. Заштити од спољашњег угрожавања служе одбрамбене институције спољне политике, војска и дипломатија (органи репресије и управа). Правни и политички

поредак штите установе задужене за унутрашњу безбедност: правосуђе, полиција, служба националне безбедности и др. Очување социјалног мира и друштвеног благостања остварује се комплексним средствима економске политике која настоји да спречи цикличне привредне кризе, као и различитим институцијама социјалне политике, укључујући образовање и здравство. Корпоративна безбедност друштвене заједнице се темељи на претпоставкама људских права, демократије и правне државе. Међутим, савремени развој друштва прате и нови облици угрожавања људске заједнице и *људске безбедности*. У питању су угрожавања као последице непоштовања утврђених стандарда у производним процесима и последице примене прљавих и високоризичних технологија по животну средину и читаву лепезу штетних последица по људску безбедност.

Појам безбедност је веома често употребљаван и злоупотребљаван од стране владајућих структура друштва. Коришћен је и користи се за све и у име свих: грађана, органа, институција, целокупне нације, националних, интернационалних и трансационалних и људских интереса. Појам има неограничени геополитички, геоекономски и амбијентални значај у планетарном простору и у простору неслућених космичких даљина и океанских дубина. Модели размишљања о овом феномену имају дугу традицију у свету и обухватају скоро сва питања друштвених и природних наука. Због тога се у тумачењу тражи ослонац у друштвеним и природним наукама, у метафизици и у филозофији. То је једини начин да се комплексни проблеми безбедности сагледавају у широком оквиру а људској заједници омогући да њени чланови активно партиципирају у преобликованим моделима и стањима безбедности. У савременом свету све је мање засебно омеђених, локалних и регионалних криза и извора нестабилности. И у општем и у посебном смислу они имају карактер веза типа спојених судова. То је посебно видљиво у последњих неколико деценија са увећањем броја једнако важних субјеката на међународној сцени. На тој сцени није само држава суверени субјект међународне безбедности него се јављају и други „играчи“, како примећује Збигњев Бжежински, који добијају на значају по основу незапамћеног технолошког напретка глобалног карактера. У условима умножавања ауторитета и глобализовања политичких и економских односа у свету грађани се налазе у амбијенту новог средњовековља, тј. у моделу умножених лојалности и преклапајућих ауторитета који се својевремено развио између католичке цркве и слабашних средњовековних држава тадашњих феудалаца.⁹

⁹ Детаљније видети: Д. Симић, *Наука о безбедности*, „Службени лист СРЈ“ Београд, 2002. године.

2. САВРЕМЕНО СХВАТАЊЕ ПОЈМА БЕЗБЕДНОСТИ

Имајући у виду да су се у свету почетком 90-их година, десиле радикалне промене у међународним односима, а посебно у односима великих сила, у политичком, војном, геостратешком, технолошком, финансијском, информатичком и другом погледу. Такве промене значајно су утицале и на очување безбедности, како у националном, тако и на међународном плану. Тако су све државе, а пре свега оне које имају доминантну улогу у креирању политике и стратегије безбедности на глобалном плану, биле су принуђене, да најпре, преиспитају, а затим и редефинишу концепт безбедности и формулишу нове безбедносне агенде.

Стим у вези, последице наведених системских корених промена, приморале су државе на другачије формулисање појма и садржаја безбедности, као и концепта националне безбедности. Уместо традиционалистичког схватања безбедности, где је доминантна била војна и политичка димензија безбедности, а држава била референтни објект заштите, у новим стратегијским документима многих држава, тежиште заштите се помера са државе на појединца, његове интересне групе, на економску, еколошку, социјалну, културну и уопште друштвену сферу. Национална безбедност у таквим условима јесте оквир који засигурно доминантно одређује начин, квалитет и услове живота савременог човека, као и укупне економске, политичке, социјалне и друге чиниоце.

Допуњујући напред наведене дефиниције појма безбедности, можемо рећи да данашње схватање тог појма захтева да се ти покушаји допуне новим елементима који ближе одређују савремено схватање садржаја својства које називамо безбедност.

У складу с том премисом, а уважавајући све наведено, како наводи Стајић Љубомир, безбедност можемо да дефинишемо на следећи начин.

Безбедност је својство неког реалног друштвеног, природног или техничког субјекта (бића, творевине или ствари) испољено као успостављено, одржано и унапређено стање и(ли) вредност, а која се изражава кроз испуњеност минимума одређених (безбедносних) стандарда својствених том субјекту, а што му омогућава реалну основу за опстанак, рад, раст и развој без обзира на носиоце, облике, време и место угрожавања.

Из дефиниције се види да је реч о сложеној категорији мултидисциплинарног карактера, па треба указати на њене елементе како би се лакше схватила суштина овог појма који је опет последица сложености појаве о којој говоримо. Ти елементи дефиниције су:

- својство;
- реални друштвени, природни, и технички субјект;

- стање и/ли вредност;
- испуњеност минимума безбедносних стандарда и
- омогућавање опстанка, рада, раста и развоја (Стајић, 2011:28).

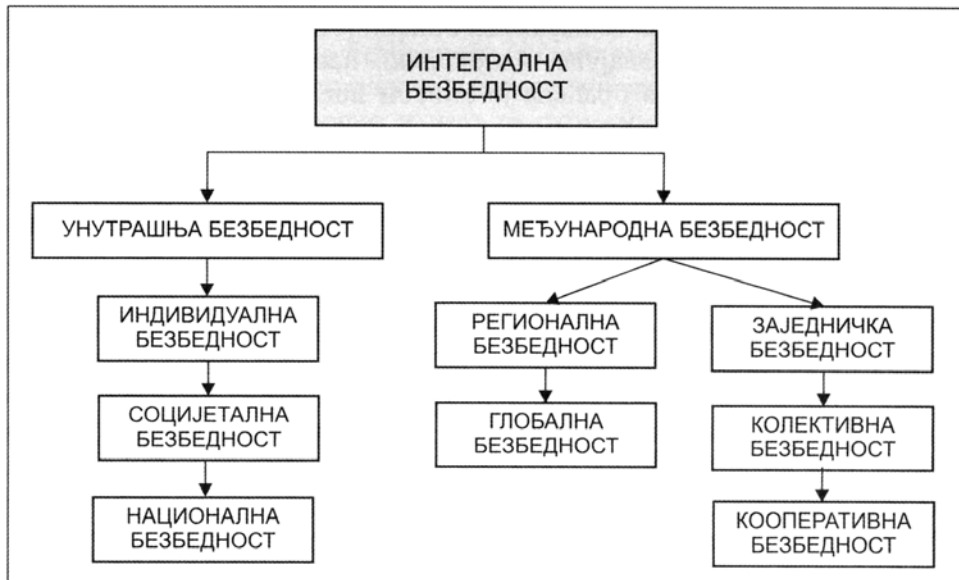
Безбедност као својство указује нам на то да је реч о нераздвојном атрибуту друштвеног, природног или техничког субјекта које може бити биће (човек, животиња, инсект и др.), људска или природна творевина (држава, корпорација, међународна организација и др.) или техничка и технолошка компонента - уређај или апарат (машина, мост, аутомобил, нуклеарна централа и сл.), без којег тај субјект не би могао ни да постоји у својој основној функцији. Дакле, сваки субјект постоји док има минимум испуњених услова (стандарда) за свој опстанак (минимум безбедности). Из наведеног проистиче да непостојећи субјекти (бивше државе, мртва бића, машине које не раде и др.) немају својство безбедности. Исто тако нереално, нематеријално не-биће, Бог, смрт, љубав, мржња немају својство безбедности. Бог, смрт, љубав, мржња не могу да буду угрожени у смислу наведеног поимања безбедности и угрожавања, а то је веће или мање уништење или оштећење неког добра или вредности или присуства било које друге опасности. Овакво схватање својства неког субјекта значи да оно постаје и његова витална (најважнија) вредност. Та вредност се чува и штити било од самог субјекта било од другог заинтересованог субјекта. Тако, на пример, људи штите безбедност државе, старају се о безбедности рада машина, других бића или природне средине и обрнуто, држава се стара о безбедности људи и о свему осталом, што чини минимум узајамне безбедности. Под вредношћу подразумевамо идеално стање извесних стандарда, садржаја, норми, појава и схватања која им људи придају. Њихов циљ је у томе да те вредности учине пожељним за одређене субјекте и усмерене су ка добробити датог субјекта. Тако, вредност је све оно што има или му се придаје велики значај и што је предмет интересовања и посебне заштите. Вредности су променљиве и различито се дефинишу кроз историју (пример слободе, независности, правде, морала, територије, система владавине и др.). Оне се стално мењају, допуњују и дограђују. Могу да буду материјалне и нематеријалне, а деле се на индивидуалне, групне, националне и међународне (Стајић, 2011:29).

Можемо констатовати да се, током историјског периода, из наведеног-основног појма безбедности, појавило мноштво других изведених појмова који се односе на поједина својства, стања и вредности, као што су: безбедност саобраћаја, безбедност веза, безбедност државе, безбедност здравља, безбедност живљења и тд.

3. КЛАСИФИКАЦИЈА ПОЈМА БЕЗБЕДНОСТИ

Примењујући научни приступ изучавању проблематике безбедности, треба извести класификацију, тј. рапчланити безбедност на врсте, како би се квалитативном анализом делова безбедности остварила научна идентификација безбедности као опште вредности савременог света. Уважавајући научни приступ, безбедност се дели на унутрашњу (индивидуална, социјетална и национална) и међународну (регионална, глобална, заједничка, колективна и кооперативна) безбедност (Стајић, Гађиновић, 2007:35).

СЛИКА 1.1. — Класификација безбедности

Извор: аутор (Према: Стајић, Љ., 2011).

Интегрална безбедност се дефинише као свеукупна или целовита безбедност. Представља сублимат унутрашње и међународне безбедности, али не као прости збир тих двеју безбедности, већ као нова вредност која се штити. Не можемо говорити о било каквој, па ни унутрашњој ни међународној безбедности ако је било који елемент тих безбедности значајније угрожен. Као свеобухватна, интегрална безбедност је једна и јединствена и са тог становишта је недељива. Њена подела на унутрашњу и међународну је условна више из педагошких и практичних разлога због лакшег објашњења и учења. Пошто се савремене државе, данас, нападају на свим пољима (породица, вера, власт, уставно уређење, спољна политика, економија, систем безбедности итд.) онда и држава мора свим својим снагама

да се супротставља тим нападима. Интегрални напад тражи интегралну одбрану (Стајић, 2011:32).

Унутрашња безбедност, како наводи Љубомир Стајић, се састоји од индивидуалне, социјеталне и националне безбедности од којих су свака за себе посебне вредности које се штите како системом безбедности тако и другим друштвеним мерама.

Национална безбедност је појам који се чешће него други објашњава у нашој литератури. Под њим се подразумева жељено стање заштићености државе које се постиже елиминисањем претњи и ризика по виталне вредности државе. Из тога проистиче да је то вишезначајан појам који у најопштијем смислу представља стање у коме држава сматра да јој не прети војни напад, политички притисак или економско угрожавање споља, као ни екстремни политички, економски, идеолошки, верски или културни атак изнутра, тако да држава може нормално да се развија самостално или у заједници са другим државама (Стајић, 2011:33).

Сам појам национална безбедност налази се у употреби од 1943. године, када је Валтер Липман (Walter Lipman) у свом делу „*U.S. Foreign Policy*“ први пут употребио овај термин. После Другог светског рата овај појам је нашао широку примену у политичком речнику савремених држава. У том контексту он је употребљаван да означи унутрашњу и спољну безбедност државе, односно безбедност државе у односу на спољне и унутрашње изворе угрожености. Ради се, дакле, о националној безбедности једне државе која обезбеђује опстанак и нормално деловање државе са свим елементима њене независности, територијалне целовитости и уставног поретка.¹⁰

Међународна безбедност се може пратити још од периода обликовања првих територијалних заједница људи - племена. Први писани документ који сведочи о регулисању односа између држава датира још од 3100 године п.н.е. Ради се о писаном уговору (на каменом споменику) којим се регулишу границе између два месопотамска града - државе Логома и Уме.¹¹

Данашња динамика развоја међународних односа, како наводи Љубомир Стајић, посебно процеси глобализације са развијенијим везама између држава и региона, и измењена схватања у области задовољавања националних интереса, све мање зависе од политичких концепата великих сила. У таквим условима већи значај у изградњи унутрашње и међународне безбедности имају политички, економски, техничко-технолошки, социјални, културни и други фактори, па је у будућности свако заснивање међународних односа само на моћи и сили, са аспекта демократских процеса и глобалне безбедности, дубоко превазиђен политички концепт. Полазећи од те чињенице изградња стабилне међународне безбедности треба да буде услов за опстанак и успешан развој држава, и стабилна основа за

¹⁰ В. Јовановић, *Časopis „Policija i sigurnost“*, br. 1-2, Zagreb, 1997. godine, str. 6.

¹¹ Љ. Аћимовић, *Наука о међународним односима*, Институт за међународну политику и правду, Београд, 1987. године, стр. 20.

елиминисање свих конфликта који могу овести у питање стабилност и безбедност националних држава.

Отуда, међународну безбедност можемо дефинисати као свеукупно стање међународних односа у којима се сви чланови међународне заједнице осећају безбедним и сигурним и у којима постоје изграђени ефикасни механизми заштите националних држава од свих облика угрожавања и угрожености њихове безбедности (Стајић, Гаћиновић, 2007:48).

Регионална безбедност је део међународне безбедности која се фокусира на један регион - пример регион Југоисточне Европе, чији је Србија саставни део. Ризици од избијања ратова и других оружаних сукоба на европском простору знатно су смањени, али нису потпуно отклоњени. То се посебно односи на земље у источној и југоисточној Европи, које су у процесу транзиције суочене са економским, социјалним и политичким проблемима и потешкоћама, што може, у одређеним околностима, да изазове пораст напетости. У постојећим условима ОЕБС, ЕУ и НАТО кључни су елементи европске безбедносне архитектуре. Они су одлучујући фактори у креирању различитих, па и безбедносних односа. Од способности њиховог прилагођавања бројним новим изазовима, константним ризицима и сталним претњама безбедности, као и од карактера односа које ће те асоцијације успостављати са осталим актерима савремене међународне заједнице, највише зависи безбедност евроатланског простора и света у целини (Стајић, 2011:34).

Појмови *колективна безбедност* и *колективна одбрана* су термини који означавају два концепта безбедности који су настали у XX веку. Оба концепта подразумевају једну дугорочну, формалну обавезу између група држава да се штите безбедносни интереси појединачних чланица њихових заједничких сфера.¹²

Колективна безбедност је термин који означава договорено, координисано и одрживо стање безбедности унутар групе суверених држава, остварено деловањем заједничког система безбедности. Према истакнутом британском адвокату Адаму Робертсу „колективна безбедност је систем безбедности на регионалном и светском нивоу, у којем свака држава прихвата обавезу да је безбедност једне од њих брига свих осталих држава, и оне пристају да се укључе у колективни одговор на претње или нарушавање мира”.¹³ У дефиницији колективне безбедности Адама Робертса говори се о колективном одговору, а не помиње се употреба војне силе. Основна разлика

¹² Ričard Koen, *Saradnja u bezbednosti - Novi horizonti za međunarodni poredak*, Fond za otvoreno društvo - Srbija, Београд, 2005. године, стр. бр. 5. Evropski centar za studije bezbednosti Džon K. Maršal, rasprave Centra Džon K. Maršal br. 3, Garmish-Paterkirchen, 2005., стр. 5.

¹³ Исто, стр. 22.

између система колективне одбране и колективне безбедности је та што се у систему колективне одбране употребљава војна сила када се ради о заједничкој одбрани, а у систему колективне безбедности то није случај. Основне институције система колективне безбедности су: *Уједињенъ нације* (UN) и *Организација за безбедност и сарадњу у Европи* (OSCE).

Заједничка безбедност постоји рецимо, у оквиру Европске уније или Заједнице независних држава - ЗНД. Представници ЕУ тврде да концепт заједничке безбедности и одбране земаља чланица ЕУ није у колизији са концептом колективне безбедности у ОУН, нити са кооперативном безбедношћу и колективном одбраном НАТО. За земље чланице ЕУ, улога ОУН у области међународне безбедности је и даље примарна. За укључивање европских снага у акције очувања мира и безбедности и даље је неопходан мандат ОУН. Такође, и политика европске безбедносне сарадње не доводи у питање трансатланску везу, већ је успостављена политика договарања о употреби заједничких капацитета са НАТО-ом (Стајић, 2011:35).

Кооперативна безбедност је термин који повезује колективну безбедност са општим приступом безбедности. Овај појам најчешће се одређује као „широк приступ безбедности, мултидисциплинарног опсега, који у својој основи фаворизује уверавање у односу на одвраћање; укључивање пре него искључивање; невојна решења у односу на војна; подразумева да су државе првенствени чиниоци система безбедности, али прихвата да недржавни чиниоци могу имати важну улогу; не захтева формално стварање безбедносних установа, али их не искључује и не искључује вредност стваралачке навике дијалога на мултилатералној основи”.¹⁴

3.1. Глобална безбедност

У последњој деценији 20. века, како наводи Љубомир Стајић, дошло је до значајних промена у међународној заједници које се огледају у нестанку биполарне поделе света и развоју интеграционих процеса. Развој информационе и комуникационе технологије допринео је интензивирању промена и убрзао процес глобализације скоро свих аспеката међународних односа. У оваквом окружењу сарадња постаје битна претпоставка за јачање мира, стабилности и демократског развоја. Процес глобализације имао је за последицу и неке деструктивне појаве, које су изазвале регионалне и локалне напетости и конфликте. Нови изазови, ризици и претње безбедности условљени су све израженијим разликама у економском развоју појединих држава и народа. Савремени свет је због тога постао оптерећен многим неизвесностима, с тим што је његово главно обележје у области безбедности

¹⁴ Bruno Simma, *Parlamentarni nadzor bezbednosnog sektora - Načela, mehanizmi i praksa*, Charter of the United Nations, Interparlamentarna unija i Ženevski Centar za kontrolu oružanih snaga, Београд, 2003. године, стр. 17.

смањење опасности од традиционалних војних сукобљавања и директног конфронтирања великих сила, с једне, и појаве мноштва нових невојних изазова, ризика и претњи, с друге стране. Отуда, након завршетка „хладног рата“, а посебно након промене структуре и функције НАТО која је уследила на Вашингтонском самиту 1999. године, долази до проширења значења појма безбедности. У научним круговима све више је у оптицају нова појмовна синтагма „глобална безбедност“, као директна последица великих геополитичких промена крајем 20. и почетком 21. века. Ширењем појма безбедности на све аспекте друштвеног живота, он је престао да бива искључиво везан за државу и националну безбедност, а све више се односи на поштовање људских и грађанских права појединаца, дакле на индивидуе као „грађане света“. То је један, у основи, нови футуристички поредак који би требао да уследи као последица економске глобализације света.

Неспорно је да процес глобализације утиче на проширење значења овог појма на глобалну безбедност, тј. безбедност планете Земље. То је довело до „критичне тачке у односу на редефинисање концепта безбедности, јер не постоји јединствен приступ у дефинисању глобалне безбедности, који би био универзалан и прихватљив“.¹⁵

С обзиром на чињеницу да глобална безбедност нема упориште у међународним институцијама у међународним правним актима, њен смисао може једино бити заштита планете Земље од разних глобалних неприлика, као што су земљотреси, цунами, поплаве, пожари, отопљавања глечера и друге природне катастрофе, као и катастрофе које може проузроковати човек на глобалном нивоу.

Многи аутори данас истичу да је идеја глобализације америчка идеја, заснована на униполаризму, односно на чињеници да је, након пада Берлинског зида и распада Варшавског пакта, Америка неспорно постала водећа сила у свету. И као што је некада авангарда у комунизму био пролетаријат, авангарда у глобализму су корпоративне елите које држе у својим рукама скоро 70 одсто укупног капитала у свету. То само продубљује јаз између сиромашних и богатих земаља, односно проширује јаз између Севера и Југа.

Терористички удари на симболе америчке војне, политичке и економске моћи од 11. септембра 2001. године, развили су нову свест о томе да сви људи деле једну планету и чине глобалну заједницу, у којој морају да се уважавају и нека правила како би се могло живети заједно. Основни проблем заједничког живота у глобалној заједници је у томе што су правила глобалне заједнице у интересу великих и моћних држава. Уколико се истински жели остварити глобална безбедност на планети Земљи, онда та правила морају бити фер и праведна (и морају бити схваћена као таква), морају поклонити дужну пажњу сиромашнима, као и моћнима, морају

¹⁵ С. Аврамов, *Безбедност у 21. веку*, Зборник радова СИМБОН 2001, Београд, стр. 426-429.

одражавати базично осећање пристојности и социјалне правде.¹⁶ Управо то није постигнуто садашњим моделом глобализације који снажно захвата и земље у транзицији.

Глобализација је феномен који драматично обележава дух савременог времена и обликује политику, економију и друштвени живот света, мада неједнако и са различитим последицама. Овај универзални процес, који подразумева интензивно економско, технолошко, политичко, идејно-културолошко и војно повезивање људи, народа и држава, по моделу западне цивилизацијске парадигме, добија све више на интензитету, са све израженијом тенденцијом да захвати све сфере индивидуалне и колективне егзистенције људи. Глобална перспектива света и универзализација стандарда свеукупне друштвене организације држава и народа, у њему данас као да је више него извесна.¹⁷

Данас је присутно много дилема које прате феномен глобализације, а један од основних је: „шта је аутентични смисао глобализације - да ли је она претња свету или шанса за његово значајно поправљање". Односно, да ли ће глобализација свет учинити бољим, ширећи просторе технолошког прогреса, мира, сарадње и демократског развоја људи, народа и држава, или ће, пак, она бити у функцији „афирмације" принципа моћи, тоталитаризма, неједнакости, насиља и неизвесности, то јест у функцији свих оних тенденција које ће нужно производити подељеност и супротстављеност у свету.¹⁸

Неспорно је да су идеолошки основи глобализације вредности либерално-демократског модела западног света, као што су: приватно власништво, индивидуалне слободе и демократија. Глобализација данас подразумева значајно ограничавање суверенитета националних држава, с једне, и истовремено фаворизовање интереса одређених држава, посебно САД, као неприкосновеног политичког, економског и војног ауторитета савременог света, с друге стране (Стајић, 2011:37).

3.2. Појам изазова, ризика и претњи безбедности

Анализирајући угрожавајуће појаве, дуго времена је била присутна традиционална подела угрожавајућих појава безбедности и то на оружане и неоружане, спољне и унутрашње и слично. Осим ових подела, многи аутори на различите начине врше класификације појава угрожавања безбедности. С тим у вези, ми ћемо овде користити једну од могућих класификација, која долази из англосаксонске безбедносне теорије и праксе, а која се код нас увелико „одомаћила" потискујући остале, а то је класификацији на изазове, ризике и претње безбедности.

¹⁶ Džozef E. Stiglic, *Protivrečnosti globalizacije*, SBM-x, Београд, 2004. године, стр. 15.

¹⁷ С. Стојановић, *Безбедност и изазови процеса глобализације*, Војно дело бр. 1. из 2005. Београд, стр. 23.

¹⁸ Исто, стр. 23-24.

Оваква типологизација нема практичну оправданост уколико је национални систем безбедности званичним прописом није номенклатурно и прецизно дефинисао. Иначе, угрожавања су градирана према *критеријумима интензитета деструктивности и извесности наступања* (Мијалковић, 2011:109). Конкретније:

- изазови *безбедности* су појаве чија су штетност и извесност наступања реални али, на наведеној скали појава, најмање вероватни. То су природне појаве, друштвени односи и техничко-технолошки процеси чије је постојање (само по себи) деструктивно, у границама је толерантне прихватљивости јер не угрожава озбиљно виталне вредности, али је вероватно да би у будућности могло да произведе (узрокује или допринесе) појаве угрожавања безбедности са знатно озбиљнијим и тежим последицама. Како наводи Саша Мијалковић, реч је о угрожавајућим феноменима са највећим степеном општости и најнижим интензитетом непосредне деструктивности.

У највећем броју речника и енциклопедија појам „изазов“ није прецизно одређен, или су регистровани појмови попут именице „изазивач“ и глагола „изазвати“.¹⁹ У појединим речницима под „изазовом“ подразумева се „одговарање на сам изазов, показивање да се дорасло ситуацији, чак и упућивање изазов некоме“,²⁰ односно изазов (*challenge*) представља „позив да се узме удео у одређеном такмичењу, дуелу, позив да се докаже или оправда нешто, или тежак задатак“. У енглеском језику значење речи *challenging* се објашњава као обавеза реаговања (*call to respond*),²¹ и изазов се сматра као нешто потенцијално, што постоји у најширем облику и заокупља пажњу и потребу да се прати. У кривичном законуку многих, посебно вишенационалних и мултиверских држава, регистрована су кривична дела, формулисана као „изазивање националне, расне и верске мржње, раздора или нетрпељивости, затим, „изазивање опште опасности“ и сличних. Њихово чињење може да обухвата многа обележја тероризма и, у многим аспектима, могу се довести у везу са синтагматским појмом „безбедносни изазов“. Можемо рећи да је свака држава савременог света суочена са бројним и разноврсним безбедносним изазовима, који се условно могу разврстати вишенивоовски, а пре свега на стратегијски и тактички, чији носиоци могу бити екстремистички и терористички колективитети. Највећи или најопаснији су стратегијски безбедносни изазови за одређену државу, а представљају могућност противуставног (ванпарламентарног) свргавања Уставом

¹⁹ „Изазвати. 1. вичући учинити да неко изађе напоље; 2. речима учинити да неко каже или учини нешто; 3. наљутити; 4. (на двобој) позвати; 5. (бол) проузроковати, причинити; 6. (фотографију) добити слику с негатива“ односно, „изазивач. 1. онај који изазива; 2. проузроковач. (болести); 3. течност за изазивање фотографских слика“ (М. Московљевић, Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000. године, стр.228).

²⁰ Ж. Ковачевић, *Српско-енглески речник*, „Филип Вишњић“, Београд, 2002. године, стр. 322.

²¹ *Concise Oxford Dictionary*, Ninth edition, Clarendon Press, Oxford, 1997, p. 866.

утврђеног друштвеног уређења или разбијања њене територијалне целовитости (Мијалковски, 2012:114).

С обзиром на то да представљају тзв. апстрактну опасност, како наводи Саша Мијалковић, „по својој природи ови су феномени заправо извори угрожавања безбедности”.²² Чињеница да се од наведених нивоа угрожавајућих појава најспорије развијају, указује на то да их је лакше благовремено идентификовати и спречити, односно контролисати;

- *ризичи безбедности* (итал. *risico* - опасност, излагање опасности) су конкретнији безбедносни феномени чија је реалност и извесност наступања већа. Реч је о скупу природних, друштвених и/или техничко-технолошких чиниоца, околности, процеса и односа који, самостално или у интеракцији, могу али и не морају да доведу до процеса и последице угрожавања безбедности. То су угрожавајуће појаве са нижим степеном општости и већом дозом деструктивности него безбедносни изазови. С обзиром на то да представљају конкретнију опасност, могу се описати и као спона, односно метаморфоза изазова у претње безбедности (Мијалковић, 2011:110).

За разлику од појма „изазов”, појам „ризик” је јасније дефинисан у домаћој и иностраној литератури.²³ У најопштијем смислу, ризик је могућност да се одређени циљ не оствари у потпуности или да се оствари делимично. Могућност отклањања или смањења ризика зависи од нивоа познавања појаве у којој је садржан одређени ризик. Несумњиво због природе војних делатности, појам ризик је свестрано објашњен у Војној енциклопедији,²⁴ односно под тим појмом се подразумева свесно излагање опасности различитих могућности исхода. У даљем се каже да је у војној делатности, ризик може проузроковати нежељене последице, неуспех одређене акције или претерано велике губитке, али и ванредан успех, те да се до сазнања о ризику долази проценом ситуације, а степен ризика одређене радње зависи од жеље да се преузме ризик, реалности процене ситуације, потпуности информације о противнику и могућности да се противник парира сопственим поступцима. Како наводи Милан Мијалковски, „зависно од ситуације, значаја и последица, може имати тактички, оперативни и стратегијски значај. Он такође наводи, да се у литератури често третира као свесни, разумни, срачунати и несвесни ризик. Може се констатовати да ризик представља специфичан облик

²² Тако се често расправља о демографским изазовима, еколошким изазовима, изазовима сиромаштва, изазовима етничког, верског, расног и културног идентитета, изазовима друштвено-економских и политичких транзиција, изазовима глобализације, изазовима миграција, изазовима реформи сектора безбедности, изазовима безбедности саобраћаја итд.

²³ М. Московљевић, *Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником, Гутенбергова галаксија*, Београд, 2006. године, стр. 577; *Concise Oxford Dictionary*, Ninth edition, Clarendon Press, Oxford, 1997, p. 866; Ж. Ковачевић, *Српско-енглески фразеолошки речник, „Филип Вишњић”*, Београд, 2002. године, стр. 322; *Правна енциклопедија, Савремена администрација*, Београд, 1979. године, стр. 802; *Opća enciklopedija*, X том, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1981, стр. 139.

²⁴ *Војна енциклопедија*, ВИЗ, Београд, 1974. године, стр. 194.

опасности, јер је својствен странама (најмање два субјекта) у сваком конфликту (тероризам је распрострањен конфликт данас), независно од тога да ли је њихова моћ једнака (симетрична) или неједнака (асиметрична или драстично асиметрична). Актери (стране, субјекти) у терористичкој агресији су: терористички колективитет (субјект опасности) и примарна жртва (субјект безбедности). Двостраност безбедносног ризика је у томе што и субјект опасности и субјект безбедности егзистирају у неизвесном безбедносном окружењу и континуално доносе одлуке о сопственом ангажовању, а свака одлука је скопчана са извесним ризиком".²⁵

Ризици обухватају знатно шири опсег проблема безбедности него што су традиционалне претње, или чак много општији појам изазова. То је све оно што није ни изазов, а ни претња безбедности. Ризик подразумева ситуације неизвесности и несигурности и повезан је с вероватноћом излагања физичкој/материјалној и психолошкој/нематеријалној штети и повређивању, као посебан облик опасности и хазарда (излагања опасностима) по појединца, колективе и референтне вредности. Тесно је повезан са опасностима, излагању опасностима, вероватноћом, евентуалношћу и случајношћу на једној, и губитком и штетом (или добитком) на другој страни. У савременом друштву, ризик је мултидимензионални континуум, повезан са ситуацијама које су скалиране од апсолутно прихватљивих до апсолутно неприхватљивих.²⁶

Најзаступљенијим ризицима, како наводи Саша Мијалковић, сматрају се употреба застареле и прљаве индустријске технологије, нестабилне нуклеарне електране, транспортовање опасних материја, позорност државних граница, појава нових болести и епидемијских зараза људи, биљака и животиња, масовни увоз и употреба застарелих моторних возила, економска и енергетска зависност државе, политичко организовање екстремно настројених опортуниста државне политике и њихова подршка од стране других држава-истомишљеника, климатске промене, несавршености механизма контролисаног промета нуклеарних, хемијских и биолошких материја итд.;

²⁵ Одлучивање субјекта опасности и субјекта безбедности има сва обележја процеса одлучивања у сложеним организационим системима. Такви системи функционишу на основу одлука које доноси особа која се налази на челу одређеног броја квалификованих особа (помоћне особе у одлучивању), а све оне се означавају терминима - тим, штаб, комитет, команда итд. Надлежне особе (одлучиоци) своје право одлучивања остварују тако што уважавају одређену технологију (метод) одлучивања, која представља специфични процес који обухвата обраду и коришћење информација ради постизања конкретног циља. На сваком нивоу руковођења организационог система доноси се нова одлука као акт надлежне особе одређене организацијске целине, која је произашла из одлуке вишег претпостављеног нивоа, чијом реализацијом тежи се постизању постављеног (конкретног) циља. Одлуком се дефинишу задаци елементима (снагама) система, односно на који начин треба да проводе конкретне делатности ради постизања постављеног циља.

²⁶ D. Denney, *Risk and Society*, Sage Publications, Thousand Oaks, London-New Delhi, 2005, pp. 9-10.

- претње безбедности су конкретне појаве чије је наступање најмање неизвесно, а штетни ефекти неспорни и, на скали појава које посматрамо, највећи. Реч је о широком спектру појава које су реалност савремене свакодневице, у којима конкретан носилац угрожавања безбедности напада вредности конкретног објекта угрожавања. Најопасније су, свакако, оружана агресија, војна интервенција, оружана побуна, економске санкције, субверзивна дејства, тероризам и организовани криминал. Реч је о угрожавајућим појавама најнижег степена општости и највеће дозе деструктивности. Будући да представљају тзв. конкретну опасност, као и да их карактеришу посебна обележја по којима се идентификују, претња безбедности је заправо облик угрожавања безбедности (Мијалковић, 2011:110).

Појам „претња“ је у речницима и енциклопедијама одређен у смислу да угрожава или може угрозити нечију безбедност. Дефинисање појма „претња“ на начин, попут „Претња је оно чиме се прети или што прети“²⁷ и глагол „Претити: 1. речима или знацима предочавати нешто непријатно, 2. навестити нешто рђаво и 3. предстојити“²⁸ потврђује негативну околност претње. То је евидентно и у дефиницајама: „Претњом се неко присиљава на послушност било уценом или силом. Наизглед безначајна претња може да постане опасна“²⁹ и „Претња је намера да се нанесе штета или да се спроведе казна, као назнака неког непожељног или непријатног догађаја“.³⁰ „Претња је свесна намера проузроковања штете особи, својини или праву да би се објект претње принудио да испуни наметнуте захтеве“.³¹ И у правној сфери, појам „претња“,³² је негативно одређен односно дефинисан као облик психичке принуде и постоји када се неке ставља у изглед наношење зла да би се, на тај начин, утицало на његову слободу одлучивања. Лице треба да прети тако као да ће оно лично нанети зло може се извршити на различите начине: усмено, писмено и другим радњама. У Војном лексикону, појам „претња“³³ је веома садржајно одређен, првенствено са аспекта комуникације између држава, односно претња је врста притиска са позиције силе, којим се супротна страна жели застрашити и исцрпљивати, како би се присилила на одређене уступке. Може бити употребом војне силе, економским санкцијама, политичким мерама и слично. Најчешће се комбинује са демонстрацијом војне силе, психолошко-пропагандним дејствима. Може да буде увод у оружану агресију. Претња обухвата агресивне и војне притиске субјекта

²⁷ М. Московљевић, *Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2005. године, стр. 513.

²⁸ *Исто*, стр. 513.

²⁹ Ж. Ковачевић, *исто*, стр. 866.

³⁰ *Concise Oxford Dictionary*, Ninth edition, Clarendon Press, Oxford, 1997, p. 1452.

³¹ *The Encyclopaedia Americana - international edition*, volume 26. Americana Cooperation, New York, 1971, p. 704.

³² *Правна енциклопедија*, „Савремена администрација“, Београд, 1979, стр. 715.

³³ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981. године, стр. 444.

опасности против објекта напада противника с циљем да га омаловаже, уруше, потчине или униште. Циљ субјекта претње је, како наводи Милан Мијалковски, да вољу објекта напада (пријатељ, савезник, партнер, противник, непријатељ) потчини својој вољи у складу са својим циљевима и интересима. Осим до сада поменутих одређења појма „претња“, наводимо још једно посебно одређење и то да „претња се сматра као једно од суштинских средстава у спољној политици држава“ (Димитријевић, 1996:296).

У безбедносној теорији и пракси, како наводи Саша Мијалковић, конкретни угрожавајући феномени најчешће се обележавају комбиновањем два или више наведених критеријума класификовања. Тако су у оперативној употреби синтагме „унутрашњи невојни изазови“, „спољне војне претње“, „ризички и претње националној безбедности“, „изазови безбедности појединца“ итд.

4. САВРЕМЕНИ БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ, РИЗИЦИ И ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Анализирајући савремене безбедносне изазове, ризике и претње, у овом делу рада ћемо дати преглед угрожавајућих делатности у документима стратегија националне безбедности појединих држава. У вези са теоријском одређености угрожавајућих делатности у документима из националне безбедности првог нивоа, као узорак вршимо преглед садржаја (наслова) актуелних стратегија националне безбедности Републике Србије,³⁴ Сједињених Америчких Држава,³⁵ и Руске Федерације³⁶ (Табела 1.1.).

ТАБЕЛА 1.1. – Преглед садржаја актуелних стратегија националне безбедности

СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (2009.)	СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА (2010.)	СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ ДО 2020. ГОДИНЕ (2009.)
<p>I БЕЗБЕДНОСНО ОКРУЖЕЊЕ</p> <p>II ИЗАЗОВИ, РИЗИЦИ И ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ</p>	<p>I ПРЕГЛЕД СНБ</p> <p>II СТРАТЕГИЈСКИ ПРИСТУП</p>	<p>I ОПШТЕ ОДРЕДБЕ</p> <p>II САВРЕМЕНИ СВЕТ И РУСИЈА: СТАЊЕ И ТЕНДЕНЦИЈА РАЗВОЈА</p>

Извор: Аутор.

Угрожавајуће делатности у Стратегији националне безбедности Републике Србије су регистроване у оквиру поглавља „Безбедносно окружење” и „Изазови, ризици и претње безбедности” и карактерише их опшност, углавном, без навођења носилаца. Угрожавајуће делатности у оквиру наслова „Безбедносно окружење” су изложене уважавањем принципа опште, посебно, појединачно, односно кроз поднасловe: Глобално окружење, Регионално окружење и Безбедност Републике Србије. У општем смислу се

³⁴ Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, број 28/09.

³⁵ Подаци о оригиналу: National Security Strategy United States of America, White House, Washington, May 2010, Seal of President of the United States.

³⁶ Указ председника Руске Федерације, од 12. маја 2009. No 537.

констатује да је у савременом свету смањен ризик од војног сукоба глобалних размера, али да је суочен са бројним изазовима, ризицима и претњама безбедности чија суштина је у томе што су непредвидиви, асиметрични и транснационални. Као такви су регистровани: велике разлике у степену економског и културног развоја, чија су последица сиромаштво и социјална угроженост дела становништва, што условљава настанак негативних демографских и психо-социјалних појава; затим, регионални и локални сукоби, етнички и верски екстремизам, тероризам, организовани криминал, пролиферација оружја за масовно уништење, илегалне миграције, климатске промене и све израженији дефицит енергетских ресурса који угрожава стабилност појединих земаља и читавих региона и глобалну безбедност. Такође се упозорава да се свет суочава са изазовима које намеће грубо кршење Повеље УН и општеприхваћених норми међународног права, а посебно мешање у унутрашње ствари суверених земаља, као и концепција и пракса превентивног напада и војног интервенционизма. Као и у оквиру дела књиге глобално окружење, теоријску одређеност угрожавајућих делатности у региону карактерише општост (без-субјективност) као и за глобално окружење. Осим тога, као могући реметиоци безбедности у региону наводе се: тероризам, експанзија организованог криминала, корупција, недозвољена трговина наркотицима и оружјем, трговина људима, национални, верски и политички екстремизам.

У америчкој *Стратегији националне безбедности*, угрожавајуће делатности против САД су регистроване и теоријски дефинисане у поглављима: „Преглед стратегије националне безбедности” и „Стратегијски приступ”. Став да „до краја 21. века САД ће се суочавати са бројним и разноврсним изазовима против своје националне безбедности” почиње констатацијом о смањеној опасности од општег нуклеарног и идеолошког рата и упозорењем да су идеолошки ратови замењени религијским, етничким и племенским ратовима, као и да су нуклеарне претње попримиле нова обележја. Потом су регистроване и описане угрожавајуће делатности против безбедности САД и персонално наводи њихов основни носилац (субјект), терористичка Al Kaida. Наиме, глобални тероризам и његов репрезент Al Kaida, идентификују се као највећа претња безбедности САД, на територији САД и широм света. Осим тероризма, као претње америчкој безбедности наводе се ширење оружја за масовно уништење, посебно нуклеарног оружја; глобалне криминалне мреже, кршење људских права, нарочито у неуспешним државама, економска криза и климатске промене. Наведене опасности се разврставају у две групе: актуелне и потенцијалне. За карактеристичне актуелне претње безбедности САД сматрају се: тероризам, насилни екстремизам, сајбер напади, пандемије и природне катастрофе, а за потенцијалне претње - ширење оружја за масовно уништење, предузимање

мера према Ирану и Северној Кореји,³⁷ постојање тзв. отпадничких држава и могућа појава нових регионалних сила са хегемонистичким претензијама.

У *Стратегији националне безбедности Руске Федерације до 2020. године*, угрожавајуће делатности међународне безбедности и безбедности Русије су регистроване и описане у насловима „*Опште одредбе*” и „*Савремени свет и Русија: стање и тенденције развоја*”. Претње националној безбедности Русије су дефинисане као „непосредна или посредна могућност доношења штете уставним правима, слободама, достојном квалитету и стандарду живота грађана, суверенитету и територијалном интегритету, одрживом развоју Руске Федерације, одбране и безбедности државе”. У том смислу, најпре се констатује да је повећана осетљивост свих чланова међународне заједнице пред новим изазовима и претњама и потом, упозорава на неоснованост постојеће глобалне и регионалне архитектуре, оријентисане нарочито у евроатланском региону, само на НАТО, као и да несавршенство правних инструмената и механизма све више стварају претњу за обезбеђивање међународне безбедности. У даљем, као карактеристичне угрожавајуће делатности наводе се: изражене супротности између главних учесника светске политике, претње ширењем оружја за масовно уништење и његовим доспевањем у руке терориста, усавршавање облика незаконите делатности у области кибернетике и биологије и сфери високих технологија, националистичка расположења, ксенофобије, сепаратизам, насилни екстремизам, верски радикализам, еколошки проблеми, неконтролисане и незаконите миграције, трговине дрогом и људима и други облици транснационалног организованог криминала, ширење епидемија изазване непознатим вирусима и дефицит слатке воде. Као значење претње безбедности такође се наводе: 1) на међународну ситуацију ће у средњорочној перспективи, негативно утицати ситуација у Ираку и Авганистану, конфликти на Блиском и Средњем истоку, у низу земаља Јужне Азије и Африке и на Корејском полуострву; 2) у условима конкурентске борбе за ресурсе нису искључена решења насталих проблема уз примену војне силе и тиме може да буде нарушена успостављена равнотежа снага у близини граница Русије и граница њених савезника и 3) последице светских финансијско-економских ризика могу постати упоредиве по укупној штети са применом војне силе у великим размерама.

³⁷ САД ће инсистирати на међународном консензусу да све државе упознају своје обавезе у вези са поседовањем и производњом нуклеарног оружја. „Обе нације се суочавају са јасним изборима. Уколико Северна Кореја елиминира програм нуклеарног оружја, а Иран упозна своје међународне обавезе око сопственог нуклеарног програма, они ће бити способни да приступе путу веће политичке и економске интеграције са међународном заједницом. Уколико они игноришу своје међународне обавезе, истаћи ћемо потребу јачања њихове изолације и њиховог довођења до попустљивости у складу са међународним непролиферационим нормама”, гласи став у Стратегији.

4.1. Специфичност феномена корупције³⁸

Корупција данас представља сасвим сигурно веома сложен проблем. Корупција је друштвени феномен који произилази из моћи. Моћ представља способност појединца, или групе, да оствари своје интересе, чак и уколико се други томеprotиве. Тамо где постоји политика, моћ и утицај, постоји и у мањој или већој мери корупција, односно тамо где се мешају политика, јавни сектор и привреда, и где се нејасно преплићу јавни и снажан лични интерес, само је корак до корупције. Извори моћи могу бити материјално богатство и положај. Према облику делатности, моћ може бити економска, политичка и духовна. Институционализована моћ назива се власт. Карактер власти дефинисан је начином на који она употребљава средства која су јој на располагању, али и од културе и економије друштва. Власт се спроводи преко јавних функција (положаја).

У општем смислу, корупција је *злоупотреба* јавног положаја за приватну корист. *Злоупотреба* представља одступање од законских прописа и моралних норми које су кажњиве. Казна може бити на основу закона, али и морална. Починилац може бити законски гоњен, а ако је на изборној функцији може бити кажњен сменом, или ускраћивањем поновног избора. Основни облици корупције, тј. коруптивног тражења ренте, су проневера средстава, примање мита и провизија. Постоје и посредни облици тражења ренте, као на пример тајни прилози политичким партијама. Ово је облик корупције који се назива остварење циљева нелегалним средствима. Развијенији облик корупције је утицај на регулацију и контролу коју спроводи држава. У оваквим случајевима предузећа и субјекти са посебним интересима „купују“ законе, или именована државних функционера, па тако обликују политику и тржишно окружење у своју корист, а на штету остатка привреде и друштва. Политичари могу бити подмићени да не чине потпуну штету општем добру, али да ипак средства усмеравају ка одређеном делу земље, региону, који се напредније развија у односу на остатак земље. Таква корупција назива се иронично „политика мога села“.

Корупција у ширем смислу, представља друштвено негативну појаву која настаје, развија се и добија своје појавне облике зависно од постојећих политичких, економских, социјалних и других услова. У складу са својом аморалном, асоцијалном и противправном природом, наноси веома штетне последице друштву и држави. Корупцију карактерише обострана аморалност њених актера (криминалац-приватно лице и криминалац-службено лице), перфидност учиниоца, прикривеност, променљивост, распрострањеност у националним и међународним оквирима и користољубље, које је веома штетно за целокупно друштво и државу, јер угрожава законито функционисање привреде и државе у целини. Корупција има за последицу

³⁸ С. Ђукић, *Корупција у Србији* - теоријска и емпиријска анализа, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Нови Сад, 2016. године, стр. 46.

вишеструке негативне ефекте на привредни и укупни друштвени развој државе - дестимулише инвестиције и тиме успорава и онемогућава привредни раст. У ужем значењу, појам корупције обухвата кривична дела против службене дужности (кривична дела корупције, закључивање штетног уговора итд.), садржаних у кривичном законикау државе.

За разматрање корупције као најопаснијег облика организованог криминала, упутно је имати у виду став старогрчког филозофа Аристотела који гласи: „*Највећи злочини нису извршени ради прибављања нужног него сувишног*“, јер корупционаши су (не) људи (службена лица, јавни функционери) без скрупула, који злоупотребљавају указано поверење. У питању су криминалне особе којима су држава и друштво поверили обављање одређених функција (положај) и у складу с тим одређену материјалну сигурност. Међутим, такве особе карактерише безобзирна похлепа („што више имају, то више желе“), коју задовољавају тако што изигравају поверење које им је дато, систематски чинећи кривична дела (злочине), односно отимају оно што припада грађанима матичне државе, урушавајући тиме и само биће државе и друштва. Носиоци-актери корупције су првенствено службена лица, која су у терминологији позната као „бели оковратници“, „бели мантили у белим рукавицама“ итд. и уколико су успешни, постају „владари из сенке“, односно „дискретна власт“, која у спречи са вансистемски организованим криминалцима на специфичан начин „поробљава“ све грађане државе и „заробљава“ државу, која им је поверила да врше одређене функције (Мијалковски, 2012: 223).

Популарност корупције као истраживачке теме, без обзира о ком се нивоу и о којој се врсти истраживања ове појаве ради, настала је у последњих двадесетак година. Иако је корупција феномен који се бележи већ пар миленијума (први записи на ту тему датирају још из четвртог века пре нове ере), извесно је да прилично дуго корупција није била тема у врху интересовања истраживача, стручне и не само стручне јавности (Беговић, 2007:15).

Две велике промене у свету у последњих двадесетак година могу да објасне повећани интерес за феномен корупције и њену популарност као истраживачке теме. *Прва* је крај хладног рата, односно биполарног света, у коме су се режими и владари делили на „наше“ и „њихове“. Уколико је неко „наш“, једино је битно да остане „наш“ (припадници нове олигархије, који су често остатак старих комунистичких елита, тајкуни, профитери), а није битно што је он огрезао у корупцију, што у његовој држави његови сарадници у дослуху са њим изнуђују огромне количине новца, што у његовој земљи нема елементарне владавине права и правне сигурности, нити има било каквих слобода. Он је „наш“, треба да остане „наш“ и ништа друго није битно, односно ништа друго не сме да угрози наш интерес да он остане на „нашој“ страни. Списак таквих профитера хладног рата је импресиван, уколико не по броју, онда свакако по износива депонованим на њиховим рачунима у банкама земаља које су (не само географски), далеко од њихових домовина.

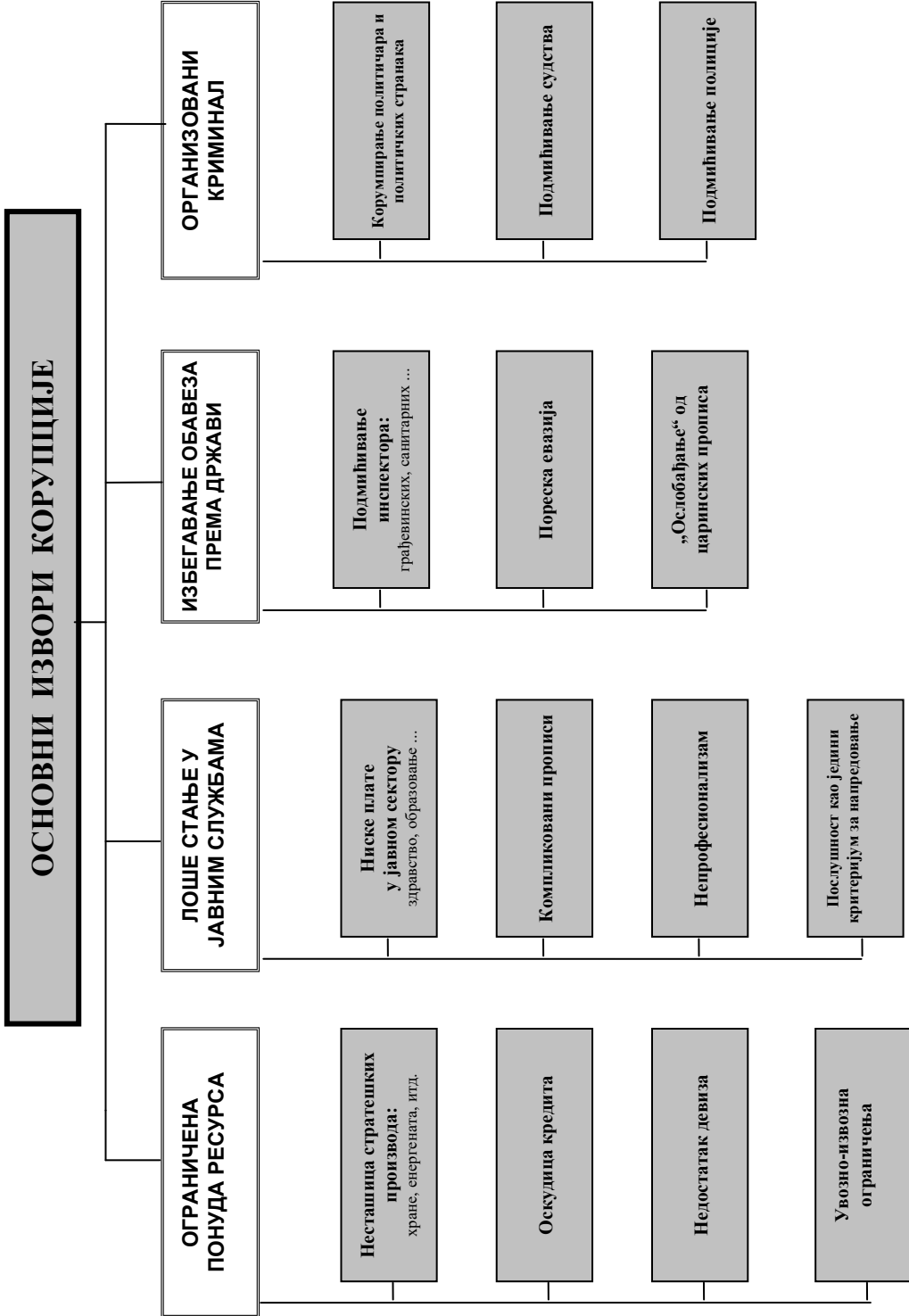
Са крајем хладног рата, престала је подела на „наше" и „њихове" - слободан свет више није, зарад надметања са комунизмом, спреман да погледа кроз прсте пљачкашима, који се вештим политичким маневрисањем и уцењивањем успевали себе да наметну као незаобилазни фактор борбе против пошасту комунизма.

Друга промена је глобализација, односно њена најновија фаза, коју карактерише висока мобилност капитала и неспутани проток обиља информација. Некада далеке, непознате и небитне земље то више нису. Они који поседују капитал данас размишљају да ли ће тај капитал уложити у земље за које њихови родитељи углавном нису ни чули, а они који су чули о тим земљама нису много знали, нити их је то интересовало. Стога питање корупције у тим земљама и није било релевантно. Када неко, међутим, почне да размишља о томе да ли ће у неку земљу да уложи капитал, онда та земља почиње да га занима, па се траже одговори на питања о предностима и недостацима те земље, укључујући и корупцију у њој.

О изворима из којих долази корупција говори шема на следећој страни:³⁹

³⁹ С. Ђукић, „Узроци, појавни облици и економске последице корупције у Србији"- компаративна анализа код развијених земаља и земаља у транзицији, (докторска дисертација, Универзитет EDUCONS, 2015), Нови Сад, стр. 47.

ДИЈАГРАМ 1.2. - Основни извори корупције

Извор: аутор.

4.1.1. Извори корупције

Из напред наведеног дијаграма се види да су основни извори из којих долази корупција следећи:

- 1) ограничена понуда ресурса,
- 2) лоше стање у јавним службама,
- 3) избегавање обавеза према држави,
- 4) организовани криминал.

1) Ограничена понуда ресурса

Под ограниченом понудом ресурса подразумева несташницу стратешких производа, као што су храна, енергенти, итд. Осим тога, то је оскудица кредита, недостатак девиза и увозно-извозна ограничења.

2) Лоше стање у јавним службама

Најчешће се манифестује кроз ниске плате у јавном сектору (здравство, образовање, полиција...), компликовани прописи, непрофесионализам јавних службеника. Посебно је изражена послушност као једини критеријум за напредовање.

3) Избегавање обавеза према држави

Може се уочити кроз подмићивање инспектора (грађевинских, санитарних, полицијских, комуналних...), неплаћање пореза, „ослобађање" од царинских прописа.

4) Организовани криминал

Један од основних извора корупције који представља највеће зло је организовани криминал. Најчешћи његови облици су корумпирање политичара и политичких странака, подмићивање судства, подмићивање полиције.

Многи аутори и бројне међународне конвенције на различите начине дефинишу шта све спада под дело корупције. **Конвенција Уједињених нација** против корупције (UNCAC) даје можда најкомпетентнију и најсвеобухватнију листу дела која потпадају под корупцију. То је зато што је UNCAC једини међународни антикорупцијски споразум коме све земље могу да приступе, док су друге антикорупцијске конвенције регионалног карактера. Према UNCAC конвенцији, у основна дела корупције спадају:⁴⁰

- 1) подмићивање,
- 2) проневера,
- 3) трговина утицајем,
- 4) злоупотреба функције или положаја,
- 5) незаконито богаћење.

⁴⁰ Према: *Корупција и људска права: успостављање везе*, Фонд за отворено друштво - Србија, Београд, 2010. године.

1) Подмићивање

Може се дефинисати као обећање, понуда, или поклон дат јавном функционеру, односно као тражење и прихватање, неоправдане користи од стране јавног функционера, како би испунио своју службену дужност, тј. уздржао се од њеног испуњавања. Постоји више облика подмићивања. Дело нуђења мита је општепознато као активно мито, док је дело примања мита познато као пасивно мито. Сем тога, дефиниција мита се мења када дело укључује страног јавног функционера, или када се дешава искључиво у приватном сектору. У случају подмићивања страних јавних функционера и функционера јавних међународних организација, (које је познато и као транснационално подмићивање), постоји и додатни услов да неоправдана корист коју стиче јавни функционер мора бити у контексту међународног пословања. Подмићивање је злоупотреба етичких принципа. То је вид неморалног понашања појединца.

Разликујемо четири категорије мита:

- 1) према првој категорији мито мора да буде „плаћен“ за:
 - приступ дефицитарним бенефицијама или,
 - ради избегавања плаћања трошкова;
- 2) плаћање мита зарад примања бенефиција које нису дефицитарне, а могу бити остварене једино одлуком државних званичника;
- 3) случајеви плаћања мита зарад добијања услуга које су везане за употребу бенефиција;
- 4) под четврту категорију подводе се случајеви плаћања мита:
 - зарад спречавања других да поделе корист и
 - за преваљивање трошкова на неког другог.

Постоје три облика примања мита:

1. најтежи облик (преузимање извршења неке недозвољене радње);
2. тежи облик (примање мита, а неизвршење неке дозвољене радње) и
3. блажи облик (примање мита за извршење неке дозвољене радње).

Постоје и два облика давања мита:

1. тежи (где је лице дало мито за извршење неке недозвољене радње) и
2. лакши (где је мито дат за извршење неке дозвољене радње).

2) Проневера

Проневера представља и злоупотребу јавне функције и кршење закона, али је појава која се по својим узроцима и последицама суштински разликује од корупције. Корупција и проневера су два потпуно различита понашања. Проневера се може дефинисати као незаконито присвајање, злоупотреба од стране јавног функционера било какве имовине, јавних и приватних средстава, или хартија од вредности, поверених јавном функционеру на основу његовог положаја. До проневере имовине може доћи и у приватном сектору током економских, финансијских и комерцијалних активности.

3) Трговина утицајем

Може се дефинисати као обећање, нуђење или давање неоправдане користи јавном функционеру или било ком другом лицу. Под истим појмом подразумева се и тражење, прихватање неоправдане користи од стране јавног функционера. Циљ трговине утицајем је да јавни функционер или друго лице злоупотреби свој стварни или претпостављени утицај у циљу стицања неоправдане користи од јавне управе или јавне установе за иницијатора дела. Према неким мишљењима, није значајно да ли је у крајњем исходу утицај заиста и извршен и да ли јесте или није довео до намераваног резултата. Сем тога, трговина утицајем често се дели на своју активну форму (омогућавање користи у замену за утицај) и своју пасивну форму (тражење или прихватање користи у замену за утицај).

4) Злоупотреба функције или положаја

Може бити дефинисана као извршавање или неизвршавање неког дела, противно закону, од стране јавног функционера током обављања дужности у циљу стицања неоправдане користи за себе, или за неко друго лице или субјекат.

У законодавству Србије одређен је појам злоупотребе службеног положаја који се испољава у три облика:

- 1) Искоришћавање службеног положаја,
- 2) Прекорачење службеног овлашћења,
- 3) Невршење службене дужности.

5) Незаконито богаћење

Може бити дефинисано као знатно повећање имовине јавног функционера за које он не може да пружи разумно образложење везано за његове законске приходе. Ово је посебно контроверзна тема. Неки сматрају да инкриминисање по овој основи нарушава принцип претпоставке невиности и обрће смер терета доказивања, док поједине судске одлуке заузимају супротан став.⁴¹

Иста међународна конвенција (UNCAC) даје прецизну дефиницију појма „јавни функционер“:⁴²

⁴¹ Треба нагласити да се на ову листу врста корупције не може гледати као на коначну, јер се она може проширити новим делима корупције која се могу појавити у будућности.

⁴² Према: *Корупција и људска права: успостављање везе*, Фонд за отворено друштво - Србија, Београд, 2010. године.

ЈАВНИ ФУНКЦИОНЕР

Свако лице које врши законодавну, извршну, управну или судску функцију државе уговорнице, било да је именовано или изабрано, било да је она стална или привремена, плаћена или неплаћена, без обзира на ранг тог лица; свако друго лице које обавља јавну функцију, у јавном органу или јавном предузећу, или врши јавну службу према дефиницији унутрашњег законодавства државе уговорнице и на начин како се примењује право те државе уговорнице у односној области; свако друго лице дефинисано у унутрашњем праву државе уговорнице као „јавни функционер“. Међутим, у сврхе неких посебних мера садржаних у Поглављу II ове Конвенције, термин „јавни функционер“ може означавати свако лице које обавља јавну функцију, или врши јавну службу према дефиницији унутрашњег законодавства државе уговорнице и сходно примени у односној области права те државе уговорнице.

Истраживању корупције као општег појма са становишта економске науке може се приступити са два аспекта:

— **Макроекономског** (сагледавањем каква је улога корупције у оквиру једне државе и привреде),

— **Микроекономског** (сагледавањем који подстицаји утичу на неког да уђе у коруптивни однос, једнократни или виšekратни).

За целовито схватање корупције и њених последица неопходно је разумевање оба аспекта.

Испољавање корупције на разне начине у свакој држави и на специфичан начин у свакој области друштвеног живота - чији носиоци (актери, субјекти) могу да буду најмање два лица, а њихов укупан број „неограничен“ и никада поуздано откривен (установљен), јер нараста према правилима геометријске прогресије - поред осталог, намеће потребу њеног разврставања на подоблике (подврсте) и ваљан обухват сваког подоблика посебно.

„Корупција не би била ни толико стара, ни тако тешко искорењива, да није тесно повезана с људском природом. Не упуштајући се у антропологију и дефинисање људске природе и расправу да ли је човек по природи добар или лош, усудио бих се да кажем да је људска природа у једном смислу подложна корупцији и слаба у превладавању егоизма. Да будемо себични и агресивни довољно је да следимо своје инстинкте. Али, да бисмо били добри и морални треба нам већи или мањи напор у савлађивању инстинката. Живећи у друштву, човек је изложен многим искушењима и мало је оних који ће признати као Оскар Вајлд: свему могу да се одупрем, изузев искушењима“ (Мићуновић, 2001:7) .

Све ово наведено упућује на закључак да тамо где постоји политика, моћ и утицај, постоји и у мањој или већој мери корупција.

Разговарајући на тему корупције са било којом особом са подручја држава постсоцијализма, долази се на тему државне корупције на различитим нивоима. Људи су уверени да је корупција доста раширена, а то уверење стичу на различите начине, и то: личним искуством, добијањем информација по принципу „од ува до ува" и преко масовних медија. Очигледно је да постоји незадовољство због немоћи пред овом појавом и чињеницом да је мало тога истински учињено на њеном сузбијању. Ипак, постоји део људи који прихватају „игру", сматрајући је „системом" у који се мора укључити, јер другог избора нема. То подразумева акте корупције на најнижем нивоу, као што је подмићивање саобраћајног полицајца, или грађевинског инспектора, али и коруптивне акте на највишем државном нивоу који утичу на политичке, економске и законодавне одлуке. У неким случајевима, јавне институције се претварају у личне феуде појединца или група које својевољно каналишу важне друштвене односе.

Коруптивни односи у транзиционим земљама потичу из два извора: системски односи у старом режиму (социјализам) и новостворени односи настали током транзиције. Ипак, треба имати у виду да се корупција појављује у свим системима и неки од њених облика карактеристични су широм света, неvezано за политички систем и степен развоја земље. У постсоцијалистичким земљама она има своје карактеристично лице. Према Роберту Клитгарду,⁴³ једном од водећих америчких аналитичара коруптивних односа, корупција је заснована на следећој формули:

„Корупција = монопол (власти) + дискреционо право одлучивања органа власти - одговорност тог органа (односно, неодговорност)" (Миливојевић, и остали аутори, 2002:10).

ТАБЕЛА 1.3. – Формула корупције

Радно место као МОНОПОЛ	(+) ДИСКРЕЦИЈА	(-) ОДГОВОРНОСТ
Све зависи од чиновника: он може, и зна!	Тајност је најважнија!	Себичност одлучује!

Извор: аутор.

⁴³ Klitgaard, Robert (1988.) *Controlling Corruption*, Berkley, University of California Press.

Како вршење јавне функције подразумева не само одговорност, већ још и интегритет функције и транспарентност њеног вршења у развијеном облику та формула би била:

КОРУПЦИЈА = МОНОПОЛ + ДИСКРЕЦИЈА – (ОДГОВОРНОСТ + ИНТЕГРИТЕТ + ТРАНСПАРЕНТНОСТ)

Бивши социјалистички режими били су карактеристични по свим врстама монопола: политичком, економском, друштвеном. Дискреција је често постигана страхом, а одговорност је често била минимална, или никаква. У постсоцијалистичким режимима формула је иста, с тим што се до монопола и дискреције долази на други начин, а другачије се избегава и одговорност.

Која су основна поља корупционашења?

- приступ оскудним ресурсима и користима и избегавање трошкова;
- остваривање користи за које су потребне дозволе;
- остваривање екстрадобити (профита, ренте), која иначе не би била
- остварена у регуларним условима;
- добијање услуга брже и квалитетније;
- приступ поверљивим информацијама;
- заштита од конкуренције или стварање трошкова конкуренцији итд.

Непостојање, односно нарушеност легалитета или легитимитета институције, има два нивоа. Први ниво је интерни, а други је екстерни.⁴⁴

ТАБЕЛА 1.4. – Нарушавање принципа одрживости институција

	ЕКСТЕРНИ	ИНТЕРНИ
ЛЕГАЛИТЕТ	непостојање или непоштовање нормативног система који регулише права и обавезе институције и чланова институције према правном систему, клијентима	непостојање или нарушеност нормативног система који регулише права и обавезе према институцији и клијентима
ЛЕГИТИМИТЕТ	Неостваривање друштвене функције	немогућност припадника институције да остваре своја права и интересе које као таква пружа институција у складу са својом сврхом

Извор: аутор.

⁴⁴ С. Гредел, и остали, *Професија и корупција*, Центар за мониторинг и евалуацију, Београд, 2005., стр. 25.

Овако настала неодрживост институција се превазилази грађењем нове интересне повезаности припадника институција, клијената и система.

4.1.2. Појавни облици корупције

Корупција и мито као негативне друштвене појаве, јављају се практично од формирања првих држава и од појаве лица која обављају послове државне власти. Са развојем државе, корупција и мито добијају своје карактеристичне појавне облике за поједина друштва и државе, при чему се ти облици мењају и прилагођавају новим условима, продирући у све поре државне власти. Ова појава угрожава економску, политичку и друштвену моћ сваке државе, утиче на стварање и развој сиромаштва, али и сиромаштво повратно делује на корупцију, јер у одређеним случајевима сиромаштво може бити узрок вршења корупцијски кривичних дела (Фалацић, 2008:66).

Корупција се јавља као одређени вид дезорганизације. Да би се учили основни ефекти, мора се поћи од објашњења главног појма. Пре свега то су институције. Институције имају функцију стабилности и легализације друштвеног система. Нарушеност, или боље речено неодрживост институција, доводи у питање и принципе легалитета и легитимитета.

Корупција је типична реципрочна активност, јер се заснива на принципу даш-дам, а делује кроз мрежу односа против којих је потребно борити се уз помоћ мреже судова, полиције и невладиних организација. Суштина је у дискрецији, тајности, све се обавља скривено. То је обично игра један на један. Зато се тешко и открива. И још теже доказује. Ризик од откривања је смањен, јер је обостран, делотворан и крајње ефикасан. Резултат корупције је увек изванредан и без резервно сигуран: "Ја теби – ти мени – сад и овде" (Миливојевић, и остали, 2002:11).

Корупција се тако испољава у различитим облицима и видовима (Бошковић, 2000:3-12). Сви ти различити облици и форме њеног испољавања могу се подвести, под одређена, у закону предвиђена, корупцијска или корупционашка кривична дела. Но, при свему томе се ипак не сме запоставити чињеница да сви облици корупције не морају да садрже обележја одређених кривичних дела за која су прописане кривичне санкције. То наиме, значи да се под појмом корупције не сматрају само криминална акта, већ овај појам подразумева и злоупотребе јавне службе у циљу стицања личне користи. Због тога корупција и представља веома сложену проблематику, а због њених крајњих штетних ефеката, тренутно ју је могуће сврстати у сам врх интересовања научника који се баве проблематиком угрожавања безбедности у најширем значењу тог појма.

Сваки појавни облик корупције мора бити законом јасно одређен као тешко кривично дело, које је могуће лако и ефикасно открити и доказати, што значи да у закону морају постојати решења која обавезују судове да за свако кривично дело из области корупције, у најкраћем року изрекну правоснажну

пресуду. Истовремено, неопходно је стварање негативног става јавног мњења о корупцији и толерисању корупције. Стога, практичарима који примењују законе радећи на откривању кривичних дела и њихових извршилаца, дефиниција није од пресудног значаја, јер су у сузбијању корупције ограничени законским одредбама кривичних дела која спадају у област корупције, као и одредбама других закона који регулишу одређене области у економској и политичкој сфери живота.

Корупција се јавља у три нивоа:

Први ниво је латентна корупција – **корупција угледа и обичаја**. У основи ове форме корупције налази се антрополошки модел даривања. То је корупција иза које стоји традиционално, или обичајно деловање, јер је мотивација нематеријалне природе. **Други ниво** је манифестна корупција – **корупција интереса и моћи**. У овој врсти корупције, мотивација обе стране је циљно рационална, уз јасно изражену сагласност актера да се на скривени начин размене материјална средства, права и интереси.

Корупција у форми клике је **трећи ниво** (трансакција више актера - **системска корупција**). Својим неформалним карактером, клика посредује између неодрживе институције и појединца, бивајући некада решење и за институцију и за појединца.

Корупција у неким земљама представља озбиљан економски и политички проблем. То посебно, али не искључиво, вреди за земље у развоју и земље у транзицији. Многи упозоравају на постојање традиције и својеврсне културе корупције. У појединим земљама традиција подмићивања постоји вековима. Мањи или већи износи за мито сматрају се елементима нормалног понашања. Међутим, ма колико стварно корупција постоји као део традиције, традиција подмићивања ради тога служи више и пре као изговор и алиби онима који је користе. Нема друштва које морално, или законски прихватљивим, држи злоупотребу положаја, које сматра оправданим да се политички положај или јавна служба користи за јавно богаћење путем комерцијалних уговора на рачун јавних интереса. Корупција је према наведеном друштвени недостатак, мањак претпоставки, друштвених норми и вредности које су потребне за нормално деловање *слободне тржишне привреде*.

Корупција представља противзаконито располагање државним положајем ради стицања користи. Корупција подразумева и незаконито коришћење друштвеног и државног положаја и моћи ради стицања личне користи. Корупција и подмићивање су незаконите, неетичке радње које као резултат имају веома болне последице по државу. *Често су узрочници финансијских, економских, политичких и духовних криза*.

У проучавању корупције сусрећу се често два термина: **висока, (или велика), и ситна корупција**. Та два појма су заправо крајности једне појаве која има и своје међуоблике.

Висока корупција⁴⁵ представља корумпирање политичара, или бирократа на високим функцијама који имају утицаја на велике пројекте, набавке, уговарања и приступ великим фондовима при одлучивању. Код ове врсте корупције постоји утицај политичких одлука на приватну имовину, или у ситуацији тзв. „заробљавања државе“, када приватна предузећа на основу своје моћи утичу на понашање државних институција. Учесници у високој корупцији често су шефови држава и влада, министри, високи функционери, а трансакције подразумевају веома високе своте новца.

Ситна корупција представља ситуацију када се мале своте нуде, или траже приликом односа са државним службеницима ниског ранга, нпр. порезник, саобраћајни полицајац, цариник при прегледу пртљага, лекар, или бирократа који додељује одређене дозволе. Овде је присутно такозвано „плаћање ради олакшица“, ситно подмићивање како би се омогућио, или убрзао рутински поступак на који онај који подмићује већ има законско право. Своте за овакве трансакције углавном су ниске.

Корупција се може поделити према типу. То може бити **политичка, административна, корпоративна и институционализована**.⁴⁶

Политичка корупција представља онај облик у који су укључени законодавци који дефинишу стандарде и правила по којима држава функционише. Ови функционери узимају материјалну накнаду за пружање услуга својим штићеницима (доношење повољних закона, уклањање неповољних), на штету јавног интереса

Административна корупција је облик корупције у ком се мито узима ради фаворизовања појединих субјеката (да би се одобриле мање набавке, избегле уредбе, умањили порези, итд.), искривљавањем постојећих закона и прописа.

Корпоративна корупција је облик корупције који постоји између приватних предузећа и добављача, или приватних даваоца услуга. Под ову врсту потпада и коруптивно понашање корпоративних менаџера у циљу стицања личне материјалне користи.

Институционализована корупција представља злоупотребљавање позиција унутар институција, утицајем на институционалне процесе и поступке, као на пример на правосудне поступке и провођење закона.

Присутни су и појмови **активног и пасивног подмићивања**. Активно подмићивање је ситуација у којој предузеће нуди мито за задовољење својих

⁴⁵ Појам „висока корупција“ први пут је употребио Џорџ Мууди-Стјуарт (*George Moody-Stuart*) дефинишући је као подмићивање страних јавних функционера од стране међународних корпорација. (Moody-Stuart, George. (1997.) *Grand Corruption: How Business Bribes Damage Developing Countries*. Oxford: World View Publishing.) Појам је потом добио шире значење и односио се на све типове корупције на највишем нивоу, на ком се одређују политике и правила. Овај појам се најчешће односи на политичку корупцију.

⁴⁶ Према: Bassiouni, M. C, Vetere, E. (1999.) *Organized Crime and Its Transnational Manifestations*, International Criminal Law: Crimes, Vol. I, 2nd edition, Transnational Publishers, New York.

потреба, а да му притом то нико не тражи. Пасивно подмићивање је пристајање на захтев за мито. Међутим, приликом истраживања корупције, ова два облика се тешко разликују, јер углавном постоји консензус обеју страна, међусобно разумевање.

Приватно—приватна корупција представља ситуацију у којој једно предузеће подмићује представника другог предузећа, где ни једно предузеће није јавна установа.

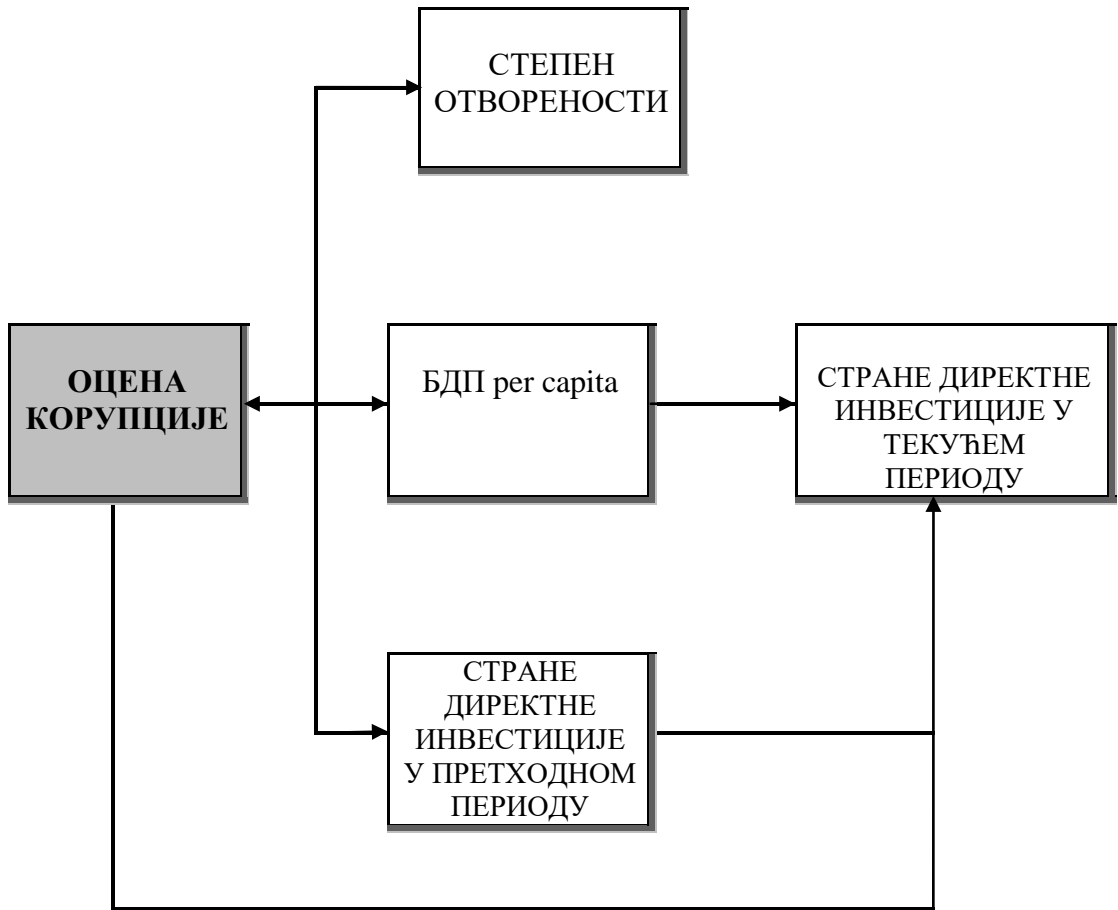
Корупција може бити **организована и неорганизована**.

Две најзначајније међународне институције које се баве индексирањем корупције у многим државама света су Светска банка (*World Bank*) и Транспаренси интернационал (*Transparency International* — TI). Међутим, признати стручњаци у области истраживања корупције су подељени по питању коришћења понуђених података ових институција. На пример, Ј. Ламбсдорф (*J.G. Lambsdorff*) у својим радовима користи индексе које презентује TI, док Кауфман (*D. Kaufmann*) користи индекс Светске банке. У обзир, свакако, ваља узети оба индекса и упоређивати их. Први индекс (*Worldwide Governance Indicator* — WGI, *World Bank*) вреднује ниво корупције у једној земљи на скали од - 2,5 (најлошије стање) до 2,5 (најбоље, идеално). Индекс који саставља Транспарентност интернационал још од 1995. године, вреднује стање корупције скалом од 0 до 10. Овај индекс је користан и високо се вреднује у међународним научним круговима. Оба наведена индекса имају заједничко својство: њихов раст представља пад корупције у посматраној земљи. Обе поменуте институције оцењују улогу корупције према следећим значајним мерљивим параметрима:

1. Бруто национални доходак по глави становника (БДП „*per capita*“)
2. Директне стране инвестиције у претходном периоду
3. Директне стране инвестиције у текућем периоду
4. Степен отворености тржишта.

У каквој су корелацији ови параметри са степеном корупције и њеним двоструким утицајем на економију земље најлакше може бити представљено следећом шемом.

СЛИКА 1.2. – Двоструки утицај корупције

Извор: аутор.

Утицај корупције на економске токове није једноставно учити. Ипак, јасно је да корупција утиче, и то негативно, на два економска показатеља: бруто национални доходак по глави становника и директне стране инвестиције у текућем периоду. Поред утицаја на директне стране инвестиције, корупција има значајан индиректан утицај који се преноси преко свих осталих независних показатеља. Упркос томе, значајна корелација између корупције и осталих показатеља је евидентна. На пример, веза која постоји између корупције и степена отворености веома је илустративна. Степен отворености је веома утицајан фактор у привлачењу директних страних инвестиција — што привреда више тргује са иностранством, то је примамљивије као место за стране инвестиције. Корелација говори да су корупција и степен отворености блиско повезане, то јест да ће виша оцена корупције бити повезана са растом степена отворености и обрнуто. То конкретно значи да оно што утиче на раст степена отворености у исто време доприноси смањивању корупције.

Злоупотреба моћи ма којим коруптивним актом, ремети економске, друштвене и политичке односе у друштву. То ремећење може започети простим подмићивањем новинара одређеног масовног медија да извештава необјективно, или лажно, у корист, или штету, једне од страна у току предизборне кампање. Већ сам такав чин ремети поштене односе у друштву. Међутим, корупција се најчешће на томе не завршава, већ повлачи нове коруптивне и друге незаконите акте: лажи, обмане, фалсификате, претње... У крајњем случају, оваква дела се могу толико раширити и укоренити да постају практично институционализована, стварајући тако „културу корупције“, при чему све више поштених људи подлеже изазову да злоупотреби моћ свога положаја који им је јавно поверен. Неретко се дешава да особе умешане у корупцију дају јавне изјаве против саме корупције, а које су заправо лицемерно моралисање у циљу прикривања коруптивних дела. У неким случајевима, злоупотреба моћи постаје толико раширена да се може говорити о појму „заробљене државе“. Корупција је у суштини много комплекснија појава него што се то иначе мисли. Она са собом носи веома велике последице и штете по друштво. Са економског становишта, те штете превасходно се односе на ремећење тржишних односа (конкуренције на којој почива слободно тржиште) и ремећење (осујећивање) инвестиција. Са политичког становишта, угрожен је принцип демократије услед политичке корупције, јер — што је виши степен корупције у новој демократској држави, то је мање људи који подржавају демократски систем владавине.

Одређени појавни облици корупције присутни су у скоро свим привредним гранама. Корумпирани носиоци јавних и економских овлашћења, непрестано их мењају и прилагођавају променама у привредном животу, тражећи начине да искористе недореченост прописа, или прешироко дата дискрециона овлашћења и друге слабости система, како би незаконито остварили личну имовинску корист, или корист за другога. При томе, не само да користе и злоупотребљавају такве слабости система, него у одређеним случајевима активно учествују у стварању таквих погодности за вршење корупције.

Привредне гране у којима је корупција најизражајнија су пре свега трговина (унутрашњи промет роба и услуга, спољнотрговински промет роба и услуга, а у новије време и електронска трговина), производња, грађевинарство, област банкарства и других финансијских токова, а у нераскидивој вези са корупцијом у привреди је корупција у државним органима, а посебно у оним органима који врше контролну функцију. У кратким цртама навешћемо најчешће појавне облике корупције у свакој од ових области привреде.

1. Корупција у области промета роба и услуга

Област промета роба и услуга је једна од најугроженијих привредних грана са аспекта корупције. У овој области присутни су многобројни и најразноврснији облици корупције, а узрок за то је веома изражена

супротност између закона о тржишној привреди и логике профита по којима се одвија комплетна привредна делатност у овој области и са друге стране бирократских ограничења која су контрадикторна овим принципима. Условна противречност настаје између субјеката који послују по економским тржишним законима и других који путем разних појавних облика корупције настоје да остваре незакониту добит.

2. Корупција у унутрашњем промету роба и услуга

У унутрашњем промету роба и услуга, карактеристични појавни облици корупције су давање незаконитих провизија, проневере, преваре, утаје пореза и друга пореска кривична дела, извлачење новца из легалних токова и широка лепеза разних злоупотреба службеног положаја. Давањем незаконитих провизија, одговорна лица у правним лицима, у циљу стицања личне добити на незаконит начин, односно стицања незаконите добити за друга физичка, или правна лица, обећавају, нуде и плаћају провизије које нису ништа друго до мито за обављање пословног односа под повољнијим условима за онога који провизију даје, при чему прималац провизије најчешће на штету своје фирме, односно правног лица у којем је запослен, кроз незакониту провизију стиче имовинску корист.

Проневера је једно од класичних кривичних дела привредног криминала, односно економског и финансијског криминала, како се данас ова област криминала све чешће назива. Суштина проневере је у незаконитом присвајању новца или покретних ствари које су службеном или одговорном лицу, а најчешће рачунопологачу, поверене у вршењу његове службене дужности. У области унутрашњег робног промета често се врше преваре у привредном пословању, које су посебно изражене у привредама које се налазе у процесу транзиције.

Један од најчешћих актуелних појавних облика кривичног дела преваре у овој области је оснивање и пословање предузећа - правних лица, без намере да се она баве легалним пословањем, већ да на штету других правних лица - пословних партнера, одговорна лица (власници и директори) у таквим правним лицима прибављају незакониту корист за себе. Посебно изражен облик корупције у области унутрашњег промета роба и услуга, а уједно и један од најраширенијих облика финансијске недисциплине правних субјеката у Републици Србији, је избегавање плаћања дажбина које представљају јавни приход, почев од царина, разних врста пореза, а нарочито акциза и пореза на промет роба и услуга, до разних такси, доприноса и других фискалних обавеза. Неадекватни прописи у овој области, одсуство ефикасне контроле и инструмената наплате, уз раширену корупцију, у значајној мери су допринели масовности ове појаве у последњих петнаест година.

Најкарактеристичнији облик је приказивање лажног промета преко „фантомских предузећа" на која се преваљују пореске обавезе, а од увођења пореза на додату вредност, фалсификована документација „фантомских предузећа" често се користи као улазна документација за робу без легалног

порекла, дакле за убацивање кријумчарене, или робе произведене „на црно“, (без евидентирања у пословним књигама), у легалне токове.

Један од актуелних појавних облика корупције у унутрашњем промету роба и услуга, а који је у тесној вези са избегавањем плаћања пореза и других дажбина које представљају јавни приход, је извлачење готовог новца из легалних токова на основу фалсификоване документације о наводном откупу робе која заиста не постоји и од лица које ту робу никада нису продала правном лицу са чијег се рачуна готов новац извлачи. Тако се кроз лажну пословну документацију, приказује непостојећи откуп пољопривредних производа, половне опреме, секундарних сировина итд., а након тога се, уз задржавање одређене провизије, готов новац предаје одговорном лицу из предузећа које је новац уплатило на рачун предузећа са чијег се рачуна новац извлачи. У оваквим незаконитим трансакцијама такође се формира лажна пословна документација по којој се најчешће фактуришу непостојеће услуге као што је истраживање тржишта, закуп пословног простора, изнајмљивање опреме, складиштење робе и др., при чему је битно да су то услуге које су неповерљиве за контролне органе. Парцијалним проверама, или контролом пословања код сваког од ових субјеката, немогуће је открити незаконитости у пословању, јер је пословном односу дат привид легалности.

3. Корупција у спољнотрговинском промету роба и услуга

У области спољнотрговинског промета роба и услуга, најчешћи појавни облици корупције везани су за лажно декларисање робе, закључење штетних уговора, нелојалну конкуренцију и неовлашћено посредовање и заступање.

Лажним декларисањем роба, избегавају се у потпуности, или делимично, дажбине које се плаћају у спољнотрговинском промету (царина, акциза, порез на додату вредност). Роба се лажно декларише на више начина, тако што се или наводи друга врста робе на коју се не плаћају наведене дажбине, или се плаћају по нижој стопи, или се лажно умањује вредност робе и тиме смањује основица за обрачун наведених дажбина, или се лажно умањује количина робе. Неретко, у овим незаконитим радњама учествују корумпирани државни службеници (цариници, тржишни инспектори, одговорна лица која раде на узорковању робе итд), који примају мито да би у оквиру своје службене дужности извршили радњу коју не би смели да изврше, или да не изврше службену радњу коју су били дужни да изврше.

Закључење штетних уговора у области спољнотрговинског промета је један од облика корупције у тој области, који се веома тешко открива и доказује, а којим се могу причинити огромне штете не само за предузеће на чију штету се такав уговор склапа, већ и за националну економију, а што може бити посебно изражено у процесу транзиције.

Нелојална конкуренција врши се у циљу преотимања спољнотрговинских послова другим фирмама. Она је могућа и у области

унутрашње трговине, али нелојална конкуренција у спољнотрговинском пословању не наноси штетне последице само привредним субјектима, већ и домаћој економији. Код нелојалне конкуренције, коруптивно понашање састоји се у злоупотреби приликом уговарања спољнотрговинских послова, непоштовањем тржишних услова и коришћењем начина уговарања који је супротан добрим пословним обичајима, па и законским одредбама.

Неовлашћено посредовање и заступање у пословима спољнотрговинског промета је такође у тесној вези са корупцијом. Према позитивним прописима, којима је регулисана материја спољнотрговинског промета, том делатношћу, као и делатношћу посредовања и заступања у тим пословима, могу да се баве искључиво правна лица која су за ту делатност регистрована, односно која за њено обављање имају потребна одобрења надлежних државних органа.

4. Корупција у поступку својинске трансформације

Почетак деведесетих година прошлог века означио је и почетак мењања својинских односа над средствима за производњу. Уз друштвену својину, као тада доминантан облик својине и државну својину, почиње оснивање приватних предузећа и предузећа у мешовитој својини. Средином деведесетих почиње процес својинске трансформације, који су пратили недоречени прописи, али и бројне злоупотребе и изигравања прописа који су регулисали материју трансформације друштвене у друге облике својине.

Руководећи и други радници у предузећима, најчешће директори, вршили су отуђење пословних просторија и основних средстава по нижим ценама од стварних и тако умањивали вредност имовине предузећа предвиђене за откуп, или су на други начин обезвређивали друштвену имовину улазећи у сумњиве аранжмане са приватним предузећима. Такође су непотпуно приказивали имовину, чија се трансформација вршила, или су приликом процене овлашћеном лицу за обављање ових послова подносили фалсификовану документацију о вредности капитала предузећа, стварали фиктивне обавезе друштвеног предузећа пре трансформације, нетачно приказивали књиговодствену вредност основних и обртних средстава и др. Релативно мали број откривених и пријављених кривичних дела у овој области, делимично је последица лоше законске регулативе која је практично стимулисала вршење злоупотреба у области трансформације власништва, али и највећим делом последица недовољних активности које су предузете на откривању злоупотреба у овој области.

Злоупотребе у поступку трансформације друштвене у друге облике својине најчешће су вршене прикривањем битних елемената при вршењу процене друштвеног капитала, што је доводило до умањења вредности друштвених средстава у корист деоничара или приватних власника. Провером је било тешко доказати злоупотребе, услед недоречености законских решења која су у почетку процеса трансформације непотпуно и непрецизно регулисала питање процене друштвеног капитала. На основу

таквих прописа било је тешко могуће преиспитати правилност већ спроведених трансформација, нарочито у периоду високе инфлације. Но, својинска трансформација је процес који траје, а време ће показати да ли је у том процесу било и злоупотреба.

5. Корупција у области индустрије и грађевинарства

Корупција у области индустријске производње и грађевинарства најчешће је везана за незаконитости приликом реализације великих инвестиција. Огромна вредност инвестиционих радова је велико искушење за корумпиране чиновнике, одговорна лица у правним лицима и друга лица, да прибаве незакониту имовинску корист. Широка је лепеза злоупотреба у овим областима:

* Једна од таквих злоупотреба одвија се приликом спровођења поступака јавних набавки тако што се разним начинима врши фаворизовање одређеног учесника тендера, са којим је унапред, уз одређену новчану или другу надокнаду, договорено да ће баш он добити посао. Корупција се у овим областима, а посебно у грађевинарству, често одвија преко посредника. Тако послове добијају посредници (мешетари, менаџери), дакле лица која корупцијом обезбеђују послове другима, уз провизију у висини договореног процента од вредности посла. Они су ти који проналазе и уговарају послове, обезбеђују потребне дозволе код надлежних органа, а најчешће добијени посао уступају разним подизвођачима.

* Често се корупција у овој области врши кроз накнадно уговарање додатних радова, анексе уговора, "надуване" привремене и окончане ситуације, лажно приказивање увећаних количина материјала од количина које су заиста утрошене, или увећаних цена, или лошијег квалитета од уговореног и уграђеног. Такође су присутни разни облици корупције и злоупотреба у раду надзорних органа, вештака, инспекцијских органа.

6. Корупција у области банкарског пословања, девизног пословања, располагања готовим новцем и кредитној политици

Осим у области унутрашњег робног промета, велике злоупотребе и преваре, најкарактеристичнији облици корупције, догодили су се у областима банкарског пословања и пословања других финансијских организација.

Највеће финансијске преваре у Републици Србији, одиграле су се почетком деведесетих година прошлог века, када су десетине хиљада штедиша сумњивих банака и штедионица остале без својих штедних улога. При томе, постојала је јака коруптивна спрега власника таквих банака и штедионица са врхом актуелне власти, на шта указују чињенице да су ове банке и штедионице добиле сва потребна одобрења, гаранције и дозволе за рад, да њихово пословање није контролисано. Највеће финансијски штетне последице по грађане Србије, везане су за злоупотребе такозване старе девизне штедње, за коју је гарантовала Народна банка. Овај новац је у дужем временском периоду извучен из банака на разне начине, под видом легалних банкарских послова, који су имали погубне ефекте по штедише. Велика

финансијска средства прикупљена кроз Зајам за препород Србије, такође су злоупотребљена тако што су средства тог кредита дата привилегованим корисницима и утрошена у највећем броју случајева потпуно ненаменски. Обвезнице овог зајма потпуно су обезвређене, тако да уложена средства нису враћена даваоцима зајма.

Једна од области у којој се у последњих неколико година у великој мери избегавало плаћање пореза је организовање игара на срећу. Такође је избегавано обрачунавање и плаћање пореза на добитке од игара на срећу - погађање спортских резултата. Многе од наведених превара није било могуће благовремено разоткрити и кривично процесуирати, због заштите коју су учиниоци имали од највиших органа власти, а која се заснивала на корупцији. Ова заштита се често огледала у непримењивању закона од стране надлежних јавних тужилаштава и судова (образлагано аргументима да се ради о грађанско правним - уговорним односима, а не о кривичним делима). У периоду од почетка деведесетих година па све до 2001. године, банке су врло често постале и биле отуђени центри финансијске моћи преко којих су вршене многе незаконите радње. После 2001. године, одређене банке су такође биле отуђени центри финансијске моћи, а најкарактеристичнији примери за то су "Агробанка" и "Развојна банка Војводине". Корупција у банкарском пословању најчешће је вршена код одобравања наменских кредита, као и у погледу ненаменског трошења одобрених кредита.

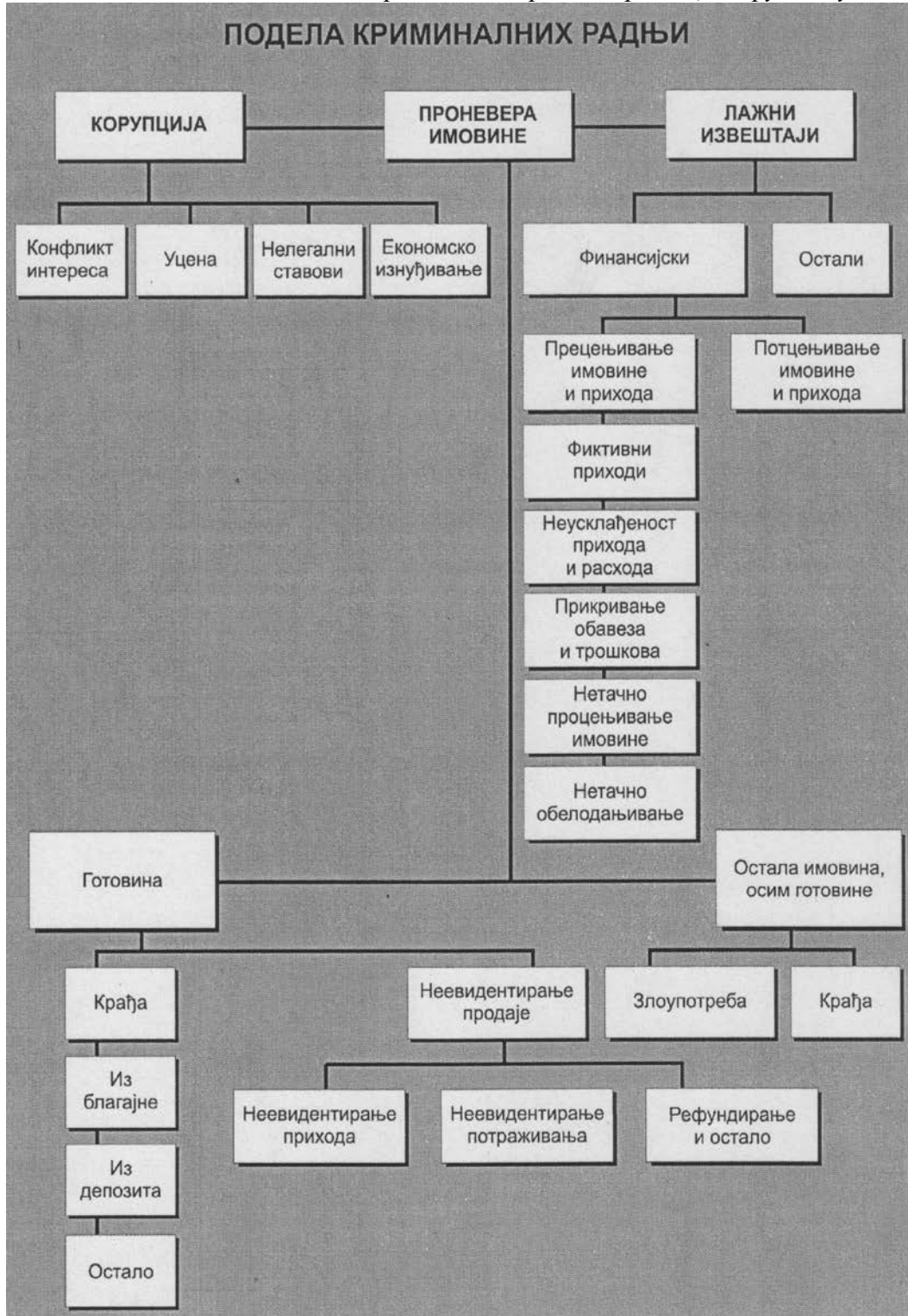
Према мишљењу америчког економисте Џозефа Велса,⁴⁷ криминалне радње у вези са пословањем могу се сврстати у три основне групе, из којих произилазе остале незаконите радње:

- Корупција;
- Проневера имовине;
- Лажни извештаји.

Сагледавајући комплексности данашњег друштва и односа на тржиштима (привредним, политичким), са сигурношћу се може рећи да се ова три аспекта криминалног деловања веома често међусобно прожимају и да јасна граница деловања не постоји, већ да постоји међузависност и повратна спрега. Анализирањем појединих случајева, често се долази до резултата да су примери повезаност конфликта интереса са нереалним проценама прихода и имовине (врло чест случај код приватизације), проневере са лажним извештајима, уцена са крађом итд. На следећој страни шематски је приказана подела криминалних радњи по Џозефу Велсу.

⁴⁷ Wells, Joseph (1997.) *Occupational Fraud and Abuse*, Obsidian Publishing Company, Austin.

СЛИКА 1.3. — Подела криминалних радњи према Џозефу Велсу

Извор: аутор.

4.1.3. Конфликт интереса

У претходној шеми, као један од најчешћих облика коруптивног понашања, наводи се **конфликт (сукоб) интереса**, па је зато на њега неопходно обратити посебну пажњу.

У последњој деценији XX века, Србија је била земља у којој се одвијао девијантан облик транзиције. Многе околности су том процесу ишле на руку. Један за другим, следили су, пад самоуправно-социјалистичког политичког и економског система, распад бивше заједнице јужнословенских народа, крвави ратови у окружењу и ратна дејства на територији саме Србије и готово потпуна политичка и економска изолација земље. Све је то водило вишедеценијском уназађивању економије земље и паду животног стандарда грађана. У истом периоду, формално су успостављене институције вишестраначког демократског система и почела је трансформација власништва над некадашњом друштвеном својином.

Међутим, ни једна од ове две реформе није била спровођена на прихватљив начин. Док се политичка моћ владајућих странака одржавала манипулисањем јавним ресурсима (финансијским и пропагандним), трансформација власништва је била спора, контролисана и ограничена, а њени позитивни ефекти на економију земље су били слаби. Такве околности су веома погодиле општој криминализацији друштва (развој сиве економије), релативизацији моралних вредности и јачању криминалаца и криминалних група, које су често биле у директној вези са деловима власти, при чему је држава, уместо да одигра улогу заштитника грађана и предузећа, те исте грађане и фирме и сама пљачкала.

У време драстичног сиромашења већине становништва, један број људи је на основу криминалних активности, или на основу веза са властима, стекао велику економску моћ, која је ради очувања, неминовно тежила да нађе и свој политички еквивалент.

Након тога, покренуте су реформе, између осталог и у области борбе против корупције, као и израда прописа који имају циљ да створе веће поверење између власти и грађана и адекватне механизме контроле рада јавног сектора од стране грађана, као што су *Закон о спречавању сукоба јавних и приватних интереса* и *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја*.

ЈАВНИ ИНТЕРЕС - Према истраживању невладине организације Транспарентност Србија,⁴⁸ међу грађанима Србије постоји висок ниво сагласности о томе *шта представља јавни интерес*. Наиме, нешто више од половине испитаника сматра да **јавни интерес представља интерес свих грађана**, независно од њиховог етничког, верског, социјалног или другог порекла. Демократско дефинисање јавног интереса, где се он изједначава са интересом већине чланова Србије као политичке заједнице подржава 15% анкетираних. На крају, 12% испитаника јавни интерес поистовећује са интересом државе, а исти проценат сматра да је јавни интерес Србије једнак интересу српског народа као већинског. Занимљиво је да структура одговора на ово питање готово нимало не одступа и када се сагледа у светлу појединих демографских група. Испитаници из села и града, жене и мушкарци разних степена образовања, различитих животних доба и материјалне ситуације, опредељују се на готово идентичан начин. Нема сумње да је општеграђанско одређење јавног интереса нешто што натполовична већина грађана препознаје као "идеално решење". Наравно, у пракси је готово немогуће установити шта је то што представља интерес свих грађана једне земље. У животу, садржину јавног интереса у сваком конкретном случају треба неко да одреди, а то су углавном државне или друге институције. Грађанима је понуђено да означи три такве институције и они су се у натполовичном броју изјашњавали за Скупштину 61%, односно Владу Србије 50,5%. Занимљиво је да готово четвртина испитаника сматра да битну улогу у формулисању јавног интереса треба да имају стручна и професионална удружења. Далеко иза ових остале су институције попут судства, војске, полиције, цркве, универзитета и синдиката (5-15%). Приближно исти, мали број грађана, као најзначајније субјекте при формулисању јавног интереса би желео да види политичке странке и невладине организације (по 1/7 испитаника). Садржај јавног интереса огледа се у приоритетима на којима треба инсистирати у развоју друштва, како би грађани у таквом друштву могли да остваре права и потребе. Међу прва три приоритета испитаници су наводили борбу против криминала (77%), већу бригу државе у домену социјалног система (здравство, школство и запошљавање (56%) и већу могућност остваривања грађанских права (54%). Другу групу приоритета чине: економски развој (52%), развој тржишне економије (36%), смањење разлика између сиромашних и богатих (35%).

⁴⁸ Н. Ненадић (2003.) *Сукоб јавних и приватних интереса и слободан приступ информацијама*, Анализе прописа и истраживање јавног мњења, Србија 2003. Транспарентност Србија.

На основу одговора из овог дела истраживања закључујемо да међу грађанима постоји висок степен сагласности о томе да **јавни интерес треба да представља интерес грађана**, било у целини, било већине грађана. Такође, сагласност је евидентна и кад је у питању садржај јавног интереса, а то су борба против криминала и повећање могућности за остваривање права, укључујући социјална.

Особама којима је поверено да врше послове од јавног интереса, дата су одређена овлашћења на основу којих могу доносити поједине одлуке везане за јавно добро искључиво на основу сопственог става, знања и савести. Оваква могућност отворена је ради веће ефикасности рада и она се зове „дискреционо право-овлашћење“, а имају га јавни службеници скоро на свим нивоима управљања, посебно функционери на највишем државном нивоу. У ситуацији када особа на јавној функцији доноси одлуке у корист приватних интереса (личних, туђих, појединачних или групних), такво деловање се назива **сукоб јавног и приватног интереса**.

Сукоб интереса може бити:

- **формални** (знају се функције или фирме које су у сукобу интереса)
- **неформални** (позната функција, али не и фирма у сукобу интереса).

Функционер није формално власник фирме.

Методe спречавања формалног сукоба интереса релативно су једноставне, законском регулативом, уколико постоји истинска воља за његово спровођење. Међутим, неформални сукоб интереса се веома тешко спречава, и на овај начин спроводи се коруптивна делатност не само у домену пословања на линији држава - привредни субјект, већ и у процесу приватизације друштвене имовине.

Ситуације у којима сукоб интереса није остварен, али постоје рационалне могућности за то, назива се потенцијални сукоб интереса. Постоје случајеви када се само чини да постоји сукоб интереса, али га заиста нема. Тај случај назива се *привидни сукоб интереса*.

Сукоб интереса није нужно штетан по јавно добро, али у највећем броју случајева јесте. За спречавање сукоба интереса постоје превентивне и корективне мере, тј. мере које га спречавају и мере на основу којих се поступа када је он већ настао. Сматра се да је злоупотреба дискреционих права у приватном интересу главни мотив људима да се баве јавним функцијама, јер је познато да су велика одговорност на функцији и ниска зарада у великој диспропорцији, па особа са овлашћењима често свој положај злоупотребљава како би прибавила личну корист. Због такве претпоставке, функционери који поштено обављају свој посао налазе се под сумњом јавности и неретко су принуђени да доказују своју невиност. Уобичајено прихваћен став је да су

неопходни следећи услови како би јавни функционер (службеник) поштено обављао свој посао:

- да је добро плаћен,
- да је политички неутралан,
- да има сигурност радног места (које не зависи од учесталих политичких промена којима се мења службеничка гарнитура),
- да нема пословне интересе у нескладу са функцијом (конфликт интереса).

Међутим, постоје случајеви када, упркос постојању услова за поштено обављање функције, службеник свој положај злоупотребљава. Ради спречавања таквих ситуација доносе се прописи којима је циљ да:

- смање могућности да до сукоба јавног и приватног интереса дође,
- уведе процедуру и одређују органе надлежне да процењују да ли сукоб јавног и приватног интереса постоји, и како га разрешити у корист јавног интереса,
- обезбеђују јавности довољно података о понашању и процесу доношења одлука државних функционера и јавних службеника.

Сукоби интереса јављају се на свим нивоима власти, од локалних самоуправа, предузећа у јавном сектору па до председника Републике. Уставом Републике Србије, члан 86. став 8. прописано је да председник у току свог мандата не сме обављати друге јавне нити професионалне делатности. Стварност показује сасвим другу слику. Бивши председник Републике Србије у исто време је био и председник своје странке, активно и нескривено учествовао у њеном раду, јавно иступао у њеном интересу у изборним кампањама и ван њих. Међутим, не постоји механизам који би га спречио да на овај начин крши Устав и спроводи конфликт интереса.⁴⁹ Једини начин је опозив који је предвиђен Уставом, али ова процедура је веома компликована, или је чак немогуће спровести, јер да би председник био опозван потребно је да за тај предлог гласа 2/3 укупног броја народних посланика Скупштине Републике Србије, а после тога да се за то на референдуму изјасни већина уписаних бирача.

Конфликти интереса највише погађају јавност када се тичу управљања јавним предузећима, јавних набавки, приватизације, исл. тј. када су буџет и грађани најочигледније материјално оштећени. Може се рећи да је сукоб интереса основ за свако неетичко и неприхватљиво понашање јавних функционера. Према истраживању које је спровела невладина организација Транспарентност Србија, приметан је висок ниво препознавања ситуација у којима постоји сукоб јавног и приватног интереса код државних функционера, што доказују подаци из следеће табеле:

⁴⁹ Будући да је он председник свих грађана Републике Србије, заступа интересе свих, а не само интерес политичке групе која га је кандидовала.

ТАБЕЛА 1.5. — Ситуације у којима постоји сукоб јавног и приватног интереса

ПОНУЂЕНА СИТУАЦИЈА	%
Када државни функционер прими поклон од особе која би од њега могла затражити противуслугу	86,7%
Када је министар власник приватне фирме у области којом се бави министарство	77,8%
Када државни функционер излаже страначке ставове на конференцији за штампу на којој говори у својству државног функционера	74,6%
Када државни функционер саопшти информацију о предузећу које је у процесу приватизације лицу заинтересованом за куповину предузећа	72,8%

Извор: Подаци према: Ненадић, Н. (2003.) *Сукоб јавних и приватних интереса и слободан приступ информацијама, Анализе прописа и истраживање јавног мњења*, Србија 2003. Транспарентност Србија, Београд.

Занимљиво је да велики број испитаника нека понашања категоришу као сукоб јавног и приватног интереса, иако она то сама за себе нису. На следећој табели приказано је где грађани често греше.

ТАБЕЛА 1.6. — Када постоји сукоб јавног и приватног интереса

КАДА ПОСТОЈИ СУКОБ ЈАВНОГ И ПРИВАТНОГ ИНТЕРЕСА КОД ДРЖАВНИХ ФУНКЦИОНЕРА	Потврдило понуђену ситуацију
Када државни функционер заступа интерес своје партије	59,7%
Када државни функционер почне градњу куће за време мандата	48,4%
Када високи државни функционер користи лично обезбеђење и службено возило за потребе обављања државних послова	23,6%
Када државни функционер поднесе кривичну пријаву против неког лица	21,5%
Када се државни функционер после радног времена бави научним или уметничким радом	13,7%

Извор: Подаци према: Ненадић, Н. (2003.) *Сукоб јавних и приватних интереса и слободан приступ информацијама, Анализе прописа и истраживање јавног мњења*, Србија 2003. Транспарентност Србија, Београд.

Погрешни ставови грађана представљени у претходној табели нису последица само неупућености у прописе о спречавању конфликта интереса и непознавања закона, већ је у питању пре свега неповерење у политичке структуре које управљају земљом и механизме спровођења регулативе. У питању је широко распрострањен став да се чак и иза дела која су наизглед законита и нису неморална, крије ипак некаква злоупотреба. Да је антагонизам на линији грађани - политичари понекад чак и апсурдан, говори податак да чак скоро четвртина испитаника сматра конфликтом интереса употребу службених аутомобила у службене сврхе. На основу истог истраживања, испитани грађани показују веома висок ниво учачавања одређених појавних облика „укрштања“ јавних и приватних интереса код државних функционера. То се може видети из следеће табеле.

ТАБЕЛА 1.7. — Појаве када су државни функционери истовремено и ?

ПОЈАВА ДА СУ ДРЖАВНИ ФУНКЦИОНЕРИ ИСТОВРЕМЕНО И:	Уочено	Оцењено као штетно
Функционери политичких странака	85,3%	37,2%
Власници или сувласници приватних предузећа	73,3%	73%
Директори и/или чланови управних одбора државних предузећа	68,4%	67,8%
Директори и/или чланови управних одбора приватних предузећа	64,9%	72,2%
Посланици у више скупштина	49,8%	63,3%
Руководиоци невладиних организација	37,2%	57,4%

Извор: Подаци према: Ненадић, Н. (2003.) *Сукоб јавних и приватних интереса и слободан приступ информацијама, Анализе прописа и истраживање јавног мњења*, Србија 2003. Транспарентност Србија, Београд.

У 2010. години донети су прописи о забрани вишеструких државних функција једне особе, што је у складу са мишљењем које су грађани Србије исказали још 2003. године (видети претходну табелу). Међутим, спровођење прописа наишло је на жесток отпор великог броја државних функционера, који су на све начине избегавали оставке и грчевито бранили своје вишеструке положаје у извршној власти, разним скупштинама (државној и локалним), места градоначелника, чланова управних одбора итд.

Разлог за многобројне функције појединца у разним сферама политике, привреде, спорта, културе, невладиног сектора, лежи углавном у тежњи за повезивањем на корупцијској основи. Нпр. политичар се може

поставити у функцију помагача невладиној организацији, или спортском клубу, којима ће привилеговано додељивати државне субвенције, омогућавати им простор у државно контролисаним медијима. У тржишној сфери он ће своје услуге приватним субјектима наплаћивати нпр. преко плаћеног чланства у управним одборима.

Осим тога, на основу истог истраживања, на ранг листи понашања државних функционера која се сматрају инкомпатибилним са јавним интересом и које су испитаници уочили у Србији, најчешће су истицани: **давање предности члановима своје партије при запошљавању у државном органу** (65% испитаника је одговорило да је ова појава честа), затим **непотизам** (давање предности и помагање члановима породице и пријатељима да стичу корист од државе - 60%) и коначно **злоупотреба дискреционих овлашћења и самовоље у одлучивању** („тумаче права и прописе како им одговара" - 55%). С друге стране, грађани као нешто мање учестале појаве примећују постојање злоупотреба које државним функционерима, или повезаним лицима могу да донесу директне материјалне користи.

ТАБЕЛА 1.8. — Злоупотребе државних функционера

ПОНАШАЊЕ ДРЖАВНИХ ФУНКЦИОНЕРА	Често	Понекад
Дају предност члановима своје партије при запошљавању у државном органу иако има стручнијих кандидата	65%	28,9%
Дају предност члановима своје породице и пријатељима при запошљавању у државном органу иако има стручнијих кандидата	60,4%	30,5%
Помажу члановима своје партије да склопе послове са државом	55,8%	34,5%
Тумаче права и прописе како им одговара	55%	39,9%
Помажу члановима своје породице и пријатељима да склопе послове са државом	54%	34,4%
Примају поклоне од људи и организација који од њих могу очекивати противуслугу у будућности	47,8%	35,3%

Извор: Подаци према: Ненадић, Н. (2003.) *Сукоб јавних и приватних интереса и слободан приступ информацијама, Анализе прописа и истраживање јавног мњења*, Србија 2003. Транспарентност Србија, Београд.

На основу ових одговора добија се поражавајућа слика поверења грађана у поштење носилаца политичких функција као групе.

РЕЗИМЕ

У дугој историји, појам „безбедност“ је мењао своје значење, па тако данас постоји велики број дефиниција безбедности. Појам безбедности је веома комплексан и изразито сложен друштвени феномен. У мноштву дефиниција релативно је најприхватљивија она коју је дао Љубомир Стајић одређујући је као својство неког реалног друштвеног, природног или техничког субјекта (бића, творевине или ствари) испољено као успостављено, одржано и унапређено стање и(ли) вредност, а која се изражава кроз испуњеност минимума одређених (безбедносних) стандарда својствених том субјекту, а што му омогућава реалну основу за опстанак, рад, раст и развој без обзира на носиоце, облике, време и место угрожавања. Примењујући научни приступ изучавању проблематике безбедности, треба извести класификацију, тј. рашчланити безбедност на врсте, како би се квалитативном анализом делова безбедности остварила научна идентификација безбедности као опште вредности савременог света. Уважавајући научни приступ, безбедност се дели на **унутрашњу** (индивидуална, социјетална и национална) и **међународну** (регионална, глобална, заједничка, колективна и кооперативна) безбедност. *Интегрална безбедност* се дефинише као свеукупна или целовита безбедност. *Опасност, односно изложеност повреди и штети, представља централни елемент безбедности.* У основи безбедност се састоји од неколико основних појмова. То су *опасност* (оно што угрожава), *референтни објекат безбедности* (оно што је угрожено), *субјекат безбедности* (онај који штити) и *средства*, односно *мере безбедности* (начин на који штити). Опасност се може манифестовати као **изазов, ризик или претња** (ИРП). **Корпоративна безбедност** се појавила као последица промена погледа на безбедност (у сфери спортских и економских односа, информационој сфери, у односима јавне и приватне сфере, појава идеала благостања са аспекта појединца итд.) и настојања да се различите врсте и манифестације безбедности обједине на нивоу радног организовања појединца. Појединци су радно организовани у организацијама рада - спортским, привредним и ванпривредним. Поред породице, организације рада су најважнији облик организовања појединца, јер се у њима он остварује као личност, у смислу друштвене валоризације, али и економски, стварањем егзистенцијалних услова за живот. Корпорације представљају, према савременим схватањима, најсавршенију форму организовања социјално-економских и привредних система. Као такве, корпорације су синоним за све врсте организација. У односу на значај који корпорације и привредни субјекти имају и за појединца и за друштво, њихова безбедност није ствар само конкретних власника, већ и друштва као целине, посебно у циљу заштите лица, имовине и пословања.

ПИТАЊА ЗА ПРОВЕРУ ЗНАЊА И ДИСКУСИЈУ

- Шта се подразумева под појмом безбедности у ширем смислу?
- Објасните савремено схватање безбедности и теоријске концепте, које нису фокусирани само на државу, већ укључују и појединце и светску заједницу, корпоративну безбедност и друштвену одговорност?
- Наведите класификацију безбедности?
- Објасните како се дефинише интегрална безбедност?
- Шта подразумева термин опасност и како се може манифестовати?
- Како се дефинишу, и у чему су сличности, а у чему разлике између изазова, ризика и претње?
- Који је задатак корпоративне безбедности у корпорацији (организацији)?
- Која је улога корпоративне безбедности у свакој корпорацији (организацији) и објаснити термине заштита лица, имовине и пословања?

Глава III

СПОРТ

У овом поглављу дат је кратак историјски приказ и развој спорта као друштвеног феномена који је настао из игре, односно да је он сам по себи једна врста игре, разоноде и забаве, као и теоријско одређење појма спорта. Презентираће се његове најважније карактеристике, као и значење појединих израза употребљених у Закону о спорту као што су спортске активности, спортске делатности, спортска организација, спортиста, професионални спортиста, врхунски спортиста, спортско такмичење, спортска рекреација, и друго. Након проучавања овог поглавља студентима ће бити јасан појам спорта и сличних концепата. Они ће се упознати са: националном стратегијом развоја спорта у Републици Србији; правима и обавезама спортиста и осталих физичких лица у систему спорта, као и организацијама у области спорта (*Спортске организације- Спортско удружење, Спортско привредно друштво; Предузетник; Спортска друштва; Грански спортски савези; Спортски савез Србије и други територијални спортски савези; Олимпијски комитет Србије и Параолимпијски комитет Србије; Стручна и друга удружења и савези у области спорта; Завод за спорт и медицину спорта Републике Србије; Установе и привредна друштва за обављање спортских делатности; Спортске задужбине, фондације и фондови*); општим интересом и потребама и интересима грађана у области спорта, финансирање и сл.; категоризацијом у области спорта; школским и универзитетским спортом и физичко васпитање деце предшколског узраста; спортским објектима; организовањем спортских приредаба; национална признања и награде за посебан допринос развоју и афирмацији спорта; вођењем евиденција и надзором над радом организација у области спорта.

1. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА СПОРТА

У најсавременијим приступима схватању појма спорта преовладава становиште да је спорт друштвени феномен који је настао из игре, односно да је он сам по себи једна врста игре, разоноде и забаве. Разлоге за овакве ставове и поимања спорта можемо тражити у термилошкој разјашњењу. Сам назив „спорт“ носи своје семантичко значење из латинског (*диспор*)т, односно старогрчког језика (*деспорт*), што је у овим називима и означавало нешто што је у блиској вези са игром, забавом и доколицом. Посебно у староенглеском језику где је реч „*диспорт*“ означавала активност која се проводи у циљу забаве и разоноде, али и активност која подразумева физичко вежбање. С обзиром на то да је настао из игре, спорт је задржао њене основне карактеристике, али су се оне временом интензивирале и постале наглашеније. То се, у првом реду, односи на такмичење, борбу и спортски резултат који се у спорту постављају као примарни циљеви, мада се и даље истиче његова повезаност са игром („*нема спорта без игре, нити игре без вештине*“).

Може се рећи да је развој спорта, у најширем смислу, текао упоредо са развојем људског друштва. Тако се његови поједини елементи могу препознати већ код примитивних народа, што се огледа кроз борбу за животну егзистенцију и опстанак. У античкој Грчкој посебно до изражаја долази његова агонистичка активност (борба, утакмица, такмичење) чији је циљ био победа, похвала и слава. За старе Грке спортска вежбања и такмичења су имала два усмерења: као средство војно-физичких припрема (петобој) и као забава (олимпијске игре). Слични циљеви карактерисали су и период феудализма, где су се „спортска“ такмичења и физичко вежбање усмеравали у правцу неговања ритерских вештина (јахања, гађања стрелом, мачевања, пливања...). Буржоаско друштво је афирмисало националне гимнастичке системе који су били у функцији свестране припреме војника.

У значењу блиском данашњем, спорт се јавио почетком XIX века у Енглеској. Дотадашње значење које се огледало у разоноди којом су племићи и имућнији грађани испуњавали своје слободно време, постепено се замењује свеобухватнијим појмом за многобројне физичке вежбе, а поједине игре се почињу да се третирају као спорт (са утврђеним правилима и пропозицијама). На тај начин енглеска бирократија, путем спорта, почела је да утиче на јачање здравственог стања и развијање одговарајућих способности своје класе, што је било и у функцији ширења сопственог економског и политичког утицаја.

Савремена језичка наука термин „спорт“ посматра у много ширем значењу. У појединим земљама овим термином се означава целокупна активност у физичкој култури. Најчешће, спорт се везује за такмичење, надметање, борбу у чијој основи се налази потреба човека да пређе границе већ постигнутог, односно, како истиче Божовић (1982) „да додирне, надскочи или оспори границе људских могућности“. Бројне су дефиниције спорта које покушавају, свака на свој начин, да ближе одреде суштину овог појма.

Различити приступи и гледишта која обухватају овај проблем доводе до већих или мањих разлика у њиховом одређивању, али се као заједничка карактеристика, ипак, провлачи схватање да је спорт вид шире друштвене делатности (физичке културе), чија је основна карактеристика борба, праћена константном тежњом за вишим достигнућима. Из већег броја дефиниција уочљиво је да се спорт првенствено сматра игром, забавом и разонодом, али и као врста физичког вежбања, односно психо-физичка активност. Све то је повезано са такмичењем (борбом) којим се тежи постићи одређени мерљив резултат (оптимални учинак, победа над противником, рекорд...).

Међутим, у погледу одређивања социјалне улоге спорта испољавају се знатне разлике. Тако се спорту, најчешће, приписује она улога која у највећој мери одговара интересима одређеног друштва, водећој друштвеној идеологији или политичким циљевима. Тако, на пример, заступници егзистенцијализма спорт представљају као начин „самопотврђивања људске личности“ који у универзалном индустријском друштву (где се, углавном, манипулише људима) постаје једно од основних средстава самореализације човека. Други правац, чија је основа „теорија компензације“ полази од поистовећивања друштвеног развоја са техничким прогресом. Тумачење човека и његовог развоја сагледавају кроз апсолутизовање његове природне условљености („природне суштине“), док се друштвене промене представљају искључиво као резултат развоја природних детерминанти. Познати представник овог правца Л. Сјуен тврди „да је спорт својеврсна противтежа нашој превише интелектуализованој цивилизацији“. Он, такође, објашњава и узроке повећања значаја спорта у међународним односима, чију суштину види у томе да се упражњавањем међународних спортских такмичења „пригушује животињски инстинкт агресивности и омогућује људима да спознају чињеницу да су сви они међусобно браћа“. Оваква становишта базирана су, највећим делом, на тенденцијама западне социологије спорта која спорт представља као нешто изнад сфере класних и политичких односа. Пошто им он, наводно, није потчињен, способан је да им служи као фактор управљања основним социјалним процесима и као регулатор социјалних конфликта“ (Берковић, Вуковић, 1997).

Из дефиниција спорта, ма колико оне међусобно биле мање или више различите, може се уочити да спорт, у суштини карактеришу три елемента: такмичење, постизање максималног (спортског) резултата и интензивно психофизичко оптерећење. Суштину такмичења одликава настојање појединца или групе људи (тимова, екипа) да боље и брже постигну исти циљ коме теже и други. Такмичење у себи садржи и специфичне васпитне вредности које се огледају у томе да човек временом постаје бољи, јачи, способнији, здравији и да стално тежи да превазиђе достигнуте нивое свога развоја. Ово, надаље, доводи до стварања снажне тежње за постизањем максималног, спортски мерљивог резултата. Међутим, постизање већег резултата подразумева и стално повећање човекових телесних и менталних напора, који би требало да буду адекватно дозирани и контролисани.

Основне карактеристике спорта могу се посматрати и схватити из његове активационе детерминисаности, где је основна одлика стално присуство тежње за превазилажењем већ постигнутог *citius, altus, fortius* (боље, брже, јаче).

Дакле спорт је комплексна људска активност и већина експерата (Фратрић, Малацко, Копривица) се слаже да су најважније карактеристике спорта:

- Тежња ка испољавању максималних могућности човека,
- Усмереност тренинга у правцу развоја оних особина и способности од којих зависи спортски резултат,
- Захтева највећи мерљиви ефекат рада (спортски резултат),
- Спорт је организована делатност која има свој систем у коме су основне компоненте тренинг и такмичење,
- Такмичарска активност је регулисана званичним правилима, као општим или посебним нормама (међународна правила, правила за национална такмичења),
- Понашање такмичара мора бити у складу са принципима неантагонистичке оријентације који имају хуману основу.

Овде је потребно напоменути да је у спорту данас неопходна и присутна примена научних сазнања у свим његовим сегментима а да је тренинг специфична научна област са самосвојном научном методологијом.

Савремена схватања спорта стоје на становишту да је он данас врло значајна јавна делатност, што се поткрепљује чпњеницом да се о спорту говори готово на сваком месту. Он је повод за зближавање, али понекад и за конфликте. Спортот се мора управљати стручно, одговорно и зналачки, и то, као што констатује Томић (2001) „да се о њему и даље прича у кафани, а да он ипак остане усправан, моралан и покретач оних људских квалитета који човека издижу на пиједестал мисаоног и здравог бића“.

Тенденције савременог схватања спорта иду у правцу истицања значаја који у својим функцијама и процесима треба да обезбеди повезујућу основу са новим односима у спорту. С обзиром на то да појавни облици и феномени у данашњем спорту изискују и свестранији социолошки, психолошки и економски приступ, указаћемо на још неке карактеристике спорта:

- Спорт је део друштвене надградње, припада групи непроизводних делатности. Сврстан је у непрофитне организације; он не производи материјалне вредности. Вредности које се кроз спорт стварају, кроз друге процесе могу бити материјализоване.
- Спорт је јавна делатност. Он има изражену комуникацијску улогу високог интензитета која се остварује између протагониста (пре свих спортиста) и великог број спортских „конзументата“ (спортско окружење). Однос повезаности између ове две категорије је

вишеструке природе: психолошке, економске, социјалне, политичке, итд.

- Са стаиовишта тренинга и такмичења, спорт је радна област високог интензитета. У спорту су првенствено физичка улагања, али и сва друга, доведена до веома високог нивоа, који понекад и превазилазе саму суштину спорта.
- Спорт је средство. Људи спорт користе као вид вежбања, што је посебно уочљиво у спортској рекреацији, али и средство којим се служе посебне професионалне службе у својим делатностима (војска, полиција, ватрогасна служба и др.).
- Спорт је повезан са бизнисом. Посебно последњих деценија када све више постаје уносан високо профитабилан посао, наравно када је реч о посебној категорији која се издиференцирала - професионалном спорту.
- Спорт је професија. Њиме се баве спортисти, тренери, менаџери и други људи који су своје животно опредељење усмерили у спорт као занимање.
- Спорт тежи перфекцији. Својим активностима, ефектима и резултатима у најширем аудиторијуму ствара дубоке естетичке и етичке доживљаје.
- Спорт је научна дисциплина. С обзиром на то да тежи стварању нових вредности, спорт коришћењем сазнања других наука и научних дисциплина, њиховим прихватањем или одбацивањем и сам долази до научних сазнања.
- Спорт је образовна дисциплина. Спорт је део образовног система и као такав постао је предмет изучавања на специјализованим спортским школама, односно део васпитно-образовног система у свим школама (основним, средњим и на факултетима).

У америчком друштву спорт има доминантан утицај. Ни један други аспект културе не добија толику медијску пажњу као спорт. Спортска индустрија, која се састоји од таквих сегмената као што су: 1) спортска опрема, 2) спортске маркетинг фирме, 3) спортске спонзорске компаније, 4) професионални спорт, 5) спортска одећа, 6) спортски медији и рекреативни спорт, процењена је за једанаесту највећу индустријску грану која сваке године доживљава раст и данас је сигурно на много вишем нивоу. Спортска индустрија је данас енормно вредна када се узму у обзир сви њени многобројни сегменти.

Највећи део спорта ипак није професионални спорт. То је учеснички, аматерски и рекреативни спорт. Он подразумева хиљаде спортских, рекреативних, спортско-туристичких и фитнес активности у којима милиони људи свакодневно учествују. Софтбол лига, куглашка лига, планинарски клубови и друштва, скијање, фитнес клубови, бициклички клубови, тркачке и ходачке групе, ронилачке експедиције, једриличарске и друге

пловидбене регате, маратони, оријентиринзи, и стотине других активности у којима учествујемо у свакодневном животу чине највећи сегмент спортске индустрије. Спорт се налази у сваком сегменту активности појединаца. Постоје чак и спортски догађаји аматерског нивоа који су прерасли у мега-догађаје (Веселиновић, 2012).

2. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА СПОРТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И УЛОГА КЉУЧНИХ ИНСТИТУЦИЈА

Националну Стратегију развоја спорта у Републици Србији доноси Влада, на предлог Министарства, за период од десет година.

Стратегијом се утврђује:

1. стање у области спорта које постоји у тренутку доношења Стратегије;
2. основни принципи на којима се темељи развој спорта у Републици Србији;
3. краткорочни, периодични и дугорочни спортско-развојни циљеви у периоду за који се доноси и носиоци реализације тих циљева;
4. садржина, обим и процењена вредност активности на реализовању постављених спортско-развојних циљева;
5. обавезе и задаци носилаца јавне власти свих нивоа и носилаца спортских програма на реализацији постављених спортско-развојних циљева.

Средства за реализацију Стратегије обезбеђују се у буџету Републике Србије, као и у буџету аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе.

Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, у року од годину дана од усвајања Стратегије, утврђује програм развоја спорта на својој територији, у складу са Стратегијом, и доставља га Министарству у року од 15 дана од дана усвајања.

2.1. Закон о спорту - уводне одредбе

Законом о спорту („Службени гласник РС" број 10/2016) уређују се права и обавезе спортиста и осталих физичких лица у систему спорта, питања везана за правни положај, организацију и регистрацију предузетника и правних лица у систему спорта (у даљем тексту: организације у области спорта), општи интерес и потребе и интереси грађана у области спорта, финансирање, категоризације у области спорта, национална стратегија развоја спорта у Републици Србији, школски и универзитетски спорт и физичко васпитање деце предшколског узраста, спортски објекти, организовање спортских приредаба, национална признања и награде за посебан допринос развоју и афирмацији спорта, вођење евиденција и надзор над радом организација у области спорта.

У Закону о спорту Републике Србије, спорт је дефинисан као „делатност од посебног значаја за Републику Србију”. Осим тога, наведено је и следеће: „Спорт је део физичке културе који обухвата сваки облик организованог и неорганизованог обављања спортских активности и спортских делатности од стране физичких и правних лица у систему спорта, у циљу задовољења потреба човека за стваралаштвом, афирмацијом, физичким вежбањем и такмичењем са другима”.

С тим у вези, поједини изрази употребљени у овом закону имају следеће значење:

1. *спортске активности* јесу сви облици физичке и умне активности који, кроз неорганизовано или организовано учешће, имају за циљ изражавање или побољшање физичке спремности и духовног благостања, стварање друштвених односа или постизање резултата на такмичењима свих нивоа;
2. *спортске делатности* јесу делатности којима се обезбеђују услови за обављање спортских активности, односно омогућава њихово обављање, а нарочито: организовање учешћа и вођење спортских такмичења, укључујући и међународна такмичења, обучавање за бављење спортским активностима и планирање и вођење спортских активности; спортско суђење; организовање спортских припрема и спортских приредаба; обезбеђење и управљање спортском опремом и објектима; стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и информисање у области спорта; научноистраживачки и истраживачко-развојни рад у спорту; пропаганда и маркетинг у спорту; саветодавне и стручне услуге у спорту; спортско посредовање, организовање пословања организација у области спорта;
3. *спортска рекреација* (рекреативни спорт, спорт за све, масовни спорт) јесте област спорта која обухвата добровољно бављење физичким вежбањем, односно спортским активностима ради одмора, освежења, забаве, унапређивања здравља или унапређивања сопствених резултата и ради задовољења потреба за кретањем, игром и дружењем, у свим сегментима становништва;
4. *врхунски спорт* јесте област спорта која обухвата спортске активности које за резултат имају изузетне (врхунске) резултате и спортске квалитете;
5. *спорт деце* јесте организован облик физичког вежбања, односно спортских активности, усклађен са антрополошким карактеристикама дечјег узраста;
6. *спортска организација* јесте организација која се оснива ради обављања спортских активности и спортских делатности, у складу са овим законом;
7. *спортиста* јесте лице које се бави спортским активностима;

8. *спортски аматер* јесте спортиста коме зарада није циљ бављења спортским активностима и тим активностима се не бави у виду занимања;
9. *професионални спортиста* јесте спортиста који се бави спортском активношћу као једним или основним занимањем и други спортиста који има статус професионалног спортисте у складу са спортским правилима надлежног међународног спортског савеза;
10. *спортиста такмичар* јесте спортиста аматер и професионални спортиста који учествује на спортском такмичењу, као члан спортске организације или самостално, у складу са овим законом и спортским правилима;
11. *врхунски спортиста* јесте спортиста који је на основу остварених врхунских спортских резултата на спортским такмичењима и другим начинима њиховог постизања у складу са спортским правилима надлежног међународног спортског савеза рангиран, у складу са Националном категоризацијом спортиста, у категорију врхунских спортиста;
12. *перспективни спортиста* јесте малолетни спортиста који је на основу остварених спортских резултата рангиран, у складу са Националном категоризацијом спортиста, у категорију перспективних спортиста;
13. *талентовани спортиста* јесте пунолетни спортиста који је на основу остварених спортских резултата рангиран, у складу са Националном категоризацијом спортиста, у категорију талентованих спортиста;
14. *категорисани спортиста* јесте спортиста који је на основу остварених спортских резултата рангиран у складу са Националном категоризацијом спортиста;
15. *организација у области спорта* јесте свако правно лице и предузетник које се бави организовањем спортских активности и обављањем спортских делатности у складу са законом;
16. *професионални спортски клуб* јесте спортска организација (клуб) која тај статус има у складу са спортским правилима или у којој најмање 50% регистрованих спортиста сениора има статус професионалног спортисте у односу на број регистрованих спортиста сениора регистрованих код надлежног националног гранског спортског савеза за такмичарску сезону;
17. *спортска екипа* је организована јединица спортске организације која окупља спортисте и спортске стручњаке из одређене гране спорта који учествују у одређеном рангу такмичења које организује надлежни национални грански спортски савез;
18. *национални спортски савез* јесте спортски савез (грански, за област спорта или територијални) чији су циљеви, задаци и деловање у области спорта усмерени на територију Републике Србије и који је отворен за учлањење лица са територије Републике Србије;

19. *надлежни национални грански спортски савез* јесте онај национални грански спортски савез који уређује путем спортских правила обављање спортских активности и спортских делатности у одређеној грани спорта, у складу са овим законом;
20. *надлежни међународни спортски савез* јесте међународни спортски савез који је члан или који је признат од стране Међународног олимпијског комитета и Међународног параолимпијског комитета када су у питању спортови особа са инвалидитетом, односно међународни спортски савез који је на светском нивоу надлежан за одређену грану или област спорта и у који је учлањен надлежни национални спортски савез;
21. *спортска приредба* јесте одређени, плански припремљен и спроведен, временски ограничен спортски догађај, за који постоји јавни интерес и на којем учествује више спортиста;
22. *спортско такмичење* јесте спортска приредба која се одвија према унапред утврђеним и познатим спортским правилима, која могу бити опште важећа за конкретну грану спорта или само за конкретну спортску приредбу и чији је циљ, којем сваки учесник тежи, или победа противника или постизање извесног унапред одређеног спортског резултата;
23. *национално спортско такмичење* јесте спортско такмичење које се организује за територију Републике Србије од стране надлежног националног гранског спортског савеза, у складу са овим законом и спортским правилима;
24. *аматерско спортско такмичење* је спортско такмичење које тај статус има у складу са спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза и у коме може наступити највише 20% професионалних спортиста;
25. *професионално спортско такмичење* јесте спортско такмичење које тај статус има у складу са спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза и у којем се, у складу са овим законом и спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза, такмичи најмање 75% професионалних спортиста, осим ако је правилима надлежног међународног спортског савеза друкчије одређено;
26. *професионална спортска лига* јесте највише национално професионално спортско такмичење (отвореног или затвореног типа) спортских организација, односно спортских екипа спортских организација, организованих као привредна друштва, које се такмиче једне против других по унапред утврђеном распореду и спортским правилима;
27. *организатор спортске приредбе* јесте лице које на сопствену одговорност одлучује о организовању и спровођењу одређене спортске приредбе, њомњ управља и води је, у складу са законом и спортским правилима;

28. *спортска правила* јесу правила утврђена општим актима надлежних националних спортских савеза, којима се уређује обављање спортских активности и делатности и остваривање утврђених спортских циљева;
29. *стручни спортски надзорник* јесте лице које обавља надзор над стручним радом у области спорта, прати и предлаже мере које предузима организација у области спорта, односно спортски стручњак ради отклањања недостатака, и о уоченим недостацима у примени мера обавештава министра надлежног за спорт (у даљем тексту: министар).

Термини којима су у овом закону означени положаји, професије, односно занимања, изражени у граматичком мушком роду, подразумевају природни мушки и женски род лица на која се односе.

Када су у питању организације у области спорта, може се рећи да оне означавају положаје, професије и занимања у области спорта утврђене у складу са овим законом, у мушком, односно женском граматичком роду, у зависности од рода носиоца положаја, професије или занимања.

Мишљење да ли нека активност, односно делатност спада у спортску активност, односно спортску делатност и којој спортској дисциплини и спортској грани, односно области припада, као и који међународни спортски савез има статус надлежног међународног спортског савеза у складу са овим законом, у случају потребе, даје министарство надлежно за спорт (у даљем тексту: Министарство), а на основу претходно прибављеног стручног мишљења Спортског савеза Србије, Олимпијског комитета Србије и Параолимпијског комитета Србије.

У члану 4. Закона о спорту, такође стоји да „Свако има право да се бави спортом. Бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, у складу са природном средином и друштвеним окружењем, фер, толерантно, етички прихватљиво, одговорно, независно од злоупотреба и циљева који су супротни спортском духу и доступно свим грађанима под једнаким условима, без обзира на узраст, ниво физичких способности, степен евентуалне инвалидности, пол и друго лично својство”.

Осим тога, у члану 4. истог закона, стоји и да је „Забрањена је свака непосредна и посредна дискриминација, укључујући и говор мржње, по било ком основу, спортиста, спортских стручњака, спортских организација и других лица учесника у систему спорта, на отворен или прикривен начин, а која се заснива на неком стварном или претпостављеном личном својству”.

Забраном дискриминације из става 3. овог члана обухваћена је и забрана дискриминације професионалних спортиста и спортиста који желе то да постану у погледу запошљавања, зараде или услова рада, осим када се прављење разлике, односно стављање спортисте у неповољнији положај у односу на друге спортисте у истој или сличној ситуацији темељи на самој природи или стварним и одлучујућим условима обављања одређене спортске активности, а циљеви који се тиме желе постићи јесу оправдани.

Одредбе уговора између спортисте, односно спортског стручњака и организације у области спорта које представљају дискриминацију спортисте, односно спортског стручњака – ништаве су, а одредбе спортских правила и општих аката организација у области спорта које представљају дискриминацију учесника у систему спорта – не примењује се.

Такође, забрањена је у области спорта свака врста злоупотреба, злостављања, дискриминације и насиља према деци. Организације у области спорта и лица која обављају стручно-васпитни рад са децом у тим организацијама, као и сви чланови и запослени у организацијама у области спорта, нарочито ће промовисати равноправност међу децом и активно се супротстављати свим врстама злоупотреба, злостављања, дискриминације и насиља.

Ближе услове о начинима препознавања облика злостављања, злоупотребе, дискриминације и насиља над децом из става 6. овог члана споразумно прописују министар, министар надлежан за унутрашње послове, министар надлежан за правосуђе и министар надлежан за здравље.

Спортиста, односно друго лице има право на накнаду штете коју претрпи актима дискриминације, злоупотреба, злостављања и насиља од стране организације или лица у области спорта из става 3. и 6., члана 4. Закона о спорту.

На забрану дискриминације из става 3. и 6. наведеног члана примењују се одредбе закона којим је уређена забрана дискриминације, ако овим законом није друкчије утврђено.

С тим у вези, Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и организације у области спорта нарочито ће предузимати активности на повећању учешћа деце, младих, жена и особа са инвалидитетом у спортским активностима, омасовљавању женских спортских организација и давању равноправног значаја женама и особама са инвалидитетом у спорту.

Када је у питању вођење евиденција и других збирки података од стране учесника у систему спорта, у члану 5. Закона о спорту, предвиђено је да „приликом вођења евиденција и других збирки података и приликом издавања или подношења докумената од стране учесника у систему спорта у складу са овим законом, остварује се заштита података о личности и приватности у складу са одредбама овог закона и закона којим се уређује заштита података о личности”.

Осим горе наведеног, а у складу са чланом 5. наведеног закона, „надлежни национални спортски савез у складу са законом прикупља, чува и врши друге радње обраде личних података спортисте, спортског стручњака и стручњака у спорту, у зависности од врсте евиденције коју надлежни национални спортски савез води у складу са овим законом (име и презиме; пол; датум рођења; држављанство; број личног документа који служи као средство идентификације на спортским приредбама; адреса пребивалишта и боравишта; подаци за контакт; грана спорта и спортска дисциплина; назив спортске организације у којој се обављају спортске активности и делатности и за коју је

спортиста, односно спортски стручњак регистрован; фотографија; број спортског регистрационог документа; постигнути спортски резултати; дисциплинске казне; ангажовани спортски посредник; основ ангажовања у спортској организацији или савезу; закључени уговори са спортском организацијом или савезом; школска стручна спрема, односно стручна оспособљеност спортског стручњака; спортско звање спортског стручњака; број и датум издавања дозволе за рад спортског стручњака и рок њеног важења; реализовани трансфер, уступање или други вид преласка спортисте или спортског стручњака у другу спортску организацију; накнада за развој спортисте при закључењу првог професионалног уговора; други подаци утврђени спортским правилима надлежног међународног спортског савеза), укључујући и обраду посебно осетљивих података (здравствено стање спортисте, коришћена медицинска средства и др.), и другим организацијама у области спорта преноси личне податке спортисте, спортског стручњака и стручњака у спорту који су неопходни за остваривање права, обавеза и одговорности тих лица у тим организацијама у складу са овим законом".

Надлежни национални спортски савез може, у складу са законом, чинити доступним податке из става 2. члана 5., надлежном међународном спортском савезу уколико је то потребно за:

1. регулисање статуса при преласку у страну спортску организацију;
2. регулисање уговорних односа са страном спортском организацијом;
3. регулисање питања права наступа на међународним спортским такмичењима;
4. утврђивање одговорности због кршења спортских правила.

Надлежни национални спортски савез обавезан је да се у случајевима из става 2. и 3. члана 5., стара о томе да подаци о личности не буду достављени неовлашћеном лицу, као и да ускрате достављање тих података уколико организација којој се подаци достављају не гарантује одговарајућу заштиту података.

Обрада података утврђених овим законом од стране надлежног националног спортског савеза или друге организације у области спорта о здравственом стању спортиста и спортских стручњака и о коришћеним медицинским средствима и другим нарочито осетљивим подацима о личности, као и података који се обрађују на основу спортских правила надлежних међународних спортских савеза, условљена је пристанком лица чији се подаци обрађују, у складу са законом.

Подаци из става 2. члана 5., прикупљају се од спортиста и спортских стручњака на које се односе као и од спортских организација, спортских савеза и стручних удружења чланова надлежног националног спортског савеза.

Надлежни национални спортски савез може објавити идентитет спортисте или другог лица против кога је покренут поступак због повреде спортских правила тек после обавештења спортисте или другог лица о повреди која му се ставља на терет.

Подаци из става 2. овог члана чувају се десет година.

Надлежни национални спортски савез чини доступним податке из става 2. члана 5. Министарству на његов захтев, без одлагања, ради остваривања надлежности Министарства утврђених овим законом.

У документима чије је издавање или друго поступање са њима предвиђено одредбама овог закона уносе се следећи подаци о личности, у зависности од врсте и намене документа: име; име родитеља и презиме; датум и место рођења; стручни/академски назив; спортско звање; назив и ниво дозволе за рад; датум положеног стручног/завршног испита и постигнут успех на испиту, односно укупна просечна оцена; фотографија; оцена здравствене способности за бављење спортским активностима и стручним радом у спорту; спортски ранг према одговарајућој националној категоризацији; узрасна спортска категорија; функција која се обавља у организацији у области спорта; подаци за контакт; јединствени матични број заступника организације у области спорта; број исправе (личне карте или путне исправе) која служи за идентификацију лица; датум издавања и рок важности документа; потпис.

За потребе научноистраживачког рада и приликом израде спортско-политичких и статистичких анализа, лични подаци учесника у систему спорта користе се и објављују на начин којим се обезбеђује заштита идентитета учесника у систему спорта, у складу са законом.

Организације у области спорта остварују своје циљеве и обављају спортске активности и спортске делатности у складу са законом, спортским правилима, потврђеним конвенцијама у области спорта и принципа утврђеним у документима међународних организација чија је чланица Република Србија.

Спортска правила непосредно се примењују на сва лица која су, непосредно или посредно, обухваћена надлежностима надлежног националног спортског савеза.

Надлежни национални спортски савез усаглашавају своја спортска правила са спортским правилима надлежног међународног спортског савеза, а у случају да нису усаглашена или да надлежни национални спортски савез није донео одговарајућа спортска правила, непосредно се примењују спортска правила надлежног међународног спортског савеза, осим ако нису у складу са овим законом.

Права и обавезе утврђене овим законом примењују се на све организације у области спорта које имају своје седиште на територији Републике Србије и на свако обављање спортских активности и делатности на територији Републике Србије.

2.2. Систем спорта и учесници у систему спорта

Систем спорта, у складу са Законом о спорту, чине физичка и правна лица која се баве спортским активностима, односно спортским делатностима, као учесници у систему спорта, у складу са овим законом.

2.2.1. Физичка лица у систему спорта

Права и обавезе спортиста

Спортиста може да се бави спортским активностима самостално или у оквиру организација у области спорта.

Спортиста може да се бави спортским активностима аматерски или професионално.

Права, обавезе и одговорности спортиста аматера уређују се законом, спортским правилима надлежног националног спортског савеза и општим актима спортске организације, а права, обавезе и одговорности спортиста такмичара аматера којима се обезбеђује новчана накнада за бављење спортом – и уговором између спортисте и спортске организације (уговор о стипендирању малолетног спортисте за спортско усавршавање или уговор о бављењу спортом).

Права, обавезе и одговорности професионалних спортиста уређују се законом, спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза, колективним уговором, правилником о раду (кад није закључен колективни уговор код послодавца) и уговором о раду између спортисте и спортске организације.

Посебан колективни уговор закључују репрезентативни синдикат и одговарајуће репрезентативно удружење у спорту, у складу са законом.

Малолетни спортиста при закључењу и извршењу уговора о раду са спортском организацијом ужива посебну заштиту прописану законом којим се уређују услови за заснивање радног односа и рад лица млађих од 18 година.

Спортска организација и спортиста дужни су да се придржавају права и обавеза утврђених актима из става 1. и 2. члана 10. Закона о спорту.

Уговор са спортистом који нема потпуну пословну способност може да се пуноважно закључи само уз писану сагласност оба родитеља, односно старатеља, оверену у складу са законом а на основу претходно утврђене здравствене способности спортисте који нема потпуну пословну способност од стране надлежне здравствене службе или завода надлежног за спорт и медицину спорта.

Спортска организација дужна је да пре закључења уговора спортисту писано обавести о правима, обавезама и одговорностима из става 1. и 2. члана 10. овог закона.

Бављење спортским активностима у складу са уговором о бављењу спортом из става 1. члана 10. Закона о спорту, сматра се радом ван радног односа, у складу са законом.

Спортиста и спортска организација могу закључити само један уговор за бављење спортисте спортским активностима у спортској организацији, у складу са овим законом.

Ништав је уговор између спортске организације и спортисте који је закључен супротно одредбама овог закона.

У члану 11. Закона о спорту је наведено да „спортисти који нема пуноважно закључен уговор са одређеном спортском организацијом не може бити

спортским правилима ускраћено право закључења уговора са другом спортском организацијом, односно прелазак у другу спортску организацију и регистравање и наступање за њу на спортским такмичењима у својству спортисте, осим ако овим законом није друкчије одређено". У случају из напред наведеног става овог члана, као и у случају раскида или поништења уговора између спортисте и спортске организације, спор између спортске организације из које одлази и спортске организације у коју прелази о износу и плаћању уговорене накнаде за трансфер, или накнаде за развој, односно обуку (тренирање) спортисте утврђене спортским правилима не сме утицати на спортске активности спортисте и право наступа за спортску организацију у коју је прешао. Спортиста има право на накнаду штете коју претрпи актима дискриминације организације у области спорта из напред наведених ставова 1. и 2. овог члана.

Накнада за развој, односно обуку спортисте из става 2. члана 11. Закона о спорту, обрачунава се приликом закључења првог професионалног уговора у складу са спортским правилима надлежног националног гранског и међународног спортског савеза, на основу улагања, односно стварних трошкова спортске организације/организација које су допринеле развоју спортисте, с тим да као последња година обуке може да се рачуна она година у којој је спортиста напунио 21 годину.

Спортска организација из које спортиста одлази не може да потражује накнаду за развој, односно обуку спортиста из става 4. члана 11. уколико је спортиста или његов родитељ или старатељ тој спортској организацији плаћао чланарину или накнаду за бављење спортским активностима, спортску опрему и спортске припреме, односно накнада мора бити сразмерно умањена. Такође, накнада из става 4. овог члана не може се потраживати ако је уговор спортисте са спортском организацијом раскинут кривицом спортске организације, као и након престанка развоја, односно обуке спортисте.

Када је у питању уговор, односно уговор и све измене и допуне уговора, укључујући и споразумни раскид уговора између спортисте и спортске организације закључује се у писаној форми и оверава у складу са законом, а у противном је ништав. Уговор између спортисте и спортске организације потписују спортиста и лице овлашћено за заступање спортске организације, а у случају да је спортиста лице без потпуне пословне способности, уговор се потписује у складу са чланом 10. став 6. Закона о спорту. У случају закључења уговора и утврђивања ништавости, поништења, споразумног раскида уговора или раскида уговора између спортске организације и спортисте због неиспуњења уговорних обавеза, спортска организација је дужна да о томе без одлагања обавести надлежни национални грански спортски савез.

Када се говори о професионалним спортистима, можемо рећи да професионални спортиста заснива радни однос са спорском организацијом закључењем уговора о раду, на одређено време, најдуже до пет година. По истеку овог периода, професионални спортиста може поново да закључи уговор са истом или другом спортском организацијом. Прекиди рада краћи од 30 дана

не утичу на трајање радног односа. Професионални спортиста има сва права, обавезе и одговорности из радног односа у складу са законом којим се уређује рад, ако овим законом или спортским правилима надлежног међународног спортског савеза није друкчије утврђено. Уговором о раду професионални спортиста и спортска организација утврђују зараду и друга примања у складу са овим законом и законом којим се уређује рад. Друга примања професионалног спортисте утврђена у складу са овим законом немају карактер зараде. На зараду и друга примања професионалног спортисте из става 4. члана 13. Закона о спорту, плаћају се одговарајући порези и доприноси на зараду, односно на доходак грађана, у складу са законом. Друга примања професионалног спортисте из става 4. члана 13. наведеног закона, су новчана и друга награда за постигнуте спортске резултате, накнада трошкова смештаја, исхране и путовања за време спортских припрема и спортских такмичења, новчана и друга накнада на име закључења уговора, накнада за коришћење лика спортисте и друга слична примања. Уколико је спортиста ангажован у спортској организацији изван свог места пребивалишта, односно боравишта, спортска организација може омогућити спортисти бесплатан смештај на територији јединице локалне самоуправе у којој се налази седиште спортске организације, у ком случају се то не сматра другим примањем спортисте. Радно време, одмори, одсуства и друга права и обавезе професионалног спортисте према спортској организацији прилагођавају се режиму спортских припрема, односно такмичења.

Професионални спортиста може бити привремено упућен у другу спортску организацију на основу писаног споразума спортске организације у коју се упућује и спортске организације са којом је у радном односу, уз сагласност професионалног спортисте, у складу са Законом о спорту.

Врхунски спортиста, у складу са чланом 14. Закона о спорту, може да се самостално професионално бави спортским активностима у индивидуалним спортовима и као самостални професионални спортиста, односно предузетник. За обављање делатности из става 1. овог члана нису потербни посебан простор, опрема и кадрови.

Спортисти аматери, у складу са чланом 15. Закона о спорту, који нису обавезно осигурани у смислу закона којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање, могу се укључити у обавезно осигурање под условима, у обиму и на начин предвиђен тим законом. Средства за пензијско и инвалидско осигурање спортисте из става 1. овог члана могу обезбедити и спортске организације и друга правна лица, делимично или у целини. Спортиста аматер може се укључити у обавезно здравствено осигурање, у складу са законом којим се уређује обавезно здравствено осигурање. Обавезе по основу осигурања из става 1. овог члана могу преузети спортске организације или друга правна лица.

Спортиста који се бави спортским активностима као члан спортског удружења, без уговора, има права утврђена спортским правилима и општим актом спортске организације. Уговором о бављењу спортом спортиста такмичар аматер и спортска организација утврђују, у складу са спортским правилима,

нарочито: новчану наканду за бављење спортским активностима, новчане и друге награде за постигнуте спортске резултате, накнаде трошкова смештаја и исхране за време спортских припрема и спортског такмичења, наканду за закључење уговора и наканду за коришћење лика спортисте.

Уговором о стипендирању малолетног спортисте за спортско усавршавање утврђује се, у складу са спортским правилима, нарочито: новчана стипендија и накнада трошкова смештаја и исхране за време спортских припрема и спортског такмичења. Уговор о стипендирању из става 3. члана 17. Закона о спорту, може да се закључи најдуже до стицања пунолетства спортисте.

Општим актима спортске организације може бити утврђена посебна накнада на име новчане помоћи врхунским спортистима са посебним заслугама.

Перспективни спортиста има право на стипендију за спортско усавршавање, у складу са спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза. Национални спортски савез утврђује посебне програме бриге о перспективним спортистима.

Када се говори о уговору о трансферу, у члану 18. Закона о спорту стоји да „Уговор о трансферу је, писани и оверен у складу са законом, уговор између спортске организације са којом спортиста има пуноважно закључен уговор у складу са овим законом и спортске организације у коју спортиста прелази, на основу кога се спортска организација са којом спортиста има пуноважно закључен уговор саглашава да уз одређену наканду превремено споразумно раскине уговор са спортистом како би прешао у спортску организацију са којом се закључио уговор о трансферу”.

Такође, у истом члану наведеног закона стоји да, „Уговор о уступању је, писани и оверен у складу са законом, уговор између спортске организације са којом спортиста има пуноважно закључен уговор у складу са овим законом и спортске организације у коју спортиста привремено прелази на основу кога се спортска организација са којом спортиста има пуноважно закључен уговор саглашава да спортиста привремено пређе у спортску организацију са којом се закључује уговор о уступању”. Уговор из става 1. и 2. овог члана може се пуноважно закључити само уз писану и оверену у складу са законом сагласног спортисте.

Међународни трансфер, односно прелазак малолетног спортисте у страну спортску организацију није дозвољен, осим у посебним случајевима утврђеним спортским правилима надлежног међународног спортског савеза.

Национални трансфер, односно прелазак малолетног спортисте у домаћу спортску организацију изван места пребивалишта малолетног спортисте није дозвољен, осим ако је прелазак одобрен од стране надлежног националног гранског спортског савеза у складу са критеријумима и у поступку утврђеним спортским правилима. Критеријуми из става 5. члана 18. Закона о спорту, морају бити у складу са овим законом и спортским правилима надлежног међународног спортског савеза за одговарајућу грану спорта и њима се не може ограничавати право малолетног спортисте на прелазак у другу спортску организацију који није повезан са бављењем спортским активностима

(образовање, повезаност са породицом и др.). Министарство даје сагласност на спортска правила из става 5. овог члана. Надлежни национални грански спортски савез води евиденцију трансфера, односно прелазака малолетних спортиста из става 4. и 5. овог члана и обавештава Министарство у року од 15 дана од сваког обављеног трансфера, односно регистрованог преласка малолетног спортисте. У евиденцији трансфера, односно прелазака малолетних спортиста у другу спортску организацију воде се одговарајући подаци о личности из члана 5. став 2. Закона о спорту.

У спортском такмичењу може учествовати спортиста, односно спортски стручњак коме је у периоду од шест месеци пре одржавања спортског такмичења утврђена општа здравствена способност за обављање спортских активности, односно делатности. Посебна здравствена способност утврђује се, поред опште здравствене способности, за одређене спортске гране у периоду од шест месеци пре одржавања спортског такмичења, а за одређене спортске гране и у краћем периоду, у складу са правилником који споразумно доносе министар надлежан за послове здравља и министар.

Начин, врсте, обим и рокови у којима се спроводе здравствени прегледи спортиста и спортских стручњака из става 1, 2. и 5. члана 19. Закона о спорту, споразумно прописују министар надлежан за послове здравља и министар. Општу и посебну здравствену способност спортисте и спортског стручњака утврђује, у складу са овим законом, надлежна здравствена служба, односно завод надлежан за спорт и медицину спорта који је дужан да о томе обавести надлежну здравствену установу. Обавеза утврђивања опште здравствене способности из става 1. овог члана постоји за спортисте који се укључују у организоване спортске активности у организацији у области спорта, а обавеза утврђивања посебне здравствене способности из става 2. овог члана постоји, најмање једном годишње, и за спортске стручњаке који раде са спортистима. Трошкове утврђивања здравствене способности из става 1, 2. и 5. овог члана сноси спортска организација или друга организација у области спорта, спортиста или спортски стручњак, с тим да су трошкови утврђивања здравствене способности из става 1, 2. и 5. овог члана за малолетне спортисте узраста од шест до 14 година, обухваћени обавезним здравственим осигурањем у складу са законом, када се здравствена способност утврђује у здравственој установи из плана мреже здравствених установа или заводу надлежном за спорт и медицину спорта. Здравствена служба, односно завод из става 4. овог члана доставља министарству и министарству надлежном за послове здравља годишњи извештај о евалуацији здравственог стања прегледаних спортиста и спортских стручњака.

О утврђеној здравственој способности спортисте и спортског стручњака води се евиденција, уношењем података у медицинску документацију, од дана прве регистрације за одређену спортску организацију. Садржај, образац и начин вођења медицинске документације из става 1. члана 20. Закона о спорту, утврђује се у складу са законом којим се уређују евиденције у области здравства.

Спортска организација дужна је да закључи уговор о осигурању својих врхунских спортиста и врхунских спортских стручњака од последица несрећног случаја за време обављања спортске активности, односно стручног рада у спорту, а на основу утврђеног рангирања спортиста и спортских стручњака. Осигурана сума на коју мора бити уговорено обавезно осигурање по једном спортисти, односно спортском стручњаку из става 1. члана 21. Закона о спорту, не може бити нижа од: 10.000 евра у динарској противвредности за случај смрти спортисте, односно спортског стручњака; 20.000 евра у динарској противвредности за случај трајног губитка опште радне способности спортисте, односно спортског стручњака или способности да се бави спортским активностима и спортским делатностима; 5.000 евра у динарској противвредности за случај привремене спречености за бављење спортским активностима и спортским делатностима, на име накнаде за губитак прихода и стварних трошкова лечења спортисте, односно спортског стручњака. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да осигура спортисту, односно спортског стручњака који наступа за националну спортску репрезентацију од последица несрећног случаја за време наступа за националну спортску репрезентацију, уколико спортиста, односно спортски стручњак није обухваћен осигурањем из става 1. овог члана. Ако спортска организација или надлежни национални грански спортски савез не закључе уговор из става 1. и 3. овог члана, дужни су да надокнаде штету коју претрпи спортиста, односно спортски стручњак који није осигуран. Надлежни национални грански спортски савез може утврдити обавезу за спортске организације из надлежности савеза да осигурање спортиста и спортских стручњака из става 1. овог члана врше преко тог савеза, уз сношење трошкова полисе осигурања.

У члану 22. Закона о спорту, стоји да је „зобрањено је спортисту изложити спортским активностима које могу да угрозе или погоршају његово здравствено стање“. Осим тога, у истом члану стоји да је „допинг спортисте је забрањен, у складу са законом“. Такође, стоји и да је „Забрањено је децу излагати спортским активностима и физичким вежбањима која могу да угрозе или погоршају њихово здравствено стање или да негативно утичу на психосоцијални и моторички развој или образовање“.

На одговорност за штету коју претрпи спортиста и спортски стручњак при бављењу спортским активностима, односно обављању стручног рада у спорту или је проузрокује другом лицу примењују се општа правила о одговорности за штету. Правом на накнаду штете из става 1. члана 23. Закона о спорту, не обухвата се она штета која је, у складу са спортским правилима, резултат уобичајених опасности и ризика бављења одређеном спортском активношћу, односно обављања одређеног стручног рада у спорту.

Спортске организације су дужне да омогуће спортисти учешће у националној спортској репрезентацији, у складу са спортским правилима, када је позван у репрезентацију.

2.2.1.1. *Остала физичка лица у систему спорта*

Остала физичка лица у систему спорта су спортски стручњаци који обављају стручни рад из члана 27. став 1. Закона о спорту и стручњаци у спорту који обављају друге стручне послове у спорту, у складу са законом.

Спортски стручњаци су лица која имају одговарајуће више или високо образовање у области спорта, односно физичке културе или су оспособљена, у складу са чланом 26. став 2. и чланом 29. став 1-4. овог закона, за обављање одређених стручних послова у спорту, ако законом није друкчије одређено.

Страни спортски стручњаци, односно лица са страним држављанством који имају одговарајуће образовање или стручну оспособљеност у области спорта, у складу са законом државе чији су држављани, сматрају се спортским стручњаком у смислу овог закона.

Стручњаци у спорту су лица других занимања која имају одговарајуће образовање за те врсте послова и доприносе остваривању спортских активности и спортских делатности, у складу са овим законом

Спортски стручњаци, у складу са чланом 26. Закона о спорту, разврставају се према спортским занимањима и звањима у оквиру занимања. Министар утврђује номенклатуру спортских занимања и звања и типичне послове за утврђена спортска занимања и звања и услове у погледу образовања, односно стручне оспособљености и стручног искуства за стицање звања. Највиша спортска звања из става 2. овог члана могу да стекну само спортски стручњаци који имају прописано образовање.

Стицањем вишег спортског звања у складу са номенклатуром из става 2. овог члана, у оквиру једног спортског занимања, спортски стручњак стиче и право бављења пословима карактеристичним за нижа спортска звања из истог спортског занимања, односно за иста или нижа спортска звања из сродног спортског занимања. Надлежни национални грански спортски савези могу спортским правилима из члана 100. став 2. тачка 14. Закона о спорту, утврдити да се уз називе спортских звања утврђених номенклатурама из става 2. овог члана користе, у оквиру надлежности тих савеза, и одговарајући називи за иста звања утврђени правилима надлежних међународних гранских спортских савеза.

Стручни рад у спорту, у смислу Закона о спорту, посебно обухвата: планирање и спровођење спортских активности деце и омладине, рекреације грађана, тренинга спортиста, спортског васпитања, обучавања и спортског усавршавања, кинезитерапијског вежбања; вођења спортиста на такмичења; контролу психофизичких и функционалних способности учесника у спортским активностима; истраживачко-развојни и научноистраживачки рад у спорту; стручно-саветодавни и стручно-информативни рад; планирање спортских програма и пројеката; документовање спортске стручне литературе, припремање и уређивање секундарних информационих извора у спорту; креирање, планирање и организовање пропагандних кампања и акција, односа са јавношћу и контаката са средствима јавног информисања у спорту;

извештавање са спортских приредаба, писање информативних и аналитичких новинских чланака у области спорта; планирање и спровођење спортских приредаба; посредовање у спортским трансферима; спортски менаџмент и организовање спортског пословања; спортско суђење; старање о безбедности, реду и сигурности на спортским приредбама и у спортским објектима и о спречавању допинга у спорту; старање о здравственом стању спортиста.

Стручни рад у спорту могу обављати спортски стручњаци који испуњавају услове предвиђене законом и поседују дозволу за рад предвиђену спортским правилима надлежног националног спортског савеза или правилима надлежног међународног спортског савеза, у складу са овим законом.

С тим у вези, спортском стручњаку се може издати или обновити дозвола за рад уколико су испуњени услови у погледу потребне стручне спреме или стручне оспособљености, односно спортског звања, припадности националном спортском савезу, здравствене способности, професионалне праксе (практичног стручног рада), стручног спортског искуства, стручног усавршавања, постигнутих спортских резултата, трошкова издавања дозволе за рад.

Стручно-васпитни рад са децом, у складу са чланом 27. Закона о спорту, могу обављати само спортски стручњаци који имају одговарајуће више или високо образовање у области физичког васпитања и спорта или су, поред основне стручне оспособљености, и посебно стручно оспособљени за стручни рад са децом у складу са чланом 26. став 2. и чланом 29. став 1-4, овог закона. Под децом у смислу става 4. овог члана сматрају се лица која имају мање од 16 година живота.

Надлежни национални спортски савез, у складу са чланом 27. Закона о спорту, издаје лицима која су завршила одговарајући акредитовани студијски програм у високошколској установи и стекла одговарајуће стручно звање у области спорта, у складу са законом, дозволу за рад из става 2. овог члана у спортској грани на коју се студијски програм односи која одговара стручном називу односно спортском звању из члана 26. став 2. овог закона које су стекли, ако испуњавају услове из става 3. овог члана и члана 30. став 1. овог закона. У дозволу за рад спортског стручњака уносе се одговарајући подаци из члана 5. став 10. овог закона. Спортским правилима се уређују начин и ближи услови за издавање, обнављање и одузимање дозволе за рад спортском стручњаку, у складу са овим законом, односно актом министра из члана 30. став 1. овог закона. Министарство даје сагласност на спортска правила из става 8. овог члана.

Спортски стручњаци дужни су да планирају и евидентирају стручни рад који обављају у организацијама у области спорта, у складу са правилима надлежних националних спортских савеза која обавезно уређују садржину стручних планова и евиденцију реализације стручног рада.

Организације у области спорта утврђују план стручног образовања, оспособљавања и усавршавања спортских стручњака и стручњака у спорту и обезбеђују услове за остваривање тог плана, у складу са спортским правилима надлежног националног спортског савеза.

Под стручним усавршавањем, у смислу Закона о спорту, подразумева се стицање знања и вештина спортских стручњака у спорту, које обухвата континуирану едукацију током радног века, као и учешће на стручним и научним скуповима, семинарима и курсевима у складу са овим законом и спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза.

Надлежни национални спортски савез, у сарадњи са одговарајућом акредитивном високошколском установом, издаје, обнавља и одузима дозволу за рад спортским стручњацима у складу са овим законом, правилима тог савеза и правилима надлежног међународног спортског савеза и води евиденцију издатих, обновљених, односно одузетих дозвола за рад. Надлежни национални спортски савез утврђује трошкове издавања и обнављања дозволе за рад, уз претходну сагласност Министарства, које плаћа подносилац захтева за издавање, односно обнављање дозволе за рад. Надлежни национални спортски савез издаје дозволу за рад на период од три године уколико спортским правилима надлежног међународног спортског савеза није друкчије одређено. Дозвола за рад може се обновити спортском стручњаку само ако је обавио стручно усавршавање у складу са актом из члана 30. став 1. овог закона и ставом 3. овог члана и ако је у периоду важења дозволе за рад стекао одговарајуће стручно спортско искуство.

Међународна дозвола за рад издата спортском стручњаку од стране надлежног међународног спортског савеза или надлежног националног спортског савеза у складу са правилима надлежног међународног спортског савеза или страна национална дозвола за рад издата страном спортском стручњаку у складу са законом и спортским правилима стране државе сматра се важећом дозволом за рад, у смислу овог закона, за период за који је издата.

У оквиру сваке спортске гране дефинишу се спортским правилима минимално два, а максимално четири нивоа дозволе за рад из става 2. члана 28. Закона о спорту, осим ако спортским правилима надлежног међународног спортског савеза није друкчије одређено. Дозвола за рад одређеног нивоа даје право да се обављају и сви послови обухваћени дозволом за рад нижих нивоа из исте гране, односно области спорта. Надлежни национални спортски савез одузима дозволу за рад спортском стручњаку ако престане да испуњава прописане услове за издавање дозволе за рад, ако обавља стручни рад за који му није издата дозвола за рад, ако теже прекрши обавезе стручног рада утврђене овим законом и спортским правилима и ако му је, трајно или привремено, забрањено обављање стручног рада у спорту у складу са законом.

Трошкове стручног образовања, оспособљавања и усавршавања плаћају организације у области спорта или заинтересовани појединци. Ако се трошкови стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених спортских стручњака и стручњака у спорту обезбеђују из средстава организације у области спорта, у складу са њеним општим актима, међусобна права и обавезе уређују се уговором којим се посебно одређују услови финансирања и обавеза тог лица да у одређеном временском периоду, по завршетку стручног образовања, оспособљавања и усавршавања, ради у тој организацији.

У складу са чланом 29. Закона о спорту, пословима стручног оспособљавања за обављање одређених стручних послова у спорту могу се бавити високошколске установе, у складу са законом којим се уређује делатност високог образовања и овим законом, као и заводи надлежни за спорт и медицину спорта, у складу са овим законом. Пословима стручног оспособљавања за обављање одређених стручних послова у спорту за које се не могу стећи одговарајућа стручна звања у високошколским установама или за које не постоји интерес тих установа да их врше, односно да их врше у довољној мери, могу се бавити и организације у области спорта које испуњавају услове у погледу простора, опреме и кадрова, у сарадњи са одговарајућом акредитованом високошколском установом. Пословима стручног оспособљавања за обављање одређених стручних послова могу се бавити и надлежни национални спортски савези и национална стручна спортска удружења, ако је то предвиђено спортским правилима надлежног међународног спортског савеза, у сарадњи са одговарајућом акредитованом високошколском установом. Министар прописује ближе услове и начин за обављање послова из ст. 1-3. овог члана.

Над стручним радом у области спорта, у складу са чланом 32. Закона о спорту, врши се стручни надзор. Стручни надзор врши Завод за спорт и медицину спорта Републике Србије (у даљем тексту: Републички завод), а на територији аутономне покрајине – Покрајински завод за спорт и медицину спорта (у даљем тексту: Покрајински завод), преко стручних спортских надзорника, као поверени посао.

Правна и физичка лица у области спорта дужна су да омогуће обављање стручног надзора, у складу са овим законом. Лица из става 3. овог члана које онемогући обављање стручног надзора спортски инспектор може привремено забранити обављање спортске активности, односно делатности, све док не омогући обављање стручног надзора. Послове стручног надзора може обављати лице које има одговарајуће спортско звање, најмање пет година обављања одговарајућег стручног рада у спорту и значајне резултате у стручном раду у спорту. За вршење надзора над стручним радом спортског стручњака одређује се стручни спортски надзорник са листе стручних спортских надзорника који има најмање исто спортско звање као и спортски стручњак над чијим се стручним радом врши надзор и у зависности од планиране врсте и предмета надзора. Листу стручних спортских надзорника утврђује Републички завод, односно Покрајински завод, према врсти стручног рада, спортским звањима и занимањима и према спортским гранама и областима утврђеним у складу са овим законом.

У оквиру стручног надзора стручни спортски надзорник остварује увид и оцењује да ли су мере, методе, средства, активности и поступци који се примењују у обављању стручног рада од стране надзорног лица у складу са савременим достигнућима спортских и других одговарајућих наука и важећим, односно утврђеним стручно спортским доктринама и упутствима, утврђеним плановима стручног рада, прописаним условима и прописаним начином за обављање стручног рада у спорту и савременим стручним стандардима

утврђеним спортским правилима надлежног националног и међународног спортског савеза. Ради отклањања уочених недостатака у стручном раду, стручни спортски надзорник може спортском стручњаку и организацији у области спорта предложити предузимање одређених мера за унапређење стручног рада и отклањање уочених недостатака, као и поднети захтев надлежном спортском инспектору за предузимање инспекцијског надзора и изрицање мера у складу са овим законом. Спортски инспектор може привремено забранити обављање одређене спортске активности, односно делатности, ако на основу извештаја стручног спортског надзорника о извршеном стручном надзору утврдити да су недостаци у раду такве природе да могу изазвати последице по безбедност и здравље спортиста као и других учесника у спорту или се њима тешко нарушавају обавезе утврђене овим законом за обављање стручног рада у спорту, а да нису у остављеном року отклоњени.

Министар ближе уређује начин и поступак обављања стручног надзора, мере за отклањање уочених недостатака, услове за именовање стручног спортског надзорника, образац и начин издавања легитимације стручног спортског надзорника и друга питања од значаја за спровођење стручног надзора у области спорта. У легитимацију стручног спортског надзорника уносе се одговарајући подаци из члана 5. став 10. Закона о спорту. На извештај о извршеном стручном надзору, са предложеним мерама, може се поднети жалба министру, у року од седам дана од дана достављања налаза.

2.2.2. Организације у области спорта

2.2.2.1. Спортске организације

Ради обављања спортских активности и спортских делатности спортска организација може се основати као удружење (у даљем тексту: *спортско удружење*) или као привредно друштво (у даљем тексту: *спортско привредно друштво*), у складу са чланом 33. Закона о спорту, а на питања која нису уређена овим законом примењују се општи прописи о удружењима, односно привредним друштвима.

Чланови управе спортске организације, укључујући и заступника и ликвидационог управника спортске организације не могу бити следећа лица:

- 1) оснивачи, власници удела или акција, заступници, ликвидациони управници, запослени или чланови спортске организације која се такмичи у истом рангу такмичења;
- 2) чланови управе и службена лица надлежног спортског савеза, односно службена лица организације у области спорта која управља спортском лигом;
- 3) лице које врши јавну функцију, као ни лице које врши функцију у органу политичке странке;
- 4) власници и чланови органа спортских кладионица, као ни запослени у спортској кладионици;

- 5) спортски посредници у одговарајућој грани спорта;
- 6) која су осуђена за кривична дела против привреде, имовине и службене дужности, као и за следећа кривична дела: тешко убиство, тешка крађа, разбојничка крађа, разбојништво, утаја, превара, неосновано коришћење кредита и друге погодности, изнуда, уцена и зеленаштво, омогућавање употребе допинг средстава, неовлашћена производња и стављање у промет допинг средстава, насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу и договарање исхода такмичења, док трају правне последице осуде;
- 7) која не могу бити чланови органа привредних друштава или удружења у складу са законом којим је уређен сукоб интереса у обављању јавних дужности.

У спортској организацији не може бити запослено лице које је запослено у спортској кладионици или је власник или члан органа спортске кладионице. У случају несагласности одредаба општег акта спортске организације са одредбама закона или спортским правилима надлежног националног спортског савеза, непосредно се примењују одредбе закона, односно спортских правила.

Спортска организација може обављати спортске активности и спортске делатности ако, у складу са чланом 35. Закона о спорту, и спортским правилима, има:

- 1) учлањење или уговором ангажоване спортисте;
- 2) ангажоване спортске стручњаке;
- 3) обезбеђен одговарајући простор, односно спортске објекте и спортску опрему;
- 4) одговарајућу унутрашњу организацију и финансијска средства, ако учествује у спортским такмичењима;
- 5) осигурану безбедност спортиста и других учесника при обављању спортских активности и делатности;
- 6) одговарајући број животиња у спорту у којем учествују животиње.

Министар ближе уређује услове из става 1. овог члана.

Спортска организација при оснивању не може користити реч „клуб“. Спортска организација може унети реч „клуб“ у свој назив ако континуирано учествује у спортским такмичењима у оквиру надлежног националног гранског спортског савеза, а на основу потврде тог савеза. Испуњеност услова из става 1. и 3. овог члана утврђује решењем спортски инспектор у поступку инспекцијског надзора.

Спортска организација која учествује у спортским такмичењима обавезно у називу испред речи „клуб“ садржи назив спортске гране или дисциплине у којој се такмичи, а ако учествује у спортским такмичењима у више спортских грана или дисциплина, у називу обавезно садржи речи: „спортски клуб“. Спортска организација може учествовати у спортским такмичењима уколико је члан, односно ако је регистрована код надлежног националног гранског спортског савеза и ако испуњава услове у складу са Законом о спорту.

2.2.2.1.1. Спортско удружење

Спортско удружење, у смислу члана 36. Закона о спорту, јесте добровољна недобитна организација заснована на слободи удруживања више физичких и/или правних лица, организована на основу статута и основана ради остваривања заједничког циља у области спорта. На спонтана и привремена повезивања више лица ради остваривања одређених спортских циљева сходно се примењују прописи, односно правна правила о ортаклуку, ако овим законом није друкчије одређено.

Спортско удружење, у складу са чланом 37. Закона о спорту, може образовати један или више огранака (секција, подружница и др.) који се уписују у Регистар удружења, друштва и савеза у области спорта (у даљем тексту: Регистар). Огранак је организациони део спортског удружења који нема својство правног лица. Огранак има место обављања активности и делатности и заступника, а послове са трећим лицима обавља у име и за рачун спортског удружења.

На основу члана 38. Закона о спорту, спортско удружење могу основати најмање три оснивача. Оснивач спортског удружења може бити потпуно пословно способно физичко лице или правно лице.

При министарствима надлежним за одбрану и унутрашње послове могу се од стране војних лица, односно припадника полиције и уз сагласност министра надлежног за послове одбране, односно унутрашње послове, основати војна, односно полицијска спортска удружења. Министар надлежан за послове одбране, односно министар надлежан за унутрашње послове ближе уређује рад и делатност спортских удружења из става 3. члана 38, у складу са Законом о спорту. Поред припадника војске, односно полиције чланови спортских удружења из става 3. овог члана могу бити и лица изван војске, односно полиције, у складу са актом из става 4. овог члана.

Спортско удружење оснива се на оснивачкој скупштини, усвајањем и потписивањем оснивачког акта и статута и избором, односно именованом лица овлашћеног за заступање. Оснивачки акт спортског удружења сачињава се у писаној форми и садржи: пословно име, правну форму, седиште и матични број оснивача и потпис заступника оснивача ако је оснивач правно лице, односно лично име, адресу, јединствени матични број грађана и потпис оснивача ако је оснивач физичко лице; име, адресу и број и земљу издавања путне исправе ако је оснивач страног физичко лице; основне циљеве спортског удружења; назив и седиште спортског удружења; лично име, адресу, јединствени матични број грађана, односно број и земљу издавања путне исправе лица овлашћеног за заступање спортског удружења; датум доношења оснивачког акта.

Општи акти спортског удружења јесу: статут, правилник и одлука којом се на општи начин уређују одређена питања.

Статут је основни општи акт спортског удружења.

Статутом се обавезно уређује:

- 1) назив и седиште спортског удружења;
- 2) циљеви, садржај активности и одређење спортске гране и спортске дисциплине, односно области спорта у којој се остварују спортски циљеви;
- 3) органи, њихова овлашћења, начин избора и разрешења, трајање мандата и начин одлучивања;
- 4) поступак усвајања, односно измена и допуна статута и других општих аката спортског удружења
- 5) заступање спортског удружења;
- 6) остваривање јавности рада;
- 7) услови и начин учлањивања и престанка чланства, утврђивање висине чланарине, права обавезе и одговорност чланова, посебно малолетних лица;
- 8) начин стицања средстава за остваривање спортских циљева и располагања средствима;
- 9) начин одлучивања о статусним променама;
- 10) поступање са имовином спортског удружења у случају престанка удружења;
- 11) поступак усвајања финансијских и других извештаја;
- 12) облик и садржај печата;
- 13) привредна и друге делатности које спортско удружење непосредно обавља;
- 14) друга питања од значаја за спортско удружење, као и друга питања утврђена законом.

Сваки члан спортског удружења има право да добије примерак статута спортског удружења. Статут и други општи акти спортског удружења морају бити сагласни са спортским правилима и Законом о спорту. Појединачни акти које доносе органи и овлашћена лица у спортском удружењу морају бити у складу са општим актима спортског удружења, спортским правилима и законом. Статут спортског удружења се региструје и ибјављује на интернет страници Агенције за привредне регистре (у даљем тексту: Агенција), у складу са законом којим се уређује поступак регистрације у Агенцији.

Одредбе општег акта спортског удружења подлежу оцени уставности и законитости у складу са Уставом и законом.

Спортско удружење дужно је да у року од 30 дана од дана уручења правоснажне одлуке о поништењу донесе нови општи акт, односно одлуку о одговарајућим изменама општег акта и у законском року поднесе пријаву за упис у Регистар. Ако је поништен статут спортског удружења, односно поједине одредбе статута, а спортско удружење не донесе нови статут, односно одлуку о одговарајућим изменама статута – спортско удружење престаје да постоји и брише се из Регистра. Одредба става 2. овог члана сходно се примењује и у случају када је, у складу са Уставом и законом, утврђена неуставност, односно незаконитост одредбе општег акта спортског удружења.

Сваки члан спортског удружења може покренути поступак пред месно надлежним основним судом за утврђивање ништавости општег акта спортског удружења који је донет супротно статуту спортског удружења или спортским правилима, у складу са законом којим се уређује рад.

Оснивачи спортског удружења одговарају солидарно, целокупном својом имовином, за обавезе преузете у вези са оснивањем спортског удружења, ако уговором са трећим лицима која имају потраживања по том основу није друкчије одређено.

Спортско удружење има назив и седиште.

Назив спортског удружења, у складу са Законом о спорту, мора бити на српском језику и ћириличком писму, односно на српском језику и ћириличком писму и језицима и писмима који су у службеној употреби на територији на којој се налази његово седиште.

Назив спортског удружења може бити и на страном језику, односно може да садржи и поједине стране речи, ако оне чине име, односно назив оснивача, односно ако су уобичајене у српском језику или ако за њих нема одговарајуће речи у српском језику, односно ако се ради о речима на мртвом језику.

Назив се утврђује статутом спортског удружења и уписује се у Регистар.

Спортско удружење може имати и скраћени назив, који се одређује статутом. Скраћени назив уписује се у регистар. Спортско удружење за планинарски спорт може у називу користити реч „друштво“ ако се испред речи „друштво“ користи реч „планинарско“.

Назив нонооснованог спортског удружења мора се јасно разликовати од назива других спортских удружења која су уписана или уредно пријављена за упис у Регистар. Из назива спортског удружења мора бити видљиво да је у питању спортска организација. Назив спортског удружења не сме доводити у заблуду у погледу гране или области спорта коме припада спортско удружење или о томе о каквој се врсти правног лица ради или о ком правном лицу се ради.

У складу са чланом 46. Закона о спорту, назив спортског удружења може да садржи назив Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе, уз претходну сагласност надлежног органа Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе. Назив спортског удружења може да садржи име или део имена физичког лица, уз његову сагласност, а ако је то лице умрло, уз сагласност свих наследника првог наследног реда.

Назив спортског удружења не може да садржи име стране државе или међународне организације. Одредбе става 1. и 4. члана 46. Закона о спорту, не односе се на придевску употребу назива домаће или стране државе, територијалне јединице и међународне организације, односно навођење територијалне јединице као места седишта спортског удружења.

Седиште спортског удружења мора бити на територији Републике Србије, с тим да се као седиште одређује оно место из којег се управља активностима и делатностима удружења. У пословној кореспонденцији и у јавном иступању спортско удружење уз свој назив наводи и своје седиште.

Спортско удружење може имати свој знак, логотип и друге симболе, у складу са статутом. Симболи визуелног идентитета спортског удружења морају се јасно разликовати од симбола других спортских организација и не смеју доводити у заблуду у погледу циљева спортског удружења и његовог идентитета. Симболи визуелног идентитета спортског удружења не могу да садрже симболе стране државе или међународне организације. Симболи визуелног идентитета спортског удружења могу да садрже симболе Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе, уз претходну сагласност надлежног органа Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе. Симболи визуелног идентитета спортског удружења не могу бити предмет залогe.

Чланови спортског удружења јесу оснивачи и лица која накнадно приступе спортском удружењу у складу са његовим статутом. Физичко лице може бити члан спортског удружења независно од година старости, у складу са законом и статутом.

Спортско удружење може, у складу са статутом, имати различите категорије чланова, са различитим правима и обавезама, с тим да чланови исте категорије морају имати иста права и обавезе и да се члану спортског удружења не може статутом укинути право гласа. Изјаву о приступању, односно учлањењу у спортско удружење за малолетно лице које није навршило 14 година даје малолетно лице уз претходну писану сагласност родитеља, односно старатеља.

Спортско удружење води књигу чланова, укључујући и податке о њиховом праву управљања удружењем. У књигу чланова спортског удружења уписују се следећи подаци: име, име оца и презиме; датум рођења; држављанство; број личног документа који служи као средство идентификације; адреса пребивалишта и боравишта; подаци за контакт; датум учлањења; датум престанка чланства; категорија чланства у складу са статутом удружења; избор у органе спортског удружења; изречене дисциплинске казне.

Министар ближе уређује садржај, осим података о личности, образац и начин вођења књиге чланова из става 5. члана 49. Закона о спорту.

Свако лице може под једнаким условима утврђеним статутом да постане члан спортског удружења. Спортисти чланови спортског удружења имају право да у свако доба иступе из удружења, али се спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза може прописати да је иступање дозвољено само по истеку одређеног отказног рока, с тим да отказни рок у спортским гранама у којима правила предвиђају прелазни рок може да траје најдуже до почетка првог наредног прелазног рока, а у осталим спортским гранама највише шест месеци.

Спортиста не може једнострано да иступи из спортског удружења у случају када се уговором обавезао да ће остати члан до истека одређеног рока, осим ако је у складу са законом уговор раскинут, поништен или је утврђена његова ништавост.

Чланство у спортском удружењу не може се преносити нити наследити. Члан спортског удружења може бити искључен из спортског удружења из

разлога и по поступку утврђеном статутом. Општим актима спортског удружења мора бити обезбеђено право на жалбу на одлуку органа удружења којом је одлучивано о правима и обавезама чланова удружења, осим ако је за доношење одлуке надлежна спортска арбитража у складу са овим законом.

Члану спортског удружења могу се изрећи дисциплинске санкције у складу са законом, спортским правилима и општим актима спортског удружења, с тим да му не може бити изречена казна за дисциплински прекршај за који није крив и који пре него што је учињен није био општим актом спортског удружења утврђен као дисциплински прекршај и за који није била прописана казна, ако законом није друкчије одређено. Члан спортског удружења има у дисциплинском поступку право на: вођење поступка без одуговлачења и са што мање трошкова; независност, стручност и непристрасност органа који одлучује о одговорности; браниоца о личном трошку; изјашњење и извођење доказа; писану и образложену одлуку и жалбу. Члан спортског удружења не може бити дисциплински кажњен за коришћење својих права у складу са законом, спортским правилима и општим актима удружења.

Спортским удружењем управљају његови чланови на начин одређен статутом удружења. Чланови управљају спортским удружењем непосредно или преко својих изабраних представника у органима удружења. Спортским удружењем у спортској рекреацији непосредно управљају сви чланови са једнаким правом гласа.

Чланови спортског удружења и спортско удружење могу се споразумети да решавање спора о правима којима слободно располажу, осим спорова за које је одређена искључива надлежност суда – повере *ad hoc* спортском арбитражном суду или сталном спортском арбитражном суду при Олимпијском комитету Србије – за олимпијске спортове, сталном спортском арбитражном суду при Спортском савезу Србије – за неолимпијске спортове и сталном спортском арбитражном суду при Параолимпијском комитету Србије – за параолимпијске спортове, а када су у питању спорови у вези раскида, поништења или утврђивања ништавности или испуњења уговора између спортисте, односно спортског стручњака и спортске организације – и сталном спортском арбитражном суду при надлежном националном гранском спортском савезу.

Сматра се да је уговор о спортској арбитражи закључен и ако тужилац поднесе тужбу или жалбу спортској арбитражи, а тужени не приговори надлежности арбитраже до упуштања у расправљање о предмету спора. На арбитражу из става 1. члана 53. Закона о спорту, сходно се примењују одредбе о арбитражи закона којим се уређује поступак пред арбитражом, ако овим законом није друкчије утврђено.

Спор из става 1. овог члана може бити предмет и међународне спортске арбитраже у случајевима утврђеним спортским правилима надлежног међународног спортског савеза. Стални спортски арбитражни суд из става 1. овог члана може бити надлежан и за решавање спорова који настану између чланова спортског удружења и спортског удружења у вези остварења чланских права и обавеза утврђених општим актима спортског удружења и спортским правилима, под условом да је надлежност

сталног спортског суда за те спорове утврђена у статуту спортског удружења или статута надлежног националног спортског савеза, осим ако овим законом није друкчије одређено. Општим актом спортског удружења не може бити прописана обавезност арбитраже, осим уколико друкчије није прописано спортским правилима надлежног међународног спортског савеза.

Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије и Спортски савез Србије могу споразумно образовати јединствени стални спортски арбитражни суд за арбитражно решавање спорова у спорту.

Спор пред спортском арбитражом је хитан.

Статутом спортског удружења може се предвидети и покушај мирног решавања спорова унутар спортског удружења путем посредовања.

За арбитра може бити именован само дипломирани правник. За арбитра не може бити именовано лице које је власник, члан органа или запослени код спортских организација у истој грани спорта, лице које је у истој ствари учествовало у одлучивању у ранијем поступку, лице које је члан органа, службено лице или запослени код надлежног спортског савеза, као ни лице у вези с којим постоје други разлози који доводе у питање његову непристрасност.

Надлежности, састав и организација сталне спортске арбитраже, услови и начин избора и разрешења арбитра, арбитражни трошкови и поступак у стварима из њене надлежности уређује општим актима Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије, Спортски савез Србије и надлежни национални грански спортски савез.

Актами из става 5. члана 54. Закона о спорту и бројем арбитра на листи арбитра мора бити осигурана независност, непристрасност, самосталност и компетентност спортске арбитраже у одлучивању и заштићена права учесника у поступку, укључујући и право странке у спору да има правног заступника. Министарство даје сагласност на акта из става 5. овог члана.

Скупштина је највиши орган спортског удружења. Ако статутом није друкчије одређено, скупштину чине сви чланови спортског удружења, са једнаким правом гласа.

Скупштина спортског удружења сазива се најмање једанпут годишње.

Скупштина спортског удружења одлучује о:

1. усвајању, односно изменама и допунама статута спортског удружења;
2. усвајању финансијских и прихватању ревизорских извештаја;
3. усвајању извештаја о реализацији програма који се финансира из јавних средстава;
4. избору, односно именовању и разрешењу лица овлашћеног за заступање и чланова органа спортског удружења, осим ако статутом није друкчије уређено;
5. удруживање у савезе;
6. статусним променама;
7. престанку спортског удружења;

8. другим питањима утврђеним законом и статутом спортског удружења Одлука скупштине о усвајању и изменама и допунама статута, статусним променама и престанку спортског удружења доноси се већином гласова од укупног броја чланова скупштине, ако статутом није утврђено да је за доношење одлуке потребан већи број гласова. Сазивање скупштине спортског удружења може тражити једна трећина чланова скупштине уз предлагање дневног реда, а ако надлежни орган спортског удружења не сазове седницу скупштине, њу могу сазвати они чланови спортског удружења који су тражили њено сазивање. Скупштина се мора сазвати најкасније у року од 15 дана од дана подношења уредног захтева за одржавање скупштине спортског удружења, с тим да између подношења уредног захтева за одржавање скупштине и одржавања скупштине спортског удружења не сме да протекне више од 30 дана, а само изузетно, из разлога утврђених статутом, рокови за сазивање и одржавање скупштине могу бити и двоструко дужи.

Спортско удружење са више од 20 чланова има управу изабрану од стране скупштине удружења, на начин одређен статутом.

Орган управе спортског удружења (управни одбор, председништво, извршни одбор и др.) има најмање три члана.

Заступник спортског удружења може бити члан управе спортског удружења.

Одлуке управе спортског удружења доносе се већином гласова од укупног броја чланова управе, ако статутом спортског удружења није утврђена друкчија већина.

Спортско удружење има лице овлашћено за заступање спортског удружења (у даљем тексту: заступник) изабрано, односно именовано на начин утврђен статутом. За заступника може бити одређено само потпуно пословно способно физичко лице. Заступник се стара и одговара за законитост рада спортског удружења, организује и води активности и пословање спортског удружења, брине се о уредном вођењу прописаних евиденција и пословних књига, спроводи одлуке органа спортског удружења и има у односу на запослене и радно ангажована лица у спортском удружењу положај, односно овлашћења директора у правном лицу, у складу са законом којим се уређује рад, ако овим законом или статутом није друкчије одређено. Одредбе статута спортског удружења које ограничавају овлашћења заступника немају правно дејство према трећим лицима.

Правни послови које заступник закључи у име и за рачун спортског удружења обавезује спортско удружење и ако нису у оквиру циљева спортског удружења, осим ако спортско удружење докаже да је треће лице знало да је тај посао изван циљева спортског удружења или је према околностима случаја могло знати. Мандат заступника престаје истеком периода на који је именован, ако статутом спортског удружења није друкчије одређено. Ако заступник у току трајања мандата престане да испуњава услове да буде заступник у складу са овим законом, сматра се да му је престао мандат даном престанка испуњености тих услова.

Орган који именује заступника може га разрешити и пре истека мандата на који је именован, без навођења разлога. Заступник може у свако доба дати оставку спортском удружењу писаним путем. Оставка заступника производи дејство у односу на спортско удружење даном подношења, осим ако у њој није наведен неки каснији датум. Оставка заступника региструје се у складу са законом којим је уређен поступак регистрације у Агенцији. Ако је једини заступник спортског удружења дао оставку, у обавези је да настави да предузима послове који не трпе одлагање до именовања новог заступника, али не дуже од 30 дана од дана регистрације те оставке у складу са законом којим је уређен поступак регистрације у Агенцији. Ако је спортско удружење остало без јединог заступника, а нови заступник не буде регистрован у Регистру у даљем року од 60 дана, сваки члан спортског удружења може тражити да суд у ванпарничном поступку постави привременог заступника спортског удружења. Поступак из става 13. члана 57. Закона о спорту, је хитан и суд је дужан да одлуку по захтеву донесе у року од осам дана од дана пријема захтева. Ако је спортско удружење остало без јединог заступника, а нови заступник не буде регистрован у Регистру у даљем року од шест месеци, спортско удружење престаје.

Заступник је дужан да информисе органе спортског удружења о активностима и делатностима спортског удружења и његовом финансијском пословању. Уколико орган спортског удружења, односно статутом одређен број чланова спортског удружења захтева добијање података из става 1. члана 58. Закона о спорту, заступник је дужан да има такве информације саопшти најкасније у року од 15 дана од дана подношења захтева.

Чланови органа спортског удружења имају посебне дужности према спортском удружењу у погледу дужности пажње, дужности пријављивања послова и радњи у којима имају лични интерес, дужности избегавања сукоба интереса, дужности чувања пословне тајне и дужности поштовања забране конкуренције. Уговор између чланова органа спортског удружења, односно заступника и спортског удружења може да се закључи по одобрењу органа спортског удружења одређеног статутом. На посебне дужности према спортском удружењу и последице повреде тих дужности, примењују се одредбе о посебним дужностима према друштву закона којим је уређен рад привредних друштава и закона којим је уређена правна заштита пословне тајне, ако Законом о спорту није друкчије прописано.

Спортско удружење са више од 20 чланова има надзорни одбор за контролу законитости рада и финансијског пословања спортског удружења и редовног годишњег финансијског извештаја. Спортско удружење може имати ревизора са надзорним овлашћењима утврђеним у складу са прописима о ревизији. Чланови надзорног одбора не могу бити чланови управе и скупштине спортског удружења.

Чланови органа спортског удружења одговарају солидарно за штету коју својом одлуком проузрокују спортском удружењу, ако такву одлуку донесу намерно или крајњом непажњом. За штету не одговарају чланови који су били против

доношења штетне одлуке или су се уздржали од гласања ако су у поступку који је претходио гласању образложили свој став о штетности предлога одлуке о коме се гласа. Захтев за накнаду штете застарева у року од десет година од дана доношења одлуке којом је проузрокована штета спортском удружењу.

Тужбу за накнаду штете може у име и за рачун спортског удружења подићи скупштина спортског удружења, орган управе спортског удружења, заступник, надзорни одбор или чланови који чине 5% од укупног броја чланова спортског удружења, спортско друштво и надлежни национални грански спортски савез, а ако спортско удружење користи средства у друштвеној или јавној својини и надлежни јавни правобранилац. Одлуком спортског удружења може се одредити посебни заступник спортског удружења за поступак за накнаду штете. Остварена накнада штете припада спортском удружењу, а лице које је поднело тужбу има право на накнаду трошкова за вођење спора. Општим актима или одлукама органа спортског удружења не може се условити или забранити могућност подношења тужбе за накнаду штете.

Члан органа спортског удружења, односно заступник нема право гласа на седници органа спортског удружења кад се одлучује о:

1. покретању спора или одустајању од спора против њега;
2. одобравању послова између њега и спортског удружења у случају сукоба интереса, односно постојања личног интереса при одлучивању;
3. његовој одговорности или разрешењу.

Одлуке као појединачни акти органа, односно заступника ништаве су ако су донете супротно закону, спортским правилима или општем акту спортског удружења. Ништавост одлуке утврђује месно надлежни основни суд, по тужби сваког члана спортског удружења или другог лица које има правни интерес за подношење тужбе, као и државног правобраниоца, правобраниоца аутономне покрајине и правобраниоца јединице локалне самоуправе на чијој територији је седиште спортског удружења, осим ако је за решавање спорова који настану у спортском удружењу утврђена надлежност сталног спортског арбитражног суда при Олимпијском комитету Србије, Параолимпијском комитету Србије или Спортском савезу Србије из члана 53. став 1. Закона о спорту, односно сталног спортског арбитражног суда из члана 53. став 7. Закона о спорту. Тужба за утврђење ништавости подноси се у року од 60 дана од дана када је подносилац тужбе сазнао за разлоге ништавости одлуке, с тим да се не може поднети по истеку рока од три године од дана доношења одлуке. Поступак за утврђивање ништавости акта надлежни суд води према одредбама закона којим се уређује парнични поступак.

Спортска удружења уписују се у Регистар који води Агенција, као поверени посао. Спортско удружење стиче својство правног лица даном уписа у Регистар. Министарство води Јединствену евиденцију удружења, организација и предузетника у области спорта (у даљем тексту: Јединствена евиденција).

Регистраски орган који води Регистар установа доставља Министарству примерак решења о упису у тај регистар установе у области спорта у року од три дана од дана доношења решења ради уписа података у Јединствену

евиденцију. Министар ближе уређује: садржину, осим података о личности, и начин вођења Регистра; предмет регистрације; садржину и образац пријаве за упис у Регистар и регистрацију других података, документацију која се уз пријаву прилаже, као и друге услуге које пружа Агенција у вођењу Регистра; садржину, осим података о личности, и начин вођења Јединствене евиденције. У јединственој евиденцији воде се само они подаци о личности који се воде у одговарајућем регистру код Агенције, односно код регистарског органа који води регистар установа у области спорта. Министарство обавештава спортско удружење, организацију и предузетника у области спорта о броју под којим је спортско удружење уписано у Јединствену евиденцију (број јединствене евиденције). Министарство обезбеђује јавну доступност података из Јединствене евиденције – преко интернета.

Агенција доставља Министарству без одлагања све регистроване податке о правним лицима и предузетницима у области спорта путем web сервиса ради уписа у Јединствену евиденцију.

У Регистар се уписују: облик организовања спортског удружења (удружење, друштво, грански савез, територијални савез, стручно удружење, друга удружења и савези у области спорта); назив, седиште и адреса спортског удружења; спортска грана/гране, спортска дисциплина/дисциплине или област/области спорта; датум уписа у Регистар; подаци о заступнику (име и презиме, пребивалиште, односно боравиште и адреса и ЈМБГ грађана, односно број пасоша и држава издавања); матични број и порески идентификациони број (ПИБ); број рачуна у банци; измене и допуне статута; привредна делатност коју спортско удружење непосредно обавља; предвиђено време за које се спортско удружење оснива; чланство у надлежном националном спортском савезу или другом савезу или асоцијацији у земљи и иностранству; забелешка покретања поступка за забрану рада; забелешка забране рада; подаци о статусној промени; подаци о ликвидацији; подаци о стечају; контакт подаци (број телефона, факс и интернет адреса); број и датум доношења решења о упису у Регистар.

Регистар садржи и следеће податке, ако ти подаци постоје, и то: скраћени назив; назив на језику и писму националне мањине; назив у преводу на страни језик; назив, седиште и адресу огранка и податке о заступнику огранка (име и презиме, пребивалиште, односно боравиште и адреса и ЈМБГ грађана, односно број пасоша и држава издавања); забелешке података од значаја за правни промет.

Регистрација оснивања спортског удружења ништава је, односно регистрација одређеног податка о спортском удружењу поништава се:

1. ако су у регистрационој пријави наведени неистинити подаци;
2. ако је регистрација извршена на основу лажног документа (лажног општег или појединачног акта), документа издатог у незаконито спроведеном поступку или документа са неистинитим, односно незаконитим подацима;
3. ако постоје други законом предвиђени разлози.

Члан спортског удружења, спортско друштво и спортски савез у који је спортско удружење учлањено, друго лице које има правни интерес да се утврди ништавост регистрације, као и државни правобранилац, правобранилац аутономне покрајине и правобранилац јединице локалне самоуправе на чијој територији је седиште спортског удружења, могу тражити тужбом за утврђење да се утврди да је регистрација оснивања спортског удружења ништава, односно тужбом за поништење да се поништи регистровани податак о спортском удружењу.

Спортско удружење може стицати средства и остваривати приход од прилога, чланарине, донација и поклона, субвенција, наслеђа, камата на улоге, закупнине, дивиденди, услуга, спонзорства и других комерцијалних, маркетиншких, пословних и привредних делатности и активности, у складу са законом. Средства из става 1. члана 70. Закона о спорту, својина су спортског удружења. Располагање имовином спортског удружења супротно одредбама овог закона ништаво је.

Спортско удружење може основати привредно друштво или друго правно лице, у складу са законом, ради прибављања средстава потребних за остваривање својих спортских циљева. Спортско удружење – оснивач користи целокупну остварену нето добит тог основаног правног лица за остваривање својих спортских циљева утврђених статутом. Ако спортско удружење оснује спортско привредно друштво и на њега пренесе права и обавезе у погледу учешћа у одређеном рангу такмичења и права и обавезе према одређеним спортским и другим ангажованим лицима, у складу са законом и спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза, новоосновано спортско привредно друштво одговара за обавезе спортског удружења – свог оснивача настале пре свог оснивања.

Спортско удружење може да промени правни облик у спортско привредно друштво доношењем одлуке о организовању као друштво са ограниченом одговорношћу и преношењем оснивачких права на јединицу локалне самоуправе на чијој територији има седиште, уз претходну сагласност те јединице локалне самоуправе. Привредно друштво је правни следбеник спортског удружења чијом променом правног облика је настало, те преузима имовину и сва права и обавезе спортског удружења из кога је настало, укључујући и запослене. Привредно друштво настало променом правног облика спортског удружења обавезно је да обавља исте спортске активности и спортске делатности као и спортско удружење.

Спортско удружење може непосредно да обавља привредну или другу делатност којом се стиче добит у складу са законом којим се уређује класификација делатности. Спортско удружење региструје само једну привредну делатност под следећим условима:

1. да је привредна делатност у вези са статутарним циљевима тог спортског удружења;
2. да је привредна делатност предвиђена статутом;

3. да је привредна делатност мањег обима, односно да се обавља у обиму потребном за остваривање циљева спортског удружења;
4. да је привредна делатност уписана у Регистар.

Спортско удружење може отпочети са непосредним обављањем привредне делатности из става 1. члана 72. Закона о спорту, тек након уписа у Регистар.

Спортско удружење води пословне књиге и подноси финансијске извештаје у складу са прописима о рачуноводству. Годишњи финансијски извештај спортског удружења објављује се на интернет страници Агенције, у складу са законом.

Спортско удружење које се такмичи у националном, односно професионалном спортском такмичењу води пословне књиге и подноси финансијске извештаје у складу са прописима о рачуноводству који се односе на привредна друштва.

За своје обавезе спортско удружење одговара целокупном својом имовином. Чланови спортског удружења и органа спортског удружења солидарно одговарају са спортским удружењем за обавезе спортског удружења ако поступају с имовином спортског удружења као да је у питању њихова имовина или злоупотребе спортско удружење као форму за незаконите или преварне циљеве. Имовина спортског удружења може да се користи једино за остваривање циљева утврђених статутом. Имовина спортског удружења не може се делити његовим члановима. Приходи остварени обављањем делатности спортског удружења користе се искључиво за остваривање статутарних циљева спортског удружења.

За случај престанка спортског удружења као прималац његове имовине статутом се може одредити само домаћа недобитна организација у области спорта. Ако се у тренутку престанка спортског удружења не може поступити на начин одређен законом и статутом за расподелу имовине, или ако је спортско удружење престало на основу одлуке о забрани рада, имовина постаје својина јединице локалне самоуправе на чијој је територији било седиште спортског удружења и мора се употребити у сврхе које највише одговарају циљевима спортског удружења или у друге спортске сврхе. Ако јединица локалне самоуправе није у могућности да обезбеди испуњеност услова из става 2. члана 77 Закона о спорту, онда имовина постаје својина Републике Србије.

Статусне промене спортског удружења јесу: припајање, спајање, подела и одвајање. Статусном променом спортско удружење преноси целу своју имовину или њен део на једно или више постојећих или нових спортских удружења, која су његови општи правни следбеници. У истој статусној промени може да се комбинује припајање, спајање, подела и одвајање. У случају престанка спортског удружења услед статусне промене, не спроводи се ликвидација. Спортска удружења која учествују у лигашким спортским такмичењима могу вршити статусне промене ако се статусном променом не утиче на регуларност такмичења и уз претходну сагласност надлежног националног гранског спортског савеза. Споразум о замени назива између

спортских удружења не сматра се статусном променом, у складу са овим законом. Статусна промена извршена супротно закону ништава је.

Свако спортско удружење које учествује у статусној промени сачињава финансијски и ревизорски извештај према стању на дан доношења одлуке о спајању, припајању, подели и одвајању, у складу с прописима о рачуноводству и ревизији. Припајањем се преноси цела имовина једног спортског удружења (припојеник) на друго спортско удружење (припојилац), на основу уговора о припајању. Спајањем се оснива ново спортско удружење, на које се преноси укупна имовина два или више спортских удружења која се спајају (спојена спортска удружења).

Подела спортског удружења јесте статусна промена којом се спортско удружење дели на више спортских удружења, чиме оно престаје. Одлука о подели спортског удружења има правно дејство акта о оснивању. Поделом спортског удружење дели своју имовину на више делова коју преноси на више спортских удружења. У подели, делови имовине спортских удружења које се дели могу да се: припоје постојећем спортском удружењу; споје са постојећим спортским удружењем уз оснивање новог спортског удружења; оснују као нова спортска удружења; неки припоје једном или више постојећих спортских удружења, а други оснују као једно или више нових спортских удружења, са или без спајања са постојећим удружењима.

Одвајање јесте статусна промена којом се од спортског удружења одваја његов део, а спортско удружење остаје да постоји као правно лице. Одвајањем спортско удружење преноси један или више делова своје имовине на једно или више нових (одвајање оснивањем) или постојећих спортских удружења (одвајање припајањем). На поделу и одвајање сходно се примењују одредбе овог закона о оснивању, спајању и припајању спортских удружења. У случају поделе или одвајања, за обавезе спортског удружења које су постојале пре уписа поделе, односно одвајања у Регистар, солидарно одговара свако учествујуће спортско удружење које постоји након уписа поделе, односно одвајања. Спортско удружење коме је пренесен део имовине поделом или одвајањем, као општи правни следбеник, ступа у све правне односе подељеног спортског удружења, односно спортског удружења од којег је одвојен његов део, са трећим лицима, а у вези с пренесеним делом имовине.

Спортска удружења настала поделом, односно одвајањем уписују се у Регистар после закључења уговора о разграничењу средстава, права и обавеза (деобни биланс). Деобним билансом уређују се и питања везана за статус чланова спортског удружења и запослених. Заступници спортских удружења која учествују, односно настају у подели или одвајању подносе пријаву за упис у Регистар поделе, односно одвајања. Спортско удружење престаје уписом поделе у Регистар, без спровођења ликвидације. Спортско удружење не престаје одвајањем његовог дела, већ мења статут ради усклађивања с променама које су у вези с одвајањем.

Спортско удружење престаје:

1. ако се број чланова смањи испод броја потребног за оснивање, а надлежни орган удружења не донесе одлуку о пријему нових чланова у року од 30 дана;
2. ако надлежни орган спортског удружења донесе одлуку о престанку удружења;
3. статусном променом и променом правног облика која води престанку удружења;
4. ако му је изречена мера забране обављања спортских активности и делатности због тога што не испуњава услове за њихово обављање, а у року одређеном у изреченој мери не испуни те услове;
5. ако је правоснажном одлуком надлежног суда утврђено да је регистрација оснивања спортског удружења била ништава;
6. ако му је забрањен рад;
7. ако се утврди да је престало са радом;
8. у другим случајевима утврђеним законом, оснивачким актом или статутом спортског удружења који су наведени као основ за престанак удружења;
9. стечајем.

Спортско удружење престаје брисањем из Регистра.

Ликвидација спортског удружења спроводи се када спортско удружење има довољно финансијских средстава за покриће свих својих обавеза. На спровођење ликвидације спортског удружења сходно се примењују одредбе закона којим се уређује ликвидација привредних друштава, ако овим законом није друкчије одређено. Спортско удружење може престати и по скраћеном поступку ликвидације под условима и на начин утврђен законом којим се уређује ликвидација удружења. Од тренутка када су се стекли услови за покретање ликвидације, спортско удружење може предузимати само активности потребне за спровођење ликвидационог поступка. Доношењем одлуке о престанку спортског удружења ликвидацијом и именовањем ликвидационог управника престају овлашћења заступника и пуномоћника спортског удружења. У називу спортског удружења уписује се ознака: „у ликвидацији“. Дејство отварања поступка ликвидације наступа регистрацијом ликвидације, података о ликвидационом управнику и објављивањем огласа о покретању ликвидације у складу са законом. Са имовином спортског удружења која преостане после намирања поверилаца ликвидациони управник поступа на начин предвиђен законом и статутом спортског удружења. Финансијски извештај састављен са даном завршетка ликвидације и извештај о спровођењу ликвидације одобрава скупштина спортског удружења, а ако се скупштина удружења не састане или не одржи због недостатка кворума, ликвидациони управник завршава поступак ликвидације и без одобрења. После окончања ликвидације спортског удружења, ликвидациони управник без одлагања подноси пријаву за брисање спортског удружења из Регистра, уз коју предлаже

извештај о току ликвидације и изјаву да је сва имовина спортског удружења подељена у складу са законом и статутом спортског удружења.

Забрањено је деловање спортског удружења усмерено на насилно рушење уставног поретка и нарушавање територијалне целокупности Републике Србије, кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпеливости засноване на расној, националној, верској или другој припадности или опредељењу, као и полу, роду, физичким, психичким или другим карактеристикама и способностима. Одлуку о забрани рада спортског удружења чије је деловање супротно одредби става 1. члана 91. Закона о спорту, доноси Уставни суд. Забрана рада спортског удружења односи се и на све делове удружења. Символи визуелног идентитета и друге ознаке спортског удружења коме је забрањен рад не смеју се јавно употребљавати.

2.2.2.1.2. Спортско привредно друштво

Спортско привредно друштво могу основати физичка и/или правна лица, у складу са законом. Спортско привредно друштво може се основати као друштво са ограниченом одговорношћу или акционарско друштво, у складу са законом. Спортско привредно друштво може обављати спортску активност и спортску делатност ако испуњава услове из члана 35. Закона о спорту и ако се те активности и делатности обављају као претежна делатност спортског привредног друштва.

Нето добит коју у текућој години оствари друштво из става 1. члана 92. Закона о спорту, мора бити најмање 70% реинвестирана у спортску делатност тог друштва. На повреду конкуренције при обављању спортских делатности сходно се примењују прописи којима се уређује заштита конкуренције, осим ако то није супротно самој природи спортских активности и спортских делатности.

На решавање спорова насталих у вези са обављањем спортских активности и делатности спортског привредног друштва са другим учесницима у систему спорта сходно се примењују одредбе овог закона о спортској арбитражи.

Спортско привредно друштво може да ангажује, односно региструје спортисте и спортске стручњаке на основу закљученог уговора у складу са чл. 10. и 31. Закона о спорту. Назив спортског привредног друштва не сме доводити у заблуду у погледу гране или области спорта коме припада спортско привредно друштво или о томе о каквој се врсти правног лица ради. Испуњеност услова из става 3. члана 92. Закона о спорту, утврђује решењем спортски инспектор у оквиру инспекцијског надзора. На решење спортског инспектора из става 9. овог члана може се уложити жалба Министарству у року од 15 дана од дана достављања решења. Исто лице не може директно, посредно или преко повезаних лица, у смислу закона којим се уређују привредна друштва, бити власник, односно имати уделе или акције у више од једног спортског привредног друштва у истом степену такмичења, а у оквиру исте гране спорта

може имати уделе или акције на које отпада највише 5% основног капитала спортског привредног друштва само у још једном спортском привредном друштву.

Уделе, односно акције спортског привредног друштва не могу, директно, посредно или преко повезаних лица да имају лица чији послови и активности могу непосредно да утичу на такмичење у одговарајућој грани спорта, односно степену такмичења (спортске судије, спортски посредници, спортисти, тренери и др.), као и власници спортских кладионица и запослени у спортским кладионицама. Уколико неко лице стекне уделе, односно акције супротно одредбама става 11. и 12. члана 92, дужно је да без одлагања отуђи свој удео, односно акције које је стекло иако није на ти имало право, а док то не учини не може да оствари права из стечених удела, односно акција ни у једној спортској организацији. До отуђења удела, односно акција, права из удела, односно акција остварује повереник кога именује надлежни национални грански спортски савез. Лице које има уделе или акције у спортском привредном друштву, а које је изабрано или именовано на јавну функцију или на функцију у органу политичке странке дужно је да у року од 30 дана од дана избора или именовања управљачка права по основу удела или акција пренесе на правно или физичко лице које није са њим повезано лице, да их оно, у своје име, а за рачун функционера, врши до престанка јавне функције, односно функције у органу политичке странке и да о овом преносу обавести спортско привредно друштво. Стицање удела, односно акција супротно овом закону ништаво је.

На спортско привредно друштво основано у форми акционарског друштва не примењују се одредбе закона којим је регулисано преузимање акционарских друштава путем објављивања понуда за преузимање.

2.2.2.2. Предузетник

Предузетник који се бави стручним радом у области спорта мора имати одговарајуће спортско звање у складу са Законом о спорту. Предузетник може обављати спортску делатност ако има обезбеђен одговарајући објекат, одговарајућу опрему, анжоване одговарајуће спортске стручњаке и ако испуњава услове у погледу безбедности у обављању делатности, укључујући и потребне акте (правила о реду и сл.), ако Законом о спорту није друкчије утврђено. На самостално обављање спортске делатности примењују се прописи којима се уређује предузетништво, ако овим законом није друкчије одређено. Министар прописује ближе услове из става 2. члана 93. Закона о спорту. Испуњеност услова из става 2. члана 93. утврђује решењем спортски инспектор у оквиру инспекцијског надзора. На решење спортског инспектора из става 5. овог члана може се уложити жалба Министарству у року од 15 дана од дана достављања решења.

Пословима посредовања приликом преласка спортисте, односно спортског стручњака из једне у другу спортску организацију и приликом закључења

уговора између спортисте, односно спортског стручњака и спортске организације може се бвити привредно друштво, односно предузетник у области спорта ако има дозволу за рад издату од стране надлежног националног гранског спортског савеза, као и друга лица у складу са правилима надлежног међународног спортског савеза (у даљем тексту: организација за спортско посредовање). Организација за спортско посредовање може обављати делатност спортског посредовања под условом да има ангажованог спортског стручњака са одговарајућим спортским звањем и одговарајућом дозволом за рад издатом од стране надлежног националног гранског спортског савеза. Надлежни национални грански спортски савез утврђује услове и поступак за стицање дозволе за рад из става 1. члана 94. Закона о спорту. Министарство даје сагласност на акт из става 3. овог члана.

Надлежни национални грански спортски савез издаје дозволу за рад организацији за спортско посредовање и обавештава Министарство о сваком издавању дозволе, у року од 15 дана од дана издавања. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да изврши јавну објаву на званичном сајту савеза издатих дозвола за рад из става 5. члана 94. Закона о спорту. У дозволу за рад организацији за спортско посредовање уносе се одговарајући подаци о личности из члана 5. став. 2. овог закона. Дозвола за рад издата организацији за спортско посредовање од стране надлежног међународног спортског савеза сматра се важећом дозволом за рад из става 1. члана 94. Закона о спорту, за време за које је издата.

Уговор о посредовању са спортистом који нема потпуну пословну способност може се пуноважно закључити само уз претходну писану и оверену у складу са законом сагласности оба родитеља, односно старатеља. Уговор о посредовању у спорту, као и све измене и допуне тог уговора, закључују се у писаној форми и оверавају у складу са законом и обавезно садржи износ накнаде организацији за спортско посредовање, рок на који се закључује и обим овлашћења организације за спортско посредовање, укључујући и овлашћење за заступање, а у противном је ништав. Уговор о посредовању у спорту закључује се на период од најдуже две године, с тим да између истих уговорних страна може бити по истеку овог рока поново закључен уговор о посредовању. Уговор између спортисте, односно спортског стручњака и спортске организације који је закључен уз посредовање или заступање организације за спортско посредовање мора садржати означење организације за спортско посредовање, а у противном је ништав.

Организација за спортско посредовање може штитити интересе само једне стране из уговора о посредовању, а у супротном дугује накнаду штете лицу са којим има закључен уговор о посредовању. Одредбе овог закона које се односе на организацију за спортско посредовање односе се и на сва физичка и правна лица која имају закључене уговоре о улагању у спортисте, односно спортске стручњаке на основу којих имају право на део прихода који произлази из обављања њихове спортске активности, односно делатности.

Правна и физичка лица, у складу са чланом 95. Закона о спорту, која не учествују у спортским такмичењима која су у оквиру надлежног националног гранског спортског савеза који организује спортска такмичења и којима је претежна делатност пружање услуга стручног рада у спорту из члана 27. став 1. Закона о спорту (школе фудбала, школе тениса, кампови, фитнес центри, други спортски центри и сл.), могу обављати спортске делатности само у облику привредног друштва, односно одговарајућем облику предузетништва и не могу у називу тог привредног друштва, односно одговарајућем облику предузетништва имати реч „клуб“ или реч „савез“ или реч „спортски клуб“. Обављање делатности из става 1. овог члана од стране спортског удружења супротно условима из става 1. овог члана представља основ за престанак спортског удружења. Постојање околности из става 1. овог члана решењем утврђује спортски инспектор. На решење спортског инспектора из става 3. овог члана може се уложити жалба Министарству у року од 15 дана од дана достављања решења.

2.2.2.3. Спортска друштва

Спортске организације могу се, у складу са чланом 96. Закона о спорту, ради уређивања и остваривања заједничких циљева и интереса, као и зједничког наступања у области спорта, удруживати у спортска друштва.

Спортско друштво је носилац права на заједнички назив и заједничке симболе, ако статутом спортског друштва није друкчије одређено. На оснивање, упис у Регистар, обављање спортских активности и спортских делатности, стицање средстава и остваривање прихода, решавање спорова, одговорност, као и на друга питања у вези с радом спортских друштава, сходно се примењују одредбе овог закона које се односе на спортска удружења, ако овим законом није друкчије одређено.

2.2.2.4. Грански спортски савез

Спортске организације, територијални грански спортски савези, самостални професионални спортисти, савези и стручна и друга удружења у одређеној грани спорта која испуњавају услове за обављање спортских активности и делатности прописане Законом о спорту могу се, ради уређивања питања од заједничког интереса, заједничког репрезентовања, уређивања питања организовања такмичења и статуса спортиста у одређеној грани спорта, удруживати у гранске спортске савезе за једну или више спортских грана, у складу са законом и спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза. Организације из става 1. члана 97. Закона о спорту, морају бити уписане у Регистар. Надлежни национални грански спортски савез, односно грански спортски савез члан надлежног националног гранског спортског савеза дужан је да прими у чланство субјекте из става 1. овог члана у року од 60 дана од дана подношења уредног захтева за пријем у чланство, ако је

њихов статут у складу са статутом тог савеза. Спортске организације које окупљају лица с инвалидитетом могу се удруживати по спортским гранама или по другом критеријуму, у складу са спортским правилима надлежних међународних спортских савеза.

Грански спортски савези оснивају се превенствено с циљем: развоја спортске гране, односно спортских активности и делатности у подручју свог деловања; усклађивања активности својих чланова; репрезентовања националног спорта у подручју свог деловања; стварања услова за постизање врхунских спортских резултата; организовање и вођење спортских такмичења; учешћа у унапређивању стручног рада спортских стручњака; подстицање бављења спортом, посебно деце и омладине, у свом подручју деловања. Грански спортски савези уписују се у Регистар. На оснивање, упис у Регистар, обављање спортских активности и спортских делатности, стицање средстава и остваривање прихода, решавање спорова, одговорност, забрану дискриминације, назив, ангажовање спортиста и спортских стручњака, општа и појединачна акта, као и на друга питања у вези с радом гранских спортских савеза, сходно се примењују одредбе овог закона које се односе на спортска удружења. Грански спортски савез се може основати ако на подручју за које се оснива има најмање три регистроване спортске организације у грани спорта за коју се тај савез оснива.

Надлежни национални грански спортски савез јесте највиши облик удруживања у Републици Србији у одговарајућој грани спорта. Надлежни национални грански спортски савез има искључиву улогу у одређеној грани спорта за репрезентовање националног спорта на међународним такмичењима и у међународним спортским савезима, организовање и вођење националних спортских такмичења и уређење обављања спортских активности и делатности путем спортских правила. Само један спортски савез може да стекне статус надлежног националног гранског спортског савеза у једној грани спорта, осим у случају спорта особа са инвалидитетом. Надлежни национални грански спортски савез користи у свом називу назив Републике Србије, у складу са законом. Председник управе или заступник националног гранског спортског савеза или другог националног спортског савеза не може бити члан управе, председник или заступник друге организације у области спорта, осим управе Олимпијског комитета Србије, Параолимпијског комитета Србије, Спортског савеза Србије, Републичког завода и Покрајинског завода.

Надлежни национални грански спортски савези и други национални спортски савези, територијални спортски савези, професионални спортски клубови и спортске организације које се такмиче у националним спортским лигама морају да имају запосленог или ангажованог спортског стручњака или стручњака у спорту са положеним спортским стручним испитом. Стручни спортски испит из става б. члана 99. Закона о спорту, полаже се пред комисијом коју образује министар из реда истакнутих стручњака у области спорта. Министар прописује програм, садржај, начин и трошкове полагања стручног спортског испита, образац уверења о положеном стручном спортском испиту и уређује остала

питања у вези са стручним спортским испитом из става 6. овог члана. У уверење о положеном стручном спортском испиту уносе се одговарајући подаци о личности из члана 5. став 10. овог закона. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да објави на интернет страници Агенције годишњи финансијски извештај и ревизорски извештај.

Осим тога, надлежни национални грански спортски савез утврђује спортска правила у одговарајућој грани спорта, а у складу са законом и спортским правилима надлежног међународног спортског савеза.

Спортским правилима из става 1. члана 100. Закона о спорту, утврђује се:

1. систем, пропозиције, правила и календар такмичења, укључујући и одређивање аматерских и професионалних спортских такмичења и лига;
2. правила за организовање спортских такмичења;
3. услови и критеријуми за учешће на спортским такмичењима и поступак утврђивања њихове испуњености, укључујући и услове за наступ страних спортиста и спортиста који наступају за стране репрезентације;
4. услови и критеријуми за учешће на националном лигашком спортском такмичењу, односно професионалном спортском такмичењу и поступак утврђивања њихове испуњености (дозвола за сезону);
5. начин и поступак регистровања уговора између спортисте, односно спортског стручњака и спортске организације и опште (минималне) услове за закључење уговора између спортисте, односно спортског стручњака и спортске организације;
6. услови за организовање и учешће спортских организација у такмичењима за подручје више држава или више региона различитих држава;
7. услови и начин регистровања спортиста и спортских стручњака за спортску организацију, укључујући и регистровање страних спортиста и спортских стручњака;
8. мере за спречавање негативних појава у спорту (допинг, насиље и недолично понашање, лажирање спортских резултата, расизам и шовинизам, нелегално клађење и др.);
9. медицинска заштита спортиста;
10. дисциплински поступак и дисциплинске казне;
11. статус спортиста и спортских стручњака и преласци спортиста и спортских стручњака у домаће и иностране спортске организације, укључујући трансфере и уступање спортиста између спортских организација;
12. услови за вршење посредовања у преласцима спортиста и спортских стручњака из једне у другу спортску организацију;
13. статус спортских судија, суђење на такмичењима, надзор над суђењем и статус и надлежности других службених лица на спортским такмичењима;
14. обављање стручног рада у спортским организацијама;

15. друга питања утврђена законом и спортским правилима надлежног међународног спортског савеза.

Такође, надлежни национални грански спортски савез дужан је да, у року од 15 дана од дана ступања на снагу спортских правила из става 1. овог члана, достави примерак тих правила Министарству, укључујући и касније измене и допуне правила, рачунајући рок посебно за сваки општи акт којим су утврђена спортска правила из става 2. овог члана. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да објави спортска правила и статут из става 1. овог члана на званичној интернет презентацији тог савеза. Надлежни национални грански спортски савез даје мишљење Министарству о постојању интереса за пријем у држављанство Републике Србије спортисте или спортског стручњака који је страни држављанин. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да донесе програм развоја гране спорта за коју је основан, за најмање четири године, и да га достави Министарству у року од 15 дана од дана доношења. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да достави Министарству оверен превод статута надлежног међународног спортског савеза, укључујући и касније измене и допуне тог статута.

На међународне гранске спортске савезе који имају седиште на територији Републике Србије сходно се примењују одредбе закона које се односе на националне гранске спортске савезе. Назив међународног спортског савеза из става 1. члана 101. Закона о спорту, може бити на страном језику и латиничном писму.

2.2.2.5. Спортски савез Србије и други територијални спортски Савези

Организације у области спорта са одређене територије оснивају, ради уређивања и остваривања спортских питања од заједничког интереса, територијални спортски савез (за Републику Србију, аутономну покрајину, јединицу локалне самоуправе, градску општину).

Спортски савез Србије јесте територијални спортски савез за Републику Србију у који се удружују надлежни национални грански спортски савези, надлежни национални спортски савези за области спорта, национална стручна и друга спортска удружења, као и територијални спортски савези за аутономну покрајину, јединицу локалне самоуправе и градску општину.

С тим у вези, Спортски савез Србије обавља послове којима се обезбеђују услови за праћење, развој и унапређење спортске рекреације, спорта деце, укључујући физичко васпитање деце предшколског узраста и школски спорт, универзитетски спорт, спорт у дијаспори и врхунског спорта у неолимпијским спортовима, као и друге послове у складу са овим законом и Националном стратегијом развоја спорта (у даљем тексту: Стратегија), а посебно:

1. утврђује, као поверени посао, својство лица које се самостално бави спортом као јединим и основним занимањем на основу мерила за утврђивање тог својства, која се утврђују уз сагласност Министарства;

2. решава арбитражне спорове за неолимпијске спортове, области спорта и територијалне спортске савезе;
 3. учествује у раду Управног одбора Републичког завода;
 4. у своје име предлаже годишње и посебне програме којима се остварује општи интерес у области спорта и прикупља од надлежних националних гранских спортских савеза преко којих се остварује општи интерес у неолимпијским спортовима, надлежних националних спортских савеза преко којих се остварује општи интерес у одређеним областима спорта и територијалних спортских савеза и у њихово име предлаже годишње и посебне програме којима се остварује општи интерес у области спорта;
 5. учествује у раду стручних комисија које врше евалуацију програма који се финансирају у складу са овим законом;
 6. даје мишљење на акт министра којим се утврђује надлежни национални спортски савез за грану, односно област спорта, спортске гране и спортске дисциплине у Републици Србији и спортске гране које су од посебног значаја за Републику Србију;
 7. учествује у раду комисије за припрему категоризације спортова, спортиста и спортских стручњака и врши рангирање;
 8. даје мишљење у вези са кандидатуром за организацију великих међународних спортских такмичења на територији Републике Србије;
 9. привремено остварује надлежности и права и обавезе из чл. 99, 100. и 106. овог закона уколико у одређеној грани спорта или области спорта није образован надлежни национални грански спортски савез, односно надлежни национални спортски савез за области спорта или национални спортски савез изгуби статус надлежног националног гранског спортског савеза, односно надлежног националног спортског савеза за област спорта или надлежни национални грански спортски савез, односно надлежни национални спортски савез за област спорта не функционише у складу са овим законом, ако овим законом није друкчије прописано;
 10. привремено оставрује надлежности територијалног спортског савеза јединице локалне самоуправе у јединици локалне самоуправе у којој није образован територијални спортски савез или он не функционише у складу са овим законом;
 11. стара се о унапређењу заштите здравља спортиста и спортских стручњака из неолимпијских спортова и спречавању негативних појава у спорту;
 12. прати остваривање функција територијалних спортских савеза у јединицама локалне самоуправе и одобравање и реализацију програма, односно пројеката који се финансирају из јавних прихода у јединицама локалне самоуправе и два пута годишње подноси извештај Министарству и јединицама локалне самоуправе о томе.
- На оснивање, упис у Регистар и обављање спортских активности и спортских делатности, стицање средстава и остваривање прихода, као и на друга питања у

вези са радом територијалног спортског савеза сходно се примењују одредбе овог закона које се односе на гранске спортске савезе, ако овим законом није друкчије одређено.

Министарство решењем утврђује испуњеност услова да Спортски савез Србије привремено остварује надлежности и права националног спортског савеза из става 3. тачка 9) члана 102. Закона о спорту, односно привремено остварује надлежности територијалног спортског савеза из става 3. тачка 10) овог члана. Спортски савез Србије дужан је да донесе оквирни програм развоја грана и области спорта из става 3. овог члана, у границама својих надлежности утврђених овим законом, за најмање четири године, и да га достави Министарству у року од 15 дана од дана доношења. Спортски савез Србије има статус надлежног националног спортског савеза у погледу остваривања својих надлежности утврђених овим законом. Против решења Министарства из става 5. овог члана може се покренути управни спор, у складу са законом.

2.2.2.6. Олимпијски комитет Србије и Параолимпијски комитет Србије

Олимпијски комитет Србије јесте организација у области спорта, образована у складу са Олимпијском повељом и призната од стране Међународног олимпијског комитета. Олимпијски комитет Србије обавља послове којима се обезбеђују услови за: праћење, развој и унапређење врхунског спорта и система врхунског спорта у олимпијским спортовима, организацију и одржавање међународних спортских такмичења која су у надлежности Међународног олимпијског комитета, остваривање међудржавне и међународне спортске сарадње и реализацију програма и пројеката из ове области који су од општег интереса за Републику Србију, као и друге послове у складу са Законом о спорту, а посебно:

1. решава арбитражне спорове за олимпијске спортове;
2. учествује у раду Управног одбора Републичког завода;
3. у своје име предлаже годишње и посебне програме којима се остварује општи интерес у области спорта и прикупља од својих сталних чланова (надлежних националних гранских спортских савеза олимпијских спортова) и у њихово име предлаже годишње и посебне програме којима се остварује општи интерес у области спорта;
4. учествује у раду стручних комисија које врше евалуацију програма који се финансирају у складу с овим законом;
5. даје мишљење на акт министра којим се утврђују национални грански спортски савези чији се програми финансирају из буџета Републике Србије, спортске гране и спортски објекти од значаја за Републику Србију;
6. учествује у раду комисије за припрему категоризације спортова, спортиста и спортских стручњака и врши рангирање;

7. даје мишљење у вези с кандидатуром за организацију великих међународних спортских такмичења на територији Републике Србије за олимпијске спортове;
8. стара се о унапређењу заштите здравља спортиста и спортских стручњака из олимпијских спортова и спречавању негативних појава у спорту;
9. привремено остварује функцију носиоца програма надлежног националног гранског спортског савеза олимпијског спорта из члана 99. став 1. овог закона у односу на задовољавање општег интереса у области спорта из члана 112. став 1. тачка 1) овог закона, уколико у одређеној грани спорта није образован надлежни национални грански спортски савез или национални спортски савез изгуби статус надлежног националног спортског савеза или надлежни национални грански спортски савез не функционише у складу са овим законом.

Олимпијски комитет Србије своје активности обавља у складу са начелима олимпијског покрета и Олимпијском повељом Међународног олимпијског комитета. На оснивање, упис у Регистар и обављање спортских активности и спортских делатности, као и на друга питања увези с радом и програмом Олимпијског комитета Србије, сходно се примењују одредбе Закона о спорту, које се односе на националне гранске спортске савезе, ако овим законом није друкчије одређено.

Речи „олимпијски“ и „олимпијада“, самостално или у међусобној вези, као и одговарајуће речи или групе речи у страном језику, могу бити коришћене у називу, односно пословном имену неке организације или за означавање одређене спортске приредбе.

Олимпијски комитет Србије може да користи олимпијске симболе у оквиру свог визуелног идентитета, у складу са законом.

Параолимпијски комитет Србије јесте организација у области спорта образована у складу с Параолимпијском повељом и призната од стране Међународног параолимпијског комитета. Параолимпијски комитет Србије обавља послове којима се обезбеђују услови за: праћење, развој и унапређење спорта особа са инвалидитетом, организацију и одржавање међународних спортских такмичења која су у надлежности Међународног параолимпијског комитета, остваривање међудржавне и међународне спортске сарадње и реализацију програма и пројеката из области спорта особа са инвалидитетом који су од општег интереса за Републику Србију, као и друге послове у складу са овим законом. Одредбе става 2-6. члана 103. Закона о спорту, примењују се и на Параолимпијски комитет Србије. Министарство решењем утврђује испуњеност услова да Олимпијски комитет Србије, односно Параолимпијски комитет Србије привремено остварује функције националног гранског спортског савеза из става 2. тачка 9) овог члана. Против решења Министарства из става 10. овог члана може се покренути управни спор, у складу са законом.

Олимпијски комитет Србије и Параолимпијски комитет Србије дужни су да донесу оквирне програме развоја олимпијских, односно праолимпијских

спортова из става 2. члана 103, у границама својих надлежности утврђених овим законом, за најмање четири године, и да га доставе Министарству у року од 15 дана од дана доношења. Олимпијски комитет Србије и Параолимпијски комитет Србије имају статус надлежних националних спортских савеза у погледу остваривања својих надлежности утврђених овим законом. Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије и Спортски савез Србије споразумно утврђују кодекс професионалне етике за обављање стручног рада у спорту.

2.2.2.7. Стручна и друга удружења и савези у области спорта

Спортски стручњаци и стручњаци у спорту могу се ради уређивања и остваривања стручних спортских питања од заједничког интереса удруживати у стручна спортска удружења (удружења тренера, спортских судија и др.).

Спортске организације, спортска друштва, спортски савези и друга правна и физичка лица могу ради остваривања заједничких циљева и интереса у области спорта оснивати и друга удружења (организациони одбори, удружења навијача и др.) и савезе у области спорта.

На оснивање, упис у Регистар и обављање спортских активности и спортских делатности, као и на друга питања у вези с радом удружења и савеза из напред наведених става 1. и 2. члана 105. Закона о спорту, примењују се одредбе овог закона које се односе на спортска удружења.

Удружењем у области спорта из става 2. овог члана не сматра се удружење коме основни статутарни разлог оснивања није остваривање циљева у области спорта, већ остваривање неког другог допуштеног циља, у складу са законом којим је уређен рад удружења.

Спортске организације и стручна и друга удружења и савези у одређеној области спорта могу се удруживати у одговарајуће спортске савезе за област спорта, у складу са законом и спортским правилима надлежног националног спортског савеза за одређену област спорта. На оснивање, упис у Регистар и обављање спортских активности и спортских делатности, стицање средстава и остваривање прихода, као и на друга питања у вези са радом спортских савеза за област спорта сходно се примењују одредбе овог закона које се односе на гранске спортске савезе, ако овим законом није друкчије одређено.

Надлежни национални спортски савез за област спорта дужан је да донесе програм развоја области спорта за коју је основан, за најмање четири године, и да га достави Министарству у року од 15 дана од дана доношења.

2.2.2.8. Завод за спорт и медицину спорта Републике Србије

Републички завод јесте установа која обавља делатност ради развоја стручног рада и задовољавања стручних потреба у области спорта.

Делатност Републичког завода обухвата:

1. периодична тестирања, односно праћење антрополошких способности и карактеристика деце, омладине и одраслих;
2. контролу трениратости перспективних и врхунских спортиста и стручно-саветодавну помоћ тим спортистима и спортским стручњацима;
3. организацију и реализацију континуираних тренинга и завршних припрема перспективних и врхунских спортиста;
4. вођење националних евиденција у области спорта (прикупљање података и обрада) и периодично објављивање и публиковање збирних података из националних евиденција;
5. стручно оспособљавање и усавршавање спортских стручњака и стручњака у области спорта и медицине спорта у сарадњи са одговарајућом акредитованом високошколском установом, у складу са законом;
6. обављање надзора над стручним радом у области спорта преко стручних спортских надзорника;
7. евалуацију здравственог стања учесника у физичким активностима;
8. унапређење здравственог стања и функционалних способности перспективних и врхунских спортиста;
9. организациону и стручну помоћ организацијама које реализују програме којима се остварује општи интерес у области спорта и организаторима великих међународних спортских такмичења;
10. саветовање при планирању, изградњи и реконструкцији спортских објеката у јавној својини и праћење њихове искоришћености;
11. пропагандну, издавачку, научну, истраживачко-развојну и библиотечку делатност у области спорта и медицине спорта, у складу са законом;
12. учествовање у изради Стратегије;
13. давање мишљења и стручне помоћи учесницима у систему спорта у питањима од значаја за развој спорта;
14. међународну сарадњу у области спорта и медицине спорта;
15. унапређење развоја спорта деце и младих;
16. праћење планирања изградње и искоришћености спортских објеката;
17. идентификацију и развој спортских талената, у сарадњи са надлежним националним гранским спортским савезима.

Републички завод може обављати и здравствену делатност, односно одређене послове здравствене делатности, у складу са законом којим се уређује здравствена заштита. Републички завод може обављати и друге послове, у складу са Статутом. С тим у вези, на статут Републичког завода сагласност даје Влада, а на општи акт којим се уређује организација и систематизација радних места у Републичком заводу, финансијски план и годишњи програм рада Републичког завода сагласност даје Министарство. Послови из става 2. тачка 4. и 6. члана 107. Закона о спорту, обављају се као поверени послови.

Републички завод има статус националног тернинг центра и има искључиво право за обављање делатности из става 2. тачка 3) овог члана, осим уколико из објективних разлога организација и реализација континуираних тренинга и

завршних припрема перспективних и врхунских спортиста није могућа у Републичком заводу.

Органи Републичког завода јесу: директор и управни одбор. Управни одбор Републичког завода има седам чланова, од којих два представника Министарства, једног представника истакнутих стручњака из области спорта које предлаже Министарство, једног представника Олимпијског комитета Србије, једног представника Спортског савеза Србије и два представника Републичког завода. За члана управног одбора и директора Републичког завода може бити именовано лице које има високо образовање. Управни одбор Републичког завода одлучује већином гласова од укупног броја чланова управног одбора. Директора, председника и чланове управног одбора Републичког завода именује и разрешава Влада.

Надзор над законитошћу рада Републичког завода врши Министарство.

На организацију и рад Републичког завода примењују се прописи о јавним службама, ако Законом о спорту није друкчије одређене. Средства за рад Републичког завода обезбеђују се у буџету Републике Србије и из других извора, у складу са законом.

2.2.2.9. Установе и привредна друштва за обављање спортских делатности

Установе у области спорта могу оснивати, у складу са законом којим се уређују јавне службе, Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: оснивач) и у буџету оснивача обезбеђују се средства за рад, у складу са законом.

Годишњи програм рада установа из напред наведеног става 1. члана 110. Закона о спорту, одобрава оснивач.

Установе у области спорта могу оснивати и друга правна и физичка лица, под условима прописаним законом. Привредна друштва за обављање спортске делатности могу оснивати физичка или правна лица у складу са законом.

Установе и привредна друштва из става 1, 3. и 4. овог члана могу обављати спортску делатност ако имају обезбеђен одговарајући простор, односно објекат, одговарајућу опрему, одговарајуће спортске стручњаке у зависности од врсте делатности, ако испуњавају услове у погледу безбедности за обављање делатности и ако имају одговарајућу унутрашњу организацију, односно службе. Министар прописује ближе услове из става 5. овог члана. Испуњеност услова из става 5. овог члана утврђује решењем спортски инспектор у оквиру инспекцијског надзора. На решење спортског инспектора из става 7. овог члана може се уложити жалба Министарству у року од 15 дана од дана достављања решења.

Установа и привредно друштво за обављање спортске делатности не може у називу имати реч: „клуб“ или „савез“.

2.2.2.10. Спортске задужбине, фондације и фондови

Ради остваривања друштвено корисних циљева у области спорта могу се оснивати спортске задужбине и фондације. На оснивање и рад спортских задужбина и фондација примењују се прописи о задужбини и фондацијама.

Република Србија оснива Национални фонд за развој спорта с циљем подршке унапређењу спортске рекреације, промоције и подстицања бављења спортом свих грађана Републике Србије, а нарочито деце, жена, омладине и особа са инвалидитетом.

Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе може основати фонд за развој спорта за остваривање циљева из става 3. члана 111. Закона о спорту. Фонд из става 3. и 4. овог члана оснива се као буџетски фонд у складу са законом којим се уређује буџетски систем и за остваривање својих циљева првенствено се финансира из донација од стране организација у области спорта и других правних лица, као и из других средстава у складу са законом.

2.3. Општи интерес

Општи интерес у области спорта јесте:

1. обезбеђивање услова за припрему, учешће и остваривање врхунских спортских резултата спортиста на олимпијским играма, параолимпијским играма и другим великим међународним спортским такмичењима;
2. унапређење система спорта и подизање капацитета Олимпијског комитета Србије, Параолимпијског комитета Србије и Спортског савеза Србије и других надлежних националних спортских савеза за гране и области спорта преко којих се остварује општи интерес у области спорта;
3. изградња, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије, водећи рачуна о регионалној покривености и степену развоја спортске инфраструктура у јединицама локалне самоуправе;
4. стипендије за спортско усавршавање врхунских спортиста аматера и новчана помоћ врхунским спортистима са посебним заслугама;
5. национална признања и награде за посебан допринос развоју и афирмацији спорта;
6. активности спортских кампова за перспективне спортисте, који су од посебног значаја за Републику Србију;
7. организација међународних и националних спортских такмичења од значаја за Републику Србију;
8. обезбеђивање услова за организовање и одржавање школских и универзитетских спортских такмичења на нивоу Републике Србије;

9. унапређење спортске рекреације, промоција и подстицање бављења спортом свих грађана Републике Србије, а нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом;
10. спречавање негативних појава у спорту (допинг, насиље и недолично понашање, намештање спортских резултата и др.);
11. унапређење заштите здравља спортиста, унапређење стручног рада и стручног оспособљавања у спорту;
12. међудржавна и међународна спортска сарадња и развијање спорта и сарадње са организацијама из дијаспоре;
13. научни скупови, истраживачко-развојни и научноистраживачки пројекти у спорту и издавање спортских публикација од националног значаја;
14. делатност и програми организација у области спорта чији је оснивач Република Србија.

За остварење општег интереса у области спорта из става 1. члана 112. Закона о спорту, обезбеђују се средства у буџету Републике Србије. Средства која се у буџету Републике Србије остваре привређивање игара на срећу, у складу са законом, користе се за остваривање општег интереса из става 1. овог члана.

Општи интерес у области спорта из члана 112. Закона о спорту, остварује се кроз финансирање програма и пројеката, ако законом није друкчије прописано, и то:

1. за тачку 1. - 8. на годишњем нивоу (у даљем тексту: годишњи програм);
2. за тачке 9. - 13. по јавном позиву (удаљем тексту посебни програма).

Финансирање делатности организација из члана 112. став 1. тачка 14. овог закона врши се у складу са законом.

Годишње и посебне програме достављају носиоци, односно предлагачи програма и пројеката у смислу овог закона према динамици утврђеној Програмским календаром из члана 117. овог закона.

Надлежни национални спортски савези који остварују општи интерес у области из члана 112. став 1. тачка 2. овог закона уз предлог годишњег програма подносе и предлог програма, односно активности од општег интереса за које се сагласно овом закону подноси посебни програм и не могу да конкуришу по јавном позиву. Министарство може изузетно одобрити одређени програм којим се реализује општи интерес у области спорта из члана 112. став 1. овог закона и на основу поднетог програма у току године, без јавног позива, у случају када је у питању програм од посебног значаја за остваривање општег интереса у спорту, а подносе га носиоци програма из члана 116. овог закона и када је у питању програм који није из објективних разлога могао бити поднет у складу са Програмским календаром, а предмет и садржај програма је такав да може бити успешно реализован само од стране одређеног носиоца програма. У предлог годишњег и посебног програма и пројеката уносе се одговарајући подаци о личности из члана 5. став 10. овог закона лица која учествује у реализацији програма, односно пројекта.

Предлог програма, односно пројекта може се изузетно односити и на активности које се реализују у дужем временском периоду, до четири године,

под условом да је то нужно с обзиром на природу и циљеве активности, да су предлогом програма, односно пројекта за сваку годину предвиђена потребна средства и да су мерљиви годишњи резултати реализације програма. Наставак реализације програма, односно пројекта из става 1. члана 115. Закона о спорту, одобрава се сваке године. Реализација, односно наставак програма, односно пројекта из ст. 1. и 2. овог члана може се одобрити само ако је поднет годишњи извештај за претходну буџетску годину у складу с уговором о реализовању програма, односно пројекта и ако су остварени очекивани резултати.

Предлог годишњих програма из члана 112. став 1. тачке 1., 2, 7. и 8. Закона о спорту, подносе Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије и Спортски савез Србије, у складу са овим законом. Национални грански спортски савези олимпијских спортова предлоге својих годишњих програма из става 1. овог члана подносе обједињено преко Олимпијског комитета Србије, национални грански спортски савези параолимпијских спортова предлоге својих годишњих програма из става 1. овог члана подносе обједињено преко Параолимпијског комитета Србије, а сви остали национални спортски савези подносе предлоге годишњих програма обједињено преко Спортског савеза Србије.

Предлог годишњег програма давања стипендија за спортско усавршавање врхунских спортиста аматера, националних признања за посебан допринос развоју и афирмацији спорта, доделе награда и новчане помоћи врхунским спортистима и организације кампова за перспективне спортисте, подноси надлежни национални грански спортски савез преко кога се остварује општи интерес у одређеној грани спорта.

Предлоге посебних програма подносе Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије и Спортски савез Србије у своје име и у име својих чланова, у складу са овим законом, као и друге организације у области спорта.

Предлог пројекта изградње, опремања и одржавања спортског објекта, подноси власник, односно корисник земљишта или спортског објекта уз сагласност власника земљишта, односно спортског објекта.

Предлог програма организовања међународне спортске приредбе од значаја за Републику Србију подноси учесник у систему спорта који има сагласност за кандидовање и организовање те приредбе, обезбеђену у складу са овим законом.

Предлози годишњих и посебних програма састоје се из једне или више програмских целина, а подносе се одвојено за сваку од области из члана 112. став 1. овог закона.

Акредитоване високошколске и научно-истраживачке установе имају статус организације у области спорта у односу на подношење и реализовање програма из члана 112. став 1. тачке 11. и 13. овог закона и обављање послова стручног оспособљавања у области спорта.

Програмски календар

Годишњи програм извршава се према следећој динамици:

1. јун – предлагачи, односно носиоци програма достављају своје предлоге годишњих програма Министарству;
1. јул – министар образује стручну комисију за избор програма и пројеката која анализира и оцењује поднете предлоге годишњих програма;
15. јул – Министарство доноси прелиминарну одлуку, на предлог стручне комисије о додели средстава за наредну буџетску годину за реализацију годишњих програма којима се остварује општи интерес у области спорта;
15. децембар – Министарство ревидира предлоге годишњих програма и усклађује их са средствима утврђеним у буџету Републике Србије за наредну годину;
30. децембар – Министарство доноси одлуку и обавештава носиоце програма о висини одобрених средстава по програмима и пројектима.

Посебни програм извршава се по јавном позиву.

Рокови из става 1. овог члана представљају крајњи рок у Програмском календару.

Услови и критеријуми

Одобравање годишњих и посебних програма из члана 113. став 1. Закона о спорту, врши се у складу са овим законом и Стратегијом, а код годишњих програма и у односу на категоризације у смислу овог закона и програме развоја надлежних националних спортских савеза.

Програм из става 1. овог члана финансира се у целини или делимично и под условима који обезбеђују да се уз најмањи утрошак средстава из буџета Републике Србије постигну намеравани резултати.

Грана спорта у оквиру које се реализује програм треба да је од посебног значаја за Републику Србију.

Носилац програма, односно пројекта мора да буде регистрован у складу са законом, уписан у националну евиденцију у складу са овим законом, да искључиво или претежно послује на недобитној основи, ако законом није друкчије одређено, да има седиште у Републици Србији, да је директно одговоран за припрему и извођење програма, односно пројекта, да је претходно обављао делатност најмање годину дана, да испуњава, у складу са овим законом, прописане услове за обављање спортских активности и делатности и да је са успехом реализовао одобрени програм, односно пројекат, уколико је био носилац програма ранијих година. Носилац програма, односно пројекта не може да: буде у поступку ликвидације, стечаја и под привременом забраном обављања делатности; има блокаду пословног рачуна у тренутку закључења уговора о реализацији програма и пребацивања буџетских средстава на пословни рачун, пореске дугове или дугове према организацијама социјалног

осигурања; буде у последње две године правоснажном одлуком кажњен за прекршај или привредни преступ у вези са својим финансијским пословањем, коришћењем имовине, раду са децом и спречавањем негативних појава у спорту. Носилац програма из члана 116. став 6. овог закона може да буде организација у области спорта коју је наменски и привремено основала за техничку организацију међународног спортског такмичења организација у области спорта која има сагласност за организовање међународног спортског такмичења.

Финансијски план за реализацију програма, односно пројекта састоји се из непосредних трошкова реализације програма, односно пројекта у вези зарада и хонорара лица ангажованих на непосредној реализацији програма, односно пројекта, материјалних трошкова и административних трошкова реализације програма, односно пројекта (оправдани директни трошкови) и додатних оправданих трошкова носиоца програма, односно пројекта (оправдани индиректни трошкови) који не могу бити већи од 15% од оправданих директних трошкова.

При одобравању програма, односно пројекта којим се остварује општи интерес у области спорта, приоритет имају програми који су структурне и развојне природе, а између програма организовања, односно учешћа на спортским приредбама, приоритет имају програми који се односе на спортске приредбе вишег ранга.

Програми и пројекти се финансирају једнократно или у ратама, у зависности од временског периода за реализацију програма.

Министар ближе уређује: критеријуме и начин одобравања програма, односно пројекта и доделе средстава; изглед и садржину предлога програма, односно пројекта и документацију која се уз предлог подноси; садржину и изглед извештаја о реализацији програма, начин и поступак контроле реализације одобрених програма, односно пројекта. Министарство може да утврди у јавном позиву за достављање предлога посебних програма пројектне, односно програмске задатке за подношење програма. Трошкови програма којима се остварује општи интерес у области спорта из члана 116. став 1. овог закона морају се односити, по правилу, најмање 15% на активности повезане са спортом деце. Једном надлежном националном гранском спортском савезу, односно једном надлежном националном спортском савезу за област спорта не може се одобрити више од 20% средстава од укупне суме средстава буџета Републике Србије предвиђених за финансирање програма надлежних националних спортских савеза.

Организације у области спорта могу да подносе програме, односно пројекте у складу са овим законом индивидуално или удружено са другим организацијама у области спорта. У случају партнерских програма, односно пројеката из става 1. овог члана само једна организација је директно одговорна за управљање финансијским средствима свих партнерских организација у програму, односно пројекту. Ако је у једној спортској грани, односно области регистровано више националних гранских спортских савеза, односно више националних спортских

савеза за област спорта финансирају се програми само надлежног националног гранског спортског савеза, односно надлежног националног спортског савеза за област спорта којима се остварује општи интерес.

Министар доноси акт којим утврђује:

1. надлежне националне спортске савезе за спортске гране и области спорта у Републици Србији;
2. спортске гране и области спорта у Републици Србији и спортске дисциплине у оквиру спортских грана и области спорта;
3. спортске гране које су од посебног значаја за Републику Србију.

Министар доноси акт из става 2. овог члана нарочито на основу: организације савеза, броја учлањених организација и спортиста, економске снаге, медијског и друштвеног утицаја, развијености спортске гране, националне и међународне организованости и традиције, чланства у надлежном међународном спортском савезу, система такмичења, испуњености прописаних услова за обављање спортских активности и делатности, као и спортских резултата. Пре доношења акта из става 2. овог члана, Министарство прибавља мишљење Олимпијског комитета Србије, Параолимпијског комитета Србије и Спортског савеза Србије. Изузетно од става 1. овог члана у области спортске рекреације више националних спортских савеза могу имати статут надлежног националног спортског савеза преко кога се остварује општи интерес у области спортске рекреације.

Одобрење програма

За оцену годишњих и посебних програма, односно пројеката министар формира стручну комисију у којој, поред представника Министарства, учествују и представници Олимпијског комитета Србије, Параолимпијског комитета Србије, Спортског савеза Србије и Републичког завода. Комисија врши стручни преглед и даје оцену поднетих предлога, на основу овог закона и услова и критеријума наведених у јавном позиву и доставља министру предлог за одобравање програма.

О одобрењу годишњег и посебног програма, односно пројекта Министарство одлучује појединачним решењем. Решења Министарства из става 3. члана 121. Закона о спорту, су коначна и против њих се може водити управни спор. Предмет управног спора из става 4. овог члана не може бити износ добијених средстава по основу годишњих и посебних програма, односно пројекта.

Ако су носиоцу програма, односно пројекта за реализацију одобреног програма додељена мања средства од средстава наведених у финансијском плану програма, носилац програма је обавезан да пре закључења уговора о реализовању програма усклади план реализације програма са висином додељених средстава и да достави Министарству допуну, односно измену предложеног програма, или доказ да је обезбедио додатна средства за реализацију програма, а у противном ће се сматрати да је одустао од закључења уговора.

Уговарање

Са носиоцем одобреног програма или пројекта Министарство закључује уговор о реализовању програма, односно пројекта којим се обавезно уређује: назив и седуште носиоца програма, односно пројекта; врста и садржина програма, односно пројекта; време реализације програма, односно пројекта, односно обављања активности; циљеви и очекивани резултати; висина додељених средстава; временски план употребе средстава; начин надзора над одвијањем реализације програма, односно пројекта обавезе носиоца програма у погледу подношења извештаја о реализацији програма, односно пројекта; доказивање реализације програма, односно пројекта, наменског коришћења средстава, медијског представљања програма, односно пројекта и учешћа Републике Србије у његовом финансирању. Уколико се носилац одобреног програма, односно пројекта не одазове позиву за закључење уговора у року од осам дана од дана пријема позива, сматраће се да је одустао од предлога програма.

Уговор о реализовању програма, односно пројекта којим се остварује општи интерес у области спорта закључен супротно одредбама овог закона ништав је.

Носилац одобреног програма, односно пројекта коме су пренета средства дужан је да наменски користи средства добијена из буџета Републике Србије.

Уговор о одобравању програма, односно пројекта којим се задовољава општи интерес у области спорта у Републици Србији који је закључен супротно овом закону ништав је.

Национална признања, награде и стипендије

Спортистима, држављанима Републике Србије, који као репрезентативци Републике Србије освоје медаљу на Олимпијским играма, Параолимпијским играма, Шаховској олимпијади, светским и европским првенствима у олимпијским и параолимпијским спортским дисциплинама, или су били, односно буду носиоци светског рекорда у олимпијским и параолимпијским спортским дисциплинама, или постану финалисти ДЕЈВИС купа или ФЕД купа Међународне тениске федерације, додељује се национално спортско признање у виду доживотног месечног новчаног примања након навршених 40 година живота.

Спортистима и тренерима држављанима Републике Србије, који као чланови репрезентације Републике Србије на Олимпијским играма, Параолимпијским играма, Шаховској олимпијади и светским и европским првенствима у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини освоје једну од медаља или постану финалисти ДЕЈВИС купа или ФЕД купа Међународне тениске федерације, додељује се новчана награда.

Спортској организацији на територији Републике Србије која освоји европско клупско првенство највишег нивоа према критеријумима надлежног међународног спортског савеза, у спортовима прве категорије према Националној категоризацији спортова, додељује се новчана награда.

Право на национално спортско признање из члана 123. став 1. Закона о спорту, остварује се од дана доношења акта о додели тог признања.

Влада уређује ближе услове, начин исплате и висину националних спортских признања и новчаних награда. Влада одлучује решењем о додели националног спортског признања и новчане награде, на предлог Министарства, а по поднетом захтеву лица које испуњава услове из члана 123. овог закона. Уколико носилац националног спортског признања својим понашањем или учешћем у активностима које нису у складу са законом, спортским правилима или другим општим актима организација у области спорта штети угледу спорта, и на тај начин, угледу Републике Србије, Влада може, на предлог Министарства, решењем одлучити да не додели, односно укине национално спортско признање. Против решења Владе из ст. 3. и 4. овог члана може се водити управни спор. На основу решења Владе о додели националног спортског признања, односно новчане награде из става 3. овог члана Министарство закључује са спортистом, тренером и спортском организацијом из члана 123. став 1, 2. и 3. овог закона уговор о исплати новчаног примања.

Награде спортистима и тренерима држављанима Републике Србије за посебан допринос развоју и афирмацији неолимпијског спорта и критеријуми за њихову доделу уређују се посебним актом Владе, при чему висина износа награда не може да прелази износе утврђене за олимпијске спортове. Са спортистом и тренером из става 1. овог члана Министарство закључује уговор о одобравању новчаног примања на основу додељене новчане награде.

Врхунским спортистима аматерима за спортско усавршавање додељује се стипендија, а врхунским спортистима са посебним заслугама за развој спорта у Републици Србији може се доделити новчана помоћ. Са врхунским спортистом из става 1. овог члана Министарство закључује уговор о одобравању стипендије, односно новчане помоћи, на основу кога се спортисти месечно исплаћује стипендија, односно новчана помоћ. Уговор из става 2. овог члана обавезно садржи: новчани износ стипендије, односно новчане помоћи спортисти, рокове исплате, рок важења уговора и обавезе спортисте.

Број стипендија које могу добити врхунски спортисти аматери истог надлежног националног гранског спортског савеза одређује се према рангу спорта и рангу надлежног националног гранског спортског савеза коме спортиста припада, који је утврђен категоризацијом спортова и националних гранских спортских савеза, у складу са овим законом. Висина месечног износа стипендије за спортско усавршавање врхунских спортиста аматера утврђује се у зависности од ранга који спортисти имају у складу са националном категоризацијом спортиста. Врхунски спортиста може добити стипендију за спортско усавршавање, односно новчану помоћ уколико је обухваћен предлогом годишњег програма надлежног националног гранског спортског савеза из члана 116. став 3. овог закона и ало испуњава обавезе према националној спортској репрезентацији.

Врхунски спортиста аматер који је добио стипендију за спортско усавршавање и врхунски спориста са посебним заслугама који је добио новчану помоћ у

складу са овим законом не могу средства добијена по овим основима користити супротно намени за коју су средства добијена, нити пренети део или целокупни износ тих средстава другим учесницима у систему спорта. У случају да врхунски спортиста аматер који је добио стипендију за спортско усавршавање и врхунски спортиста са посебним заслугама који је добио новчану помоћ у складу са овим законом средства добијана по овим основима користе супротно намени за коју су средства добијена или пренесу део или целокупан износ тих средстава другим учесницима у систему спорта обавезни су да изврше повраћај дела или целокупног износа средстава добијених по овом основу. Министар утврђује ближе услове и критеријуме, начин и поступак за одобрење стипендирања врхунских спортиста аматера за спортско усавршавање и за доделу новчане помоћи врхунским спортистима са посебним заслугама, као и критеријуме за утврђивање висине месечног износа стипендија и висине новчане помоћи. Право на стипендију за спортско усавршавање престаје спортисти стицањем националног признања за посебан допринос развоју и афирмацији спорта у складу са овим законом или престанком испуњавања услова из става 3. овог члана.

Извештавање

Носиоци одобрених програма, односно пројеката обавезни су да Министарству, на његов захтев, као и у року који је предвиђен уговором о реализовању програма, односно пројекта, а најмање једном годишње, доставе извештај са потребном документацијом о остваривању програма, односно пројекта или делова програма, односно пројекта и коришћењу средстава буџета Републике Србије. Носиоци одобреног програма, односно пројекта у завршном извештају о реализацији програма, односно пројекта врше и процену постигнутих резултата са становишта постављених циљева.

Министарство може обуставити даље финансирање програма, односно пројекта односно једнострано раскинути уговор о реализовању програма, односно пројекта ако носилац одобреног програма, односно пројекта не достави извештај у року предвиђеном уговором. Носиоцу одобреног програма, односно пројекта не могу бити одобрена средства за реализацију новог програма, односно пројекта пре него што поднесе извештај у складу са ст. 1. и 2. овог члана. Носиоци одобреног програма, односно пројекта у року од 15 дана од дана усвајања завршног извештаја о реализацији програма чине доступним јавности о свом раду и о обиму и начину стицања и коришћења средстава и тај извештај достављају Министарству.

На свим документима и медијским промоцијама везаним за реализовање програма, односно пројекта мора бити истакнуто да се програм, односно пројекат финансира средствима из буџета Републике Србије. Носилац одобреног програма, односно пројекта дужан је да чува евиденцију, односно документацију која се односи на реализовање тог програма, односно пројекта

десет година од дана када је тај програм, односно пројекат завршен, ако законом није друкчије одређено.

Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије и Спортски савез Србије као предлагачи програма из члана 116. став 1. Закона о спорту, дужни су да прате реализацију одобрених програма и да на крају реализације програма подносе извештај Министарству о остваривању циљева и ефеката програма, а ако се уоче озбиљни проблеми и недостаци у реализацији програма и пре тога. Надлежни национални спортски савези обавезни су да Олимпијском комитету Србије, Параолимпијском комитету Србије и Спортском савезу Србије пруже све потребне информације и омогуће увид у сва документа и све активности везане за реализацију програма, као и да им достављају у исто време када и Министарству, примерак извештаја о реализацији програма.

Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, као и организације у области спорта чији се програми и пројекти у области спорта финансирају из јавних прихода Републике Србије, аутономне покрајине, јединице локалне самоуправе и од стране јавних предузећа достављају Министарству извештај о одобреним и реализованим програмима и пројектима којима се задовољавају потребе и интереси грађана у области спорта. Министар ближе уређује садржај, рокове и начин подношења извештаја из става 9. овог члана. Подаци из извештаја из става 9. овог члана обрађују се и користе као јединствени информациони систем. У извештај из става 1. овог члана уносе се одговарајући подаци о личности из члана 5. став 10. овог закона лица која су учествовала у реализацији програма.

Контрола реализације

Министарство врши надзор над реализацијом програма, односно пројеката и наменским коришћењем одобрених средстава и једном годишње извештава Владу о коришћењу средстава буџета Републике Србије за остваривање општег интереса у области спорта, утврђеног овим законом.

Министарство ставља на увид јавности: извештај о поднетим предлозима програма, односно пројеката са траженим износом средстава, извештај о одобреним програмима, односно пројектима са износом одобрених средстава, годишњи извештај о реализовању свих одобрених програма, односно пројеката за остваривање општег интереса у спорту.

Средства добијена из буџета Републике Србије за реализовање програма, односно пројеката којима се остварује општи интерес у области спорта морају се вратити у буџет Републике Србије, заједно са затезном каматом од момента пријема, уколико подносилац, односно носилац програма:

1. нетачно или непотпуно обавести даваоца средстава о битним околностима везаним за одобрење и реализовање програма, односно пројекта;
2. својим пропустом не изврши програм, односно пројекат у целини или га изврши у небитном делу или га изврши са битним закашњем;

3. употреби средства ненаменски, у потпуности или делимично;
4. не придржава се прописаних или уговорених мера које су утврђене ради осигурања реализације програма, односно пројекта;
5. не достави у предвиђеним роковима потребне извештаје и доказе, иако га је давалац средстава претходно упозорио на неправилности и последице;
6. престане да испуњава услове који су на основу овог закона потребни за добијање средстава;
7. спречи или онемогући спровођење прописаних, односно уговорених контролних мера.

Министарство ће захтевати повраћај дела датих средстава у случају из става 1. тачка 4. и 6. члана 133. Закона о спорту, или у случају када је програм извршен са закашњењем, ако су реализованим активностима постигнути битни ефекти програма, односно пројекта. Министарство ће захтевати повраћај дела датих средстава у случају из става 1. тачка 3. овог члана уколико су средства само делимично ненаменски утрошена, а то није битно утицало на постизање битних ефеката програма.

Министарство врши, по завршетку одобреног програма, анализу реализације програма и постизања планираних ефеката и, у случају да оцени да планирани ефекти нису постигнути у битном делу пропустом носиоца програма, затражиће од носиоца програма да одржи скупштину у року од 60 дана ради утврђења одговорности лица која су реализовала програм и лица која су учествовала у доношењу одлука које су довеле до непостизања планираних ефеката програма. Носилац програма из ст. 1. и 4. овог члана не може добијати средства из јавних прихода за реализацију својих програма две године од дана када је утврђено да је у потпуности ненаменски употребио одобрена средства за реализацију програма или својим пропустом није постигао у битном делу планиране ефекте програма.

Потребе и интереси грађана у области спорта у аутономној покрајини

Потребе и интереси грађана у области спорта за чије се остваривање обезбеђују средства у буџету аутономне покрајине, у складу са овим законом, јесу:

1. изградња, опремање и одржавање апортских објеката којима се доприноси развоју спорта на територији аутономне покрајине, односно обезбеђују услови за развој врхунског спорта на територији аутономне покрајине (спортски објекти од значаја за аутономну покрајину);
2. промоција и подстицање бављења грађана спортом, посебно деце, омладине, жена и особа са инвалидитетом, на територији аутономне покрајине;
3. организација спортских такмичења од значаја за аутономну покрајину;

4. стварање услова за развој врхунског спортског стваралаштва и унапређење квалитета рада са перспективним и талентованим спортистима на територији аутономне покрајине;
5. школска спортска такмичења на нивоу аутономне покрајине;
6. делатност Покрајинског завода и других организација у области спорта чији је оснивач аутономна покрајина;
7. активности покрајинских спортских савеза од значаја за аутономну покрајину;
8. развој спортских грана које су од посебног значаја за аутономну покрајину;
9. спречавање негативних појава у спорту (допинг, насиље и недолично понашање, намештање спортских резултата и др.) на нивоу аутономне покрајине и унапређење заштите здравља спортиста;
10. стручно-спортски скупови, истраживачко-развојни и научноистраживачки пројекти и издавање спортских публикација од значаја за аутономну покрајину;
11. унапређивање стручног рада у организацијама у области спорта са територије аутономне покрајине;
12. награде и признања за постигнуте спортске резултате и допринос развоју спорта у аутономној покрајини;
13. стипендије за спортско усавршавање категорисаних спортиста, посебно перспективних спортиста;
14. прикупљање и дистрибуција података у области спорта од значаја за аутономну покрајину, укључујући периодична тестирања и праћење, у анонимизираним облику, стања физичких способности деце, омладине и одраслих на територији аутономне покрајине;
15. друге потребе и интереси грађана у области спорта од значаја за аутономну покрајину, које утврди аутономна покрајина преко својих органа.

Носилац програма којим се обезбеђује остваривање потреба и интереса грађана у Аутономној покрајини не може за финансирање истих активности да конкурише и за средства од другог нивоа власти у Републици Србији.

Аутономна покрајина, преко својих органа, у складу са законом:

1. обезбеђује остваривање потреба и интереса грађана у области спорта на територији аутономне покрајине из члана 134. овог закона;
2. уређује и води евиденције у области спорта од значаја за аутономну покрајину;
3. утврђује спортске објекте од значаја за аутономну покрајину;
4. обезбеђује услове за рад, односно обављање делатности Покрајинског завода и других организација у области спорта чији је оснивач аутономна покрајина;
5. утврђује преко којих се покрајинских спортских савеза задовољавају потребе и интереси грађана на територији аутономне покрајине када је у једној спортој грани регистровано више покрајинских

- гранских спортских савеза и утврђује које спортске гране су од посебног значаја за аутономну покрајину;
6. уређује ближе услове за коришћење јавних спортских терена на територији аутономне покрајине;
 7. врши инспекцијски надзор над спровођењем овог закона на територији аутономне покрајине, у складу са законом;

Послови из става 1. тачке 6. и 7. члана 135. Закона о спорту, врше се као поверени. У евиденцијама из става 1. тачка 2. овог члана могу се водити само одговарајући подаци о личности из члана 168. став 4-6. овог закона, с тим да се на вођење евиденција и коришћење података из евиденција сходно примењују одредбе члана 168. став 15-19. овог закона.

Одредбе овог закона и подзаконских аката донетих на основу овог закона које се односе на услове, критеријуме и начин одобрења програма, односно финансирање делатности којима се остварује општи интерес у области спорта, закључење уговора, подношење извештаја, контролу реализације и обавезу враћања добијених средстава, сходно се примењују и на програме, односно делатности којима се остварују потребе и интереси грађана у области спорта у аутономној покрајини.

Аутономна покрајина преко својих органа уређује ближе услове, критеријуме и начин и поступак доделе средстава из буџета аутономне покрајине, односно одобрење програма за остваривање потреба и интереса грађана у области спорта на територији аутономне покрајине и начин јавног објављивања података о предложеним програмима за финансирање, одобреним програмима и реализацији одобрених програма. Једној организацији у области спорта не може се одобрити више од 20% средстава од укупне суме средстава буџета аутономне покрајине предвиђених за финансирање програма из области спорта, с тим да се трошкови програма којима се задовољавају потребе и интереси грађана на територији аутономне покрајине морају односити, по правилу, најмање 15% на активности повезане са спортом деце.

Предлог свог годишњег програма и годишњих програма организација у области спорта са седиштем на територији Аутономне покрајине из члана 134. став 1. тачке 2, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13. и 14. Закона о спорту, подноси надлежни територијални спортски савез аутономне покрајине, а предлог посебних програма из члана 134. став 1. тачке 1, 3, 9, 10, 12. и 15. овог закона – територијални спортски савез аутономне покрајине и друге организације у области спорта са седиштем на територији аутономне покрајине, у складу са динамиком утврђеном у члану 117. став 1. овог закона. Уговор о одобрењу програма, односно пројекта којим се задовољавају потребе и интереси грађана у аутономној покрајини који је закључен супротно овом закону или без постојања акта из става 2. овог члана ништав је.

Потребе и интереси грађана у области спорта у јединицама локалне самоуправе

Потребе и интереси грађана за чије се остваривање обезбеђују средства у буџету јединица локалне самоуправе, у складу са законом, јесу:

1. подстицање и стварање услова за унапређење спортске рекреације, односно бављења грађана спортом, посебно деце, омладине, жена и особа са инвалидитетом;
2. изградња, одржавање и опремање спортских објеката на територији јединице локалне самоуправе, а посебно јавних спортских терена у стамбеним насељима или у њиховој близини и школских спортских објеката, и набавка спортске опреме и реквизита;
3. организација спортских такмичења од посебног значаја за јединицу локалне самоуправе;
4. обезбеђење услова и организовање спортских кампова за спортски развој талентованих спортиста и унапређење квалитета стручног рада са њима;
5. учешће спортских организација са територије јединице локалне самоуправе у домаћим и европским клупским такмичењима;
6. физичко васпитање деце предшколског узраста и школски спорт (унапређење физичког вежбања, рад школских спортских секција и друштва, општинска, градска и међуопштинска школска спортска такмичења и др.);
7. делатност организација у области спорта чији је оснивач јединица локалне самоуправе;
8. делатност организација у области спорта са седиштем на територији јединице локалне самоуправе које су од посебног значаја за јединицу локалне самоуправе;
9. унапређење заштите здравља спортиста и обезбеђивање адекватног спортско-здравственог образовања спортиста, посебно младих, укључујући и антидопинг образовање;
10. стипендирање за спортско усавршавање категорисаних спортиста, посебно перспективних спортиста;
11. спречавање негативних појава у спорту (допинг, насиље и недолично понашање, намештање спортских резултата и др.);
12. едукација, информисање и саветовање грађана, спортиста и осталих учесника у систему спорта о питањима битним за одговарајуће бављење спортским активностима и делатностима;
13. периодична тестирања, сакупљање, анализа и дистрибуција релевантних информација за адекватно задовољавање потреба грађана у области спорта на територији јединице локалне самоуправе, истраживачко-развојни пројекти и издавање спортских публикација;

14. унапређивање стручног рада учесника у систему спорта са територије јединице локалне самоуправе и подстицање запошљавања висококвалификованих спортских стручњака и врхунских спортиста;
15. рационално и наменско коришћење спортских сала и спортских објеката у државној својини чији је корисник јединица локалне самоуправе и спортских објеката у својини јединице локалне самоуправе кроз одобравање њиховог коришћења за спортске активности и доделу термина за тренирање учесницима у систему спорта;
16. награде и признања за постигнуте спортске резултате и допринос развоју спорта.

За задовољавање потреба и интереса грађана из става 1. члана 137. Закона о спорту, јединице локалне самоуправе обезбеђују у свом буџету одговарајућа средства, уз поштовање приоритета утврђених овим законом. Носилац програма којим се обезбеђује остваривање потреба и интереса грађана уз става 1. овог члана не може за финансирање истих активности да подноси програме и за средства од другог нивоа власти у Републици Србији. Спортска организација која је носилац годишњег програма мора бити члан одговарајућег надлежног националног гранског спортског савеза преко кога се остварује општи интерес у области спорта. Јединица локалне самоуправе утврђује које су организације у области спорта из става 1. тачка 8. овог члана од посебног значаја за јединицу локалне самоуправе, сходном применом критеријума прописаних чланом 120. став 3. овог закона и на основу категоризације организација у области спорта у јединици локалне самоуправе и Програма развоја спорта у јединици локалне самоуправе.

Одредбе овог закона и подзаконских аката донетих на основу овог закона које се односи на услове, критеријуме и начин одобрења програма и пројеката, односно финансирање делатности којима се остварује општи интерес у области спорта, закључење уговора, подношење извештаја, контролу реализације и обавезу враћања добијених средстава, сходно се примењују и на програме, односно делатности којима се задовољавају потребе грађана у области спорта у јединицама локалне самоуправе.

Јединица локалне самоуправе преко надлежних органа уређује ближе услове, критеријуме и начин и поступак доделе средстава из буџета јединице локалне самоуправе, односно одобрење програма за задовољавање потреба грађана у области спорта на територији јединице локалне самоуправе и начин јавног објављивања података о предложеним програмима за финансирање, одобреним програмима и реализацији одобрених програма. Градови у којима су образоване градске општине уређују и обезбеђују задовољавање потреба и интереса грађана у области спорта у тим градским општинама сходном применом одредаба овог закона које се односе на потребе и интересе грађана у јединицама локалне самоуправе. Једној организацији у области спорта не може се одобрити више од 20% средстава од укупне суме средстава буџета јединице локалне самоуправе предвиђених за финансирање програма из области спорта,

с тим да се трошкови програма којима се задовољавају потребе и интереси грађана у јединици локалне самоуправе морају односити, по правилу, најмање 15% на активности повезане са спортом деце.

Предлог свог годишњег програма и годишњих програма организација у области спорта са седиштем на територији јединице локалне самоуправе из члана 137. став 1. тачке 1, 2, 3, 5, 6, 8, 10, 12, 13, 14. и 16. овог закона, подноси надлежни територијални спортски савез јединице локалне самоуправе, а предлог посебних програма из члана 137. став 1. тачке 4, 9, 11. и 15. овог закона – територијални спортски савез јединице локалне самоуправе и друге организације у области спорта са седиштем на територији јединице локалне самоуправе, у складу са динамиком утврђеном у члану 117. став 1. овог закона. Под територијалним спортским савезом из става 5. овог члана сматра се онај територијални спортски савез који је учлањен у Спортски савез Србије. Потребе грађана из члана 137. став 1. тачке 1, 2. и 6. овог закона имају приоритет при избору програма којим се задовољавају потребе грађана у области спорта у јединици локалне самоуправе, односно други програми могу бити одобрени тек након што се задовоље потребе грађана из члана 137. став 1. тачке 1, 2. и 6. овог закона. Одобравање годишњих и посебних програма из става 4. овог члана у гранама и областима из члана 120. став 2. тачка 2. овог закона врши се у складу са овим законом, Стратегијом, националним категоризацијама и Програмом развоја спорта у јединици локалне самоуправе, а код годишњих програма и у односу на категоризације организација у области спорта у јединици локалне самоуправе. Уговор о одобрењу програма, односно пројекта којим се задовољавају потребе и интереси грађана у јединици локалне самоуправе који је закључен супротно овом закону или без постојања акта из става 2. овог члана ништав је.

2.4. Категоризација у области спорта

Националном категоризацијом спортова утврђују се критеријуми за рангирање и одређује ранг спортских грана на основу остварених спортских резултата које су постигли спортисти, спортске организације и националне спортске репрезентације на међународним спортским такмичењима, броја регистрованих спортских организација, спортиста и спортских стручњака, националне и међународне традиције, националне и међународне медијске заступљености и популарности, здравственог, социјалног и другог утицаја на учеснике, финансијског значаја и финансијске самосталности, рекламне атрактивности, приступачности појединих спортских грана и других значајних фактора.

Националном категоризацијом националних гранских спортских савеза утврђују се критеријуми за рангирање и одређује ранг надлежних националних гранских спортских савеза на основу ранга спортске гране, остварених спортских резултата које су постигли спортисти, спортске организације и националне спортске репрезентације на међународним спортским такмичењима, броја регистрованих спортских организација, спортиста и

спортских стручњака, националне традиције и броја и врсте такмичења која се организују.

Националном категоризацијом спортиста утврђују се критеријуми и мерила за рангирање спортиста на основу резултата, узраста, пола и националне категоризације спортова, и уређује начин додељивања одређеног ранга – спортског статуса (статус врхунског спортисте, статус перспективног спортисте, статус талентованог спортисте и др.). Национална категоризација спортиста садржи и категоризацију спортиста са инвалидитетом. Спортски статус може стећи лице које је држављанин Републике Србије.

Националном категоризацијом спортских стручњака утврђују се критеријуми и мерила за рангирање спортских стручњака на основу квалитета рада, остварених резултата, степена стручности и националне категоризације спортова и уређује начин додељивања одговарајућег ранга – спортског статуса.

Националном категоризацијом спортских објеката утврђују се критеријуми и мерила за категорисање спортских објеката на основу врсте спортских активности, техничких карактеристика спортског објекта и нивоа такмичења за који ипуњава услове.

Категоризацију из става 1-5. овог члана припремају стручне комисије које образује министар. Комисију за припрему националних категоризација спортова, спортиста и спортских стручњака чине представници Олимпијског комитета Србије, Спортског савеза Србије, Републичког завода и Министарство, а комисију за припрему националне категоризације спортских објеката чине представници Министарства и Републичког завода.

Просторни и технички услови за рад комисија из става 6. овог члана обезбеђују се преко Спортског савеза Србије и Републичког завода.

Националну категоризацију спортова, националних гранских спортских савеза, спортиста, спортских стручњака и спортских објеката и поступак рангирања, односно категорисања спортиста, спортских стручњака и спортских објеката прописује министар.

Националне категоризације спортова, надлежних националних гранских спортских савеза, спортиста и спортских стручњака утврђују се за период од две године, а национална категоризација спортских објеката за период од пет година.

На основу категоризације из напред наведеног става, једанпут годишње рангирање, односно категорисање врше:

1. Олимпијски комитет Србије – за олимпијске спортисте и спортске стручњаке;
2. Спортски савез Србије – за неолимпијске спортисте и спортске стручњаке;
3. Републички завод – за спортске објекте;
4. Параолимпијски комитет Србије – за параолимпијске спортисте и спортске стручњаке.

На извршено рангирање, односно категорисање спортиста, спортских стручњака и спортских објеката може се уложити жалба Министарству у року

од 15 дана од дана достављања решења о извршеном рангирању, односно категорисању. Против коначног решења Министарства којим је одлучено о жалби из става 3. овог члана може се водити управни спор. Ови послови обављају се као поверени послови. Рангирање из става 2. тачке 1, 2. и 4. члана 140. Закона о спорту, врше се најкасније до краја јануара текуће године за претходну годину.

Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе могу да утврде категоризацију организација у области спорта са своје територије, водећи рачуна о националним категоризацијама спортова и националних гранских спортских савеза и специфичним потребама и интересима аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе.

2.5. Школски и универзитетски спорт и физичко васпитање деце предшколског узраста

Школски спорт, у смислу овог закона, обухвата организовање наставне и ваннаставне спортске активности у области школског физичког васпитања, укључујући и школска спортска такмичења која се спроводе у оквиру школског система у складу са наставним планом и програмом, утврђеним у складу са законом.

Универзитетски спорт, у смислу овог закона, обухвата спортске активности студената и студентска спортска такмичења.

Организовано ваннаставно бављење спортским активностима ученика и студената спроводи се кроз школске, односно студентске спортске секције, које организују школе и високошколске установе. Изузетно од става 3. члана 143. Закона о спорту, уколико школа, односно високошколска установа нема услова за организовање самосталне спортске секције, организација спортске секције може се реализовати кроз сарадњу школе, односно високошколске установе са организацијом у области спорта. За бављење деце, односно студената спортским активностима из става 3. и 4. овог члана не може се наплаћивати новчана накнада. Организоване наставне и ваннаставне спортске активности из става 1. и 2. овог члана имају приоритет у погледу коришћења школских спортских сала и терена у односу на активности лица изван школе.

Школе, високошколске установе, наставници, ученици и студенти могу оснивати и одговарајућа школска, односно студентска спортска удружења. Ближе услове и правила за организовање школског и универзитетског спорта прописује министар надлежан за образовање, по прибављеном мишљењу Министарства.

Ученици и студенти не могу бити укључени у ваннаставне спортске активности и спортска такмичења ако није претходно утврђена њихова здравствена способност за бављење школским спортом. Утврђивање здравствене способности ученика узраста од шест до 14 година живота из става 9. овог члана, врши изабрани лекар педијатар надлежне здравствене установе током обавезног системског прегледа у складу са законом, односно лекар

специјалиста спортске медицине или педијатрије надлежне здравствене установе када се утврђивање здравствене способности врши изван системског прегледа. Утврђивање здравствене способности из става 9. овог члана врши се у складу са законом којим су уређени систематски прегледи школске деце и чланом 19. овог закона. Трошкови утврђивања здравствене способности ученика из става 9. овог члана обухваћени су обавезним здравственим осигурањем, у складу са законом, када се утврђивање здравствене способности врши у здравственој установи.

Стручни надзор над обављањем стручног рада у школском и универзитетском спорту врши се у складу са законом. У односу на организоване внаставне спортске активности ученика и студената кроз школске, односно универзитетске спортске секције, удружења и екипе, организовано физичко васпитање деце предшколског узраста кроз игру и спортске активности, као и у односу на обављање стручног рада у спорту, предшколске установе, школе и високошколске установе имају статус организације у области спорта, у складу са овим законом.

Школе и високошколске установе које имају организоване школске, односно универзитетске спортске секције или спортске екипе могу оснивати, односно бити чланови надлежних спортских савеза за школски, односно универзитетски спорт.

Физичко васпитање деце предшколског узраста обухвата организоване моторне активности у различитим видовима и модалитетима, кроз игру, као и спорт с циљем подстицања био-психо-социјалног развоја деце.

Врхунски спортисти имају право на посебне услове при упису на студије на високошколским установама и на посебне услове студирања (организовање испита и теоријске и практичне наставе преко консултативног и менторског рада у терминима који су прилагођени потребама врхунских спортиста). Високошколске установе обезбеђују и уређују услове из става 1. члана 144. Закона о спорту, и услова зс бављење студената спортским активностима, у складу са законом и општим актима високошколске установе.

2.6. Спортски објекти

Спортски објекти су уређене и опремљене површине и објекти намењени обављању спортских активности. Спортски објекат, поред простора намењеног спортским активностима, може да има и пратећи простор (санитарни, гардеробни, спремишни, гледалишни и др.) и уграђену опрему (грађевинску и спортску).

Спортски објекти морају бити приступачни особама са инвалидитетом, деци и старијим особама.

Према врсти простора у коме се обављају спортске активности објекти могу бити:

1. затворени спортски објекти;
2. отворени спортски терени.

Спортски објекат који у свом саставу има и затворене и отворене просторе у којима се обављају спортске активности разврстава се према претежној површини врсте простора (отвореног и затвореног дела простора).

Затворени спортски објекти јесу објекти који представљају физичку, функционалну и техничко-технолошку целину са свим инсталацијама, постројењима и опремом намењени за обављање одређених спортских активности (хале, базени, балон сале и сл.).

Отворени спортски терени јесу посебно уређене површине намењене за обављање одређених спортских активности (трим стазе, скијалишта, планинарске стазе и пешачки путеви, бицикличке стазе, плаже и сл.).

Изузетно, за потребе обављања тренинга и реализације такмичења и јавни пут, река и језеро сматрају се отвореним спортским теренима, у складу са овим законом.

Спортски објекти од националног значаја јесу објекти који имају националну и репрезентативну улогу у развоју спорта и очувању спортских вредности. Статус спортског објекта од националног значаја стиче се актом Владе, на предлог Министарства, а по прибављеном мишљењу Олимпијског комитета Србије, Спортског савеза Србије и Републичког завода.

Спортским објектима од националног значаја утврђеним актом Владе не може се мењати намена. Спортском објекту може се одузети статус објекта од националног значаја ако се не користи за обављање спортских активности и спортских делатности и остваривање спортских циљева, не одржава у стању које омогућава одговарајући ниво обављања тих активности и делатности и не осигурава безбедно коришћење, у складу са овим законом. Влада ближе уређује услове, критеријуме и начин стицања, односно одузимања статуса спортског објекта од националног значаја,

Јавни спортски објекти су спортски објекти јавне намене, у складу са законом. Јавни спортски објекти могу се користити за обављање спортских активности под условом да су уређени, обележени, опремљени и одржавани у стању у које омогућава одговарајући ниво обављања спортских активности и осигурава безбедно коришћење. Јавни спортски објекти морају бити доступни грађанима под једнаким условима. Начин и услове коришћења од стране корисника јавних спортских објеката и услове обављања спортских активности и делатности у јавним спортским објектима прописује министар. Испуњеност услова из става 2. и 4. члана 149. Закона о спорту, утврђује спортски инспектор у поступку инспекцијског надзора.

Јавни спортски објекти се пројектују и граде у складу са законом, водећи рачуна да могу да се користе за више спортских грана, за различите нивое употребе од стране грађана, уз максималну временску доступност и уз претходну сагласност министра дату на основу прибављеног мишљења од Републичког завода, и сагласност надлежног покрајинског органа када је у питању јавни спортски објекат на територији аутономне покрајине.

Део школе, односно високошколске установе намењен за остваривање наставног плана и програма физичког васпитања ученика, односно студената

(школска спортска сала, школски спортски терен и сл.) има положај спортског објекта, у смислу овог закона. Школски спортски објекти могу се, у складу са овим законом, давати на коришћење другим лицима само када су задовољене потребе наставних и ваннаставних спортских школских активности, у складу са годишњим програмом рада школе и уз сагласност надлежног органа јединице локалне самоуправе.

Објекти и уређене површине који су основни услов за обављање спортских активности на одређеном подручју (планинарски домови, хангари за такмичарске чамце и др.) сматрају се спортским објектима, у смислу овог закона.

Власник, односно корисник спортског објекта (у даљем тексту: власник) дужан је:

1. да га користи у складу са прописима и наменом објекта, укључујући и обезбеђење употребне дозволе;
2. да га одржава у технички исправном стању и да обезбеди одговарајуће санитарно-хигијенске услове;
3. да предузме мере које омогућавају предупређење, односно смањење ризика настанка штете за кориснике и трећа лица и којима се на повећане ризике утиче.

При изградњи, реконструкцији и одржавању спортских објеката мора се водити рачуна да они одговарају правилима надлежних међународних спортских савеза и спортским правилима надлежних националних гранских спортских савеза.

Приликом израде просторних и урбанистичких планова, потребно је посебно водити рачуна о намени простора и рекреацију деце, омладине, лица са посебним потребама и грађана.

Промена намене спортског објекта врши се по поступку прописаном законом који уређује област планирања и изградње. Промена намене спортског објекта или његовог дела намењеног обављању спортских активности, може се одобрити уколико су испуњени следећи услови:

1. да је на одговарајући начин у другом спортском објекту који ће бити изграђен уместо постојећег објекта на територији исте јединице локалне самоуправе и који је, по правилу, за једну категорију виши од постојећег објекта у потпуности обезбеђено адекватно обављање спортских активности за које је био изграђен спортски објекат коме се мења намена;
2. да више не постоји потреба за конкретним спортским објектом;
3. да је промена намене у јавном интересу у битно већој мери него што је одржавање намене објекта.

Претходна сагласност о испуњености услова из става 2. члана 154. Закона о спорту, прибавља се од Министарства. Одредбе става 1. и 2. овог члана односе се и на случајеве потпуног или делимичног рушења спортског објекта или затварања објекта за коришћење у спортске сврхе (осим ако су у питању мере реконструкције или одржавања које не трају дуже од годину дана), као и измене и могућности коришћења спортског објекта на начин да објекат може да

користи значајно мањи број лица него раније. Допуштена је трајна или привремена промена намене дела пратећег простора спортског објекта, укључујући и земљиште које припада спортском објекту, под условом да није у питању гардеробни, санитарни, гледалишни, паркинг и сличан простор, да промене не угрожавају извођење и праћење спортских активности и да не умањују функционалност објекта.

Надлежни орган јединице локалне самоуправе врши овлашћење из става 6. овог члана као поверени посао. На решење надлежног органа јединице локалне самоуправе из става 6. овог члана може се изјавити жалба Министарству, у року од 15 дана од дана достављања решења. Акти и уговори којима се врши промена намене спортског објекта, односно његовог дела супротно одредбама овог члана, ништави су.

У случају отуђења спортског објекта који је у приватној својини, право прече куповине има јединица локалне самоуправе на чијој територији се спортски објекат налази, а супсидијарно аутономна покрајина и Република Србија. На остваривање права прече куповине спортског објекта примењују се одредбе закона којим је уређен промет непокретности. На одговорност за штету која настане спортистима, гледаоцима, другим учесницима и трећим лицима услед недостатака спортског објекта (мањкава изградња, рђава конструкција, лоше одржавање и сл.) примењују се општа правила о објективној одговорности.

2.7. Спортске приредбе

Спортске приредбе организују се у облику спортских манифестација (фестивали, сусрети, смотре, игре и сл.) и спортских такмичења. Организовањем спортских приредаба могу се бавити спортске организације, савези и друга лица под условима утврђеним законом и спортским правилима.

Организатор спортске приредбе обавезан је да:

1. осигура несметано и безбедно одржавање спортске приредбе;
2. предузме мере које омогућавају предупређење ризика настанка штете за спортисте, гледаоце и друге учеснике спортске приредбе и трећа лица (упозорења, истицање забрана, давање обавештења и упутстава и сл.), као и мере којима се на повећане ризике утиче (безбедност спортског објекта, исправност и адекватност инсталиране и друге опреме, обезбеђење хитне медицинске помоћи, одвијање манифестације у складу са пропозицијама и др.);
3. предузме потребне безбедносне мере за спречавање насиља и недолечног понашања на спортским приредбама и мере за спречавање других негативних појава у спорту, у складу са законом и спортским правилима;
4. предузме потребне мере за спречавање допинга на спортској приредби, у складу са законом и спортским правилима;
5. предузме потребне мере заштите природе и животне средине, односно мере којима ће се предупредити, смањити и отклонити

евентуални неповољни утицаји на природне вредности и животну средину;

6. пријави одржавање спортске приредбе у складу са прописима којима се уређује јавно окупљање грађана.

Организатор спортске приредбе одговара за штету која настане спортистима, гледаоцима и другим учесницима спортске приредбе и трећим лицима због непоштовања обавеза из става 1. овог члана, у складу са општим правилима о одговорности за проузроковану штету.

Надлежни национални грански спортски савез који је дао сагласност, односно дозволу или наложио да се одређена спортска приредба одржи иако нису били испуњени сви прописани услови, солидарно је одговоран са организатором за штету коју на спортској приредби претрпи неко од учесника спортске приредбе или треће лице услед пропуста у организацији.

Спортска приредба која се на територији Републике Србије организује под руководством међународног спортског савеза организује се и спроводи у складу са Законом о спорту и спортским правилима тог савеза. Надлежни национални грански спортски савез дужан је да покрене дисциплински поступак и примени дисциплинске мере утврђене спортским правилима против својих чланова (непосредних и посредних) који, као организатори, не предузму мере из става 1. члана 157. Закона о спорту. Организатор спортске приредбе, односно службено лице надлежног националног спортског савеза дужно је да, у складу са законом, не дозволи почетак спортске приредбе, односно да је прекине трајно или привремено или да наложи одржавање спортске приредбе без присуства гледалаца, у потпуности или делимично, ако нису испуњени услови из става 1. тачке 1, 2, 3. и 6. овог члана. Дисциплинске мере из става 5. овог члана обавезно обухватају: новчане казне, одузимање бодова и враћање у нижи ранг такмичења. У случају поновљеног кршења обавеза из става 1. овог члана у току исте такмичарске сезоне обавезно се изриче дисциплинска мера одузимања бодова, а у случају континуираног и тешког кршења обавеза из става 1. овог члана у току исте такмичарске сезоне обавезно се изриче дисциплинска мера враћања у нижи ранг такмичења.

На националним лигашким спортским такмичењима и професионалним спортским такмичењима у одређеној спортској сезони могу да учествују само спортске организације, односно спортске екипе спортских организација које су добиле дозволу за сезону. Дозволу из става 1. члана 158. Закона о спорту, може добити спортска организација која испуњава прописане услове за бављење спортским активностима и спортским делатностима и посебне услове за издавање дозволе за сезону утврђене од стране надлежног националног гранског спортског савеза.

Надлежни национални грански спортски савез утврђује најмање следеће групе критеријума, односно услова за давање дозволе, у складу са законом:

1. спортски;
2. инфраструктурни;
3. персонални и административни, односно организациони;

4. правни;
5. финансијски.

Спортска организација – организатор такмичења из става 1. овог члана дужна је да има запослено или ангажовано лице са одговарајућим спортским звањем које координира обављање послова који се односе на безбедност учесника спортских такмичења чији је организатор, као и лице са одговарајућим спортским звањем у оквиру занимања менаџер у спорту за оперативне, односно извршне послове.

Финансијски услови из става 3. тачка 5. овог члана обухватају и ревизију финансијских извештаја спортске организације и услове који се односе на финансијски фер плеј. Надлежни национални грански спортски савез утврђује испуњеност услова из става 1-5. овог члана пре почетка такмичарске сезоне и издаје дозволу из става 1. овог члана. Спортска сезона из става 1. овог члана траје једну такмичарску сезону, ако спортским правилима надлежног међународног спортског савеза није друкчије одређено.

Спортска приредба може да се организује ако организатор има обезбеђен одговарајући објекат, односно простор, опрему, стручне и друге раднике и ако испуњава друге услове у складу са законом и спортским правилима.

Спортисти, спортске организације, спортске екипе, спортски тренери, спортске судије, спортски делегати, односно друга стручна и службена лица могу да учествују на спортској приредби ако испуњавају услове утврђене овим законом и спортским правилима, и током учешћа морају поштовати обавезе утврђене законом и спортским правилима.

Спортске судије, спортски делегати и друга службена лица могу остварити право на накнаду трошкова и накнаду за обављање својих дужности, у складу са правилима надлежног националног гранског спортског савеза, с тим да се накнада трошкова и накнада за обављање дужности мора исплатити искључиво безготовински.

Забрањено је организовање било које спортске приредбе која се темељи на тзв. слободној борби два или више лица, као и учешће у таквој приредби.

У складу са чланом 160. Закона о спорту, надлежни национални грански спортски савез води систем такмичења у спортској грани за коју је основан. У остваривању својих циљева везаних за вођење система спортских такмичења, надлежни национални грански спортски савез може поверити вођење одређених такмичења, укључујући издавање дозвола за сезону, удружењу или организацији коју су основале спортске организације које учествују у такмичењу или сам надлежни национални грански савез. Измене система такмичења у надлежности националног гранског спортског савеза могу се примењивати најраније по истеку једне такмичарске сезоне од утврђивања тих измена. Пропозиције такмичења у надлежности националног гранског спортског савеза из члана 100. став 2. тачка 1. овог закона утврђују се најкасније 40 дана пре почетка такмичења и не могу се мењати у току такмичарске сезоне на коју се односе. У гранама спорта у којима нема посебно напред утврђене такмичарске сезоне, надлежни национални грански спортски савез утврђује

пропозиције такмичења из члана 100. став 2. тачка 1. овог закона најкасније 40 дана пре почетка сваког појединачног спортског такмичења.

Надлежни национални грански спортски савез доноси одлуку о утврђивању професионалних спортских лига, на основу елабората о оправданости таквог система такмичења. Једна спортска организација не може имати више од једне екипе у истом степену спортског такмичења.

Организација у области спорта може се кандидовати за организовање великог међународног спортског такмичења на територији Републике Србије под условом да пре подношења кандидатуре:

1. образује иницијативни одбор за припрему кандидатуре;
2. припреми пројекат, односно студију о организовању и финансирању такмичења, која обавезно садржи материјално-техничке, финансијске, организационе и стручно-кадровске елементе за организацију;
3. прибави мишљење Олимпијског комитета Србије, односно Параолимпијског комитета Србије, када су у питању олимпијски, односно параолимпијски спортови и надлежног националног гранског спортског савеза у олимпијском спорту, односно параолимпијском спорту;
4. прибави мишљење Спортског савеза Србије и надлежног националног гранског спортског савеза у неолимпијском спорту;
5. прибави мишљење надлежног органа јединице локалне самоуправе на чијој територији се организује такмичење и територијалног спортског савеза јединице локалне самоуправе;
6. прибави сагласност Владе за велика међународна спортска такмичења из члана 163. тачке 1, 2, 3, 4. и 6. овог закона, односно сагласност Министарства за друга велика међународна спортска такмичења.

Министар прописује ближе услове из става 1. овог члана. Давање сагласности из става 1. тачка 6. овог члана не ствара обавезу финансирања одобреног спортског такмичења.

Велика међународна спортска такмичења, у смислу овог закона, јесу:

1. олимпијске и параолимпијске игре;
2. светска и европска првенства;
3. медитеранске игре;
4. универзијаде;
5. светски купови и финални турнири светске лиге;
6. зимски и летњи Олимпијски фестивал младих Европе;
7. балканска и друга регионална првенства;
8. финала и финални турнири европских клупских спортских такмичења, осим финала европских клупских такмичења која су резултат спортских успеха домаћих спортских организација;
9. критеријумски и квалификациони међународни спортски турнири националних спортских репрезентација.

При одлучивању о сагласности на подношење кандидатуре за организовање великог међународног спортског такмичења у Републици Србији посебно се узимају у обзир следећи критеријуми:

1. организовање такмичења мора имати позитиван утицај на развој и ширење гране спорта у којој ће се такмичење одржати;
2. такмичење мора бити оправдано са становишта тржишта;
3. такмичење мора бити занимљиво за телевизијске и радио преносе, друге медије и гледаоце;
4. такмичење треба да утиче на афирмацију вредности националног спорта;
5. такмичење треба да се организује у грани спорта која има организациону и такмичарску традицију у Републици Србији.

Спортске организације, спортске екипе и спортисти могу учествовати на међународним спортским приредбама само уз претходну сагласност надлежног националног гранског спортског савеза. Надлежни национални грански спортски савез може да одбије давање сагласности из става 1. члана 165. Закона о спорту, ако би учешће спортске организације, односно спортске екипе или спортиста на међународним спортским приредбама, штетило интересу и угледу Републике Србије.

Спортске организације, односно спортске екипе могу учествовати у регионалним лигама само уз претходну сагласност надлежног националног гранског спортског савеза.

Застава и грб Републике Србије могу да се користе само на спортској опреми националних спортских репрезентација, спортских организација и спортиста надлежних националних спортских савеза, Олимпијског комитета Србије, Параолимпијског комитета Србије и Спортског савеза Србије. Национална спортска репрезентација надлежног националног спортског савеза приликом учешћа на међународном спортском такмичењу употребљава грб, заставу и химну Републике Србије у складу са законом којим је уређена употреба заставе, грба и химне Републике Србије. Министар прописује јединствени визуелни идентитет националних спортских репрезентација на међународним спортским такмичењима.

Животиња може да учествује у спортским такмичењима само ако су испуњени услови у складу са законом којим се уређује ветеринарство, односно добробит животиња и спортским правилима надлежних националних и међународних гранских спортских савеза.

2.7.1. Национални савет за спречавање негативних појава у спорту и Савет за спорт

Ради усклађивања активности на спречавању насиља и недоличног понашања гледалаца на спортским приредбама, допинга у спорту, намештања утакмица и других негативних појава у спорту, као и испуњавање међународних обавеза у овим областима, Влада образује Национални савет за спречавање негативних

појава у спорту (у даљем тексту: Национални савет) и утврђује његов састав, задатке и друга питања од значаја за његов рад.

Национални савет обавезно чине представници министарства надлежног за унутрашње послове, министарства надлежног за правосуђе, министарства надлежног за образовање и Министарства.

Ради стручније реализације циљева и активности утврђених Стратегијом и унапређења укупних активности Министарства, министар оснива **Савет за спорт**, састављен од угледних стручњака из области спорта, чије је ангажовање у том савету почасне природе.

2.8. Евиденције

У циљу организованог и систематског праћења стања у спорту и дугорочног планирања његовог развоја у Републици Србији воде се следеће националне евиденције:

1. категорисаних и других спортиста такмичара;
2. предузетника у спорту;
3. организација у области спорта;
4. спортских стручњака и стручњака у спорту;
5. програма и пројеката којима се остварује општи интерес у области спорта и задовољавају потребе и интереси грађана у аутономној покрајини и јединици локалне самоуправе;
6. спортских објеката;
7. великих међународних спортских приредаба у Републици Србији;
8. резултата спортиста и националних спортских репрезентација Републике Србије на великим међународним спортским такмичењима и националним спортским такмичењима;
9. физичких спортских повреда и начина њиховог лечења врхунских спортиста и спортиста националних спортских репрезентација.

Националне евиденције из става 1. члана 168. Закона о спорту, трајно се чувају. Националне евиденције из става 1. овог члана воде се као национални спортски информационо-документациони систем применом електронских средстава за обраду и складиштење података.

Осим тога, национална евиденција предузетника садржи податке којима се идентификује предузетник (име и презиме, односно назив, седиште, јединствени матични број грађана, матични статистички број, број жиро рачуна и код кога се води, ПИБ број, подаци за контакт, стручно, односно академско звање и спортско звање), његов статус (професионални спортиста, предузетник који се бави обављањем спортске делатности, број уписа у надлежни регистар предузетника, број дозволе за рад, број и датум решења о брисању из надлежног регистра предузетника) и спортске активности и делатности које обавља (назив и шифра делатности, подручје делатности, врста стручног рада у спорту, такмичења у којима учествује).

Национална евиденција категорисаних и других спортиста такмичара садржи следеће податке о спортисти: име, презиме, пол, датум и место рођења, јединствени матични број грађана, адреса, спортски узраст (кадет, јуниор, млађи сениор, сениор, ветеран), ранг према националној категоризацији спортиста, члански статус у организацијама у области спорта, три најважнија постигнута спортска резултата, спортска грана и спортска дисциплина, прва спортска организација за коју је спортиста регистрован, стручна спрема, радни однос, ранг такмичења, национално спортско признање и друга спортска признања и награде, казне због повреде антидопин правила, регистарски број такмичарске књижице и спортски савез који ју је издао, број наступа за националну спортску репрезентацију.

Национална евиденција спортских стручњака и стручњака у спорту садржи следеће податке о спортском стручњаку, односно стручњаку у спорту: име, презиме, пол, датум и место рођења, јединствени матични број грађана, адреса, стручна спрема и организација у којој је стручна спрема стечена, завршено стручно оспособљавање за бављење стручним радом у спорту, организација у области спорта у којој је ангажован и начин ангажовања, послови на које је ангажован у организацији у области спорта, спортско звање, дозвола за рад, знање страних језика, три најбоља постигнута спортска резултата у бављењу стручним радом у спорту, спортске награде и признања, казне због повреде антидопинг правила.

Национална евиденција физичких спортских повреда и начина њиховог лечења врхунских спортиста и спортиста националних спортских репрезентација садржи следеће податке: име и презиме спортисте, број под којим је уписан у националну евиденцију категорисаних и других спортиста такмичара, врста спортске повреде, време и место настанка повреде, ознака повреде према медицинској документацији у складу са законом, здравствена служба у којој је повреда лечена, коришћена медицинска средства за лечење, време трајања лечења.

Организације и појединци у области спорта дужни су да поднесу пријаву за упис у националне евиденције из става 1. овог члана најкасније до краја фебруара текуће године за претходну годину. Свака промена података који се воде у националној евиденцији мора се пријавити у року од 30 дана од настанка промене.

Организације у области спорта воде основне евиденције о подацима који се уписују у националне евиденције из става 1. овог члана и друге евиденције, у складу са законом. Министар ближе уређује садржај, осим података о личности, и начин вођења евиденције из става 1. овог члана и начин и услове коришћења података из евиденција из става 1. овог члана.

О упису у националну евиденцију Републички завод доноси решење. На решење из става 12. овог члана може се уложити жалба Министарству у року од 15 дана од дана достављања решења. Против коначног решења Министарства из става 13. овог члана може се покренути управни спор. Републички завод је дужан да се стара о томе да подаци о личностима не буду достављени

неовлашћеном лицу, као и да ускрате достављање тих података уколико организација, односно орган коме се подаци достављају не гарантује одговарајућу заштиту података.

Корисник података из националних евиденција у области спорта из става 1. тачке 1. – 8. овог члана је Министарство, надлежни орган аутономне покрајине за област спорта, надлежни орган јединице локалне самоуправе за област спорта, Републички завод, Антидопинг агенција Републике Србије, надлежни спортски инспектор, стручни спортски надзорник, надлежни национални спортски савез и акредитована научноистраживачка установа, а корисник података из националне евиденције из става 1. тачка 9. овог члана је Министарство, министарство надлежно за послове здравља и републички завод. Обрада података од стране Републичког завода у евиденцијама из става 1. овог члана о повредама спортисте и начину њиховог лечења и другим нарочито осетљивим подацима о личности, у складу са законом, условљена је пристанком лица чији се подаци обрађују. Подаци из става 1. овог члана прикупљају се од организација у области спорта, предузетника у спорту, власника, односно корисника спортских објеката, самосталних професионалних спортиста, с тим да организације у области спорта подносе пријаву за упис података у одговарајућу националну евиденцију како за себе тако и за спортисте, спортске стручњаке и стручњаке у спорту који у организацији обављају спортске активности и делатности.

За потребе научноистраживачког рада и приликом израде спортско-политичких и статистичких анализа, лични подаци физичких лица учесника у систему спорта користе се и објављују на начин којим се обезбеђује заштита њиховог идентитета, у складу са законом.

2.9. Надзор над применом Закона о спорту

Надзор над применом овог закона и прописа донетих на основу овог закона и инспекцијски надзор врши Министарство, преко републичких спортских инспектора. На територији аутономне покрајине, инспекцијски надзор над радом покрајинских и територијалних спортских савеза врши надлежни орган аутономне покрајине, преко покрајинских спортских инспектора, као поверени посао. На територији јединице локалне самоуправе, инспекцијски надзор, осим за националне спортске савезе, територијалне спортске савезе, организације које се баве стручним оспособљавањем у области спорта и спортске организације које се такмиче у професионалним спортским лигама, врши надлежни орган јединице локалне самоуправе, преко градског, односно општинског спортског инспектора, као поверени посао. На територији града Београда, инспекцијски надзор, осим за националне спортске савезе, организације које се баве стручним оспособљавањем у области спорта и спортске организације које се такмиче у професионалним спортским лигама, врши надлежни орган града Београда, преко градског спортског инспектора, као поверени посао.

Надзор над наменским и законитим коришћењем буџетских средстава којима се у складу са овим законом финансирају програми којима се задовољава општи интерес и потребе и интереси грађана у Републици Србији, аутономној покрајини и јединици локалне самоуправе врши надлежна буџетска инспекција у складу са законом.

Спортски инспектор може бити лице које има стечено високо образовање из научне области правне науке или из области спорта и физичке културе на студијама другог степена (мастер академске студије, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно на основним студијама у трајању од најмање четири године, које има најмање пет година радног искуства у струци, положен државни стручни испит и који испуњава друге услове у складу са законом. Спортски инспектор не може да обавља привредне или друге делатности и послове за себе или другог послодавца у области спорта, учествује у раду органа и радних тела организација које подлежу инспекцијском надзору у складу са овим законом, као ни да обавља друге службе, послове и поступке који су у супротности са положајем и радом спортског инспектора и штете његовој непристрасности и објективности у вршењу посла.

Правна и физичка лица која обављају спортске активности и спортске делатности дужна су да омогуће спортском инспектору обављање инспекцијског надзора, да му на његов захтев благовремено достављају потпуне и тачне податке, да му на његово тражење пруже усмено или писано изјашњење о чињеницама и доказима који су изнети, односно утврђени у поступку инспекцијског надзора, као и да поступе по другом захтеву спортског инспектора.

На садржину, границе овлашћења, права и обавезе при вршењу инспекцијског надзора од стране спортских инспектора примењују се одредбе овог закона и закона којим је уређен инспекцијски надзор. Спортски инспектор спроводи поступак инспекцијског надзора и у поступку вршења инспекцијског надзора има овлашћења и обавезе у складу са овим законом и законом којим је уређен инспекцијски надзор.

Министарство је дужно да системски и континуирано планира и спроводи обуку и друге облике стручног усавршавања спортских инспектора.

Надзор над радом покрајинских спортских инспектора и спортских инспектора јединице локалне самоуправе, у обављању поверених послова инспекцијског надзора, утврђених овим законом, врши Министарство.

Када инспекцијски надзор врши покрајински спортски инспектор или спортски инспектор јединице локалне самоуправе, Министарство ради обезбеђења и контроле законитости у вршењу послова инспекцијског надзора има право и дужност да:

1. издаје инструкције за извршавање закона и других прописа и за вршење послова, као и да надзире њихово извршавање;

2. остварује непосредан надзор над радом покрајинских спортских инспектора, односно спортских инспектора јединице локалне самоуправе;
3. врши непосредан инспекцијски надзор са свим овлашћењима ако покрајински спортски инспектори или спортски инспектори јединице локалне самоуправе одређене послове инспекцијског надзора за које су надлежни, упркос писаном упозорењу, не врше;
4. предложи надлежном органу аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе утврђивање одговорности одређеног спортског инспектора који инспекцијске послове не обавља благовремено, стручно, законито и савесно;
5. организује заједничке акције спортске инспекције са покрајинским спортским инспекторима и спортским инспекторима јединице локалне самоуправе увек када то потребе захтевају;
6. тражи достављање извештаја, података и обавештења о извршењу поверених послова надзора;
7. остварује друга права и дужности у складу са законом.

О инспекцијском надзору сваки спортски инспектор води евиденцију у складу са законом. Ако се код надзорног субјекта открије незаконитост која је кажњива према закону или другом пропису, спортски инспектор надлежном правосудном органу подноси кривичну пријаву, пријаву за привредни преступ или захтев за покретање прекршајног поступка, односно издаје прекршајни налог, у складу са законом.

Решење којим се налажу мере и одређује рок за њихово отклањање може се, у зависности од предмета надзора и природе утврђених незаконитости, неправилности или недостатака у раду:

1. наложити извршење одређених мера и радњи у вези обављања спортских активности и спортских делатности;
2. наложити доношење, стављање ван снаге или одлагање извршења одговарајућег појединачног акта и предузимање других одговарајућих мера и радњи потребних ради отклањања утврђених незаконитости, неправилности и недостатака у раду организације у области спорта, у складу са овим законом;
3. привремено забранити обављање спортских активности и спортских делатности и предузимање других радњи које су у супротности са законом или другим прописом, до отклањања недостатака;
4. привремено забранити обављање стручног рада у спорту лицу које не испуњава прописане услове за обављање стручног рада у спорту или не поседује одговарајућу дозволу за рад, до испуњености услова;
5. предложити надлежном органу организације у области спорта покретање поступка због повреде радних дужности, дисциплинског поступка или другог поступка ради отклањања утврђених незаконитости, неправилности и недостатака у раду организација и физичких лица у области спорта;

6. наложити надлежном националном спортском савезу доношење спортских правила које је обавезан да донесе у складу са овим законом;
7. наложити спортском савезу да у складу са овим законом прими у чланство организацију у области спорта која испуњава утврђене услове за чланство;
8. привремено забранити вршење појединачног акта организације у области спорта којим је очигледно повређено право члана те организације, односно запосленог које има у складу са овим законом и спортским правилима, на захтев тог члана, односно запосленог у организацији у области спорта уколико тај члан организације, односно запослени покрену спор пред надлежним судом или спортском арбитражом – до доношења правоснажне одлуке суда, односно спортске арбитраже;
9. наложити успостављање стања спортског објекта које одговара намени тог спортског објекта, о трошку власника, односно корисника спортског објекта, уколико је намена спортског објекта промењена супротно члану 154. овог закона;
10. привремено забранити коришћење спортског објекта због неиспуњености услова за његово коришћење – до испуњавања услова;
11. привремено забранити рад спортском удружењу ако статусну промену није извршило у складу са овим законом;
12. забранити организовање спортске приредбе уколико њено организовање није у складу са законом или нису испуњени услови за њено организовање;
13. забранити учешће на спортској приредби лицу које не испуњава услове утврђене законом или спортским правилима;
14. привремено забранити извршење појединачног акта којим се одобрава програм којим се задовољавају опште потребе у области спорта, односно потребе и интереси грађана у области спорта у аутономној покрајини, односно јединици локалне самоуправе, уколико је програм одобрен супротно овом закону;
15. привремено забранити рад учесника у систему спорта док не омогући обављање инспекцијског надзора;
16. поднети иницијативу Министарству за одузимање одобрења за обављање послова стручног оспособљавања у спорту због обављања тих послова овом закону;
17. привремено забрани обављање рада спортском удружењу, друштву или савезу који у статуту и у спортским правилима не уради питања утврђена овим законом;
18. наложити друге мере и радње на које је овлашћен законом.

Жалба на решење спортског инспектора из става 1. овог члана изјављује се Министарству у року од 15 дана од дана доставе решења. Министарство о жалби одлучује у року од 15 дана од дана пријема жалбе.

Министарство врши надзор над радом ималаца јавних овлашћења у вршењу овим законом поверених послова државне управе, у складу са законом којим се уређује државна управа.

2.10. Казнене одредбе

Члан 175.

Новчаном казном од 500.000 до 2.000.000 динара казниће се за прекршај спортска организација или друго правно лице, ако:

1. прекрши забрану дискриминације спортиста, спортских стручњака, спортских организација и других лица учесника у систему спорта (члан 4. став 3);
2. прекрши забрану злоупотребе, злостављања, дискриминације и насиља над децом (члан 4. став 6);
3. закључи са спортистом такмичаром аматером уговор супротно одредби члана 10. став 1. и члана 17. став 2. овог закона;
4. закључи са малолетним спортистом уговор супротно одредби члана 10. ст. 1. и 4. и члана 17. ст. 3. и 4. овог закона;
5. закључи уговор са спортистом који нема потпуну пословну способност супротно одредби члана 10. став 6. овог закона;
6. закључи са спортистом више од једног уговора за бављење спортисте спортским активностима у спортској организацији (члан 10. став 9);
7. не закључи уговор са спортистом у писаној форми и не овери га у складу са законом (члан 12. став 1);
8. не закључи уговор о раду са професионалним спортистом (члан 13. став 1);
9. закључи уговор са спортистом о давању новчаних и других накнада на име закључења уговора и других сличних примања супротно одредбама члана 13. Ст. 4. и 5. овог закона;
10. одобри међународни или национални трансфер, односно прелазак малолетног спортисте у другу спортску организацију супротно одредбама члана 18. Ст. 4-6. Овог закона;
11. дозволи учешће на такмичењу спортисти такмичару, односно спортском стручњаку коме није утврђена здравствена способност (члан 19. ст. 1 и 2.);
12. обавља утврђивање здравствене способности спортиста или спортских стручњака супротно одредби члана 19. ст. 4. и 5. овог закона;
13. не закључи уговор о осигурању врхунских спортиста односно спортиста и врхунских спортских стручњака односно стручњака од

- последица несрећних случајева за време обављања спортских активности (члан 21. ст. 1. и 3);
14. ангажује за обављање стручног рада лице које није спортски стручњак (члан 25. Став 2);
 15. обавља стручно оспособљавање супротно утврђеном плану и програму и начину стручног оспособљавања (члан 30. став 1);
 16. закључи уговор са спортским стручњаком супротно одредбама члана 31. ст. 1. до 3. овог закона;
 17. ангажује страног држављанина за обављање стручног рада у спорту супротно одредби члана 31. став 8. овог закона;
 18. изабере у органе или именује за заступника или ликвидатора неко лице супротно забрани из члана 33. став 2. овог закона;
 19. обавља спортске активности и делатности и ако не испуњава утврђене услове (члан 35. став 1. и члан 110. став 5);
 20. користи у називу реч „клуб“ супротно одредбама члана 35. став 3. Овог закона;
 21. нема у свом називу реч или „спортски клуб“ или „клуб“ у складу са одредбом члана 35. став 6. овог закона;
 22. наплаћује чланарину супротно одредбама члана 40. став 7. овог закона;
 23. огранак у правном промету иступа супротно одредби члана 44. став 2. овог закона;
 24. не сазове скупштину најмање једанпут годишње (члан 55. став 2. овог закона);
 25. нема управу изабрану у складу са чланом 56. ст. 1. и 2. овог закона;
 26. нема надзорни одбор изабран у складу са чланом 60. став 1. овог закона;
 27. не користи целокупну остварену нето добит основног правног лица за остваривање својих спортских циљева утврђених статутом (члан 71. став 1);
 28. обавља привредне и друге делатности супротно условима утврђеним чланом 72. став 1. овог закона;
 29. користи имовину супротно одредбама члана 76. овог закона;
 30. обавља спортске активности и делатности иако не испуњава услове из члана 92. став 3. овог закона;
 31. дели нето добит супротно одредби члана 92. став 4. овог закона;
 32. обавља послове посредовања приликом преласка спортисте из једне у другу спортску организацију супротно одредбама члана 94. овог закона;
 33. обавља делатност пружања услуга стручног рада у спорту супротно одредби члана 95. став 1. овог закона;
 34. не утврди спортска правила у одговарајућој грани спорта (члан 100. ст. 1. и 2);

35. достави програм који садржи нетачне податке о носиоцу и учесницима програма (члан 118, члан 136. став 1. и члан 138. став 1);
36. не користи наменски средства добијена из буџета Републике Србије (члан 122. став 4);
37. одобри програм којим се задовољавају потребе и интереси грађана у аутономној покрајини, односно јединици локалне самоуправе супротно одредбама члана 136. ст. 1, 3. и 5. и члана 138. ст. 1, 3. и 4. овог закона;
38. не уреди ближе услове, критеријуме и начин и поступак доделе средстава из буџета аутономне покрајине и начин јавног објављивања података о предложеним програмима за финансирање, одобреним програмима и реализацији одобрених програма (члан 136. став 2);
39. не уреди ближе услове, критеријуме и начин и поступак доделе средстава из буџета јединице локалне самоуправе и начин јавног објављивања података о предложеним програмима за финансирање, одобреним програмима и реализацији одобрених програма (члан 138. став 2);
40. не обезбеди приоритет организованим ваннаставним спортским активностима у погледу коришћења школских спортских сала и терена у односу на активности лица изван школе (члан 143. став 6);
41. не уреди, не обележи, не опреми или не одржава јавни спортски терен у стању које осигурава безбедно коришћење или не прекине коришћење терена или дела терена иако су наступиле околности које угрожавају безбедност на терену или користи јавни спортски терен иако не испуњава прописане услове (члан 149. став 2);
42. користи и одржава спортски објекат супротно одредби члана 152. став 1. овог закона;
43. промени намену спортског објекта без одговарајуће сагласности супротно одредбама члана 154. ст. 1-4. овог закона;
44. промени намену дела пратећег простора спортског објекта супротно одредбама члана 154. ст. 5. и 6. овог закона;
45. организује спортску приредбу супротно одредби члана 157. став 1. овог закона;
46. да сагласност или дозволу да се организује спортска приредба иако нису били испуњени сви прописани услови (члан 157. став 3);
47. не примени дисциплинске мере против својих чланова који не предузму прописане мере за организовање спортске приредбе (члан 157. став 5);
48. дозволи почетак спортске приредбе, односно не прекине је или не наложи одржавање спортске приредбе без присуства гледалаца супротно одредби члана 157. Став 6. Овог закона;
49. учествује у спортском такмичењу иако није добило дозволу за сезону (члан 158. став 1);

50. организује спортску приредбу иако не испуњава прописане услове (члан 159. став 1);
51. учествује на спортској приредби иако не испуњавају прописане услове (члан 159. став 2);
52. не поштује при учешћу на спортској приредби обавезе утврђене законом и спортским правилима (члан 159. став 2);
53. организује спортску приредбу која се темељи на тзв. слободној борби два или више лица (члан 159. став 4);
54. примени измене система такмичења пре истека једне такмичарске сезоне од утврђивања тих измена (члан 160. став 3);
55. промени пропозиције такмичења у току такмичарске сезоне (члан 160. став 4);
56. промени пропозиције такмичења супротно одредби члана 160. став 5. овог закона;
57. се кандидује за организовање великог међународног спортског такмичења на територији Републике Србије иако не испуњава прописане услове (члан 162);
58. учествује на међународним спортским приредбама без сагласности надлежног националног гранског спортског савеза (члан 165);
59. ангажује за обављање стручног рада са децом лице које не испуњава услове из члана 180. Став 2. Овог закона.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се одговорно лице у организацији у области спорта или другом правном лицу новчаном казном у износу од 50.000 до 150.000 динара.

За прекршај из става 1. тачка 1), 14), 32), 33), 35), 41), 42), 43), 44), 48), 49), 50), 52) и 59) овог члана казниће се предузетник новчаном казном у износу од 100.000 до 500.000 динара.

Члан 176.

Новчаном казном у износу од 100.000 до 1.000.000 динара казниће се за прекршај организација у области спорта или друго правно лице, ако:

1. не обавести спортисту пре закључења уговора о утврђеним правима, обавезама и одговорностима (члан 10. став 7);
2. не обавести без одлагања надлежни национални грански спортски савез о утврђивању ништавости, поништењу или раскиду уговора са спортистом (члан 12. став 3);
3. не достави надлежном министарству годишњи извештај о евалуацији здравственог стања прегледаних спортиста и спортских стручњака (члан 19. став 7);
4. не води евиденцију о утврђивању здравствене способности спортиста и спортских стручњака у складу са чланом 20. овог закона;
5. изложи спортисту спортским активностима које могу да угрозе или погоршају његово здравствено стање (члан 22);

6. изложи дете спортским активностима и физичким вежбањима која могу да угрозе или погоршају њихово здравствено стање или да негативно утичу на психосоцијални и моторички развој или образовање (члан 22. став 3);
7. ангажује за обављање стручног рада у спорту лице које нема дозволу за рад издату од стране надлежног националног спортског савеза (члан 27. став 2);
8. не утврди план стручног образовања, оспособљавања и усавршавања спортских стручњака (члан 28. став 2);
9. се бави пословима стручног оспособљавања иако не испуњава прописане услове (члан 29. став 1-3);
10. у правном саобраћају не користи назив и скраћени назив у облику у коме је уписан у регистар (члан 44. став 1);
11. у пословној кореспонденцији и јавном иступању не наводи уз свој назив и своје седиште (члан 47. став 2);
12. члановима не обезбеди права у складу са статутом (члан 49. став 3);
13. прими у чланство малолетно лице супротно одредбама члана 49. став 4. овог закона;
14. искључи из чланства неко лице супротно одредби члана 51. став 1. овог закона;
15. не омогући члану спортског удружења у спортској рекреацији да непосредно управља спортским удружењем са једнаким правом гласа са другим члановима (члан 52. став 3);
16. именује за арбитра лице супротно одредбама члана 54. став 3. и 4. овог закона;
17. не сазове и не одржи скупштину у складу са одредбама члана 55. став 5. овог закона;
18. не прими у чланство организацију која испуњава услове одређене статутом савеза за пријем у чланство (члан 97. став 3);
19. нема запосленог или ангажованог спортског стручњака или стручњака у спорту са положеним стручним спортским испитом (члан 99. став 6);
20. не донесе програм, односно оквирни програм развоја и не достави га Министарству у року од 15 дана од дана доношења (члан 100. став 6, члан 102. став 6, члан 103. став 12. и члан 106. став 3);
21. не чува евиденцију о реализованим програмима, односно пројектима у складу са чланом 130. став 7. овог закона;
22. не сазове скупштину ради разматрања одговорности лица која су реализовала програм и лица која су учествовала у доношењу одлука које су довеле до непостизања планираних ефеката програма (члан 133. став 4);
23. не донесе општи акт којим се уређују посебни услови за врхунске спортисте при упису на студије на високошколским установама и током студирања (члан 144. став 1);

24. не донесе општи акт којим се уређују услови за бављење студената спортским активностима (члан 144. став 2);
25. не обезбеди да је спортски објекат приступачан лицима са посебним потребама (члан 145. став 3);
26. утврди испуњеност услова за издавање дозволе за сезону иако нису испуњени услови прописани чланом 158. став 2-4. овог закона;
27. не утврди критеријуме, односно услове за давање дозволе за сезону у складу са чланом 158. став 3. овог закона;
28. не утврди испуњеност услова за издавање дозволе за учешће на спортском такмичењу пре почетка такмичарске сезоне (члан 158. став 7);
29. користи заставу и грб Републике Србије на спортској опреми супротно одредби члана 165. став 4. овог закона;
30. допусти учешће у такмичењу животињи супротно одредби члана 166;
31. не поднесе пријаву за упис у националну евиденцију или достави нетачне податке (члан 168. став 4. и 5);
32. обавља послове стручног оспособљавања у области спорта без подношења захтева за добијање дозволе за обављање стручног оспособљавања супротно одредбама члана 181. став 5. овог закона.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у спортској организацији или другом правном лицу новчаном казном од 30.000 до 150.000 динара.

За прекршај из става 1. тачка 7), 8) и 31) овог члана казниће се предузетник новчаном казном у износу од 50.000 до 250.000 динара.

Члан 177.

Новчаном казном у износу од 100.000 динара казниће се за прекршај организација у области спорта и друго правно лице, ако:

1. не води евиденцију трансфера, односно прелазака малолетних спортиста или не обавести Министарство у року од 15 дана од сваког обављеног трансфера, односно регистрованог преласка малолетног спортисте (члан 18. став 8);
2. не омогући спортисти учешће у националној спортској репрезентацији (члан 24);
3. не поднесе Министарству извештај о извршеном стручном оспособљавању у претходној години и план активности за текућу годину на организовању стручног оспособљавања или не пријави почетак обављања стручног оспособљавања (члан 30. став 2);
4. не води евиденције из члана 30. став 4. овог закона;
5. не омогући обављање стручног надзора (члан 32. став 3);
6. не води књигу чланова (члан 49. став 5);

7. не обавести Министарство о издавању дозволе у прописаном року (члан 94. став 5);
8. не достави спортска правила Министарству (члан 100. став 3);
9. не објави спортска правила и статут на званичној интернет презентацији савеза (члан 100. став 4);
10. не достави министарству извештај о остваривању програма, односно пројекта или делова програма, односно пројекта и коришћења средстава буџета (члан 130. став 1);
11. не учини извештај о раду и о обиму и начину стицања и коришћења средстава доступним јавности и тај извештај не достави Министарству (члан 130. став 5);
12. не омогући спортском инспектору обављање инспекцијског надзора или не поступи по његовом захтеву супротно члану 169. став 8;
13. не поступи по налогу спортског инспектора датом у вршењу инспекцијског надзора (члан 173. став 1);
14. не усклади своју организацију, рад и опште акте у року утврђеном чланом 181. став 1. овог закона.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у организацији у области спорта или другом правном лицу новчаном казном од 10.000 динара.

Члан 178.

Новчаном казном у износу од 50.000 до 150.000 динара казниће се за прекршај физичко лице, ако:

1. прекрши забрану дискриминације спортиста, спортских стручњака, спортских организација и других лица учесника у систему спорта (члан 4. став 3);
2. прекрши забрану злоупотребе, злостављања, дискриминације и насиља над децом (члан 4. став 6);
3. учествује у такмичењу иако му није утврђена здравствена способност (члан 19. став 1);
4. изложи спортисту активностима које могу да угрозе његово здравље (члан 22. став 1);
5. обавља стручни рад иако не испуњава прописане услове (члан 25. став 2. и 3);
6. обавља стручни рад са децом иако не испуњава прописане услове (члан 27. став 4);
7. не планира и не евидентира стручни рад (члан 28. став 1);
8. не омогући обављање стручног надзора (члан 32. став 3);
9. као заступник не саопшти тражене информације у складу са чланом 58. став 2. овог закона;
10. изврши повреду дужности из члана 59. овог закона;
11. обавља послове посредовања супротно члану 94. овог закона;

12. обавља делатност пружања услуга стручног рада у спорту супротно члану 95. став 1. овог закона;
13. обавља спортске активности и делатности на јавном спортском терену супротно одредби члана 149. став 2. овог закона;
14. користи спортски објекат супротно одредби члана 152. став 1. овог закона;
15. промени намену спортског објекта без одговарајуће сагласности, супротно одредбама члана 154. став 1.-3. овог закона;
16. промени намену дела пратећег простора спортског објекта супротно одредбама члана 154. став 5. и 6. овог закона;
17. не предузме мере које омогућавају предупређење ризика настанка штете за спортисте, гледаоце и друге учеснике и трећа лица на спортској приредби, као и мере којима се на повећане ризике утиче (члан 157. став 1. тачка 2);
18. организује спортску приредбу иако не испуњава прописане услове (члан 159. став 1);
19. учествује на спортској приредби иако не испуњава прописане услове (члан 159. став 2);
20. не поштује при учешћу на спортској приредби обавезе утврђене законом и спортским правилима (члан 159. став 2);
21. учествује у спортској приредби која се темељи на тзв. слободној борби два или више лица (члан 159. став 4);
22. учествује на међународним спортским приредбама без претходне сагласности надлежног националног гранског спортског савеза (члан 165);
23. не омогући спортском инспектору обављање инспекцијског надзора или не поступи по његовом захтеву супротно одредбама члана 169. став 8. овог закона;
24. не поступи по налогу спортског инспектора датог у вршењу инспекцијског надзора (члан 173. став 1).

РЕЗИМЕ

Израз „СПОРТ" изведен је из енглеског језика (the sport) и он у изворном значењу обележава активности игре и забаве. Пјер де Кубертен спорт дефинише као „добровољни култ интензивног мишићног вежбања мотивисан напретком којег прате и одређени ризици". Данас спорт можемо дефинисати као посебно подручје људског стваралаштва, специфично по својим културолошким и биолошко-здравственим функцијама, и посебно специфично по својим циљевима и технологији остваривања постављених циљева. Основни циљ у спорту јесте СПОРТСКИ РЕЗУЛТАТ. Познато начело модерних олимпијских игара CITIUS, ALTIUS, FORTIUS (брже, више, снажније) најпрепознатљивије дефинише циљ у спорту. За спорт се, дакле може рећи да је то високо селективна активност, активност елитног дела људске популације, оних најспособнијих и најспремнијих. Такође, спорт је истовремено и активност праћена и одређеним ризицима, на које упућује и де Кубертенова дефиниција спорта. Треба додати да спорт прате бројна искушења јер, некада због жеље за резултатом, а посебно материјалних вредности којима се спортисти мотивишу за спортска достигнућа, појединци се одлучују за употребу недозвољених стимулативних фармаколошких средстава. Основни облици појављивања СПОРТА су: ТРЕНИНГ као низ узастопних специфичних утицаја на организам спортисте са циљем мењања његових својстава у жељеном правцу и ТАКМИЧЕЊЕ као моменат манифестовања укупних вредности једног спортисте или екипе у датим условима. Али, тренинг или вежбање на часу, са једне стране, и такмичења са друге стране, су манифестни облици појављивања и у процесима „физичког васпитања" и у процесима „рекреације". Па ипак, именује „спорт". „рекреација" и „физичко васпитање" обележавају различите суштине. Та различитост суштина спорта, физичког васпитања и рекреације огледа се у њиховој различитости утицаја на организам човека, односно у различитости њихових функција. Дакле, у физичком васпитању особа вежба са циљем да развија укупност својих физичких способности, у рекреацији особа вежба да би очувала вредност својих физичких способности, а у спорту особа вежба - тренира са циљем да развије, пре свега, оне способности од којих зависи резултат у некој грани спорта. У контексту физичког васпитања вежбање доприноси квалитету еволутивних промена, у контексту рекреације вежбање доприноси ублажавању негативних ефеката инволутивних промена. А спорт „припада" елитнима, онима који су наследили посебан ниво предиспозиција, или шанси да тренингом остваре вредан спортски резултат.

И коначно, поставља се питање: а зашто људи вежбају? Шта то покреће људе да толико вежбају. Може бити да је разлог томе рационална свест о вредностима утицаја вежбања на здравље онога ко вежба. И заиста читав низ истраживања потврђује вредност утицаја вежбања на организам савременог човека. Вежбање, или тренажни процес кумулативно утиче на квалитет живота савременог човека: доприноси развоју његових способности, доприноси очувању здравља, доприноси ефикаснијој адаптацији на стрес..... Па ипак, сматра се да свест о вредностима утицаја вежбања на организам покреће тек мали проценат популације на вежбање и укључивање у спорт. За значајнији разлог вежбања можемо прихватити чињеницу да се кроз вежбање, посебно у спорту, задовољавају неке од основних људских потреба: **физиолошка** потреба за кретањем, **социолошка** потреба за животом у групи или потреба за групном идентификацијом и **психолошка** потреба за доминацијом, креативном афирмацијом или једноставно потреба за борбом.

И на крају, можемо закључити да „под спортом се подразумева специфична људска активност која има за циљ спортско постигнуће, односно спортски резултат. И то не било какав, већ такав који је бољи од резултата осталих учесника на конкретном такмичењу. И не само то, спорт подразумева стално све боље резултате, подразумева да спортиста на такмичењу буде припремљен најбоље што може и да оствари и остварује стално све боље резултате. Отуда је спорт високоселективан, јер шансу на успех имају само најбољи. Посебна вредност спорта састоји се у чињеници да се кроз њега задовољавају неке од основних људских потреба: физиолошке потребе за кретањем, социолошка потреба за животом у групи и психолошка потреба за борбом” (Ахметовић, 2013).

ПИТАЊА ЗА ПРОВЕРУ ЗНАЊА И ДИСКУСИЈУ

- Појмовне дефиниције: спорт, тренажни процес, физичка вежба.....?
- Циљеви тренажног процеса?
- Потребе које се задовољавају кроз спорт?
- Набројте најважније карактеристике спорта и објасните сваку од њих?
- Објасните значење појединих израза употребљених у Закону о спорту као што су спортске активности, спортске делатности и спортска организација?
- Објасните значење појединих израза употребљених у Закону о спорту као што су спортиста, професионални спортиста, врхунски спортиста, спортско такмичење, спортска рекреација, и друго?
- Покушајте да објасните шта подразумева национална стратегија развоја спорта у Републици Србији, као и правима и обавезама спортиста и осталих физичких лица у систему спорта?
- Наведите организације у области спорта и изложите њихове специфичности?
- Шта се подразумева под општим интересом и које су потребе и интереси грађана у области спорта?
- Објасните категоризацију у области спорта?
- Образложите функционисање школског и универзитетског спорта и физичко васпитање деце предшколског узраста?
- Шта се сматра спортским објектима?
- Начин организовања спортских приредаба?
- Шта се подразумева под националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта?
- Које познајеш и које се воде евиденције у области спорта?
- Ко врши надзор над радом организација у области спорта?

Глава IV

УНУТРАШЊА БЕЗБЕДНОСТ И ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА
(У СПОРТУ)

Циљ овог поглавља је упознавање са унутрашњом безбедношћу и облицима угрожавања (у спорту). Након проучавања овог поглавља студентима ће бити јасан појам унутрашње безбедности и облици угрожавања унутрашње безбедности, као што су: социјална патологија (криминалитет, наркоманија, проституција, алкохолизам и коцкање), екстремизам, угрожавање безбедности саобраћаја, нарушавање јавног реда и мира (укључујући и прекршаје против јавног реда и мира). Студентима ће се презентирати спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, њихове карактеристике и мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама (превентивне мере, мере које се предузимају на спортским приредбама, мере које се предузимају на спортским приредбама повећаног ризика и мере које предузимају надлежни државни органи) и казнене одредбе. У овом поглављу студенти ће се, такође, упознати са неким савременим безбедносним проблемима, посебно са корупцијом као фактором угрожавања безбедности (и у спорту), поделом и основним врстама - типовима корупције, као и корупцијом и безбедношћу друштва.

1. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА УНУТРАШЊА БЕЗБЕДНОСТ

Као што смо у претходном делу књиге рекли, безбедност државе и друштва је једна, недељива, дакле интегрална, целовита и јединствена. У даљем делу књиге ћемо прво извршити класификацију безбедности, примењујући научни приступ изучавању проблематике безбедности, тј. рашчланити безбедност на врсте, како би се квалитативном анализом делова безбедности остварила научна идентификација безбедности као опште вредности савременог света. Уважавајући научни приступ, безбедност се дели на унутрашњу (индивидуална, социјетална и национална) и међународну (регионална, глобална, заједничка, колективна и кооперативна) безбедност (Стајић, Гаџиновић, 2007:35).

Анализирајући сам термин *интегрална безбедност*, као што је напред наведено, дефинише се као свеукупна или целовита безбедност. Представља сублимат унутрашње и међународне безбедности, али не као прости збир тих двеју безбедности, већ као нова вредност која се штити. Не можемо говорити о било каквој, па ни унутрашњој ни међународној безбедности ако је било који елемент тих безбедности значајније угрожен. Као свеобухватна, интегрална безбедност је једна и јединствена и са тог становишта је недељива. Њена подела на унутрашњу и међународну је условна више из педагошких и практичних разлога због лакшег објашњења и учења. Пошто се савремене државе, данас, нападају на свим пољима (породица, вера, власт, уставно уређење, спољна политика, економија, систем безбедности итд.) онда и држава мора свим својим снагама да се супротставља тим нападима (Ђукић, 2017:5).

Дефинишући и анализирајући унутрашњу безбедност, можемо рећи да она штити суверенитет државе и њених субјеката од свих антидруштвених појава, односно од свих појава којима се угрожава друштвено уређење. С обзиром на елементе који сачињавају друштвено уређење често се унутрашња безбедност поистовећује са заштитом економске, политичке, правне и социјалне сигурности грађана. Унутрашња безбедност се иначе дефинише као такво стање друштвених (политичких, економских и др.) односа који нису угрожени, нити им прети угрожавање, неким од облика угрожавања.

У складу са наведеном поделом, унутрашња безбедност се састоји од индивидуалне, социјеталне и националне безбедности од којих су свака за себе посебне вредности које се штите како системом безбедности тако и другим друштвеним мерама. У наредном делу ћемо о свакој од њих рећи неколико речи.

Индивидуална безбедност је мера стабилности, заштићености и демократичности једног друштва без чега нема ни индивидуалне безбедности. Одређена је и ограничена правом дате државе. Као таква мера индивидуалне безбедности различита је од државе до државе. Најчешће се описује односом између појединаца и група са различитим потребама и интересима, као и владавина права и поштовању људских и грађанских слобода. У узрочно-последичној је вези са социјеталном и националном безбедношћу.

Социјетална безбедност је способност друштва да истраје у свом суштинском карактеру без обзира на могуће и стварне претње. То је способност државе да опстане у тешким тренуцима по њен територијални интегритет и суверенитет одржавајући своје традиционалне обрасце, језик, културу, религијски и национални идентитет и обичаје.

Национална безбедност је појам који се чешће него други објашњава у нашој литератури. Под њим се подразумева жељено стање заштићености државе које се постиже елиминисањем претњи и ризика по виталне вредности државе. Из тога проистиче да је то вишезначајан појам који у најопштијем смислу представља стање у коме држава сматра да јој не прети

војни напад, политички притисак или економско угрожавање споља, као ни екстремни политички, економски, идеолошки, верски или културни атак изнутра, тако да држава може нормално да се развија самостално или у заједници са другим државама (Ђукић, 2017:6).

Сам појам *национална безбедност* налази се у употреби од 1943. године, када је Валтер Липман (Walter Lipman) у свом делу "*U.S. Foreign Policy*" први пут употребио овај термин. После Другог светског рата овај појам је нашао широку примену у политичком речнику савремених држава. У том контексту он је употребљаван да означи унутрашњу и спољну безбедност државе, односно безбедност државе у односу на спољне и унутрашње изворе угрожености. Ради се, дакле, о националној безбедности једне државе која обезбеђује опстанак и нормално деловање државе са свим елементима њене независности, територијалне целовитости и уставног поретка (Јовановић, 1997:6).

2. ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА УНУТРАШЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Имајући у виду да смо у претходном делу књиге извршили класификацију безбедности, као и то да се може говорити о неким од облика угрожавања, као што су: оружане побуне, тероризам, саботаже, диверзије, субверзије и сл., у наредном делу текста ћемо се посебно осврнути на унутрашњу безбедност, односно на социопатолошке облике угрожавања (криминалитет, наркоманија, проституција, алкохолизам и коцкање) и нарушавање јавног реда и мира, као и што наводимо и друге облике угрожавања, као што су: екстремизам, безбедност саобраћаја, пожари, угрожавање животне средине и друго. Посебно ћемо се задржати на криминалитету (организовани криминалитет, корупција, привредни криминалитет...) и на угрожавању јавног реда и мира, прекршајима и кривичним делима против јавног реда и мира, односно нарушавања јавног реда и мира у већем обиму.

2.1. Социјална патологија

Када говоримо о социјалној патологији, у систему наука социјална патологија је назив за научну дисциплину која се бави социолошким проучавањем девијантног понашања, односно реакцијом друштва на то понашање.

У обичном животу социјална патологија има више значења (Шпадијер-Цинић, 1988:9). Према једном од њих термин социјална патологија означава скуп различитих појава које се сматрају непожељним и негативним са становишта одређених општеприхваћених вредности и норми у друштву (криминалитет, алкохолизам, проституција, наркоманија, различити облици дезорганизације група и др.).

За разлику од социјалне патологије, као научне дисциплине, овом приликом нећемо се бавити дубљом анализом узрока, генезе и распрострањеношћу тих појава унутар нашег друштва, већ ћемо говорити о социјалној патологији као облику угрожавања унутрашње безбедности или, још уже, разматраћемо њен утицај на унутрашњу равнотежу и стабилност нашег друштва, односно анализирати сваки социопатолошки облик угрожавања појединачно.

2.1.1. Криминалитет

Криминалитет представља скуп друштвених појава којима се угрожавају универзалне друштвене вредности, а које су као такве санкционисане кривичним правом. Као сложена друштвена појава криминалитет је детерминисан многобројним чиниоцима, везаним за субјект извршиоца, кривично дело и друштвене услове (Ђукић, 2017:3).

Криминалитет се међу експертима из ове области одређује на више начина. Од тога да се под тим подразумева свако девијантно понашање, до тога да се тим појмом обухвата само оно противправно понашање које се санкционише као кривично дело.

Криминалитет је, иначе, један од најактуелнијих проблема у свим савременим земљама, па тако и код нас, што потврђује и чињеница да је он у сталном порасту. Због његове друштвене опасности и штетности, сва друштва настоје да га сузбију (било превентивно, било репресивно) сталним проналажењем адекватнијих и ефикаснијих метода и средстава. У тим настојањима приметна је тежња да се са репресивних мера све више прелази у сферу превентивних, у смислу предупредјења његовог настанка.

Оно што нарочито пада у очи код криминалитета јесу његова разноврсност и обим. За кривично дело се каже да је оно правни појам, или тачније, правна чињеница. Када говоримо о броју извршених кривичних дела у једном друштву могућа су разна тумачења. Прво, да ли постоји кривично дело или не, одређује само суд, па се обим кривичних дела не може мерити бројем кривичних пријава. С друге стране, постоје дела која би се квалификовала као кривична дела када би била позната органима правосуђа. Дакле, чак ни званично објављене статистике не могу бити апсолутно тачан показатељ обима извршених кривичних дела, па тиме ни њиховог утицаја на унутрашњу стабилност (безбедност) земље.

На криминалитет свако друштво реагује организовано и, као што је речено, *превентивно и репресивно*. *Превентивна* реакција се сматра оптималним решењем уколико даје такве резултате. *Превентивна* делатност је плод општедруштвене акције, али и развијене безбедносне културе. *Репресивно* деловање је неизбежно и спроводе га како специјализовани органи унутрашњих послова, тако и тужилаштва, судови, инспекције и други органи. Неповољност репресивног деловања везује се за чињеницу што оно наступа када је кривично дело већ извршено. Репресивно деловање

условљено је адекватном организацијом, техничком и кадровском опремљеношћу.

О деликатности проблема криминалитета и његовог утицаја на унутрашњу стабилност земље говори и чињеница да он зависи од конкретних друштвених услова у једној земљи, али и окружења у коме се та земља налази (близина ратишта, кризних ситуација и сл.). Из тога видимо да на криминалитет утичу многобројни узроци, поводи и услови. Као најзначајнији помињу се: рат, економска криза, несташица робе на тржишту, сиромаштво и друге социопатолошке појаве, породица, политички сукоби и слично (Стајић, 2011:286).

Криминалитет је значајан облик угрожавања унутрашње безбедности и стога што постоји узрочна веза између криминалитета и других социопатолошких појава (алкохолизма, наркоманије, проституције и др.).

2.1.2. Наркоманија

Током историје, односно хиљадама година људи су прибегавали разноврсним опијатима и стимулативним средствима за добро расположење и уживање, али је њихова употреба била под строгим контролом заједнице и, углавном, коришћена у обредне сврхе. Масовнија употреба наркотичких средстава у необредне сврхе везује се за период наглог развоја друштва и развоја транспортних средстава којима су се они преносили на удаљена тржишта. Тек шездесетих и седамдесетих година XX века употреба дроге достиже алармантне размере, поготову што се њена употреба ширила највише међу млађом популацијом. Од тог времена наркоманија се сматра друштвеним проблемом са различитим негативним утицајима по друштво. О називу појаве узимања дроге у немедицинске сврхе не постоји јединствен став. Најчешће се користи термин наркоманија, мада га многи ауторитети из ове области сматрају недовољно прецизним. Тако према једном од мишљења, зависност од дроге (наркоманија) представља *стање психичке или физичке зависности или и једне и друге од дроге, које настаје код особа које периодично или стално узимају дрогу* (Шпадијер, Џинић, 1988:172).

Узимање дроге и стварање зависности од ње, условљава реакцију друштвене средине на ту појаву. Став друштва, који се изражава у облику репресије, последица је сукоба наркомана са околином.

Дакле, из изнетог се лако закључује да наркоманија представља социопатолошку појаву која често узрокује и многобројне криминалне последице. Према томе, наркоманију не можемо посматрати само као социјални проблем, него све чешће, као што каже проф. др Владимир Кривокапић, као „криминогени фактор". Ово поготову у случајевима када производња, прерада и транспорт дроге у организованом и масовном облику у оквиру једне друштвене заједнице достигну такав степен и размере да битно угрожавају дато друштво. Наиме, сведоци смо да је у неким латиноамеричким државама, тзв. наркомафија достигла такве размере да је

ушла у многе друштвене структуре земље и да битно утиче на све друштвене токове.

Свако друштво, као што је речено, реагује превентивно или репресивно на појаву наркоманије. Ставови друштва према том проблему разликују се од државе до државе и зависе од врсте дроге, начина њиховог узимања, карактера појединаца који је узимају, као и од друштвене штетности коју производе.

Наше друштво посебно оштро реагује на узимање дрога међу младима примењујући различит спектар мера социјалне контроле, васпитања, образовања и репресије. Мере реаговања друштва класификују се према тзв. општем моделу реаговања који се, у основи, састоји од четири модела. Први је *моралистичко-легални* где се друштвено реаговање своди на моралну осуду и примену репресивних мера према уживаоцу. Данас се у изворном облику овај модел ретко примењује.

Други је *медицински модел*, где се узимање дрога сматра болешћу, па се наркоман сматра болесником кога треба лечити.

Трећи модел је *психосоцијални*, који тежиште реаговања друштва усмерава ка личности уживаоца, као и према друштвеним околностима које га окружују.

Четврти је *социокултурни модел* по коме се наркоманија сматра друштвеном девијацијом и, у том смислу, треба реаговати превентивно.

У пракси реаговања друштва, ниједна земља не користи неки од модела у изворном облику, него се практикује примена елемената сва четири модела. Са становишта наше теме, односно облика унутрашњег угрожавања безбедности, наркоманија је значајна због криминалног понашања не само наркомана, него и произвођача и растурача дроге.

Наиме, у вези са дрогом постоје два инкриминисана вида (Кривокапић, 1990:34):

- производња и трговина, и
- криминални аспект узимања дроге.

Произвођачи и трговци дрогом су, свакако, веома значајни у сфери криминалитета, јер својим деловањем утичу на свест, ставове и судбину наркомана. У случајевима када њихов број, снага и моћ достигну такве размере да уђу у структуру државе и почну да управљају њом, опасност по безбедност земље достиже алармантне размере због тога што их је тешко искоренити, јер се налазе у систему власти. За нас је аспект трговине дрогом интересантан из два разлога. Први је што наша земља представља значајну светску раскрсницу путева према Европи као тржишту, па релативно велике количине дроге пролазе нашим путевима, при чему све већа количина завршава на нашим просторима. Други је што се трговина дрогом веома „исплати“, па је сепаратистички покрет на Косову и Метохији користи као метод набављања средстава за политичке циљеве. Није редак случај да управо највећи европски трговци дрогом у Европи потичу са тих простора (Стајић, 2011:288).

2.1.3. Проституција

Проституција се сматра једним од облика девијантног понашања. Присутна је од најранијих периода развоја друштва. Увек је означавана као морални проблем и као порок, при чему се друштвена реакција сводила најчешће на морално и социјално одбацивање жена, али све чешће и мушкараца који се баве проституцијом.

По дефиницији проституција је „пружање одређених сексуалних услуга другим особама које могу да буду различитог или истог пола“. Због тога проституција може да буде хетеросексуална проституција жене са мушкарцима или мушкараца са женама и женска хомосексуална или мушка хомосексуална проституција (Шпадијер, Џинић, 1988:84).

Битан елемент у дефинисању проституције јесте повезивање сваког сексуалног односа са новцем или неким другим видом награђивања. Нас, као и у случају криминалитета, не интересују толико облици проституције, распрострањеност и карактеристике, узроци и сл., колико повезаност проституције са другим облицима девијантног понашања, односно њихов појединачни или укупни утицај на унутрашњу стабилност земље и друштва. У том смислу, генерално становиште јесте да проституција, начелно, нема тако штетан друштвени утицај као што га имају криминалитет и наркоманија, зато што није масовно заступљена, а и зато што нема штетне последице по друштво. Бављење проституцијом, као обликом девијантног понашања, са становишта безбедности, значајно је јер постоји доказана веза између проституције и других, опаснијих облика угрожавања унутрашње стабилности друштва. Ово стога што су проститутке, због реакције околине, приморане да траже заштиту, моралну подршку, помоћ и охрабрење од других девијаната. Осим тога, није ретка појава да су проститутке и саме наркомани, алкохоличари или криминалци, било да се придружују тим групама било самостално.

Веза између криминала као најозбиљнијег вида угрожавања стабилности друштва и проституције може бити вишеструка:

- а) проститутка може да буде подстрекач и саучесник криминалне делатности;
- б) проститутка може да учествује у „покривању“ криминалаца;
- в) проститутка може да буде растурач украдене робе;
- г) проститутка може да буде мамац за навођење жртве и
- д) проститутка може сама да буде извршилац кривичног дела.

Исто тако, постоји велика корелација између проституције и наркоманије, алкохолизма и коцкања са различитим штетним утицајем по друштво. У последње време све су чешће ситуације да се на једном месту организованим путем (у приватним становима и клубовима) могу добити све „услуге“ на једном месту. Та места представљају стециште криминалаца и ту се склапају одређени послови за извршење криминалних радњи. С обзиром на

то да се на тај начин криминалци придобијају, подстрекавају и организују, штетност таквог понашања и деловања по унутрашњу безбедност је несумњива (Стајић, 2011:289).

2.1.4. Алкохолизам и коцкање

Алкохолизам, коцкање и други облици девијантног понашања (самоубиства и сл.) несумњиво имају штетне последице по свако друштво. С обзиром на то да те штетне последице немају такав интензитет и снагу као други облици унутрашњег угрожавања безбедности, њима се нећемо шире бавити.

Наиме, алкохолизам и коцкање су озбиљни социјални проблеми, при чему је алкохолизам и медицински проблем. Као облици девијантног понашања они изазивају одређену друштвену реакцију која се разликује од државе до државе. Њихов утицај на друштво може бити:

- а) директан, када достигне такве размере да га угрожава - смањује се радна способност и за његово сузбијање се морају одвајати знатна средства и организовати медицинске и друге установе, и
- б) индиректан, под чиме се подразумева да алкохолизам и коцкање највише погађају породицу алкохоличара или коцкара, а она је основна ћелија друштва.⁵⁰

2.2. Екстремизам

Када је у питању термин *екстремизам*, можемо рећи да потиче од латинске речи *extremus* - што значи крајњи, доведен до ивице ствари, и означава заузимање крајњег или најоштријег става о неком питању. Екстремизам подразумева одбијање сваког вођења рачуна о осталим мишљењима, алтернативама или о појединачним околностима неке ситуације. Припадници таквих екстремних схватања називају се екстремистима.

Екстремизам и екстремна схватања јављају се у разним облицима и питањима друштвеног, а нарочито политичког живота. Ту се, пре свега, мисли на екстреме у политици, науци, култури, идеологији, вери и слично.

Посебно актуелни и опасни, по унутрашњу безбедност земље, јесу екстремисти у области политике, вере, националног питања и међународних односа. Ово зато што у савременом свету, у условима све веће повезаности и међузависности његових делова - у свим областима - екстремна схватања у разним видовима и на разним нивоима представљају опасне појаве и негативне факторе који ометају и спутавају нужна усклађивања и разумна и

⁵⁰ Сматра се да од алкохолизма болује 23% целокупне популације, а да је од тога 80% у животном добу од 30 до 50 година. У породици алкохоличара угрожена су још три члана, а највише страдају деца.

целисходна решавања проблема, како на унутрашњем плану једне државе, тако и у вези са њеним односима са другим државама.

Осим тога, сведоци смо да у већини држава постоје тзв. екстремне снаге у сфери политике, вере или националног питања. Њихов утицај на друштвене токове у једној земљи зависи од њихове снаге, броја присталица, али и снаге и воље неекстремних снага да им се супротставе.

Колика је друштвена опасност по безбедност земље, због екстремних схватања њихових присталица, говори податак да многи политиколози сматрају да је уз деловање других, нарочито спољних фактора, екстремизам и довео до распада многих држава. Исто тако, он је значајан дестабилизирајући фактор политичког живота државе, док у сфери вере или националног питања може, у одређеним условима, довести како до грађанског рата у оквиру једне државе, тако и до рата између држава са вишенационалним становништвом или са становницима који су поборници различитих (супротстављених) вера. Један од примера за таква схватања видљив је у бившој БиХ где је, између осталог, нарастање екстремног верског муслиманског фундаментализма довело до распада те државе и до грађанског и верског рата.

Слично је и са неким другим државама које су настале распадом СССР (Стајић, 2011:291).

2.3. Угрожавање безбедности саобраћаја⁵¹

2.3.1. Појам и карактеристике саобраћајне деликвенције

Када је у питању саобраћајна деликвенција, у феноменолошком смислу, сврстава се у посебну врсту преступништва. Дакле, можемо рећи да је то *врста преступништва условљена коришћењем саобраћајног средства и непридржавањем саобраћајних прописа* (Бошковић, Марковић, 2015:285). Под тим појмом се, у ужем смислу, подразумевају кривична дела изазвана у саобраћају, односно дела угрожавања саобраћаја, најчешће као последица саобраћајних незгода и саобраћајни прекршаји.⁵²

У савременом саобраћају, превозна средства постала су средство, место и предмет вишеструке социјалне деструкције: извршења кривичних дела и прекршаја; загађивања околине; нарушавања јавног реда; угрожавања опасним материјама које се превозе; застоја и прекида саобраћаја и друго. Њихово коришћење постало је средство масовног противправног понашања, било да се огледа у могућим последицама апстрактне опасности (кршења

⁵¹ С. Ђукић, *Унутрашња безбедност и угрожавање безбедности саобраћаја*, Часопис Војно дело, број 2. из 2019. године, Београд, стр. 4.

⁵² Просечно годишње од укупног броја саобраћајних деликата трећина отпада на кривична дела угрожавања саобраћаја, а две трећине на област прекршаја.

прописа); конкретне опасности (угрожавања лица и материјалних добара) било саобраћајних незгода (материјалне штете, повреде и смрт лица).

Узроци угрожености у саобраћају су вишеструки, као и њихове последице: возило само по себи је опасно средство којим управља човек; у саобраћају као учесници се појављују сви грађани; саобраћајним средствима и техником управља велики број људи различите доби, психофизичких особина, оспособљености и опште културе; саобраћај се одвија различитим средствима, различите техничке исправности и на неодговарајућој путној мрежи и сигнализацији. Све су то узроци и услови који доводе до тога да је саобраћајна сигурност људи и имовине озбиљно угрожена у савременим условима (Бошковић, Марковић, 2015:286).

2.3.2. Врсте и последице саобраћајне деликвенције

Анализирајући облике саобраћајне деликвенције, можемо констатовати да најтеже облике саобраћајне деликвенције представљају прекршаји у саобраћају и кривични деликти где спадају, пре свега, дела угрожавања јавног саобраћаја, односно радње којима су угрожени сами учесници, њихов живот (са последицама смрти, телесних повреда или потенцијалне опасности) или саобраћајна средства

Кривичним закоником у глави XXVI су обухваћена кривична дела против безбедности јавног саобраћаја, и то: Угрожавање јавног саобраћаја (члан 289.); Угрожавање саобраћаја опасном радњом и опасним средством; Угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја; Угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја насиљем; Отмица ваздухоплова, брода и другог превозног средства; Пиратство; Несавесно вршење надзора над јавним саобраћајем; Непружање помоћи лицу повређеном у саобраћајној незгоди и Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја („Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009 и 121/2012).

Најчешћи облици саобраћајне деликвенције манифестују се, међутим, у саобраћајним незгодама, као последици противправног понашања учесника.

Последице саобраћајних незгода и деликвенције у ширем смислу су многобројне. Процењује се да се у свету годишње догоди око педесет милиона саобраћајних незгода у којима погине око 250.000 људи, а теже или лакше повреде задобије око седам милиона. Поред тога, настају и посредне последице које, такође, имају друштвени карактер. Њима се умањује број радно способног становништва, а повећава број инвалида, што се негативно одражава на стање у породици настрадалих родитеља и деце, у социјалном и психолошком смислу, а поред тога, друштво има и друге материјалне последице због изазваних штета, лечења и других трошкова везаних за повреде, смрт и материјалне губитке (Бошковић, Марковић, 2015:287).

Када су у питању социјалне последице саобраћајне деликвенције, можемо рећи да су оне много комплексније. Оне се испољавају у продукцији радно неспособног дела становништва који, због инвалидности, постају социјални

проблем друштва и државе. Психолошке и друге последице остају и на деликвентима и на жртвама и њиховим породицама, узроковане инвалидношћу, издржавањем казни, психичким траумама и слично. Осим тога, материјалне штете су веома високе и не исказују се само у штетама на возилу, већ и у многим штетама и трошковима здравствене, социјалне и друге природе жртава саобраћајних незгода.

2.3.3. Фактори саобраћајне деликвенције

Када се говори о факторима саобраћајне деликвенције, можемо рећи да у веома богатој литератури о саобраћајној деликвенцији, постоје многобројне поделе фактора и њихове узрочности. Тако у литератури, неки аутори те факторе деле на: егзогене и ендогене; фактор - човек, возило и околина; непосредне и посредне; примарне и секундарне и слично. Свака од тих подела има одређену основаност, међутим, чини се да је најприкладнија подела на објективне и субјективне факторе. Оваква подела у извесној мери је свеобухватна јер исцрпљује најбитније чиниоце узрочности саобраћајне деликвенције. Објективним факторима се сматрају друштвени, технички и природни, док у субјективне факторе спадају чиниоци везани за личност човека као учесника у саобраћају. Објективни фактори су чиниоци изван свести и утицаја учесника у саобраћају (Бошковић, Марковић, 2015:288).

Друштвени фактори чине средину, односно амбијент у којем се саобраћај одвија, и ту спадају многи чиниоци различитог интензитета и утицаја, а посебно: ниво економског и културног развоја; социјално демографски услови; стање у друштвеном окружењу; величина територије и размештај насеља; утицај традиције, образовања, културе, морала и обичаја.

У технички фактор спадају стање путева и стање возила. Стање путева као деликвентни фактор појављује се у више елемената: када развој путне мреже не прати развој друмског саобраћаја; када пројектовани путеви не одговарају обиму и структури саобраћајне фреквенције; односу геометрије пута и психологији возача. У ове факторе спадају и прегледност пута, равност и ширина коловоза, решеност раскрсница, хоризонталних и вертикалних кривина и прелаза преко других врста саобраћајница, посебно решења тзв. црних тачака. Поред тога, у факторе пута убрајају се и елементи техничке опреме пута, што подразумева систем комуникације, сигнализацију, осветљење пута и осталу опрему. Недостаци у тим елементима појављују се посредно као фактори узрочности саобраћајне деликвенције. Сматра се и процењује да се фактор пута јавља као искључиви узрочник саобраћајних деликата у око 15-20% случајева. Возило као фактор безбедности треба да поседује три елементарна својства: да својим активним елементима не повећава ризик настанку саобраћајних незгода; да што мање угрожава субјективне способности возача за исправно реаговање; и да својим пасивним елементима спречава или ублажава повреде када дође до незгоде. Возило као фактор узрочности саобраћајне деликвенције појављује

се самим тим што је као техничко средство подложно кваровима и могућностима да га и у таквом стању несавесни корисник употреби. Не постоји савршено безбедно возило, али ни прописани стандарди. Постоје извесне норме техничке исправности и процењује се да је само возило, односно кварови на њему, узрочник у 5-10% саобраћајних незгода.

Када су у питању природни услови као објективни фактори саобраћајне деликвенције, односно фактори спољне средине, подразумевају се одређени услови, као што су климатски услови (стање атмосферских прилика и падавина, температура ваздуха) и географски услови. Посебно се сматрају значајним климатски услови, јер сва истраживања указују на то да број саобраћајних незгода расте утицајем на сва три фактора (пут, возило и човек). Тако нека истраживања показују да је број удеса у условима мокрог коловоза већи за око 10%, снежног слоја за око 22%, делимичне поледице за 35-36% и јаке кише за 33%.

Анализирајући субјективне факторе, можемо констатовати да је човек једини субјективни и најзначајнији од свих фактора у саобраћајној деликвенцији. Комплексност људског фактора испољава се у саобраћају природним и асоцијалним својствима: психичким, физичким, моралним, образовним и здравственим. Иако у суштини субјективни фактор, однос човека и саобраћајног средства се у одређеном смислу испољава и у објективном односу према вредностима. Наиме, постоје мишљења да су биопсихолошке особине човека ограничене да би задовољиле све елементе сложених ситуација које се појављују у саобраћају. Ограниченост се посебно односи на могућности потпуне перцепције, благовременог предвиђања, ограниченог времена реаговања, пажње и чулног реаговања. Ове околности посебно долазе до изражаја у условима умора, поспаности, дејства наркотичних средстава и утицаја алкохола.⁵³

Саобраћај, сам по себи, ствара неке ситуације које захтевају од човека да реагује и изазивају стања која се не манифестују у редовном животу и раду. У лимитираним људским способностима саобраћај се условно манифестује стањем неопходне континуиране пажње, концентрације и усредсређености само на кретање и предвиђања могућих проблема. Од возача не зависи расплет околности и искрслих проблема, већ и од осталих учесника у саобраћају, зато је саобраћај константно стресогено стање, које на учесника оставља и психолошке и физиолошке последице. Статистичка истраживања указују на различите податке о учешћу човека као фактора узрочности у саобраћајној деликвенцији. Ти подаци се крећу на око 60-80, а неки и на 90% узрочности (Бошковић, Марковић, 2015:290).

⁵³ При концентрацији алкохола у крви од 0,5 до 1,5 промила код возача долази до нарушавања битних функција чулне и моторичке природе. У таквом стању губи се могућност објективне процене и опажања, губи се самоконтрола, појачава се раздражљивост, а опадају моћи запажања, погрешно је осећање личних способности. Долази до поремећаја усклађености покрета и све је чешћа некоординираност између перцепције и психомоторике. Ослабљена је способност чулних и слушних запажања.

2.3.4. Угрожавање безбедности саобраћаја и унутрашња безбедност

Када се говори о угрожавању јавног саобраћаја, најчешће се то повезује са појмом саобраћајне незгоде. Према законској дефиницији, саобраћајна незгода је незгода која се догодила на путу или је започета на путу, у којој је учествовало најмање једно возило у покрету и у којој је најмање једно лице погинуло или повређено или је настала материјална штета („Службени гласник Републике Србије", број 41/2009, 53/2010 и 101/2011).

Кривично дело угрожавања јавног саобраћаја састоји се у угрожавању јавног саобраћаја непридржавањем саобраћајних прописа и довођењем у опасност живот или тело људи или имовину већег обима, услед чега код другог наступи телесна повреда (лака или тешка) или имовинска штета у износу предвиђеном законом.

Узроци саобраћајних незгода су бројни и разноврсни и само неки од њих плод су грешака учесника у саобраћају, док други припадају објективним околностима у вези са возилом на путу. Од грешака возача, ту су најчешће: неприлагођена брзина, неправилно и непрописно претицање и обилажење, као и мимоилажење, грешке код скретања, окретања и вожње уназад, непоштовање првенства пролаза, стране и правца кретања и фактори у вези са психофизичким стањем и искуством возача. Овоме треба додати и непрописно и неправилно поступање путника и пешака, као и других учесника у саобраћају (Бошковић, 1990:232).

Начин сазнања за саобраћајну незгоду различит је и може потицати од различитих субјеката. Но без обзира на то како се сазнало за овај догађај, неопходан је хитан излазак на лице места, поготово у случајевима наступања телесних повреда и веће материјалне штете, и обезбеђење лица места. Основна специфичност оваквог обезбеђења је сама природа лица места. Саобраћајна незгода је догађај на путу, дакле, лице места налази се на путу и у његовој ближој околини. Таквој природи лица места треба прилагодити и методику поступања приликом обезбеђења лица места.

Брз излазак на лице места овлашћених службених лица полиције требало би да прати планско и организовано предузимање првих мера за обезбеђење лица места. Према околностима конкретног случаја одлучиће се да ли је неопходно зауставити саобраћај и усмерити га у другом правцу. У сваком случају, одмах треба приступити регулисању саобраћаја, да не би дошло до угрожавања безбедности на лицу места саобраћајне незгоде. Ако има повређених, треба организовати спасавање, смештање, прво збрињавање и транспорт повређених лица. Пре преноса, повређене треба идентификовати, ако је то могуће, а њихову имовину пописати и уз потврде предати сродницима или другим лицима. У случају да има усмрћених, треба их прекрити одговарајућим средствима и оставити у положају, како су затечени, до доласка увиђајне екипе.

После ових првих, хитних радњи, треба приступити одређивању круга лица места и упадљивом обележавању, удаљавању свих неовлашћених лица из круга лица места, утврђивању учесника саобраћајне незгоде, њиховој идентификацији и провери, за возаче, овлашћености за управљање возилом те врсте категорије, те њиховог психофизичког стања (умор, алкохолисаност, узимање лекова и омамљујућих средстава и сл.). Затим следи утврђивање постојања евентуалних очевидаца и узимање њихових личних података, те кратак разговор са њима и њихово задржавање до доласка увиђајне екипе. Ако постоји опасност од пожара или у случају да је већ дошло до пожара или експлозије, треба алармирати противпожарне службе, затим заштитити имовину од крађе и развлачења и, на крају, приступити обезбеђењу и очувању трагова и предмета саобраћајне незгоде (Матијевић, Марковић, 2013:384).

По изласку увиђајне екипе на лице места саобраћајне незгоде, руководилац екипе за обезбеђење лица места подноси извештај о затеченом стању и предузетим радњама, као и о подацима до којих се дошло током обезбеђења лица места. Прве радње увиђајне екипе односиће се на утврђивање свих битних околности конкретног случаја, а нарочито утврђивање тачног места, времена и метеоролошких прилика, особине саобраћаја (густина, интензитет, ограничења и сл.), података у вези са учесницима и очевицима незгоде и трагова и предмета на лицу места.

На увиђају нарочиту пажњу треба обратити траговима и предметима, њиховом проналажењу, фиксирању, паковању и касније тумачењу и вештачењу. Као најзначајније трагове код саобраћајне незгоде можемо издвојити трагове на коловозу и објектима у околини, трагове на возилима и на учесницима у саобраћајној незгоди. Проналажење трагова треба извршити плански, од периферије према центру, или обрнуто, и треба обележити и фиксирати само оне трагове који несумњиво потичу од предметне незгоде, а ако су учесници у могућности, пожељно је да и они присуствују овим радњама. Анализа трагова омогућава да се утврди место судара или налета, угао под којим су се десили, угао под којим су се возила кретала пре судара или налета у односу на осну линију пута, сам механизам судара или налета, редослед настанка трагова и оштећења, и друге околности неопходне за разјашњавање случаја. После проналажења трагова и предмета, треба их обележити, извршити фотографисање и скицирање лица места и свих детаља, по свим криминалистичким правилима, обавити информативне разговоре са учесницима и очевицима саобраћајне незгоде и о томе сачинити службене забелешке, те сачинити записник о увиђају (Водинелић, 1986:8).

Нису ретки случајеви у пракси да лице које је проузроковало саобраћајну незгоду (најчешће су то возачи моторних возила), напусти лице места и удаљи се у непознатом правцу. Мотиви ових лица могу бити различити, а најчешће је: страх од одговорности за незгоду, вожња под утицајем алкохола и других омамљујућих средстава, вожња без одговарајуће возачке дозволе, страх да се у возилу не открију и пронађу предмети који

потичу из неког кривичног дела, управљање украденим возилом, а у пракси забележени су случајеви да возач није ни приметио да је проузроковао саобраћајну незгоду. Пријава о саобраћајној незгоди, где је проузроковач побегла са лица места, по правилу, добија се од учесника незгоде, неког од сапутника, од могућих очевидаца или других грађана. Након првих сазнања, треба хитно предузети одређене оперативно-тактичке мере и радње, на основу чега се усмерава потрага за одбеглим учиниоцем кривичног дела. Истовремено треба изаћи на лице места и обезбедити га, те извршити увиђај, по свим правилима криминалистичке тактике и методике (Алексић, 1985:373).

Законом о безбедности саобраћаја на путевима, уређују се правила саобраћаја, понашање учесника у саобраћају на путу, ограничења саобраћаја, саобраћајна сигнализација, знаци и наредбе којих се морају придржавати учесници у саобраћају, услови које морају да испуњавају возачи за управљање возилима, оспособљавање кандидата за возаче, полагање возачких испита, право на управљање возилима, издавање возачких дозвола, издавање налепница за возила за особе са инвалидитетом, услови које морају да испуњавају возила, технички прегледи, испитивање и регистрација возила, посебне мере и овлашћења који се примењују у саобраћају на путу, као и друга питања која се односе на безбедност саобраћаја на путевима.

Овим законом уређују се основни услови које морају испуњавати путеви у погледу безбедности саобраћаја.

Контролу и непосредно регулисање саобраћаја на путевима врши Министарство унутрашњих послова - Управа саобраћајне полиције и подручне полицијске управе.

Изузетно, контролу и непосредно регулисање саобраћаја војних возила на путевима могу да врше и надлежни војни органи.

Непосредно регулисање саобраћаја у зони школе могу вршити школске саобраћајне патроле и саобраћајне патроле грађана.

„Саобраћај, у смислу Закона о безбедности саобраћаја на путевима, је кретање возила и лица на путевима, чије је понашање уређено у циљу његовог безбедног и несметаног одвијања”, док у смислу истог закона *„пут је изграђена, односно утврђена површина коју као саобраћајну површину могу да користе сви или одређени учесници у саобраћају, под условима одређеним законом и другим прописима”* („Службени гласник Републике Србије”, број 41/2009, 53/2010 и 101/2011).

Осим тога у Закону о безбедности саобраћаја на путевима, у члану 7. су наведени и други употребљени изрази са својим значењем (99 израза), које овом приликом нећемо детаљније образлагати.

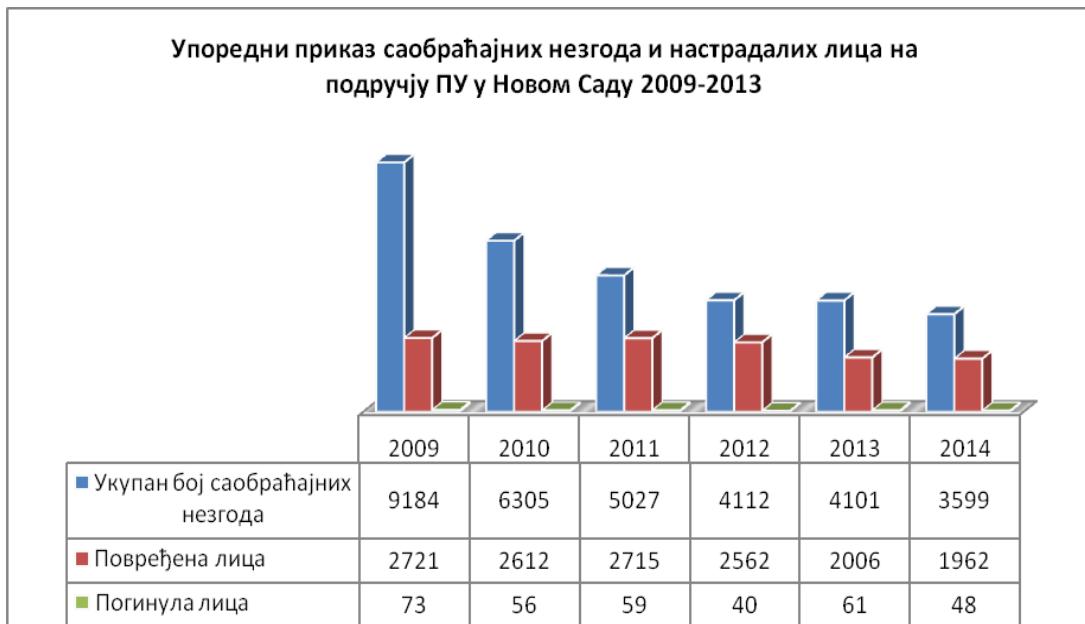
Такође, у члану 312. истог закона, садржане су и казнене одредбе у вези прекршаја из области безбедности саобраћаја на путевима.

ПРИЛОГ 1. - Анализа укупног броја откривених прекршаја и кривичних дела из области безбедности саобраћаја на подручју Полицијске управе у Новом Саду⁵⁴

На основу статистичких података и по подацима МУП-а Републике Србије, на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као друге по величини Полицијске управе у Републици Србији, у току 2014. године, стање у области безбедности саобраћаја на путевима, у односу на 2013. годину, карактерише смањење укупног броја саобраћајних незгода за 12,3% (3.597:4.101). Такође, овај период карактерише смањење броја незгода са настрадалим лицима за 2,2% (1.469:1.502), као и броја повређених лица, такође за 2,2% (1.961:2.006). Број погинулих лица је смањен за 21,3% (48:61), у односу на исти период 2013. године.

Ове чињенице указују да, и даље, постоји висок степен угрожености људи и имовине у саобраћају на путевима. Посматрајући упоредне податке у протеклих шест година, значајан пад уочен је код броја саобраћајних незгода, а смањено се и број погинулих и повређених лица.

СЛИКА 1. — Укупан број саобраћајних незгода и погинулих и повређених лица за период од 2009. до 2014. године

⁵⁴ С. Ђукић, Исто.

Анализирајући укупан број саобраћајних незгода у току 2014. године, видљиво је из горњег графикана, да се догодило укупно 3.599 саобраћајних незгода, са погинулим и повређеним лицима, као и материјалном штетом.

Од укупног броја саобраћајних незгода, у току 2014. године, број саобраћајних незгода са настрадалим лицима је у 1.470 случајева (мањи у односу на 2013. годину за 32), док је број незгода само са материјалном штетом у 2.129 случајева (мањи је за 470 или 18% у односу на 2013. годину).

У саобраћајним незгодама, у току 2014. године, погинуло је 48 лица (2013-61), број тешко повређених је 306 (339 - мањи је за 9,7%), а лако повређених је 1.656 (1.667 - мањи је за 0,65% него 2013. године).

Када су у питању саобраћајне незгоде, у насељеним местима догодило се 3.075 саобраћајних незгода или 85,4% од укупног броја, од чега на улицама 2.057 незгода, у којима су 22 особе погинуле, а 891 повређено, и на раскрсницама 1.018 незгода, у којима је 6 особа погинуло, а 710 лица је повређено.

На путевима ван насељених места догодила се 524 саобраћајне незгоде, у којима је 20 лице погинуло а 361 је повређено.

Анализирајући узроке саобраћајних незгода, највише саобраћајних незгода догодило се због:

- непрописне и неправилне радње возилом - 2.169, у којима је 1.057 лица страдало;

- непрописне или неприлагођене брзине - 1.041, у којима је 741 лице страдало;

- вожње под утицајем алкохола - 361, у којима је 267 лица страдало;

- остали узроци - 256, у којима је 106 лица страдало.

Анализом најугроженијих категорија учесника у саобраћају на путевима, може се констатовати да су најугроженија категорија учесника у саобраћају били:

- возачи моторних возила - 21 особа је погинула, а 827 је повређено;
- путници - 12 особа је погинуло, 249 особа је повређена;
- пешаци - 8 особа је погинуло, 150 особа је повређено;
- бициклисти - 7 особа је погинуло, 577 особа је повређено;
- деца до 14 година - 1 особа је погинула, а 150 је повређено.

Када је у питању откривање саобраћајних прекршаја, у контроли саобраћаја откривено је укупно 60.414 саобраћајна прекршаја, што је за 1.509 или 2,44 % мање него у 2013. години.

Службена лица овлашћена за вођење прекршајног поступка, у 2014. години, донела су 7.931 (32.137) решења, од којих 6.175 (28.519) о кажњавању и 951 (3.618) осталих. На донета решења изјављене су 602 (830) жалбе, а по 10.485(16.944) решења су уплаћене казне.

Анализом укупног броја искључених возача из саобраћаја, у току 2014. године, из саобраћаја је искључено 6.320 (6.899) возача, од којих 4.517

(4.696) због вожње под утицајем алкохола, док је због техничке неисправности искључено 110 (279) возила. „Пауком“ је уклоњено 6.697 (7.469) непрописно паркираних возила.

Осим тога, у току 2014. године, поднете су кривичне пријаве због извршених 1.175 (1.254) кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја.

Такође, у току анализираног периода, вршени су и послови инспекцијског надзора из области безбедности саобраћаја. С тим у вези, по пословима инспекцијског надзора извршено је 873 (908) надзора, и то: 123 у вези обуке кандидата за возаче и полагање возачких испита, 335 у вези техничких прегледа, 401 надзора над поштовањем прописа о унутрашњој контроли и 14 надзора контроле привремене саобраћајне сигнализације на месту где се изводе радови. Поводом ових надзора донето је 2 (0) решења и поднето је 297 (207) захтева за покретање прекршајног поступка.

2.4. Нарушавање јавног реда и мира⁵⁵

Законом о јавном реду и миру, уређује се јавни ред и мир на јавном месту, утврђују се противправна дела против јавног реда и мира, као и начин прикупљања добровољних прилога.

Надлежни органи за одржавање јавног реда и мира су Министарство унутрашњих послова, комунална полиција, инспекцијски органи и други надлежни органи у складу са законом утврђеним делокругом.

Службена лица органа из става 1. члана 2. Закона о јавном реду и миру, заштићена су у обављању законом утврђених послова у складу са одредбама наведеног закона.

„Јавни ред и мир у смислу Закона о јавном реду и миру, јесте усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђења једнаких услова за остаривање људских и мањинских права и слобода грађана зајемчених Уставом" („Службени гласник Републике Србије", број 85/16).

С тим у вези, јавни ред и мир подразумева друштвени однос којим се не нарушавају друштвена дисциплина и мир грађана. Повреде јавног реда и мира, супротно томе, чини понашање које ремети устаљене односе грађана, угрожава њихову безбедност, којим се нарушава јавни морал или онемогућава редовно вршење послова органа и институција које имају јавна овлашћења.

У смислу Закона о јавном реду и миру, употребљени израз јавно место има следеће значење: „јавно место - јесте простордоступан неодређеном броју

⁵⁵ С. Ђукић, *Нарушавање јавног реда и мира као облик угрђавања унутрашње безбедности*, Часопис Војно дело, број 1. из 2019. године, Београд, стр. 5.

лица чији идентитет није унапред одређен, под истим условима или без посебних услова" („Службени гласник Републике Србије", број 85/16).

Када повреде јавног реда и мира достигну екстремне размере (демонстрације већих размера, грађанска непослушност, нереди на спортским и другим приредбама и сл.), оне представљају, несумњиво, веома значајан облик угрожавања унутрашње безбедности. Поготову што такав облик нарушавања унутрашње безбедности може бити подстрекаван, организован или усмерен од снага посебних дејстава које се налазе изван земље, и чије последице нарушавања јавног реда и мира желе да искористе за своје циљеве.

Осим тога, нарушавање јавног реда и мира на спортским и другим приредбама је врло честа и учестала појава, без обзира о којој врсти спорта је реч, као и на којем нивоу такмичења се ради (да ли локални, републички или међународни ниво). Последице таквог понашања навијачких и других група, оставља далекосежне последице, како у материјалном, тако и у свим другим облицима и областима друштвеног живота.

С тим у вези, због наведеног проблема, најчешће се утакмице из већине спортова, без обзира на ранг такмичења, проглашавају „утакмицама високог ризика", уз ангажовање великог броја снага реда (полицијске снаге, Жандармерија), али и поред тога одређене навијачке групе, хулигани и др., нарушавају јавни ред и мир уз коришћење великог броја пиротехничких и других средстава (Ђукић, 2018:158).

2.4.1. Прекршаји против јавног реда и мира

У смислу Закона о јавном реду и миру, „прекршаји против јавног реда и мира - јесу противправна дела којима се на јавном месту угрожава или нарушава јавни ред и мир, ствара узнемирење или угрожава сигурност грађана, омета кретање грађана на јавним местима или остваривање њихових права и слобода, вређа морал, угрожава општа сигурност имовине, вређају или ометају службена лица или се на други начин нарушава јавни ред и мир" („Службени гласник Републике Србије", број 85/16).

Када се говори о месту извршења прекршаја или кривичног дела, сматраће се да је прекршај или кривично дело из Закона о јавном реду и миру извршено на јавном месту и кад је радња извршења на месту које се у смислу става 1. тачка 2. члана 3. не сматра јавним местом, ако је то место доступно погледу или чујности са јавног места или је последица наступила на јавном месту.

У Закону о јавном реду и миру су предвиђени следећи прекршаји, и то:

- Свађа, вика и бука на јавном месту;
- Непристојно, дрско и безобзирно понашање;
- Вређање, вршење насиља, претња или туча;
- Остављање опасних предмета;
- Угрожавање сигурности уређајима на даљину;
- Просјачење;

- Коцкање;
- Неовлашћена препродаја улазница;
- Узнемиравање грађана врачањем, прорицањем или сличним обмањивањем;
- Проституција;
- Паљење пиротехничких производа или пуцање;
- Прикупљање добровољних прилога без обавештавања;
- Пропуштање обавештавања о нарушавању јавног реда и мира;
- Бука у угоститељским и другим објектима;
- Продаја алкохолних пића лицима под очигледним утицајем и малолетницима;
- Вређање службеног лица у вршењу службене дужности и др.

Осим наведеног, у Закону о јавном реду и миру су предвиђена и кривична дела, односно ометање службеног лица у вршењу службене дужности.

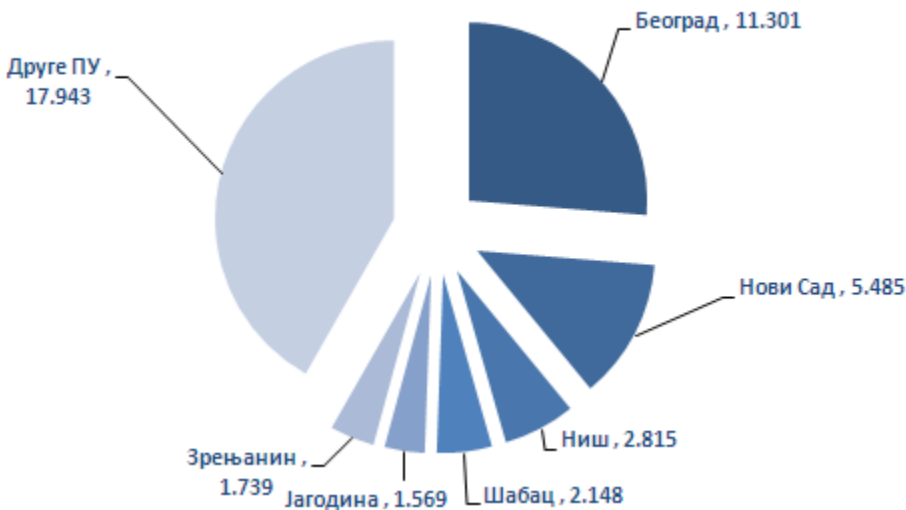
Када је у питању *Закон о прекршајима*, овим законом се уређују: појам прекршаја, услови за прекршајну одговорност, услови за прописивање и примену прекршајних санкција, систем санкција, прекршајни поступак, издавање прекршајног налога, поступак извршења одлуке, регистар санкција и регистар неплаћених новчаних казни и других новчаних износа („Службени гласник Републике Србије”, број 65/2013).

ПРИЛОГ: 2. - Анализа укупног броја откривених прекршаја и кривичних дела јавног реда и мира на подручју Полицијске управе у Новом Саду⁵⁶

Према статистичким подацима и по подацима МУП-а Републике Србије, на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као друге по величини Полицијске управе у Републици Србији, у току 2014. године, регистровано је укупно око 5.485 прекршаја јавног реда и мира, тако да се та безбедносна проблематика, по сложености, сврстава на друго место, одмах иза ПУ за град Београд.

Прекршаји са елементима насиља - вређање, злостављање, вршење насиља и учествовање у тучи најчешћи су и чине око 55% (2013. године- 57%) од укупног броја прекршаја.

СЛИКА 1. — Укупан број регистрованих прекршаја по Полицијским управама у 2014. години

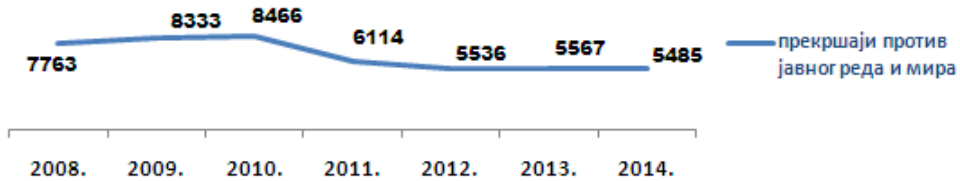

Извор: аутор.

Анализирајући укупан број откривених прекршаја јавног реда и мира у 2014. години, на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као и тренд кретања укупног броја откривених прекршаја у протеклих седам година, дајемо графички преглед на следећој слици.

⁵⁶ С. Ђукић, Исто.

СЛИКА 2. — Укупан број откривених прекршаја за период од 2008. до 2014. године

Извор: аутор.

Анализирајући прекршаје јавног реда и мира у 2014. години (упоредно са 2013. годином), по структури прекршаја, у односу на исти период прошле године:

у већем броју регистровани су:

- непристојно, дрско и безобзирно понашање (864:724),
- угрожавање сигурности другог лица (613:598),
- свађа или вика (229:216),
- држање опасних животиња (122:111),
- пропуштање надзора над малолетним лицем (54:50) и
- давање алкохолног пића пијаном или малолетном лицу (35:32).

Сви други прекршаји бележе смањење:

- вређање, злостављање и вршење насиља (2.572:2.724),
- учествовање у тучи (443:470),
- бука, ремећење мира (327:366),
- просјачење и скитничење (102:108),
- одавање проституцији или уступање просторија (43:44),
- пропуштање упозорења лица које нарушава јавни ред и мир (36:44),
- прекршаји извршени у групи (23:32),
- неовлашћено паљење ракета и других запаљивих материја (13:14),
- коцка или уступање просторија (1:6) и
- неовлашћено пуцање из ватреног оружја (1:2).

На следећој слици дајемо упоредни приказ броја најтежих прекршаја јавног реда и мира, за период од 2013. до 2014. године.

СЛИКА 3. — Упоредни приказ броја најтежих прекршаја јавног реда и мира за период од 2013. до 2014. године

Извор: аутор.

На основу појединачне анализе за све општине на подручју Полицијске управе у Новом Саду, највише, односно 3.067 прекршаја јавног реда и мира забележено је на подручју Града - Новог Сада, што је за 650 прекршаја више у односу на све друге општине Јужнобачког округа (2.417).

Анализом места извршења прекршаја, може се констатовати да је по месту извршења, прекршаји јавног реда и мира су, као и до сада, највише вршени на: улици-тргу 1.850 (1.602), затим у угоститељским објектима 570 (562), па тек онда у кући, односно стану 497 (546), и на другим местима.

Евидентирани прекршаји су најчешће извршени ноћу, од 22-06 часова, и то 1.543 (1.653). Такође, више прекршаја извршено је у данима викенда, у просеку 14 (16) прекршаја, док је просек по радном дану мањи и износи око 11 (11) прекршаја.

У извршењу откривених прекршаја учествовало је 6.020 (6.358) лица, од којих је, уобичајено, највише лица мушког пола, 4.910 (5.295), у односу на извршиоце женског пола, 1.110 (1.063).

Од укупног броја, регистровано је 5.705 (5.938) пунолетних извршилаца.

Од укупног броја регистрованих извршилаца 307 (415) је малолетно или око 5% од укупног броја процесуираних лица. Најбројнији су извршиоци старости између 21-30 година (1.546).

ТАБЕЛА 1. — старосна структура извршилаца прекршаја у 2014. години

малолетни	18-21 године	21-30 година	31-40 година	41-50 година	51-60 година	старија од 60
307	617	1.546	1.405	970	696	471

Извор: аутор.

Код ових прекршаја рецидивност је и даље веома изражена, јер је чак 3.096 (2.984) извршиоца из категорије повратника.

Од укупног броја извршилаца, за 430 лица је утврђено да су била под дејством алкохола.

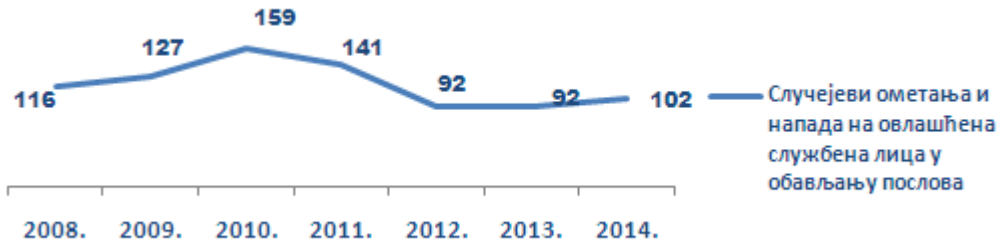
Осим тога, због извршених прекршаја јавног реда и мира доведено је 617 (561) лица, од којих је за 387 (363) одређена мера задржавања. Од осталих активности, приликом извршавања службених послова и задатака припадници полиције су легитимисали 23.725 (14.453) лица.

С тим у вези, може се констатовати да је стање јавног реда и мира најкомплексније на територији Града Новог Сада, нарочито на станичном подручју ПИ Стари Град и то улица Лазе Телчког и непосредна околина. Велики број угоститељских објеката у Новом Саду, као и присуство 4 навијачке групе Фудбалских клубова „Партизан“, „Војводина“, „Црвена звезда“ и „Нови Сад“ усложњавају ову проблематику. Прекршаји са елементима насиља представљају проблематику у вези које ће у предстојећем периоду бити спроведено низ мера и радњи, а у циљу значајног смањења броја прекршаја.

У више организованих посебних акција на сузбијању просјачења и скитничења откривена су 102 (108) прекршаја из чл. 12. Закона о јавном реду и миру. Најчешћи облик просјачења се огледа у пружање руке према грађанима и тражење милостије у виду новца, нарочито на прометнијим раскрсницама у граду, у близини верских објеката, као и „упаркиравање возила“ тј. тражење новца од грађана за услугу проналаска слободног паркинг места. Остварена је сарадња са Центрима за социјални рад ради смештаја деце која су затечена у вршењу прекршаја.

У току 2014. године, бележи се благо повећање броја ометања и напада на овлашћена службена лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, што се види се у следећем графичком приказу.

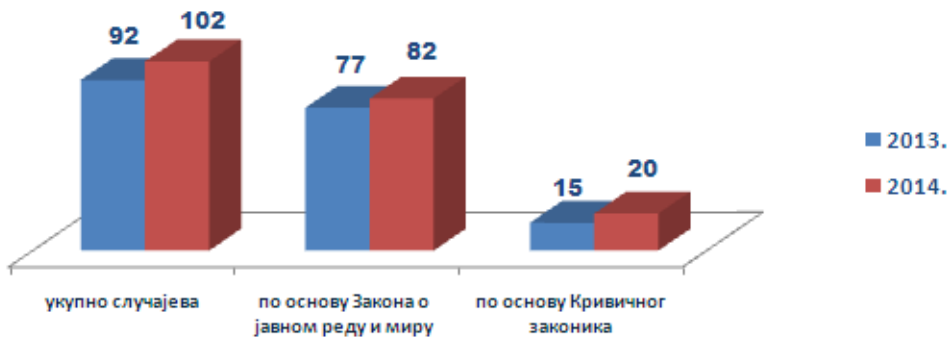
СЛИКА 4. — Укупан број ометања и напада на овлашћена службена лица за период од 2008. до 2014. године

Извор: аутор.

У анализираном периоду забележена су 102 (92) таква случаја, односно поднетих кривичних пријава по овом основу, од чега 82 (77) по основу Закона о јавном реду и миру, а 20 (15) по основу Кривичног законика.

СЛИКА 5. — Упоредни приказ броја ометања и напада на на полицијске службенике за период од 2013. до 2014. године

Извор: аутор.

Анализом околности под којима је дошло до извршења ових кривичних дела приликом извршавања редовних полицијских послова су: приликом успостављања нарушеног јавног реда и мира; утврђивања идентитета лица; интервенције по дојавама у којима се углавном радило о кривичним делима „насилје у породици“; приликом спровођења оперативне тактичке мера и радњи-рација; а кад су у питању организационе јединице ОСП (саобраћај-саобраћајна полиција) и ОКП (криминалитет-

криминалистичка полиција), приликом откривања саобраћајних прекршаја, вршења увиђаја саобраћајних незгода, као и приликом лишења слободе лице због извршеног кривичног дела, приликом претреса стана и других просторија по наредби или спровођење посебних акција. Последице извршења наведених кривичних дела огледају у наношењу 3 тешке и 22 лаке телесне повреде двадесетпеторици полицајаца приликом успостављања нарушеног јавног реда и мира, док лишавања живота полицијских службеника није било.

3. СПРЕЧАВАЊЕ НАСИЉА И НЕДОЛИЧНОГ ПОНАШАЊА НА СПОРТСКИМ ПРИРЕДБАМА

3.1. Безбедност и спортске приредбе

Законом о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама утврђују се мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и у вези са спортским приредбама, као и обавезе организатора и овлашћења надлежних органа у спровођењу тих мера („Службени гласник РС", бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009, 104/2013 – др. закон и 87/2018).

Спортске приредбе, у смислу овог закона, јесу спортска такмичења и спортске манифестације.

Организатор спортске приредбе, у смислу овог закона, јесте спортски савез, спортско друштво, спортска организација – клуб, друго правно или физичко лице које се стално или повремено бави организацијом спортских приредби, односно које је преузело организовање одређене спортске приредбе, или вршење одређених послова у организовању спортске приредбе.

Време одржавања спортске приредбе, у смислу овог закона, је временски интервал од два часа пре почетка спортске приредбе до два часа након њеног завршетка, односно, кад се одржавају спортске приредбе повећаног ризика, временски интервал од четири часа пре почетка спортске приредбе до четири часа након њеног завршетка.

Организатор спортске приредбе повећаног ризика дужан је да отвори улазе најкасније два сата пре почетка спортске приредбе, а организатори осталих спортских приредаба најкасније сат времена пре почетка спортске приредбе или у друго време које одреди Министарство надлежно за унутрашње послове.

Учесници спортске приредбе, у смислу овог закона, јесу сва лица присутна на спорској приредби.

Спортски објекат, у смислу овог закона, је објекат намењен за одржавање спортских приредби, који поред спортског терена има простор за гледалиште и који може имати и пратећи простор (санитарни, гардеробни, спремишни и др.).

Спортски терен, у смислу овог закона, јесте простор на коме се обавља спортска активност (спортска игра, такмичење), као и простор до гледалишта.

Гледалиште, у смислу овог закона, јесте уређен простор на спортском објекту намењен за смештај гледалаца (трибине), односно простор уз спортски терен намењен за гледаоце ако објекат нема трибине.

Организатор спортске приредбе, у сарадњи са министарством надлежним за унутрашње послове (у даљем тексту: Министарство), дужан је да осигура безбедно одржавање спортске приредбе и да предузме мере којима се предупредује и онемогућава избијање насиља и недоличног понашања гледалаца. Осим тога, организатор спортске приредбе врши контролу над спровођењем мера утврђених овим законом.

Када је у питању насиље и недолично понашање на спортским приредбама, можемо рећи да, под насиљем и недоличним понашањем на спортским приредбама, у смислу овог закона, сматра се нарочито:

- 1) физички напад на учеснике спортске приредбе, односно физички обрачун између учесника на спортској приредби;
- 2) бацање предмета на спортски терен или у гледалиште;
- 3) уношење у спортски објекат обележја којима се вређају национална, расна, верска или друга осећања или на други начин изазива мржња или нетрпељивост која може да доведе до физичких сукоба;
- 4) оштећивање спортског објекта, опреме, уређаја и инсталација на спортском објекту на коме се одржава спортска приредба;
- 5) изазивање нереда или уништавање имовине приликом доласка, односно одласка са спортске приредбе или у спортском објекту, ремећење тока спортске приредбе, угрожавање безбедности учесника спортске приредбе или трећих лица;
- 6) неовлашћени улазак на спортски терен, односно у службене просторије и службене пролазе спортског објекта или у део гледалишта спортског објекта који је намењен противничким навијачима;
- 7) покушај уношења, односно уношење у спортски објекат, поседовање или употреба алкохола или других опојних средстава;
- 8) покушај уношења, односно уношење у спортски објекат или коришћење пиротехничких средстава и других предмета и средстава којима може да се угрози безбедност учесника у спортској приредби или омета њен ток;
- 9) паљење навијачких реквизита или других предмета;
- 10) маскирање лица ради прикривања идентитета у случају вршења било ког облика насиља, коришћењем одевних или других предмета.

Сви изрази у овом закону имају једнако родно значење, без обзира да ли се користе у мушком или женском роду и односе се подједнако на мушки и на женски род.

С тим у вези, на организовање спортских приредби сходно се примењују и **прописи о окупљању грађана и приватном обезбеђењу**, а **надзор** над спровођењем овог закона врши Министарство унутрашњих послова.

3.2. Мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама

3.2.1. Превентивне мере

Пре одржавања спортске приредбе, ако и у току одржавања исте и након завршетка спортске приредбе, а у циљу одржавања стабилног и повољног јавног реда и мира, предузимају се превентивне, а по потреби и репресивне мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама

Према томе, у циљу превентивног деловања и смањења ризика избијања насиља и недоличног понашања гледалаца, спортски савези, спортска друштва, спортске организације – клубови дужни су да:

- 1) подстичу организовање и добро понашање својих навијача и њихових клубова;
- 2) остварују одговарајуће информисање својих навијача (састанци са навијачима, издавање билтена и др.);
- 3) координирају активности са клубовима својих навијача приликом организованог одласка на спортске приредбе на којима су те спортске организације – клубови и њихови навијачи гостујући;
- 4) уреде спортским правилима из своје надлежности које се спортске приредбе сматрају високо ризичним и које мере су организатори спортских приредби и други учесници дужни да предузму, у складу са законом и другим прописима, на спортским приредбама високог ризика;
- 5) предузму друге мере и активности, у складу са законом, прописима донетим на основу закона и спортским правилима;
- 6) подстичу позитивно понашање и деловања играча и службених лица пре, за време и након одржавања спортске приредбе.

3.2.2. Мере које се предузимају на спортским приредбама

Такође, на самим спортским приредбама предузимају се одговарајуће мере у циљу одржавања повољног јавног реда и мира и безбедности свих учесника и посматрача, а организатор спортске приредбе дужан је да образује одговарајућу редарску службу или да ангажује правно лице или предузетника ради обављања послова физичког обезбеђења и одржавања реда на спорској приредби.

Приликом одржавања међународних спортских приредаба, спортских приредаба повећаног ризика или спортских приредаба највишег ранга националних екипних спортских такмичења, организатор је дужан да, за обављање послова редарске службе, ангажује правно лице или предузетника за вршење послова *приватног обезбеђења*.

Том приликом, обављање послова физичког обезбеђења и одржавања реда на спортској приредби, редарска служба је дужна да:

- 1) забрани приступ објекту на коме се одржава спортска приредба лицима која су под утицајем алкохола или других опојних средстава, или се из њиховог понашања може закључити да су склони насилном или недолжном понашању;
- 2) одвоји гостујуће навијаче усмеравањем на посебне улазе и излазе из спортског објекта и посебан део гледалишта који је за њих одређен;
- 3) обезбеди да гледалац седи на тачно одређеном месту;
- 4) онемогући улазак гледалаца на спортски терен и спречи њихов прелазак из једног дела гледалишта намењен навијачима једног клуба у други;
- 5) онемогући уношење или продају алкохолних пића у спортском објекту;
- 6) онемогући уношење у спортски објекат предмета који се могу употребити у насилничким поступањима (пиротехничка средства, мотке, флаше и сл.), односно којима се може ометати ток спортске приредбе (огледала, ласерски показивачи, звучни уређаји веће снаге, транспаренти или обележја којима се подстиче расна, верска, национална или друга нетрпељивост и мржња, односно чији је садржај увредљив или непристојан и сл.);
- 7) онемогући уношење у спортски објекат и истицање навијачких симбола који су већих димензија и могу ометати рад службених лица, осим застава, шалова, капа и дресова са обележјима клуба;
- 8) упозори, односно удаљи гледаоца који својим понашањем или пропуштањем одређене радње може изазвати насиље на спортској приредби, угрозити безбедност учесника спортске приредбе или ометати њен ток.

Гледалац, односно група гледалаца је дужна да поступа по налозима редарске службе приликом обављања послова из става 1. члана 8а.

Осим наведеног, организатор је дужан да оствари сарадњу са Министарством унутрашњих послова, ради спровођења мера и налога који се односе на одржавање јавног реда и мира. Организатор је дужан и да за време спортске приредбе обезбеди присуство одговарајуће службе медицинске помоћи, као и да оствари сарадњу, а по потреби предузме мере да обезбеди и присуство других надлежних органа и организација, јавних служби и јавних предузећа (ватрогасне јединице, инспекцијске и комуналне службе и др.).

3.2.3. Мере које се предузимају на спортским приредбама *повећаног ризика*

Када су у питању спортске приредбе са повећаним ризиком, тада се предузимају посебне мере у складу са безбедносном проценом и анализом. Надлежни спортски савез Републике Србије, односно организатор спортске приредбе проглашава спортску приредбу повећаног ризика на основу акта надлежног спортског савеза или на препоруку Министарства унутрашњих послова, кад посебне околности указују да на њој може доћи до насиља или недолжног понашања гледалаца, односно натушавања јавног реда и мира у већем обиму.

На спортским приредбама **повећаног ризика** организатор је дужан да:

1. оствари сарадњу с представницима клубова навијача ради међусобне размене информација;
2. о свим информацијама које поседује у вези са спортском приредбом, обавести одмах, а најкасније 48 сати пре почетка спортске приредбе Министарство и друге надлежне органе, надлежни спортски савез и друге заинтересоване спортске организације, а по потреби и спортисте који учествују на спортској приредби;
3. одреди одговорно лице задужено за спровођење мера прописаних овим законом и сарадњу са Министарством;
4. поступа по налозима Министарства.

Осим тога, организатор је дужан да **пре почетка, за време трајања и по завршетку спортске приредбе повећаног ризика:**

- 1) обезбеди одвајање група гостујућих навијача продајом улазница на одвојеним и посебним продајним местима;
- 2) обезбеди да се у продају пуне само нумерисане улазнице за седење, чији број не може бити већи од капацитета спортског објекта и који не угрожава безбедност учесника спортске приредбе;
- 2а) обезбеди распоред седења на нумерисаним седиштима у складу са нумерацијом на улазницама;
- 3) оствари сарадњу са спортским организацијама - клубовима који учествују у спортској приредби у погледу продаје улазница за његове навијаче;
- 4) одреди посебне улазе, излазе и део гледалишта за групе гостујућих навијача, уколико се очекује њихов организован долазак или долазак у већем броју;
- 5) обезбеди преко програма спортске приредбе или других средстава информисања подстицање гледалаца на коректно понашање

Такође, организатор спортске приредбе из члана 8. став 2. овог закона дужан је да води евиденцију о продатим улазницама, која садржи: име и презиме, ЈМБГ или број путне исправе (ако се ради о странцу) лица којима се улазнице продају.

Организатор спортске приредбе дужан је да евиденцију из напред наведеног става члана 13. овог закона, одмах достави територијално надлежној јединици Министарства по месту одржавања спортске приредбе, а најкасније до завршетка спортске приредбе, након чега је брише.

Организатор спортске приредбе дужан је да достави надлежној организационој јединици Министарства по месту одржавања спортске приредбе податке о идентитету лица која поседују годишње и друге повлашћене улазнице, пре почетка такмичења и у случају наступања промене.

Одредбе става 1. члана 13. овог закона примењују се и на организаторе спортских приредаба који омогућавају бесплатан улаз посетиоцима.

Организатор је дужан да обезбеди да се улазнице продају искључиво лицима која поседују идентификациони документ (лична карта, путна исправа и др.). Организатор је дужан да обезбеди да се једном лицу не може продати више од укупно четири улазнице независно од начина продаје.

Организатор је дужан да онемогући улазак на спортску приредбу лицима која не поседују идентификациони документ, односно лицима млађим од 16 година која нису у пратњи родитеља или старатеља.

На дан одржавања спортске приредбе повећаног ризика улазнице се продају само у спортском објекту у коме се спортска приредба одржава или у његовој непосредној близини.

У складу са чланом 15. Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, организатор је дужан да обезбеди да се спортска приредба повећаног ризика одржи у спортском објекту који има:

- 1) одговарајуће ограде испред спортског објекта за усмеравање и раздвајање противничких група навијача;
- 2) одговарајуће ограде за спречавање уласка гледалаца на спортски терен;
- 3) одговарајуће ограде за раздвајање противничких група навијача;
- 4) одговарајући број јасно и видљиво обележених улаза и излаза према свим деловима гледалишта;
- 5) одговарајућа нумерисана седишта која се не могу одвалити само коришћењем физичке снаге;
- 6) одговарајући простор за дежурног судију, јавног тужиоца и овлашћено лице Министарства, надлежно за одржавање јавног реда и мира на спортској приредби, са којег имају јасан преглед спортског терена и гледалишта и приступ опреми из тачке 7. овог става;
- 7) техничку опрему за праћење и снимање уласка и понашања гледалаца на спортском објекту;
- 7а) одговарајућу просторију за безбедно задржавање учесника спортске приредбе који се противправно понаша, као и лица којем је изречена мера безбедности, односно заштитна мера забране присуствовања одређеним спортским приредбама, а затечено је на спортском објекту;
- 8) просторију за пружање хитне медицинске помоћи;
- 9) одговарајући број мушких и женских мокрих чворова у свим деловима гледалишта;
- 10) простор за безбедан смештај превозних средстава гостујућих екипа;
- 11) систем јавног разгласа;
- 12) одговарајуће осветљење уколико се спортска приредба одржава у вечерњим часовима, као и обезбеђено непрекидно напајање електричном енергијом.

Услове из става 1. овог члана дужан је да испуни и организатор других спортских приредаба, осим услова утврђених тачком 1, 3, 5, 6, 7, 7а. и 10. наведеног става. Ближе услове из става 1. овог члана и њихову испуњеност утврђује надлежни спортски савез, односно асоцијација клубова, уз

претходно прибављено мишљење министарства надлежног за послове спорта и сагласност Министарства унутрашњих послова.

Гостујући спортски клуб који учествује на спортској приредби повећаног ризика обавезан је да.

- 1) најкасније три дана пре организованог поласка навијача на спортску приредбу обавести организатора спортске приредбе о свим елементима битним за пријем клуба и његових навијача (дан и време поласка, процена броја навијача који долазе, начин превоза, место боравка или окупљања, имена вођа навијача и сл.);
- 2) оствари сарадњу са клубом својих навијача и учествује у организацији њиховог доласка и одласка са спортске приредбе;
- 3) предузме друге потребне мере да клуб и његови навијачи не буду узрок насиља и нереди на спортској приредби.

3.2.4. Мере које предузимају надлежни државни органи

Министарство приликом одржавања спортских приредаба може да наложи предузимање свих потребних мера за спречавање насиља и недоличног понашања гледалаца, а нарочито да:

1. наложи групама навијача кретање одређеним правцем приликом доласка, односно одласка из спортског објекта;
2. наложи организатору спортске приредбе отклањање уочених недостатака спортског објекта или пропуста у организацији посебно ако се ради о уоченим недостацима у току спортске приредбе, а који у значајној мери могу угрозити безбедност учесника спортске приредбе;
3. спречи долазак у место одигравања спортске приредбе или забрани улазак на спортску приредбу, односно удаљи са спортског објекта лице из чијег се понашања може закључити да је склоно насилничком и недоличном понашању.

Министарство пред спортску приредбу повећаног ризика најмање 24 часа пре њеног почетка врши преглед спортског објекта на коме ће се спортска приредба одржати и остварује увид у организационе припреме. Ако организатор спортске приредбе не поступи по налозима Министарства, а због уочених недостатака у значајној мери може бити угрожена безбедност учесника спортске приредбе, Министарство може забранити одржавање спортске приредбе.

Забрањена је продаја или конзумирање алкохолних пића у спортском објекту или на удаљености до једног километра од средишње тачке спортског терена у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, а у осталим местима до 300 метара за време одржавања спортске приредбе, ваздушном линијом. Изузетно од одредби члана 6. овог закона, надзор над спровођењем става 1. члана 18., у односу на продају алкохолних пића може вршити и Комунална полиција.

3.3. Казнене одредбе

У закону о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, у трећем поглављу, предвиђене су казнене одредбе, односно прекршаји, и то у члану 21. и члану 23. наведеног закона.

С тим у вези, у члану 21. наведеног закона је предвиђено да ће се новчаном казном од 1.000.000 до 2.000.000 динара, казнити за прекршај спортски савез, спортско друштво, спортска организација - клуб или друго правно лице организатор спортске приредбе, и где је наведено 19 (деветнаест) тачака. За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у правном лицу новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара. За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице организатор спортске приредбе новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара или казном затвора до шездесет дана. За прекршај из става 1. овог члана казниће се предузетник организатор спортске приредбе новчаном казном од 300.000 до 500.000 динара или казном затвора до шездесет дана. За прекршаје из овог члана, правном лицу, одговорном лицу у правном лицу и предузетнику, може се изрећи и заштитна мера забране вршења одређених делатности.

Осим тога, у члану 23. наведеног закона је предвиђено да ће се казном затвора од тридесет до шездесет дана и новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара, казнити за прекршај физичко лице, и где је наведено 9 тачака 9 (девет) тачака. Ако је прекршај из става 1. овог члана извршен у групи, учинилац прекршаја казниће се казном затвора од 45 до 60 дана и новчаном казном од 100.000 до 150.000 динара. За прекршај из става 1. овог члана, уз казну за прекршај, обавезно се изриче и заштитна мера забране присуствовања одређеним спортским приредбама. Лице коме је правоснажном пресудом изречена заштитна мера из става 3. овог члана, а који прекрши меру, казниће се за прекршај казном затвора од 30 до 60 дна. За одређене прекршаје из овог члана, уз казну за прекршај, обавезно се изриче заштитна мера одузимања предмета прекршаја.

4. НЕКИ САВРЕМЕНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМИ

Уочљиво је повећање нових проблема у вези са питањем унутрашње и међународне безбедности, чије размере треба разматрати у склопу нових безбедносних аспеката.

Савремене проблеме безбедности које ћемо разматрати у наредном делу поглавља умногоме су симптоми структурне кризе савременог светског друштва - неподударности између традиционалног система државног суверенитета и растућег процеса нарушавања тог суверенитета.

С тим у вези, у наредном делу поглавља разматраћемо безбедносне проблеме у вези са корупцијом, организованим криминалитетом и аспектима привредног криминалитета.

4.1. Корупција као фактор угрожавања безбедности

Када се говори о корупцији, можемо сасвим сигурно на почетку рећи да је корупција појава која се јавила са настанком друштва. Одржала се у свим друштвеним системима и може се наћи не само у најширим, него и у најмањим друштвеним групама. То је појава која, по исказима еминентних стручњака, у данашњим условима, поприма велике размере и јавља се у скоро свим сферама живота. При том, што је већа и значајнија друштвена област у којој се јавља, већа је опасност по само друштво.

Такође, многи аутори доказују да то постаје међународни проблем, значајнији чак и од тероризма и организованог криминалитета.

Посматрано историјски, може се рећи да је вековима застрашивање представљало једини вид одвраћања од корупције. Кривци за таква дела бивали су погубљени исто као убице или непријатељи државе. Тако оштре казне, међутим, нису дале адекватне резултате. Ово због тога што су појаву и развој корупције углавном одређивали политички носиоци моћи својом вољом, док су законски чиниоци ту веома мало утицали.

Данас исто тако, корупција је најприкривенија врста криминалног понашања. Висок степен прикривености одређен је чињеницом да су и онај који даје и онај који прима подједнако заинтересовани да се о њима не сазна. Све је то навело многе земље у свету да се позабаве тим проблемом, па се може рећи да је општи став да методе и облици корупционашког понашања предњаче у односу на средства и методе њеног сузбијања. Највећи део расправа о корупцији води се око тога колико је она озбиљна, како је открити и шта чинити са онима који у њој учествују. У ту сврху многе земље, у последње време, на највишем државном нивоу, дефинишу своју стратегију у борби против корупције. При том, полази се од чињенице да мали број откривених кривичних дела не приказује реално стање. С правом се претпоставља да је тај број незнатан због тога што је садашњим методама тешко открити и доказати корупционашку активност. Посебно оне видове где су умешани представници власти појединих земаља. Корупционашку активност, у смислу злоупотребе информација (нарочито у трговини), злоупотребе лицитација, кршења правила о економским везама и сл., тешко је доказати, најчешће због неадекватности или неприменљивости контролних механизма, недефинисаног система компетенција и других разлога.

У том смислу, сузбијање корупције само преко кривичних закона сматра се недовољним и неадекватним начином борбе против ове појаве. Данас се у свету све више укључују средства других грана права, нарочито уставног, управног, радног и грађанског, као и прописа из области финансија. Претерано истицање репресије сматра се контрапродуктивним и ствара убеђење да је борба против корупције искључиво ствар полиције, судова и тужилаштва, а не проблем целог друштва. Напори који се чине на том пољу резултирају дефинисањем различитих програма како би се искоренила корупција из јавног живота, посебно елиминацијом злоупотреба јавних

функција, за шта су везани велики корупционашки скандали. Неке земље су отишле толико далеко да су овакве ставове унеле и у устав.

У последњих двадесетак година, због повећане свести о корупцији, као и о ефектима њене штетности, организован је велики број међународних конференција не само на националном, него и на интернационалном нивоу. Хитност потребе за борбом против корупције, као и озбиљне препреке ефикасној међународној сарадњи у тој области, приморале су највише међународне институције да се више баве тим проблемом. Тако су се феноменом корупције у националним и интернационалним размерама бавили: Организација уједињених нација, ОЕЦД, Европски савет, Европска унија и друге. Заједнички именитељ свих расправа јесте да највеће препреке у борби против корупције настају због:

а) непостојања прецизне и јединствене међународно признате дефиниције корупције;

б) немогућности да се утврди одговорност подмићивања страних службеника у међународним размерама и

в) неједнаког третирања одговорности корупције у приватном сектору (Стајић, 2011:164).

4.1.1. Осврт на нека схватања појма корупције

На питање шта се тачно подразумева под појмом корупције, каква је њена правна природа, шта је карактерише, ко су носиоци ове појаве, односно вида, у суштини, привредног криминалитета, који су узроци њеног настанка, трајања и промена, какве су последице ове појаве (посредне и непосредне), како је сузбити и којим средствима то учинити, ни у науци ни у пракси још нема потпуних одговора. Корупција је најопаснији вид привредног криминалитета, а карактеришу је прикривеност, променљивост, висок степен друштвене опасности, мноштво појавних облика, широка распрострањеност и интернационализација, тешко доказивање у кривично-правном смислу, користољубивост, перфидност (лукавство) учиниоца и специфичан објект који угрожава корупција, као што су законито функционисање државних и привредних институција и служби.⁵⁷

Лудовит Худек (1995) својом дефиницијом ближе објашњава појаве које корупција обухвата. Према његовом мишљењу, корупција, осим најчешће идентификације са појмом подмићивања, подразумева и заштиту (патронат над неким), сукоб интереса, задовољавање приватних пословних интереса преко јавне службе и стицање прихода на основу вршења функције у јавној служби, стицање користи на одговорној функцији у државном предузећу задовољењем приватних пословних интереса и крађом. Осим тога, у корупцију спада и стицање материјалне добити злоупотребом положаја,

⁵⁷ М. Јелачић, *Корупција - друштвено-правни аспекти и методи супротстављања*, МУП Републике Србије, Београд, 1996, стр. 42.

крајом службеника у државном сектору, одржавањем неетичких контаката са приватним сектором (рецимо, примајући провизију да би се закључио неки уговор, подмићивање у случају да држава одлучује о појединим правима неког правног и физичког лица, злоупотреба информација које су важне за трговинска и пословна питања, а до којих је јавни службеник дошао преко своје функције или положаја), спречавање конкуренције или неких других активности.

Проучавањем феномена корупције може се закључити да је, упркос очигледној универзалности корупције, тешко доћи до споразума о заједничкој дефиницији. Као што је рекао, В. Ј. Гардинер (1991) „ниједну дефиницију корупције неће подједнако прихватити у свакој земљи”.

Упркос тој чињеници, током неколико протеклих година учињени су различити напори да се то промени. Ти напори резултирали су одређеним дефиницијама које су ушле у састав многих међународних докумената. Тако, нпр., члан 1. Нацрта конвенције Уједињених нација садржи следеће клаузуле:

Свака земља чланица преузима обавезу да следећа дела учини кажњивим преко одговарајућих казни:

- нуђење, обећавање или давање било каквог новчаног износа, поклона или неке друге вредности од стране било ког приватног лица, у његово име, или у име било ког предузећа, или од стране било ког правног или приватног лица, неком јавном службенику или њему у корист, као незаконит утицај на извршење или уздржавање од извршења његових дужности и
- директно или индиректно изнуђивање, захтевање, прихватање или примање било каквог новчаног износа, поклона или неке друге вредности од стране јавног службеника у сврху незаконитог извршења или уздржавања од извршења својих дужности.

Савет ОЕЦД-а је, сходно својим Препорукама о подмићивању, усвојио следећу дефиницију: „Подмићивање може обухватати директно или индиректно нуђење или обезбеђивање било какве материјалне користи или неке друге вредности дате страном јавном службенику, који криши своје законите дужности, с циљем да се добије или задржи неки посао”.

Мада су ове клаузуле ограничене на међународне трговинске и пословне трансакције и можда не обухватају сва средства и методе корупције, оне неспорно нуде помоћ која је неопходна да се установи груба дефиниција корупције.

Шире и прецизније дефиниције о корупцији, које би са становишта теорије вероватно биле пожељније могу, с друге стране, довести до бескрајних схоластичких расправа које неће задовољити специфичне потребе органа кривичног гоњења и међународну сарадњу везану за конкретна криминалистичка питања.

Постојање заједничке и, можда, универзалне дефиниције од највеће је важности за оне који се баве законом, јер она полаже темељ делотворној међународној сарадњи. Неуспех у постизању заједничког критеријума може, макар и нехотично, спречити међународну сарадњу, утолико што се билатерални или мултилатерални уговори углавном заснивају на принципу реципроцитета.

4.1.2. Подела и основне врсте - типови корупције

4.1.2.1. Врсте корупције

Треба имати у виду постојеће поделе корупције у теорији. Према једној студији о корупцији,⁵⁸ постоје следеће врсте корупције: интерно-екстерна, индивидуално-институционална, материјална, политичка и психичка.

Сматра се да је најчешћа екстерна, која се остварује кроз плаћање услуга за чињење или нечињење специфичних чиновничких поступака. Као посебан облик екстерне корупције сматра се и давање дарова особама на утицајним положајима (функцијама) у држави и друштву. Под интерном корупцијом подразумевају се коруптивни поступци подређених службених лица (мито), у односу на надређена службена лица, ради прибављања неке противзаконите и/или нечасне користи.

Најраспрострањенијом од свих врста корупција сматра се индивидуална корупција, чији су актери искључиво два лица, која дискретно чине кривично дело давање и примање мито/дарови. Реч је о две особе, од којих ниједна не мора бити члан неког организованог криминалног колективитета.

У случају када су један, или оба учесника, чланови неког организованог криминалног колективитета, на делу је институционална корупција. Због великих штетних последица које настају по државу и друштво, ова врста корупције је најопаснија.

Материјална корупција (давање и примање мита) доноси корист обема странама, независно од броја учесника. Политичка корупција се испољава на више начина, посебно као кронизам (неосновано фаворизовање или постављање на јавне положаје личних пријатеља - "кронија"), и непотизам (фаворизовање сродника), док се психичка корупција првенствено односи на психичку моћ и особине оног који даје и оног који прима мито.

Корупцију је могуће разврстати уважавањем вишекритеријумског приступа,⁵⁹ и то: (1) према сфери интересовања друштва њу делимо на:

⁵⁸ Van Duyne, P.: *Combating Corruption Acts and Attitudes, Five Issues in European Criminal Justice*, European Institute for Crime Prevention and Control, Heuni, Helsinki, 1999., p. 26-28.

⁵⁹ М. Симић, *У којој мери је корупција специфична у односу на друге врсте криминалног понашања*, Безбедност, МУП Републике Србије, Београд, 2003. године, 4, стр. 591.

правну, економску и моралну; (2) у зависности од времена одређивања на: историјску, класичну и модерну; (3) према ступњу друштвене реакције на: унутрашњу и међународну; (4) према областима испољавања на: корупцију у сфери државне службе уопште, појединих сектора службе и корупцију у предузећима, друштвеним организацијама и установама; (5) према објекту корумпирања на: групну и појединачну, и тако даље.

Поједини аутори,⁶⁰ несумњиво руковођени садржајем позитивног кривичног права, које у многим државама региструје два основна облика кривичних дела корупције (пасивно и активно подмићивање), истичу активну (особе које дају неко добро и на тај начин подстичу извршење кривичних дела) и пасивну корупцију (особе које примају неко добро, а у замену врше кривично дело које је у вези са вршењем њихове дужности).

Јандосова⁶¹ дели корупцију на микро, мезо и макро корупцију. Микро корупција садржи мања кривична дела у смислу бирократског изнуђивања, неоправданог примања дарова у области администрације и здравствених услуга, у школи, полицији и кривичном правосуђу. Мезо корупција обухвата средњи ниво менаџмента у царини, финансијској полицији, полицији у локалној заједници итд. Макро корупција обухвата различите делатности владе и јавне понуде, градњу аутопутева, аеродрома, телекомуникација, здравствених домова, болница, железница и слично.

У Националној стратегији за борбу против корупције⁶² Републике Србије, уместо комплексне класификације корупције, регистровани су само њени појавни облици у појединим привредним гранама, и то: 1) у области промета роба и услуга; 2) у унутрашњем промету роба и услуга; 3) у спољнотрговинском промету роба и услуга; 4) у поступку својинске трансформације; 5) у области индустрије и грађевинарства и 6) у области банкарског пословања, девизног пословања, располагања готовим новцем и кредитној политици.

Свака од размотрених подела корупције заснована је на неким релевантним чињеницама, а са друге стране, не обухвата сва обележја овог најопаснијег облика организованог криминала. Зато, упутан начин за ваљано разврставање корупције на посебне целине (врсте), јесте да се пође од тога да корупција није природна већ друштвена и негативна појава, која има свог субјекта - човека, или више удружених нечасних људи. Друштвено-правни статус субјеката корупције може да буде службени и приватни, међутим, незамислива је корупција у било којој сфери друштвеног живота уколико службена лица, или јавни радници, нису подложни корупцији. Дакле, реч је о

⁶⁰ Mesko, G.: Corruption in Central and Eastern Europe at the Turn of the Millennium, Ljubljana: Open Society Institute, 2000., p. 19.

⁶¹ Jandosova, J.: What We Need to Research on Corruption. U. Mesko, G.: Corruption in Central and Eastern Europe at the Turn of the Millennium, Ljubljana: Open Society Institute, 1999.

⁶² Службени гласник Републике Србије, број 109/2005.

људима у систему политичке власти, или системској (институционалној) врсти корупције.

Актери корупције могу да буду државни чиновници и политичари на свим нивоима и приватне особе које раде у различитим приватним фирмама, или незапослени који се искључиво баве криминалним делатностима. Природа (намера, интерес) носилаца организованог криминала је да у складу са својим интересима утичу на подручје државног, политичког и приватног сектора са тенденцијом да остваре контролу на сва три сектора, односно да контролишу привреду и политику државе. Овакав амбициозни циљ могу постићи дугорочним смишљеним деловањем које треба да резултује стварању друштвене климе неизвесности и друштвене дезорганизације. Кључни предуслов за постизање оваквог циља јесте да за то придобију одређени број службених лица (из државног апарата - из законодавне, извршне и судске власти) која ће чињењем и/или нечињењем, самостално и/или удружени, поспешити ширење појединих, или свих облика организованог криминала. За остваривање оваквог противдруштвеног циља, организовани криминалци служе се подмићивањем политичара, руководећих људи у државној администрацији, полицији, царини, судству и у пословном свету.

Да би се схватило одвијање овакве прикривене противзаконите и аморалне релације, поставићемо овакву формулу:

**КОРУПЦИЈА = ТРАНСАКЦИЈЕ + НАДЛЕЖНОСТИ + (НЕ) ОДГОВОРНОСТ + НЕАДЕКВАТНА
КОНТРОЛА**

У најопштијем смислу, под корупцијом ћемо подразумевати непосредно или посредно захтевање, нуђење, давање или прихватање мита или неке друге незаконите користи, или наговештај односно обећање, што ремети (игнорише, квари, урушава) правилно извршење дужности, или понашање захтевано од примаоца мита, користи и обећања.

Условно, корупцију треба посматрати у оквиру четири група односа. Наиме, људи организују тржишне и друге трансакције, а своје међусобне односе у њима остварују на најразноврсније начине. Прва група обухвата уговор који се користи у трансакцијама. Хијерархијска структура која је својствена свакој приватној фирми (предузеће, компанија), представља другу групу трансакција. Трећу групу чини држава која је законима уредила и стара се (употребљава моћ) да ефикасно функционишу све сфере друштвеног живота. Најзад, четврта група односа међу људима, која се често превиђа, а која је веома значајна за регистровање, сагледавање и схватање корупције, обухвата тзв. неформалне структуре и неформалне односе (овде спадају и организоване криминалне групе).

Између поменутих целина постоји вишеструка међузависност, а све њих карактерише настојање да оно што раде (у производној или духовној сфери), то раде уз минималне трошкове, а та нужна минимизација, у великој мери зависи од окружења у којем опстаје и функционише субјект који остварује трансакције. Наиме, окружење је обично презасићено

конкуренцијом, у многим случајевима нелојалном, или тенденцијом успостављања монопола. Пошто су монополисти закупљени проблемом како да законским путем успоставе и одрже свој монополистички положај, не устручавају се да за такву корист пруже бесплатне услуге, наводно држави, а у суштини особама (службеним лицима) која представљају државу. Уколико таква њихова понуда буде прихваћена, на сцени је неки облик корупције.

Специфичности сваког организованог људског колективитета (људска заједница) и појединих њених целина (органа), огледају се у датој надлежности. Надлежност је и последица институционализације и демократизације организоване заједнице у систему политичке власти. Нарочито је уобличена надлежност државних органа, односно у свакој држави јасно одређена врло великим бројем противно-правних норми. Сваки орган има властити делокруг и зна које делатности може да врши, на који начин и под којим условима, а у оквиру сваког органа одређене су надлежности сваког његовог члана (припадника). Надлежност показује квантитет и квалитет власти органа и његово место у државној организацији. Носилац надлежности не може самовољно одлучивати да ли ће је вршити или не. Лица која се налазе у служби државе морају деловати у општем а не у свом приватном интересу. Свако одступање од тога јесте, у ствари, повреда надлежности. Уколико је узрок неког таквог одступања давање, или примање мита, или неке друге незаконите користи, реч је о корупцији.

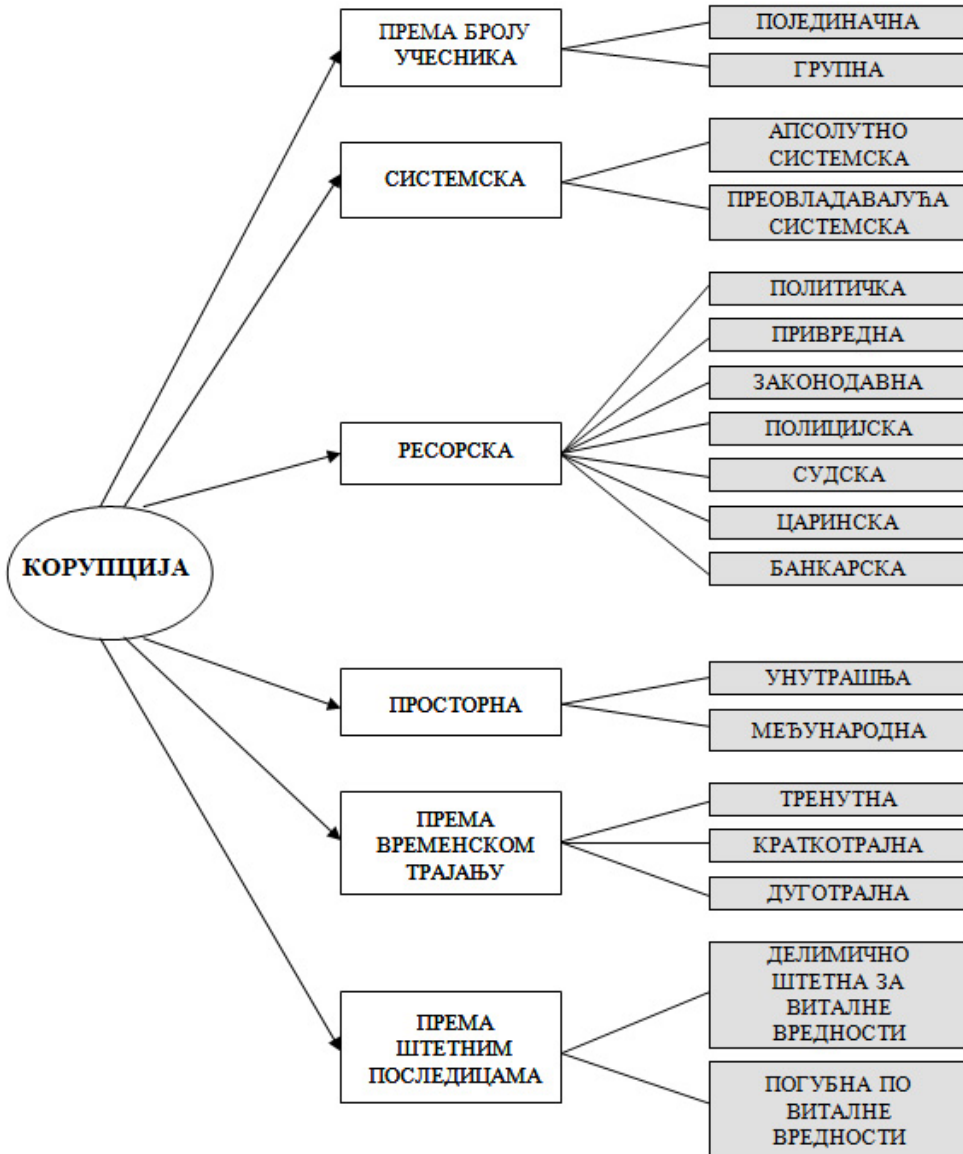
Актери кршења надлежности (два или више лица), могу да буду искључиво службена лица која чињењем, или нечињењем, злоупотребљавају надлежности (службени положај), или прекорачују надлежности ради прибављања неке користи. У оваквом случају је на делу апсолутна системска корупција, без обзира на то што могу да буду оштећена и приватна лица, јер ни на који начин не морају бити укључена у овај облик корупције. Уколико је пак друштвени статус актера надлежности различит (службени и приватни), посреди је преовладавајућа системска корупција, јер приватни актер, независно од тога да ли је легални субјект (нпр. правно лице), или је илегални субјект, (организовани криминални колективитет), може остварити своју намеру само уз сарадњу (кршење надлежности) службеног (-их) лица, наравно, ради стицања неке противзаконите користи. Наведене чињенице указују да је основано корупцију разврстати на апсолутну системску и преовладавајуће системску.

4.1.2.2. Подела корупције

Будући да у свакој држави постоје две врсте надлежности: стварна (показује врсту делатности, количину и својство власти) и месна (показује на ком се делу државне територије врши та власт), кршење надлежности ради стицања неке користи указује на даљу могућу поделу корупције на ресорну, или обласну, (политичка, законодавна, извршна-привредна, социјална, царинска, полицијска, одбрамбена, финансијска, кредитна итд. и судска) и

просторна (корупцијом су захваћене поједине, или све области друштвеног живота на делу државне територије). Објект корумпирања (непосредна жртва-клијент) може да буде појединац, или више службених лица која заједно смишљено урушавају темеље матичне државе. Према критеријуму укупног броја учесника, корупција се може поделити на појединачну и групну. Собрим на то да се корупција може испољавати унутар граница одређене државе или повезано, на територији више држава, условно се може разврстати на унутрашњу и међународну.

ДИЈАГРАМ 4.1. — Начелна подела корупције

Извор: аутор.

Као параметар за поделу може се, такође, узети временска димензија. Осим у изузетним, или изнимним случајевима, корупције на мах, њено испољавање може да буде краткотрајно, средњорочно и дуготрајно.

Подела корупције на активну (укључује особе које дају „неко добро" и на тај начин подстичу извршење кривичних дела) и пасивну (укључује особе које примају „неко добро" и тиме врше кривично дело које је у вези са вршењем њихове надлежности) неодржива је у пракси. У ствари, реч је о потпуној међузависности два актера - две стране у коруптивном процесу. Под претпоставком да пасивна страна одбија да испоштује захтев (не прими поклон), неће настати корупција, а уколико и предузме мере из своје надлежности, активна страна ће бити санкционисана, чиме се утиче снажно одвраћајуће на потенцијалне активне актере корупције. Оваквим поступањем пасивног субјекта (службено лице), његов изненадни, договорни дискретан, или тајни контакт, постаје јавни.

Поменуто логично и очекивано поступање субјекта (службено лице) у ствари означава његову одговорност за поверене надлежности. Међу многим значењима појма одговорности⁶³ у вези са корупцијом нарочито су важна следећа: (1) постојање или стање подношења рачуна за одређени акт или понашање (или пропуштање); (2) способност разликовања онога што је правилно од онога што је погрешно, онога што је морално од онога што је неморално; и (3) испуњавање одговарајућих дужности за указано поверење, или за какву законом предвиђену обавезу према другом.

Целокупна демократска и хуманистичка теорија заснива се на одговорности и на способности човека да буде све стварније одговоран. Од постојања, или непостојања одговорности, зависе карактер и облик једног политичког система и функционалност државе. Основни институционални облици политичке одговорности су: представничка одговорност, одговорност шефа државе, парламентарна или министарска одговорност и међународна одговорност државе. Уколико било који од наведених облика одговорности буде захваћен корупцијом, биће погубне последице по националну безбедност државе. Лична одговорност је основа сваке институционализоване одговорности. Без личне одговорности нема праве одговорности, тако да је институционална одговорност само резервна, односно контролна одговорност. Следствено томе, лична одговорност за свако службено лице мора представљати најснажнију брану корупције. Насупрот томе, неадекватна лична одговорност, нарочито неодговорност чије је извориште у похлепи за неку незакониту добит (корист), представља највећу повољност за настајање и ширење корупције. Наравно, највише јој погодује само уколико не постоји ефикасна контрола, односно ефективни надзорни механизми.

⁶³ Опширније у: *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966. године, стр. 757-764.

Хијерархијски принцип организованости државе, поред осталог, подразумева потпуну подређеност нижих органа и институција, тако да се у крајњој линији право одлучивања и заповедања концентрише у самом врху хијерархијске лествице. У хијерархијском типу организације, огромну улогу има контролна функција. Реч је о активности на праћењу доследног обављања постављених задатака у складу са постојећим нормативом. Имајући у виду да је суштина контроле да региструје, (установи) разлику између теорије (нормативе) и праксе, односно између планираних величина и реалних остварења, како у току њихове реализације, тако и на крају извршења постављених задатака, то значи да ефикасна контрола може правовремено регистровати, (открити), свако неодговорно поступање (кршење надлежности) члана или више удружених чланова одређене институције, дакле и оно које је мотивисано незаконитим стицањем материјалне или друге користи. Недопуштено одступање одговорних лица треба да открије менаџмент сваке државне институције, дакле аутономна контрола сваке врсте власти (законодавна, извршна, судска). Осим ње, држава има и многе друге механизме за откривање корупције, што наводи на закључак да су у модерној, тачније у функционалној држави, минималне могућности за појаву и одржавање, поготово ескалацију корупције.

4.1.2.3. Типологија корупције

Према општеприхваћеном мишљењу, корупција је **злоупотреба друштвене моћи у корист приватне добити, а на штету општег добра**. Она подразумева административну, законодавну и правосудну злоупотребу, која води губитку правне сигурности, јавне одговорности и међународног угледа. На основу овако постављене дефиниције, корупција се може типолошки поделити управо према степену „злоупотребе друштвене моћи“, то јест на основу положаја који корумпирана особа има. Следећа табела представља типове коруптивних дела у транзиционим земљама, рангираних према степену друштвене штете.

ТАБЕЛА 4.2. — Типологија корупције у транзиционим земљама

ТИПОЛОГИЈА КОРУПЦИЈЕ У ТРАНЗИЦИОНИМ ЗЕМЉАМА		
КОРУПЦИЈА НА НИСКОМ АДМИНИСТРАТИВНОМ НИВОУ	ЗЛОУПОТРЕБА ДРЖАВНИХ ФУНКЦИОНЕРА	„ЗАРОБЉАВАЊЕ ДРЖАВЕ“ ОД СТРАНЕ КОРУПТИВНИХ МРЕЖА
<p>Подмићивање државног службеника у циљу кршења или избегавања прописа.</p> <p>Бирокарска изнуђивања: смишљено претерано инсистирање на прописима, умножавање и компликовање поступака и прописа, смишљена неорганизованост.</p> <p>Злоупотреба службеног положаја у циљу уцене, изнуђивања, отимања.</p>	<p>Усмеравање јавних добара у џеп државних функционера.</p> <p>Злонамерно лоше управљање јавним ресурсима у циљу профитерства.</p> <p>Профитирање из приватизације.</p> <p>Злоупотребе јавних набавки.</p> <p>Непотизам, кронизам.</p> <p>Клијентелизам.</p> <p>Трговина радним местима.</p>	<p>De facto преузимање јавних институција у циљу приватних послова или криминалних активности.</p> <p>Формирање мрежа у циљу лимитирања политичког надметања.</p> <p>Злоупотреба законодавства.</p> <p>Коруптивни утицај на правосудне процесе.</p> <p>Компромитовање у циљу политичког уцењивања и принуде.</p> <p>Корупција у медијима (злоупотреба целе медијске куће или дела активности).</p>

Извор: Према: Karklins, Rasma (2002.) *Typology of Post-Communist Corruption*, University of Illinois, Chicago.

1. Корупција на ниском административном нивоу

Свакодневни контакт између грађана и припадника бирократије доводи до подмићивања службеника како би се кршила правила и заобилазила регулатива. Истраживања у посткомунистичким земљама показују да подмићивање полиције, (посебно саобраћајне, и здравствених радника), представља око половине укупних коруптивних трошкова грађана. Подмићивање у образовању, посебно у високом, такође је уобичајено. Овај вид корупције се сматра „јавном тајном“, при чему је дефинисан и „ценовник услуга“.

Случајеви у којима грађанин иницира подмићивање, (нпр. саобраћајног полицајца), мање су значајни него инстанце на којима јавни службеници изнуђују новац грађана на организовани начин. Када грађанин подмићује саобраћајца, тим се чином поткопава јавна безбедност. Међутим, када група полицијских руководилаца организују примање мита за добијање возачке дозволе, тада је у питању и систематско подривање јавне безбедности, али и систематско подривање владавине закона. Ситуација је још лошија, тј. друштвена штета је још већа када је подмићивање институционализовано, када у изнуђивању мита учествују јавни службеници и притом међусобно на томе сарађују. Уобичајено је да се у таквим

случајевима плен дели према унапред одређеној шеми. Овакво понашање *de facto* мења бирократска правила, а самим тим и карактер укупне власти. Ако неформална правила и плаћања почну да доминирају у јавним институцијама, у том случају мења се карактер целокупног политичког система у земљи. Уколико су коруптивне афере заступљене само у неким гранама јавне администрације, тада друштвена штета зависи од гране у којој корупција има уплив. По грађане једне земље велика је штета уколико се до високог образовања, или здравствене заштите мора доћи митом. Међутим, легитимитет државе и њена ефикасност много су значајније поткопани уколико су легално суђење и судске пресуде на продају, јер је владавина закона срж демократског уређења. Њихово поткопавање озбиљно угрожава рад у свим секторима државног и јавног деловања. Када је у питању корупција у јавној контроли (грађевинске, пожарне, санитарне инспекције), штета се може сматрати осредњом. Истина, оваква корупција доводи до друштвене штете искључиво уколико изазове нежељене последице које стварају видљиву материјалну штету. Постоје и облици корупције на одређеним инстанцама који не узрокују друштвену штету, али просто представљају неморални чин.

Бирократско изнуђивање утемељено је на збуњивању јавности, умножавању и компликовању правила, регулативе, процедура и плаћања такси са циљем навођења на нуђење мита. Такође, примењује се и скраћивање радног времена, прикривање и ускраћивање информација у циљу што већег компликовања бирократске процедуре, а све са намером навођења грађана на нелегално плаћање неопходних услуга. Према речима Сузан Роуз Ејкерман: „*Бирократија настоји да се понаша попут монополисте који извучи профит подижући цене на основу оскудице у понуди*“.⁶⁴ Или, како то каже Роберт Клитгард: „*Бирократија напредује на дезорганизацији*“.⁶⁵ Хиперрегулатива (мноштво прописа) у бирократском пословању је облик бирократског („давања себи на значају“), задовољства од поседовања моћи и бирократски облик отпора реформама. Бирократија има читав низ механизма којима учвршћује снагу свог положаја и његову непроменљивост. Ево неких од њих. Бирократија инсистира на асиметричности информација. Бирократа се труди да поседује информације које други немају (и подређени и надређени). На тај начин обезбеђује моћ у вршењу трансакција и штити се од могућности сопствене грешке и јавног негодовања. По правилу, инсистира на крутим правилима и потпуности бирократских процедура, избегавајући било какво њихово заобилажење чак и када је тако нешто могуће и корисно. Избегава личну одговорност тежећи да се одлуке доносе групно, у оквиру комисија, чак и када је то непотребно, јер је свестан да је награда за успех мања од казне за неуспех. Из истог разлога избегава журбу, јер сматра да када

⁶⁴ Rose-Ackerman, S. (1978.) *Corruption: A Study in Political Economy*; Academic Press, New York.

⁶⁵ Klitgaard, Robert (1988.) *Controlling Corruption*, Berkley, University of California Press.

се послови обављају брзо, постоји већа могућност грешке. Уколико постоји ризик његове кривице, бирократа ће исфабриковати документа која ће га оправдати, или барем разводњавати проблем. Бирократе су по правилу противници промена, јер излазе из утврђеног круга правила која им пружају заштиту. Бирократија тежи да се шири како би на тај начин повећавала своју моћ, а велике користи од бирократије нема ни друштво ни држава. Поставља захтеве за више особља, већи простор и више новца. Новац који добија из буџета, бирократија троши до последњег динара како би показала потребу за њим и како при наредном усвајању буџета свота њој намењена не би била умањена. Може се закључити да бирократија нема тенденцију правичног поступања, већ — по теорији јавног избора — следи себичне интересе и максимизује користи.

Корупција у оквиру бирократије не мора бити искључиво на ниском административном нивоу. Неопходно је разликовати бирократију извршне власти (а та власт може бити на ниском, средњем и високом нивоу), бирократију судске власти и бирократију у оквиру јавних предузећа. Бирократија извршне власти одређује прерасподелу својинских права, док судска власт ту прерасподелу спроводи. Она продаје потпомагање за новац и услуге. На тај начин, може утицати на трансформацију обичних криминалних група у облике тзв. „бизнис-мафије“, тј. учествовати у прању новца. Сви поменути бирократски поступци, уколико превагну, имају тенденцију претварања у облик системског функционисања јавне администрације.

2. Злоупотребе државних функционера

Јавни службеници (државни функционери), самостално или у дослуху, могу тежити извлачењу профита кроз приватизацију јавне функције, посредништво и клијентелизам. Оваква пракса претвара јавне институције у приватне феуде (специфични облик неофеудализма), којима особе на положају располажу према сопственом нахођењу. Извлачење добити, ренте и почаста, постаје систематично, док се формална правила крше на дугорочној основи. Како би одржали моћ и перманентни прилив коруптивне добити, овакви преступници морају бити веома вешти у прикривању деловања, обмањивању и збуњивању учесника у трансакцијама. Када је овакво понашање широко распрострањено, оно се претвара у облик неформалног режима који истискује формални политички систем у држави.

У доба социјализма држави, је припадало све: предузећа, ресурси, некретнине. У доба транзиције, када друштво прелази на приватну својину и тржишно привређивање, особе на положајима долазе у велико искушење да се обогате на незаконит начин, пре свега кроз злоупотребу приватизације, али и кроз најразличитије облике преусмеравања новца из јавних фондова. Врло често су зараде јавних функционера допуњене додатним скривеним зарадама и бонусима. Бројни су начини помоћу којих јавни функционери теже да се обогате и намире своје сараднике. Лична добробит у социјализму била је везана за радно место, па су тада особе на положају мање биле окренуте

искључиво нелегалним исплатама, а више специфичним привилегијама: луксузним становима, колима, посебним продавницама, магацинима, ресторанима, одморима у скупим хотелима, па чак и луксузним сахранама. Са доласком тржишта, ситуација се мења: особе на положајима теже новчаним исплатама, али користе и прилике за нове видове привилегија: школовање деце у иностранству, остварење контакта са политичарима и бизнисменима из богатих западних земаља, одласци на иностране конференције и скупе семинаре.

Јавни службеници могу профитирати и од злонамерног управљања, тј. злоупотребе и проневере јавних добара. Пример за то је злоупотреба природних ресурса: сеча шума ради извоза дрвета, складиштење нуклеарног отпада итд. То може бити злоупотреба службене опреме: аутомобила, компјутера, радних машина. У питању може бити и изнајмљивање јавног простора, транспортних система, лука, земљишта, канцеларија, репрезентативних апартмана, санаторијума и одмаралишта, ресторана итд. Директори школа могу изнајмљивати школски простор приватним лицима без намере да зарађена средства усмере на трошкове саме школе.

Посредништво у приватизацији је још једна од могућности за злоупотребу функције. Док су са једне стране, приходи државе од приватизације релативно ниски, цена посредништва је непропорционално велика. Висока цена посредништва говори да приватне фирме остварују енормне добити на терет друштва, захваљујући разноврсним облицима коруптивне праксе у оквиру администрације. Посредништво омогућава заобилажење регулативе, или омогућавање стања да све изгледа по правилима.

Трговина радним местима и положајима, често је начин за олакшавање других коруптивних дела, посебно када се ради о високим именованима у оквиру јавне управе. Примери укључују ministre из области економије, финансија, транспорта, агенција за приватизацију, директора јавних предузећа и инфраструктурних постројења, фискалних и царинских инспектора. Оваква коруптивна дела доказују да је корупција дубоко институционализована. Злоупотреба моћи у сврху именовања на високе функције подразумева све нивое јавне администрације и све врсте институција, укључујући универзитете, дипломатски кор, медије под државним надзором, правосуђе, полицију и оружане снаге. Злоупотреба моћи код именовања, заснива се на заштити и промоцији одабраних појединаца, али може имати и друге облике, као на пример у функцији подмићивања појединца положајем, или уцењивања сменом, како би се особа на положају укључила у корупцију.

3. „Заробљавање државе“ од стране коруптивних мрежа

Систематична висока политичка корупција, може успоставити скривени политички режим, који је у супротности са законом дефинисаним

државним институцијама. Стручњаци Светске банке сковали су термин „заробљавање државе“ како би дефинисали:

незаконито прибављање приватне користи јавних функционера кроз неформалне, нетранспарентне, крајње повлашћене канале моћи. Јавља се такође у ситуацији нејасних граница између политичких и пословних интереса јавних функционера, што је посебно уочљиво у многим транзиционим земљама. У свим својим облицима, заробљавање државе води ка рушењу, или чак преобликовању легитимних и транспарентних канала политичког деловања и посредовања у интересима, кроз смањење увида конкурентских група и интереса у рад јавних функционера.⁶⁶

Субјекти који заробљавају државу могу бити приватне фирме, уске интересне групе, па чак и политички лидери. Постоји више видова ове појаве. Разлика постоји када је у питању тип институције која је заробљена: законодавство, извршна власт, правосуђе, или регулаторна тела (државне агенције). Друга разлика постоји у методама и размерама ове појаве: да ли је институција корумпирана намерно (активно), или по инерцији.

De facto, преузимање јавних институција у сврху пословних интереса, или криминалних активности, представља екстремни облик заробљавања државе. У овом случају коруптивне криминалне мреже пробијају се у срце институције и што је моћнија група умешана, то је теже доказати овакву форму корупције и борити се против ње. У неким земљама се дешава да су полиција, судови, царина, најодговорније институције за борбу против корупције, њоме највише погођени и у тако широком обиму да не врше своју функцију у јавном, већ у приватном интересу. Активности министара у сфери економског и финансијског деловања често показују да они своју функцију обављају у сврху приватних интереса водећих бизнисмена у држави (тзв. тајкуна).

Формирање коруптивних мрежа (тзв. мрежа у колузији⁶⁷) у сврху ограничавања конкуренције, представља коруптивну праксу која озбиљно поткопава демократски развој друштва. Уобичајени став је да колузија (дослух), представља договорно понашање учесника на тржишту у циљу остварења што веће добити. Такав дослух налик је картелу, али се разликује по томе што није јавно декларисан. Међутим, у развијенијем облику, појам дослуха подразумева не само односе различитих тржишних фактора, већ однос тржишних и регулаторних фактора (државних службеника, политичара). Једнако као што тржишна економија не може исправно функционисати у ситуацији доминације монопола или картела, демократија

⁶⁶ World Bank: *Anticorruption in transition*. Детаљно о феномену заробљавања државе погледати у поглављу бр. 3.2.

⁶⁷ *Collusion (eng.)* - дослух.

не може функционисати уколико центри моћи у дослуху (политичари и економска елита), заробљавају политичко тржиште. Политичка утакмица на изборима и доношење одлука главно су обележје демократије. Она подразумева давање моћи кандидату, или програму, који најбоље репрезентује вољу већине бирача и њихово схватање општег добра. У постсоцијалистичким земљама, чест је случај да је политичко надметање подривено од стране тајних коруптивних мрежа моћи. Овакав вид деловања може се назвати клијентелистичком корупцијом, која се значајно разликује од индивидуаног коруптивног деловања. Као и све мреже под патронатом, то је вид мреже утемељен на принципу „добити и обавезе“, тј. подразумева правило реципроцитета међу члановима мреже. Овакве мреже настоје да се шире и да своје трајање продуже што више, тј. да га по могућности овековече. Њихови чланови имају јаке мотиве да држе подаље појединце несклоне корупцији, али да кооптирају свакога ко кроз њихову мрежу пролази. Отпадништво од коруптивне мреже подразумева тешке одмазде, освете. Истраживање структуре и функционисања коруптивних мрежа је важно, али веома тешко, јер је засновано на строгом закону ћутања.⁶⁸

Подривање слободних избора представља коруптивну праксу која се огледа у незаконитом финансирању политичких партија од стране моћних олигарха. Они се труде да купе новине, радио и телевизијске станице, како би промовисали своје циљеве, или плаћају скривени политички маркетинг у медијима. Пример за то је случај када се плаћени и намештени интервју јавно представља као неутрална репортажа, а све у циљу промоције одабраног кандидата.

Законодавна власт на нивоу државе, али и власт на нижем нивоу управљања државом, (које имају моћ доношена прописа и одабира кандидата за јавне функције), често су на мети корупције. Бизнисмени, или криминалци, „купују“ законодавне одлуке плаћајући законодавцима да „прогурају“ специфичну одлуку, или закон који су им у интересу. Ово дело може се оквалификовати као поткупљивање законодавца, али и као дело пасивне корупције у смислу занемаривања дужности, то јест неодговорног односа према функцији која се обавља. Многи парламенти и регулаторна тела постсоцијалистичких земаља, занемаривали су, или избегавали, своју јавну дужност да донесу ефективне законе и регулативу везану за финансирање политичких странака, конфликте интереса, праће новца, пријаву имовине јавних функционера, па чак и законе о борби против корупције. Нису доношени закони о заштити сведока, који су веома важни у спречавању корупције. Нацрти оваквих закона понекад су намерно блокирани. Све то ипак не значи да се закони против корупције нису доносили. Постсоцијалистички режими су намерно доносили сумњиве законе и законске стандарде, како би створили лажну слику демократског легитимитета владе, што је много горе него да нису чинили ништа.

⁶⁸ Слично постоји код италијанске мафије, и зове се *omerta*.

Коруптивни утицај на правосудне процесе, има своје бројне облике. Основни облик је дословно продаја судских одлука, али постоје и други облици, нпр. нефункционалне истраге и лоше постављене оптужнице које лако падају на суду. Судови и тужилаштва могу бити корумпирани да воде неосноване истраге и поступке против одређених особа (противника онога ко подмићује), како би биле перманентно узнемираване и како би им се рушио углед пред јавним мњењем. Са друге стране, тужиоци често одбијају да гоне моћне појединце и фирме све док их на то не натера притисак јавности, а када до тога дође, случај одуговлаче до застаревања, или заборављања. У случају прекида поступка, тужилаштво се често изговара недостатком доказа, или сведока, а понекад се дају и потпуно бесмислена објашњења. Погубна страна правосуђа је и њена неефикасност и компликованост деловања.

Као облици заробљавања одређених сегмената државе, могу се узети и злоупотребе унутар органа гоњења и надзорних тела, затим компромитовање политичких и других противника, као и корупција у медијима. Медији масовне комуникације су уз корумпирано судство, најбитније оруђе за прикривање великих коруптивних дела. Поткупљивање појединачног новинара и издања је најједноставнији, али и мало ефикасан начин, (то су такозване „приче на продају“). Постоје комплекснији случајеви у којима је више медија у дослуху са циљем прикривања коруптивних дела. Медији у власништву државе стављају се под јавну контролу, али не и персонална решења и програмске политике. Приватне медијске куће су често у власништву управо оних који заробљавају институције државе, па се путем њих пласирају лажирани вести и репортаже у корист одређених политичара и бизнисмена, а на штету противника. Према извештају листа „Фајненшл Тајмс“ (*Financial Times*) од 30. априла 2001. године, у Русији се тачно знао (као јавна тајна), ценовник одређених услуга медијских кућа: једна цена за повољну репортажу, друга, виша цена за тзв. „црну пропаганду“ (блаћење противника), а највиша цена за потпуно медијско игнорисање, (медијску блокаду) противника.⁶⁹

Корупција (како јој само име каже)⁷⁰ симболише неморално поступање, усмерена је према државној интервенцији на различитим нивоима: од службеника на шалтеру до министара и председника државе. Државне интервенције могу бити потенцијално корисне и потенцијално штетне. Такође, оне могу бити законите и незаконите. Ове четири карактеристике државне интервенције творе мрежу од четири могућа типа корупције. Следећа табела приказује типологију корупције засновану на овом

⁶⁹ Према: Karklins, Rasma (2002.) *Typology of Post-Communist Corruption*, University of Illinois, Chicago.

⁷⁰ *Корупција* (лат. *corruptio*): поквареност, кварност, изопаченост, разврат, поткупљивање, подмићивање; кварење, укваривање, труљење, распадање; кривотворење (списа, мере, тега исл.). Према: Вујаклија, М. (1989.) *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд.

моделу. Овакав начин сагледавања проблема значајан је за препознавање врста корупције како би се ефикасно борило против ње:

ТАБЕЛА 4.3. — Типологија корупције на основу одговарајућих интервенција

ТИПОЛОГИЈА КОРУПЦИЈЕ НА ОСНОВУ ОДГОВАРАЈУЋИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА		
	ЗАКОНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ	НЕЗАКОНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ
ПОТЕНЦИЈАЛНО КОРИСНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ	ДРЖАВНА КОРУПЦИЈА Нето ефекат може бити користан или штетан у зависности колико озбиљно корупција нарушава интервенције. Политика за борбу против корупције треба да се бави покретачима да би се спречило нарушавање.	ПОЛИТИЧКА КОРУПЦИЈА ПРВОБИТНЕ АКУМУЛАЦИЈЕ Нето ефекат зависи од степена остварене политичке стабилности, изолације од економских интервенција и појава продуктивних капиталиста. Политика за борбу против корупције треба да настоји да повећа вероватноћу оваквих исхода.
ШТЕТНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ	НЕОКЛАСИЧНА ТЕОРИЈА И КОРУПЦИЈА Нето ефекат интервенције увек је негативан. Политика за борбу против корупције треба да уклони ова средства моћи државе преко либерализације и приватизације.	ВАРИЈАНТЕ ПОЛИТИЧКЕ КОРУПЦИЈЕ И КРАЂЕ Нето ефекат увек је негативан: могућ пад у руке господара и анархију. Политика за борбу против корупције мора да ојача централизовану моћ принуде државе.

Извор: Према: Khan, M. - *Одреднице корупције у земљама у развоју: ограничења конвенционалне економске анализе*. Зборник: Роуз-Ејкерман, С. (2008.) *Економија корупције*, Службени гласник, Београд.

Неокласични приступ корупцији је најједноставнији облик корупције који се темељи на принципу законите државне интервенције, која упркос својој законитости ствара штетне ренте и тржишна ограничења. Сматра се да су ефикасна средства у борби против овог вида корупције институционалне реформе, приватизација и либерализација тржишта, у циљу смањивања опортунитетног трошка корупције, тј. „исплативости” државном службенику да коруптивно дело учини.

Државна корупција је облик корупције утемељен на законитим државним интервенцијама које су потенцијално корисне за друштво. Овакве интервенције имају као циљ убрзање напретка реалног сектора, унапређење технологије, изградњу инфраструктуре, управљање порезима и царинама итд.

Овакве интервенције неопходне су транзиционим земљама како би на убрзани начин ухватиле корак са развијеним деловима света.

Корупција првобитне акумулације подразумева незаконита дела која проистичу из политичке моћи, а усмерена су на прераспodelу добара (злоупотребе код приватизације, експропријације, национализације, аграрне реформе, итд.). Карактеристична је за транзиционе земље у којима се одвија трансформација власништва, али постоје случајеви експропријације својине и у развијеним земљама. Овај вид корупције никако не може бити законит, али позитивна страна се огледа у томе што се добра могу усмерити корисницима који су продуктивни. На дужи рок то доноси укупан раст, веће фискалне приходе и политичку стабилност. У перспективи, корупција и клијентелистички односи замењују се транспарентним пословањем и стабилизацијом својинских права. Са друге стране, негативни ефекти се јављају ако добра дођу у руке тзв. „профитера“, непродуктивних субјеката којима је само добит важна, али не и стварање нове вредности.

Варијанте политичке корупције у комбинацији са предаторством и крађом су најопаснији типови корупције, који су и незаконити и штетни. Оваквим видом корупције баве се државни службеници свесни директне штете по привреду. То су много опаснији случајеви од претходно поменутих, и могу довести до колапса. Они се јављају када више инстанце власти губе контролу над нижим, не могу да их дисциплинују, па се тада све инстанце власти, од најниже до највише (од полицајца до министра), баве незаконитом експропријацијом власништва. Овакве изнуде постоје у сваком друштву, али велике размере добијају само у државама које пропадају. Спречавање овакве корупције заснива се на дисциплиновању нижих инстанци власти и бирократије. Више инстанце, иако заинтересоване за лично богаћење, имаће више користи од развоја него од предаторства и крађе.

• ФАЗЕ У НАСТАНКУ КОРУПЦИЈЕ

Анализирајући фазе у настанку корупције као негативне појаве у друштву и држави, може се констатовати да она као таква постоји миленијумима.⁷¹

У свету није постојало, нити данас постоји, друштво нити држава, која је у стању да у потпуности искорени корупцију. Пошто се веома тешко откривају сви облици корупције, сматра се да је у многим државама израженија него што званични статистички подаци то показују. Корупција је специфична у свакој држави, без обзира на то што угрожава све вредности

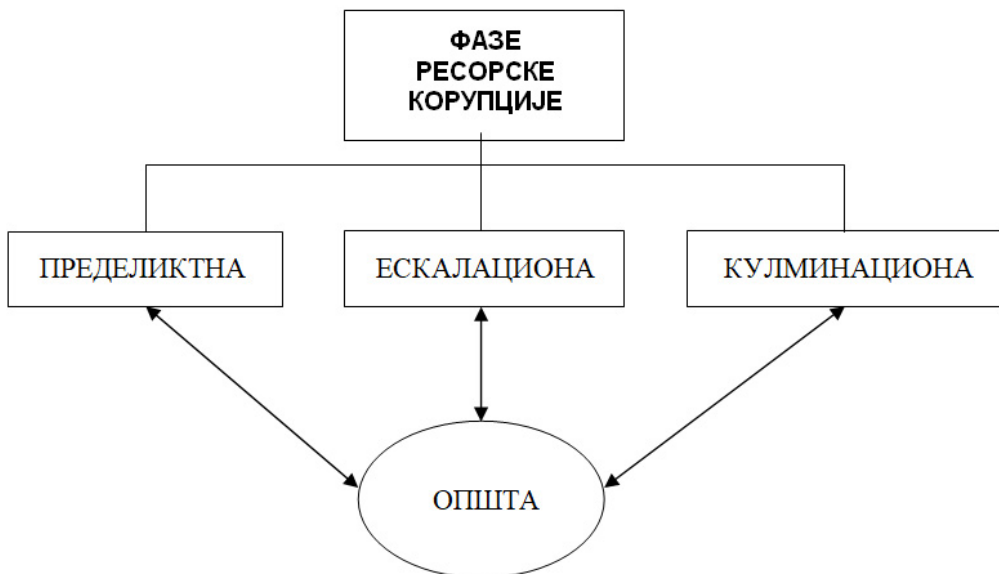
⁷¹ У Римском царству кривично дело корупције је дефинисано као давање, примање или тражење користи са намером да се утиче на чиновника у вези са његовим послом. Аристотел, Макијавели и Монтескије су констатовали да је корупција знак кварења моралних вредности друштва. (Пушић, Е.: *Друштвена регулација границе знаности и искуства*, Глобус, Загреб, 1989. године, стр. 14.).

једне државе и разара основне моралне вредности (слободу, правду, равноправност људи и др.), као и што смањује моћ сваке државе и друштва, (политичку, економску, одбрамбену...), и уједно представља универзалну безбедносну претњу свакој држави понаособ, али и међународној заједници у целини. Корупција у свакој у свакој таквој држави настаје и опстаје у одређеном обиму, односно ескалира или стагнира на специфичан начин. Корупцију као негативну друштвену појаву карактерише вишефазност, а свака фаза представља одређен степен угрожености националне безбедности.

Независно од укупног броја фаза корупције, њих треба посматрати у конкретној области друштвеног живота, јер искуства из противкорупционе праксе указују да, док у некој сфери друштвеног живота корупција буде откривена и сузбијена у првој фази, у другој сфери друштва успела је да се испољи у свим фазама („покрије све његове сегменте“), како наводи Мијалковски (2012), а у трећој сфери друштва се истовремено, након сузбијености у другој фази, поново испољава у првој фази итд. То значи да је реч о неравномерном фазном испољавању корупције у одређеној држави, осим у тзв. „пропалим државама“, у којима корупција успева да „овлада“ њеним кључним сферама, или свим државним и друштвеним компонентама.

Условно, у процесу коруптивног понашања могуће је регистровати више фаза: ресорна (изазовна, или предделиктна, ескалациона и кулминациона) и општа, која обухвата синтетизован пресек свих посебних подфаза корупције у свим друштвеним сферама у држави - како наводи Мијалковски (2012). На наредној страни је дат табеларни приказ развојних фаза корупције.

ДИЈАГРАМ 4.4. — Развојне фазе корупције

Извор: Према: Мијалковски, М. (2012.) *Тероризам и организовани криминал.*

„Свако службено лице, или потенцијално службено лице, изложено је ризику да буде корумпирано" - наводи Мијалковски (2012:232). Према томе, свако службено лице перманентно се налази у пределиктној фази корупције. Међутим, упркос томе, корупцији су подложна само поједина службена лица склона коруптивним кривичним делима и прекршајима, и мањи број њих се упушта у овај облик организованог криминала где наносе непроцењиву штету држави и друштву.

Прва фаза корупције, тј. пределиктна фаза корупције присутна је у скоро свим државама у свету, без обзира од степена развијености њиховог политичког, правног и привредног система. Али је ипак много израженија у земљама у транзицији и државама које тек изграђују демократске институције и успостављају владавину права.

Обављајући поверене дужности у јавном сектору, државним органима и администрацији, службена лица су углавном, врло често изложена разноврсним искушењима. Обављање послова јавних служби, као на пример, санкционисање прекршаја из области безбедности саобраћаја, прегледање и царињење робе, издавање дозвола за отварање предузећа (фирми), утврђивање и разрезивање пореза, коришћење здравствених услуга у здравственим установама, упис у школе и факултете, запошљавање, добијање кредита итд. - углавном је нормативно регулисано и службена лица су дужна да доследно примењују сва правила. У свим наведеним примерима, углавном се ради о пословима које карактерише директан, или индиректан контакт, између најмање два лица и могућност да дотични контакт представља основу за искрено дружење у наредном периоду (мотив није корупциони) или дружење мотивисано неком коришћу, наравно противзаконитом. Процес неискреног интензивног дружења између службених лица и другог лица, независно од његовог статуса (приватно, службено, члан неког организованог криминалног колективитета, или независна индивидуа), обично резултује чињењем „ситних услуга" и „давањем поклончића" ради стицања „поверења" службеног лица.

Може се констатовати да се пределиктна фаза корупције завршава када неко лице испостави захтев службеном лицу чије испуњење представља кршење закона, наговештајем да ће за учињену услугу бити материјално, или на други начин награђено. Ако службено лице одбије испуњење постављеног захтева, тада престаје могућност ескалације корупције, у противном, корупција поприма виши облик односно улази у другу фазу - ескалациону. У пракси постоји могућност да у пределиктном фазом корупције, треба имати у виду и следеће: у одређеној сфери друштвеног живота коруптивним искушењима изложено је више службених лица. То значи како је већа могућност да се неко од њих упусти у овај облик организованог криминала и тиме систематски наноси огромну штету држави у дотичној сфери друштвеног живота.

Друга фаза у настанку корупције или ескалациона фаза корупције у одређеној сфери друштвеног живота, подразумева свесно и вољно кршење

закона од стране службених лица која су због неке личне користи пристала да урушавају, уместо да штите виталне државне интересе.

„Имајући у виду хоризонталну и вертикалну сферу сваке области друштвеног живота, или извршне власти државе, постоје два начина ширења корупције - одоздо ка врху хијерархијске лествице и од врха ка нижим нивоима" - како наводи Мијалковски.

Наиме, у случају да је у пределикатној фази, корупција захватила хоризонтални ниво, тенденција њеног ширења неминовно је усмерена ка вишим нивоима у дотичној области, а као њени актери појављују се корумпирана службена лица, или друга страна (приватна лица која су показала ефикасност приликом корумпирања службених лица на локалном нивоу).

Овај начин ескалације је компликованији (ризичнији), првенствено због могућности да службено лице на сваком вишем нивоу хијерархијске лествице одбије понуду за кршење закона, као и могућност да предузме мере против „понуђача". Ако је „понуђач" службено лице, тиме се прекида корупција и на нижем нивоу (свим нижим нивоима) хијерархијске лествице у дотичној области друштвеног живота. У варијанти када је у пределикатној фази корупција захватила врх „пирамиде" одређене области друштвеног живота, ескалациона фаза корупције развија се ка нижим нивоима, све до најнижег хоризонталног нивоа. „Имајући у виду моћ и безобзирност корумпираних руководиоца према службеним лицима на нижим нивоима, несумњиво је лакше одвијање ескалационе фазе корупције од врха ка дну хијерархијске лествице" - наводи Мијалковски (2012:235).

Трећа фаза у настанку корупције или кулминациона фаза корупције у одређеној области друштвеног живота, обухвата значајан број корумпираних службених лица међусобно повезаних са једним, или више вансистемских организованих криминалних група. Сталним и систематским вршењем кривичних дела, они озбиљно урушавају одређену област друштва и државе, укључујући и могућност да је у потпуности, перфидно злоупотребљавају за своје личне циљеве и интересе а самим тим угрожавају и националну безбедност.

Уколико се корупција испољава у кулминационој фази, у једној, или више сфера друштвеног живота, тада, корупција показује тенденцију дијагоналног ширења (у односу на некорумпиране сфере), све до варијанте овладавања свим државним и друштвеним сферама. У ситуацији и под претпоставком да су носиоци корупције оптимално успешни, може се догодити феномен у терминологији познат као „заробљено друштво" или „заробљена држава".

У системски уређеним и функционалним државама, обавезно се врши периодично (најчешће једном годишње), анализирање појавних облика корупције и установљава опште стање њеног обима и карактера као претњу националној безбедности и, у складу с тим, предузимају се мере на њеном сузбијању. Зато уређена и функционална држава не може никада постати

„заробљена држава". Насупрот њој, неуређена и нефункционална држава подложна је томе да последице корупције по њене виталне вредности досегну ниво, или стање, познато као „заробљено друштво".

Анализирајући све фазе у настанку корупције и штетне последице корупције које изазива по националну безбедност, веома је важно имати у виду да њени актери имају као крајњи циљ да овладају врхом политичке и економске елите једног друштва. Уколико буду успешни, своју моћ користе да спрече надлежне државне институције да прибаве доказе о њиховој организованој криминалној делатности и систематски чине кривична дела против грађана и матичне државе. У ту сврху успостављају ефикасан систем заштите ради прикривања сопствене корупционе делатности.⁷²

„Немогуће је да корупција у једној држави придобије појединце из структура највиших државних званичника уколико њени носиоци не корумпирају правовремено потенцијално највише државне званичнике" - наводи Мијалковски (2012:241). Реч је о превентивној политичкој корупцији, која у свим демократским земљама може настати током предизборних кампања. У државама које нису донеле закон о финансирању политичких странака, превентивна политичка корупција је неминовна. Наиме, организовани криминалци у јеку изборних кампања финансирају политичке странке за које процењују да ће освојити власт, међутим, уколико су извршили лош избор, напрасито мењају усмереност а све с циљем да након формирања владе на кључним местима у држави буду постављени њихови људи и у правом смислу речи „заробе државу". Чак и њихова делимична успешност представља огромну безбедносну претњу националној безбедности и с тим у вези, довољно је поменути само неке чињенице.

Ради се о најопаснијој - политичкој корупцији чија је суштина у противнародно и противдржавно понашање највиших државних званичника који злоупотребљавају поверена овлашћења да би јавну политику и законе обликовали у корист сопствених, (похлепних) интереса и интереса њима блиских појединаца. Ако се има у виду да свака власт може да буде корумпирана, нарочито треба знати да је по државу најпогубније ако је највиша власт корумпирана, јер је у том случају најмања шанса да службена лица на свим нивоима државне хијерархије буду раскринкана и онемогућена, док су њихове противзаконите зараде велике, а штете за државу максималне.

Реч је о специфичној, двострукој материјалној штети за државу: корупција умањује њене приходе и урушава њен углед и ту штету осећају грађани, јер морају да скуפלје плаћају основне потрепштине.

⁷² „Корупционаши користећи свој утицај и моћ све подвргавају свемоћној цензури и непрестаним тзв. надзором над радом законитих представника власти, односно органа гоњења и пресуђења и других институција. Овај надзор није усмерен ка откривању учињених кривичних дела и противправних понашања на штету државе и друштва, већ с циљем да се њихова криминална активност заташка" (Јелашић, М.: *Психолошки аспекти кривичних дела корупције и прања новца*, Наука, безбедност, полиција, Полицијска академија, Београд, 2003. године, I, стр. 138.).

Високо корумпиране државе карактерише монопол финансијског staleжа „из потаје“, који има контролу политичких партија, безбедносног сектора, парламента, или посланика у парламенту,⁷³ медија и у другим сферама. Корупционаши користе ту своју моћ да доносе законе и уредбе у своју и у корист својих пријатеља, омаловажавајући судство (у судском процесу уместо оштећене странке, добија странка која више плати). Корумпирана полиција не штити права и слободе грађана, већ спроводи „неписани закон“ политичких моћника, а медији их у јавности представљају као поштене грађане, или у најгорем случају као „контроверзне пословне људе“ - како наводи Мијалковски (2012:242).

4.1.3. Корупција и безбедност друштва

С обзиром да корупција представља широк друштвени проблем, њене последице могу имати велики утицај на привредни развој једне земље, али и на развој региона у целини. Често се из тог разлога указује на везу која постоји између корупције и достигнутог степена привредног развоја. Ова веза је узајамна. Достигнути степен привредног развоја може бити фактор и узрок појаве корупције. Може се рећи да је сиромаштво један од значајних узрочника.

Последице од корупције у било којој области су велике. Оне се најчешће групишу у неколико основних: *пад економске ефикасности, пад обима страних инвестиција и немогућност привредног развоја*. Поставља се питање, шта је најчешћа последица појаве корупције? Чини се да је то пад економске ефикасности земље, јер се на овај начин умањује и друштвено благостање. Уместо да се развијају нови производи и пружају нове врсте услуга, уместо да усавршавају понуду и парирају највећим конкурентима, предузетници се баве тиме како и кога да подмите. Криминал постаје привредна грана.

Такође, један од честих проблема који долази до изражаја, јесте претња државној суверености и ауторитету државне власти, нарушавање демократских вредности и јавних установа, што на крају штети државном уређењу, односно укупној безбедности друштва и државе. Са друге стране, у условима правне несигурности и развијене корупције, смањује се интерес страних инвеститора за улагање у те земље. При анализи последица, стално треба имати у виду, да корупција може бити резултат неефикасности функционисања многих институција система, али исто тако може за последицу имати још мању ефикасност институција система у целини и утиче на укупну безбедност друштва, односно државе (Ђукић, 2016:233).

⁷³ „Познато је да, рецимо, запослени у парламенту, за доношење закона који одговара некој бизнис-структури добијају огромне суме новца“, констатовано је у антикорупцијском плану руског председника Дмитрија Медведева (Наведено према: Љубинка Милинчић, „Антикорупцијски план Дмитрија Медведева“, *Политика*, 5. август 2008. године).

Нужан пратилац уласка страног капитала у земље у транзицији јесте и улаз тзв. прљавог новца чиме се искључује здрава конкуренција, а носиоци таквог криминалног деловања због своје моћи и привидно законитог деловања, постају све јачи и недодирљиви. Финансирањем политичких странака остварују утицај на полицију и судство, као и на садржај закона који се доносе, а којима се треба борити против организованог криминала (Dolgoва, 1997).

Исто тако, корупција ствара озбиљне тешкоће парламентарној функцији, остављајући озбиљне последице на политичку стабилност, а тиме и на безбедност. Ово зато што се политичка стабилност делимично заснива на везама између владе и њених грађана. У том случају парламент има веома важну улогу, јер пружа могућност да заинтересоване стране изразе своје ставове. Парламент је и место политичких договора. У случају да је корупцијом спречено да се доношење одлука одвија како је договорено, односно постигнуто да се одлучује у корист корумпиране стране, други ће свакако на то реаговати. Тиме све одлуке вођене корупцијом доводе до политичке нестабилности, а када се то једном догоди процес се, по аутоматизму, убрзава, стварајући још озбиљније проблеме (Стајић, 2011:168).

РЕЗИМЕ

Унутрашњу безбедност штити суверенитет државе и њених субјеката од свих антидруштвених појава, односно од свих појава којима се угрожава друштвено уређење. С обзиром на елементе који сачињавају друштвено уређење често се унутрашња безбедност поистовећује са заштитом економске, политичке, правне и социјалне сигурности грађана. Унутрашња безбедност се иначе дефинише као такво стање друштвених (политичких, економских и др.) односа који нису угрожени, нити им прети угрожавање, неким од облика угрожавања. У складу са наведеном поделом, унутрашња безбедност се састоји од **индивидуалне, социјеталне и националне безбедности** од којих су свака за себе посебне вредности које се штите како системом безбедности тако и другим друштвеним мерама. *Индивидуална безбедност* је мера стабилности, заштићености и демократичности једног друштва без чега нема ни индивидуалне безбедности. Одређена је и ограничена правом дате државе. Као таква мера индивидуалне безбедности различита је од државе до државе. Најчешће се описује односом између појединаца и група са различитим потребама и интересима, као и владавина права и поштовању људских и грађанских слобода. У узрочно-последичној је вези са социјеталном и националном безбедношћу. *Социјетална безбедност* је способност друштва да истраје у свом суштинском карактеру без обзира на могуће и стварне претње. То је способност државе да опстане у тешким тренуцима по њен територијални интегритет и суверенитет одржавајући своје традиционалне обрасце, језик, културу, религијски и национални идентитет и обичаје. *Национална безбедност* је појам који се чешће него други објашњава у нашој литератури. Под њим се подразумева жељено стање заштићености државе које се постиже елиминисањем претњи и ризика по виталне вредности државе. Из тога проистиче да је то вишезначајан појам који у најопштијем смислу представља стање у коме држава сматра да јој не прети војни напад, политички притисак или економско угрожавање споља, као ни екстремни политички, економски, идеолошки, верски или културни атак изнутра, тако да држава може нормално да се развија самостално или у заједници са другим државама (Ђукић, 2017:6). Имајући у виду да смо у претходном делу књиге извршили класификацију безбедности, као и то да се може говорити о неким од облика угрожавања, као што су: оружане побуне, тероризам, саботаже, диверзије, субверзије и сл., у овом делу текста ћемо се посебно осврнути на унутрашњу безбедност, односно на **социопатолошке облике угрожавања** (криминалитет, наркоманија, проституција, алкохолизам и коцкање) и **нарушавање јавног реда и мира**, као и што наводимо и **друге облике угрожавања**, као што су: екстремизам, безбедност саобраћаја, пожари, угрожавање животне средине и друго. **Законом о спречавању насиља и недолучног понашања на спортским приредбама** утврђују се

мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и у вези са спортским приредбама, као и обавезе организатора и овлашћења надлежних органа у спровођењу тих мера („Службени гласник РС", бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009, 104/2013 – др. закон и 87/2018). **Спортске приредбе**, у смислу овог закона, јесу *спортска такмичења и спортске манифестације*. У најопштијем смислу, под **корупцијом** ћемо подразумевати непосредно или посредно захтевање, нуђење, давање или прихватање мита или неке друге незаконите користи, или наговештај, односно обећање, што ремети (игнорише, квари, урушава) правилно извршење дужности, или понашање захтевано од примаоца мита, користи и обећања.

ПИТАЊА ЗА ПРОВЕРУ ЗНАЊА И ДИСКУСИЈУ

- Шта се подразумева под појмом унутрашња безбедност?
- Које познајеш облике угрожавања унутрашње безбедности?
- Шта се подразумева под социјалном патологијом и објаснити појмове криминалитет, наркоманија, проституција, алкохолизам и коцкање?
- Објаснити облике угрожавања унутрашње безбедности: екстремизам и угрожавање безбедности саобраћаја?
- Покушајте да објасните нарушавање јавног реда и мира, са посебним освртом на прекршаје против јавног реда и мира?
- Шта се подразумева под спречавањем насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и објаснити повезаност безбедности и спортске приредбе?
- Наведите које су мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и објаснити превентивне мере?
- Покушајте да објасните мере које се предузимају на спортским приредбама?
- Које се мере предузимају на спортским приредбама повећаног ризика?
- Наведите мере које предузимају надлежни државни органи и образложити казнене одредбе?
- Објасните корупцију као фактор угрожавања безбедности?
- Наведите поделу и основне врсте - типове корупције?

Glava V

МЕНАѢМЕНТ БЕЗБЕДНОСТИ У СПОРТУ

Циљ овог поглавља је да се студенти упознају са појмовним дефинисањем менаѢмента, као и појмом и атрибутима менаѢера, и разликом између менаѢера и лидера. Осим тога, упознаће се и са појмовним одређењем менаѢмента у спорту, посебно са методама спортског менаѢмента, техникама у спортском менаѢменту, технологијом спортског менаѢмента, као и кибернетским системом спортског менаѢмента. Студентима ће се презентирати практична примена менаѢмента у спорту, карактеристике комерцијализације у спорту и моралне одговорности бизниса према спорту, са посебним освртом на менаѢмент нивое у спортској организацији, и то: топ менаѢери, функционални менаѢери и оперативни менаѢери (менаѢмент и спортски тренери). Описаће се менаѢмент безбедности у спорту, са акцентом развоја менаѢмента безбедности у спорту, појам менаѢмента безбедности у спорту, као и место менаѢмента безбедности у организацији и основни задаци менаѢмента безбедности у спорту. Такође, описаће се детаљније и процес менаѢмента безбедности у спорту, са посебним акцентом на: планирање као функцију менаѢмента безбедности у спорту, дефинисање циљева у менаѢменту безбедности у спорту, безбедносна процена у спорту, као и методологија за израду безбедносне процене у спорту, процена ризика и управљање ризиком у спорту, и процес доношења одлука у спорту. Након проучавања овог поглавља, студенти ће бити оспособљени за самостално вежбање и препознавање безбедносних изазова, ризика и претњи, односно облика и извора угрожавања безбедности у спорту и спортским организацијама, посебно предузимање мера и активности у заштити лица, имовине и пословања, односно у улози менаѢера за безбедност у спорту.

1. ПОЈМОВНО ДЕФИНИСАЊЕ МЕНАѢМЕНТА

У овом делу књиге, прво ћемо појмовно одредити шта је менаѢмент. С тим у вези, менаѢмент је изворно вишезначан појам који се односи на начин обављања регулационих функција у условима када се јављају елементи тржишта. У свом првом и најчешћем значењу он се посматра као процес управљања одређеним пословима, подухватима и друштвеним системима ради ефикаснијег достизања заједничких циљева. МенаѢмент подразумева оптимално коришћење ресурса, руковођење процесима и активностима подређених, делегирање послова и одговорности, координацију свих ресурса

путем планирања, организовања, вођења и контроле. **Менаџмент као динамична дисциплина, представља вођство у некој организацији.**

Менаџмент је, историјски посматрано, настао у веома далекој прошлости и везивао се за способност да се што мањим улагањима остваре што бољи резултати. Неке облике управљања организацијама које данас називамо менаџментом налазимо још код старих цивилизација. Изградња великих објеката, организација пољопривредне производње, уређење државних послова, али и припреме за вођење ратова и одбрану од освајача, подразумевали су организовање, планирање, руковођење и контролу. Успешност руководиоца на свим нивоима организовања старих друштава била је пресудан фактор који је омогућавао опстанак и раст цивилизација.

Познато је да је менаџмент као пракса врло стар. С друге стране, проучавање менаџмента као научне дисциплине релативно је младо. С тим у вези, технолошки, тржишно-економски, политички, друштвени, као и глобални фактори, утичу на обликовање праксе и теорије менаџмента.

Реч менаџмент потиче од енглеске речи *manage*, што значи управљање предузећем или јавним подухватима. Мада се појава менаџмента везује за далеку прошлост, почетак његове шире примене, у савременом значењу, везује се за период индустријализације. Тек су примена индустријских метода у производњи материјалних добара и појава веће конкуренције на тржишту условиле потребу за проналажењем и применом нових метода и техника које омогућују да се тај процес одвија што рационалније у циљу повећања профита. Почетак индустријализације означио је и крупне политичке промене. Стварање великих националних држава, насупрот уситњеним феудалним државицама, условило је огромно повећање и усложњавање државног апарата. Држава постаје огромна организација са великим бројем надлежности које практично додирују, у мањој или већој мери, све области јавног и приватног живота. Таква организација, нужно, изискивала је развој посебних метода и техника које би омогућиле ефикасно функционисање свих државних органа, што је условило развој менаџмента у тзв. јавном сектору.

Подела капиталистичког друштва на јавну и приватну сферу нашла је свој израз и у области менаџмента. Међутим, израз менаџмент углавном се користио за делатности везане за управљање предузећима, док су се за управљање државним органима, нарочито војском и полицијом, много чешће употребљавали термини руковођење и командовање, као посебне функције менаџмента.⁷⁴ Притом се израз менаџмент не односи само на процес већ и на људе који га обављају, док се **менаџери** дефинишу као људи који немају власништво, већ изнајмљују своју стручност.

Када говоримо о менаџменту као дисциплини, можемо сасвим сигурно рећи да је, менаџмент дисциплина која може бити примењена на различите

⁷⁴ С. Ђукић, *Менаџмент у корпоративној безбедности и безбедност индустријских објеката* - физичко-техничка заштита, Војно дело, број 4. из 2017. године, Београд, стр. 3.

организације. С тим у вези, менаџмент примењен на предузеће представља менаџмент предузећа или пословни менаџмент, менаџмент примењен у спорту је спортски менаџмент, менаџмент примењен на образовне институције називамо менаџментом у образовању, менаџмент у полицији полицијским менаџментом, а менаџмент у јавним службама јавним менаџментом и слично. Практично, колико постоји врста организација, толико може бити различитих дисциплина менаџмента. То, наравно, не значи да је свако поље људске делатности на који се примењује менаџмент уједно и посебна научна дисциплина. **Основни принципи** науке менаџмента примењују се на све области људског рада, док се посебне методе и технике менаџмента примењују у свакој посебној организацији у зависности од њене специфичности. **Основни задатак** менаџмента сваке организације јесте да повећа виталност организације, тј. њену способност преживљавања у различитим околностима, уз просперитет и раст организације.

Треба нагласити да најважније одлуке које одређују судбину предузећа доноси менаџерски врх, тзв. топ-менаџмент.

Једноставно речено, менаџмент је оно што менаџери раде. Али та једноставна изјава нам баш не говори много, зар не? Детаљније објашњење је да менаџмент значи координисање активности везаних за посао, тако да се оне обаве **ефикасно и ефективно** – с људима и уз помоћ других људи. Већ знамо да је координисање рада других оно што одваја функцију менаџера од запослених који не припадају менаџерима. Међутим, то не значи да менаџери могу да раде све што желе кад год пожелe – било када или на било који начин. Напротив, менаџмент значи **ефикасно и успешно (ефективно)** обављање организационих активности везаних за рад, или је то барем оно што се менаџери труде да остваре (Ђукић, С., 2017:10).

На основу свега наведеног, можемо закључити да је **менаџмент**:

- **Процес којим се усмерава, планира, мотивише, организује, координира и контролише привредна, безбедносна, спортска или нека друга активност.**
- **Настао је из потребе да се пословање неке организације, уреди као ефективно и ефикасно. Носиоци процеса покретања и вођења пословања су предузетници, лидери и менаџери.**
- **Пословање сваке организације се остварује у амбијенту који је брементит пословним шансама и опасностима па да би се профитабилно пословало, мора се планирати, организовати, водити и контролисати.**

Када је у питању **ефективност**, она се посматра у смислу, да у сваком стадијуму свога раста и развоја производи и тако конципира своју понуду, да она најбоље одговара захтевима целокупног тржишног окружења, или увек ради *праве ствари*.

Када говоримо о **ефикасности**, она се, међутим, своди на то да у свом пословању примењује методе производње и организације који ће му омогућити да уз што мање ангажовања и трошења инпута остварује своје делатности.

И једни и други захтеви усмерени су на то да се кроз процес менаџмента стекне конкурентска предност.

Посматрајући предузећа, можемо рећи да око предузећа, поред власника и менаџера, гравитирају и друге интересне групе (*stakeholders*) као што су:

- запослени,
- купци,
- добављачи,
- партнери,
- кредитори,
- држава и др., са својим активностима и процесима.

Анализирајући циљеве организације, постоје **три основна циља организације**, и то:

1. **Производ који обезбеђује вођство** у односу на конкуренте (вођство постоји уколико је производ последица корисне иновације);
2. **Технолошка перфекција** (услови за технолошку перфекцију су континуелно иновирање производних процеса и добар менаџмент);
3. **Присност са купцима** (постоји уколико су производи, заправо, индивидуализована потреба).

С тим у вези, у зависности од степене испуњења циљева, предузеће се налази у фазама:

- 1) преживљавања,
- 2) успеха, и
- 3) просперитета.

По неким теоретичарима, појам менаџмента је и „Умеће да се одређена замисао обави преко других“ (М. Р. Follett). Из ове дефиниције произилази следеће:

- То је друштвена технологија која треба да допринесе остваривању циљева без непосредног учешћа у обављању активности;
- Комуницирање је главно обележје менаџмента (врши се путем информација);
- Њиме се мобилишу људски и материјални ресурси (према циљевима).

По другим теоретичарима, менаџмент је „Процес навођења ка циљу". Према овој дефиницији, основне активности тог процеса су:

- **Планирање** (дефинисање циљева и доношење одлука у садашњости како би се остварили циљеви у неизвесној будућности);
- **Организовање** (изградња инфраструктуре за спровођење одлука и координацију свих ресурса - материјалних, информација и људи);
- **Вођење** (мотивисање и утицање на чланове организације да остваре циљеве);
- **Контрола** (процена успешности остварења планираних циљева и активности за њихово остварење).

Када се говори о **интерном** и **екстерном** окружењу, у овом делу књиге ћемо навести шта представља интерно а шта екстерно окружење предузећа.

Интерно окружење (унутрашњост организације):

1. Регуларне промене
2. Интерни стејкхолдери (запослени, менаџери, власници)
3. Процеси, активности, организациона култура итд.

Екстерно окружење:

1. Друга предузећа (непосредно окружење)
2. Држава
3. Мета економски феномени (наука, политика, култура)

1.1. Појам и атрибути менаџера

Дефинишући појам менаџера, најкраће речено, то су **лица одговорна и надлежна за остварење циљева.**

Менаџери су:

- планери,
- организатори,
- вође и
- контролори (по дефиницији менаџмента).
 - Одговорност је повезана са надлежношћу!!!
 - Одговорност се изводи из:
 - положаја;
 - формалног ауторитета;
 - компетенција.

Анализирајући ефективност и ефикасност менаџера, можемо констатовати да се *успешност менаџера мери преко резултата организације*

(остварења циљева). С тим у вези, Р. Drucker уводи 2 критеријума успешности:

- **ефективност** значи радити праве ствари (избор „правих“ циљева);
- **ефикасност** значи радити на прави начин (избор „правог“ начина).

Ефикасност је битна, а ефективност критична.

Када говоримо о *атрибутима менаџера*, наводимо следеће:

- 1) Менаџери раде са људима и помоћу људи;
- 2) Менаџери имају надлежност над алокацијом ресурса;
- 3) Менаџери имају надлежност за дефинисање циљева и одређене приоритете;
- 4) Менаџери решавају аналитички и концептуално;
- 5) Менаџери су медијатори;
- 6) Менаџери су политичари;
- 7) Менаџери су дипломате;
- 8) Менаџери су симбол.

Када је у питању *класификација менаџера*, извршићемо поделу према хијерархијском нивоу и према ширини одговорности.

Према хијерархијском нивоу:

- менаџери прве линије (first line managers);
- средњи менаџерски ниво (middle managers);
- врховни менаџери (top managers).

Према ширини одговорности:

- генерални менаџери (general managers);
- функционални менаџери (functional managers).

Даље, када говоримо о *атрибутима менаџера*, можемо рећи да је у особи менаџера обједињено више активности и зато је врхунски менаџер онај који зна управљати временом. Неке од важнијих активности:

- Техничке
- Финансијске
- Комерцијалне
- Рачуноводствене
- Безбедносне
- Менаџерске
- Одржавање састанака
- Писање извештаја

На овом месту ћемо навести и набројати приоритетне активности и типичне грешке менаџера.

1. Приоритетне активности:

- постављање циљева;
- планирање;
- делегирање ауторитета;
- саморазвој;
- креативност.

2. Типичне грешке:

- лицемерство;
- недовољно информација;
- усамљене одлуке;
- недостатак могућности сарадње;
- недовољна спремност на разговор и дискусију;
- грешке у комуницирању.

Такође, када говоримо о атрибутима менаџера, говоримо и о њиховим улогама и вештинама менаџера.

1. Улоге менаџера:

- информатичка,
- интерперсонална,
- улога одлучивања.

2. Вештине менаџера:

- концептуалне,
- вештине обликовања,
- вештине рада с људима,
- техничке вештине.

1.1.1 Менаџери и лидери

<ul style="list-style-type: none"> • Менаџери раде на кључним управљачким и извршним положајима у привредним, спортским и другим организацијама.
<ul style="list-style-type: none"> • Лидерство представља део менаџмента.
<ul style="list-style-type: none"> • Укључује усмеравање запослених, утицање на њих и њихово мотивисање, заправо задире у само срце менаџерових односа са сваким од појединаца који раде за њих
<ul style="list-style-type: none"> • Лидери нису менаџери.
<ul style="list-style-type: none"> • „Лидери, људи са главом у облацима и ногама на земљи“.
<ul style="list-style-type: none"> • Сваки менаџер не мора да буде лидер – менаџер може да буде лидер, али само у одређеним случајевима.
<ul style="list-style-type: none"> • Лидерство је важна тема за менаџере због критичне улоге коју лидери имају у групној и организационој ефикасности.
<ul style="list-style-type: none"> • Мотивационе вештине су критична компонента лидерства, док су планирање и администрација централно питање менаџмента.

• Менаџери су претежно фокусирани на задатке и циљеве, а лидери на квалитет, услуге и потрошаче.
• Менаџери рационално решавају проблеме, а лидери су више интитуитивни и визионарски.

- **Оперативни и стратегијски менаџмент**

Разлика између оперативног и стратегијског менаџмента су:

1. **Оперативни** менаџмент се бави трансформационим процесом – **операције** су процес промене инпута у оутпуте и додавање вредности неком предмету.
2. Активности **стратегијског** менаџмента усмерене су на успостављање односа *организације* и *средине* да би се остварили *циљеви* те организације (Илић, 2013).

2. ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ МЕНАЏМЕНТА У СПОРТУ

На овом месту и у овом делу поглавља, осврнућемо се поново на појмовно одређење спорта, у циљу бољег разумевања менаџмента у спорту. Када говоримо о термину „спорт“, он се у савременом свету посматра у много ширем значењу. Углавном се спорт везује за такмичење, надметање, односно борбу ради постизања бољих резултата. Постоји велики број дефиниција спорта које покушавају, свака на свој начин, да ближе одреде суштину овог појма. И поред различитих приступа и гледишта на овај проблем, односно веће или мање разлике у њиховом одређењу, заједничка карактеристика је у схватању да је спорт један вид шире друштвене делатности (физичке културе), да је то борба која је праћена константном тежњом за вишим достигнућима.

С тим у вези, набројаћемо неке од бројних дефиниција појма „спорт“, од различитих теоретичара, и то: „Спортом се назива, прво, одређење видова физичког вежбања као предмета упоређења мајсторства, снаге, способности човека и обухватајући елемент такмичења, борбе за првенство, рекорд или максимално доступни резултат и друго, као специфична форма припрема за такмичење“ (А.Д. Novikov i L.P. Matveev); „Спорт је сваки телесни напор, индивидуалан или колективан, вршен у циљу победничког афирмисања супериорности појединаца или екипе над самим собом или над неким непокретним противником (време, простор, било какав отпор) или живим противником (човек или животиња)“ (Н. van Blijenburg); „Спорт је свака врста телесног вежбања или делатности која има за циљ радњу чије извођење почива у суштини на замисли и борби против неког одређеног елемента:

даљине, времена, препреке, материјалне тешкоће, опасности, животиње, противника и, поред тога, самог себе“ (Г. Хеберт); „Спорт је добровољни и уобичајени култ интензивног мишићног вежбања заснован на жељи за напретком, а који може да иде до ризика“ (П. Кубертен); „Спорт је у ширем смислу добровољна психофизичка активност човека за време слободног времена, коме се посвећује из забаве и ради телесно-образовних користи. У ужем смислу спорт је учешће на такмичењима“ (Д. Улага).

На основу наведених дефиниција уочљиво је да се спорт првенствено сматра игром, забавом, разонодом, али и као врстом физичког вежбања, односно психофизичком активношћу. Све то је, наравно, повезано са такмичењем (борбом) којим се тежи постићи одређени мерљив резултат (оптималан учинак, победа над противником, рекорд...) (Нешић, 2008:10).

Када посматрамо спорт у најширем смислу као човекову делатност, карактерише га следеће: 1) Такмичење; 2) Резултат; 3) Специјализација; 4) Утилитарност – спорт је кроз читав свој историјски развој носио и одређене (у већој или мањој мери) утилитарне вредности, што и данас треба да има, посебно у васпитном, здравственом и рекреативном погледу; 5) Друштвени карактер – спорт се може и треба разматрати као сложена социјална појава, односно социјални феномен. Имајући у виду друштвени карактер спорта, у социолошком погледу он се мора посматрати и као део друштвене делатности. То значи да је и спортска делатност организована активност већег броја људи, настала у друштвеној подели рада и са основном функцијом – стварање услова за задовољење одређених врста потреба већег броја људи (неретко и читаве заједнице). Овако организована активност има и своје појединачне носиоце (појединце или мање групе људи) што је условљено настанком појединачне поделе рада. Посебно понашање тих појединаца и њихове непосредне акције у области спорта, представљају спортску активност чија је функција да задовољи потребе одређених субјеката (Нешић, 2008:12).

Осим тога, можемо рећи да су саставни и фундаментални део спорта, у сваком погледу и спортски ресурси. Углавном они се, пре свега, односе на спортисте и спортске организације, делове система без кога не би ни било спорта.

С тим у вези, сама спортска организација је „организам“ који омогућава спортистима да искажу своје потенцијале и остваре нову вредност. Менаџмент у спорту, односно у спортској организацији, обезбеђује интегралност свих процеса и ресурса који су релевантни за управљање активностима и функцијама. Такође, менаџмент у спорту је у функцији трансфера идеје до коначног циља.

На основу тога, може се слободно рећи, да примена менаџмента у спорту представља успешно вођење идеје ка циљу. На овај начин дефинисан, менаџмент у спорту, обезбеђује функционисање целокупног система спортске организације, од система селекције талената, обезбеђења стручног рада до стварања општих услова за припремање спортиста за највиша достигнућа,

организовања спортских такмичења, обезбеђивања материјалних и финансијских средстава, као и комуникација са спортском јавношћу.

Када су у питању задаци и циљеви менаџмента у спорту, можемо сасвим сигурно рећи да основни задатак и циљ менаџмента у спорту треба да представља повећање спортске продуктивности, уз уважавање свих хуманих аспеката стварања нових људских вредности. Осим тога, менаџмент у спорту има и задатак да на себе преузме одговорност за функционисање свих процеса у спортској организацији. То се првенствено односи на њену стабилност и позицију у окружењу, спортске резултате, пословне резултате, радну ефикасност и др. Истовремено, он има и функцију основне покретачке снаге развоја спорта у целини, а тиме, наравно и спортске организације.

Када говоримо о дефинисању основних принципа менаџмента у спорту, према М. Томићу, били би следећи: 1. Развијање спорта очувањем мисије и духа спорта; 2. Задовољење циљева вишеструке јавности; 3. Развијање конкурентске и стабилне позиције спортске организације; 4. Развој креативних способности. 5. Децентрализација и делегирање ауторитета; 6. Примена и развој свих функција менаџмента.

Менаџмент у спорту мора да примењује и развија, свеобухватно све основне функције менаџмента: предвиђање, планирање, организовање, кадровску политику, руковођење и контролу. Издвојена из целине, свака за себе, нека од ових функција не би представљала ништа, јер само у повезаности и интеракцији функција менаџмент може остварити своју улогу (Нешић, 2008:79).

Менаџмент у спорту, односно у спортској организацији, је у функцији трансфера идеје до коначног циља. С тим у вези, можемо рећи да примена менаџмента у спорту представља успешно вођење идеје ка циљу.

Дефинисање спорта (како смо из претходног могли видети) као врло значајне људске активности и цивилизацијске тековине није једноставно, јер је спорт везан за одређене физичке и умне активности које укључују такмичарски дух, спорт као рекреацију, вежбање и плес у које су укључени сви слојеви становништва (Веселиновић, 2012:13).

Менаџмент у спорту, односно спортски менаџмент је савремена научна дисциплина заснована на научном истраживању и пракси. Спортски менаџмент подразумева релацију према свим људима, активностима, организацијама и пословима, а који су у вези са производњом, опремањем или промоцијом било ког производа који је у вези са спортом, фитнесом или рекреацијом. Спортски производи су роба, услуге, људи, објекти, програми и идеје. Термин спорт се данас односи на све рекреативне и такмичарске спортове, вежбање, фитнес активности и плес. Менаџмент уједињује активности везане за управљање, надгледање и лидерство. У спортском менаџменту су садржане две комионенте: спорт и пословна компонента. У пословну компоненту су укључене не само менаџмент функције као што су планирање, организовање, усмеравање и коитрола, већ и друге фуикциоиалне

области као што су рачуноводство, маркетинг, економика, финансије, као и право у спорту.

Основна делатност менаџера у спорту је одлучивање, јер независно од титуле или функције, сви менаџери су пре свега креатори одлука. Те одлуке се не односе само на њихов лични рад, већ и на активности других лица, а често и на целокупан финансијски организовани систем. Делатност менаџера је троканална и то (Веселиновић, 2012:13):

- а) одлучивање о пословима и радним задацима,
- б) одлучивање о циљевима, као и
- в) вођење пословне политике .

Одлука је увек одзив на неку конкретну потребу и представља реакцију на нешто што мора да се реализује у оквиру дневног, недељног и дугорочног пословања успешне спортске фирме.

Остали чиниоци који утичу на доношење пословних одлука су окружење, односно услови под којима се она доноси и то су:

- условима извесности (менаџер је релативно сигуран о исходу сваке алтернативе),

- условима ризика (менаџер у најбољем случају може утврдити вероватноћу успеха за сваку алтернативу), као и у

- условима неизвесности (менаџер није у стању да утврди чак ни вероватноћу успеха одређене алтернативе, јер има сувише непознатих пословних параметара).

Важан чинилац који утиче на одлучивање у спорту јесте традиција, односно пословна оријентација материјално-организационог система као и оријентација топ менаџера. Сваки менаџер мора да зна шта његов материјално-организациони систем очекује од одлука које он донесе, односно, које су последице успешног или неуспешног пословања.

Исто тако, на процес одлучивања менаџера утиче и то што се већина одлука доноси у окружењу које није савршено и изложено је различитим ограничењима.

Различите ситуације захтевају различите методе доношења одлука, а да би менаџери били ефикасни, морају бити спремни да бирају приступ зависно од ситуације и сопственог стила руковођења. Једна формална метода доношења одлука је приступ преко рационалног модела који подразумева процес корак по корак „*step by step*“ почевши од:

- дефинисање проблема (процепа ситуације),
- идентификација критичних фактора (ограничења),
- развијање алтернативе и анализа сваке од њих, као и
- доношење одлуке о избору пословио-развијних алтернатива.

Са пословним одлукама увек треба бити опрезни, било да се ради о одлукама оперативног или стратегијског менаџмента.

Осамдесетих година појављује се плејада аутора који, пишући уџбенике из области менаџмента, презентирају сопствене визије садржаја процеса менаџмента (Mineg, Singleton, Luchsinger, 1985).

Тако, на пример, Dalton McFarland (1979) истиче следеће функције менаџмента:

- планирање,
- организовање,
- кадровање,
- вођење и надзор,
- контрола,
- координирање и
- одлучивање.

Harold Koontz, Cyril O'Donnell и Heinz Wehrich (1980), као основне функције менаџмента процеса наводе: (Веселиновић, 2012:15)

- планирање,
- организовање,
- кадровање,
- вођење и
- контролисање.

William Newman, Kirby Warren и Jarome Schnee (1982) сматрају да су основне функције менаџмента:

- планирање,
- организовање,
- вођење и
- контролисање.

Theo Haimann, Willisam Scott и Patrick Copping (1982) основне менаџерске функције дефинишу као: (Веселиновић, 2012:15)

- планирање,
- организовање,
- кадровање,
- утицање и
- контролисање.

Дакле из овог приказа се види да се сви аутори слажу, када је у питању менаџмент процес, да су планирање, организовање, вођење и контролисање, основне компоненте тог процеса.

Савремена домаћа (Стефановић, 1997; и др.) и светска (Robbins, Bergman, Stagg, 1997; Daft, 1997; и др.) литература из области менаџмента указује, такође, на значај концепта менаџмент функција. При томе се, као кључне, истичу функције:

- планирање,
- организовање,
- вођење и
- контролисање.

МЕНАЏМЕНТ ФУНКЦИЈЕ И ОДНОСИ

<p><i>Веза, планирање- организовање је двосмерна</i></p>	<p>ОРГАНИЗОВАЊЕ Детерминисање шта је потребно урадити, како се задатак може обавити и ко ће задатак обавити</p>	<p><i>Веза, организовање- вођење је двосмерна</i></p>
<p>ПЛАНИРАЊЕ Лефинисање пиљева. утврђивање стратегије и развјавање суб- планова неопходних за координацију</p>	<p><i>Веза, организовање- контролисање је једносмерна</i> <i>Веза, планирање-вођење је двосмерна</i></p>	<p>ВОЂЕЊЕ Усмеравање и мотивисање свих чланова колектива и решавање конфликта</p>
<p><i>Веза. планирање- контролисање је једносмерна</i></p>	<p>КОНТРОЛИСАЊЕ Праћење активности у циљу обезбеђивања њиховог остварења у складу са планом</p>	<p><i>Веза. вођење- контролисање је једносмерна</i></p>

Извор: Аутори (Према Веселиновић, 2012).

Принципи менаџмента представљају једну од највиших категорија науке о управљању и представљају најосновнија правила остваривања менаџментске делатности. Много пре него што је формирана класична теорија управљања, људи су на основу мно- говековног искуства у заједничким међусобним активностима спонтано пронашли нека правила за своје делатности, које су кроз векове преносили на своја поколења, испуњавајући обрасце народ- не мудрости и бесмртне бисере његове здраве мисли.

У основи принципа менаџмента леже објективни закони и законитости рационалног остваривања заједничких напора у вишеструким видовима најразличитијих организацијских активности. Осим тога, принципи менаџмента извиру из практичног искуства људи који се баве менаџментом у различитим типовима организација. На тај начин, објективни принципи менаџмента имају карактер законитости, одражавају законитости развоја односа у менаџменту, повезаних у ланцу: закони - законитости - искуство менаџмента - принципи. При томе, потребно је имати у виду да једна

закономерност (закон) може изнедрити мноштво принципа и, обрнуто, више закона се може концентрисати у једном принципу менаџмента. Важно је истаћи да су принципи менаџмента резултат уопштавања објективних економских, организационих, природних, психолошких, социјалних, техничких и других закона и законитости, узајамних односа људи у процесу заједничке кооперативне и кориоративне делатности.

Када се говори о функционалном усмеравању прииципа менаџмента, у првом реду се мора истаћи да принципи одражавају потребе објективних закона и праксе управљања и користе се као правила руководства одређених активности људи, а такође и формирања, функционисања и развоја система управљања различитим органи- зацијама и оргаиизационим једиинцама. Из тога произилази да принципи менаџмента изражавају оне захтеве према систему управљања у целиии који се односе на његово оспособљавање за живот, као и према његовим циљевима, методама, структури, људству, процесима и фуикцијама.

Принципи нису исто што и методе менаџмента. Ако се методе посматрају као систем који се састоји из једиинства његових укуиних елемената, онда ће у том систему главну улогу заузети прииципи или један од њих. Међутим, при том се може рећи да је метод у целини, у ствари, начин реализације прииципа менаџмента.

Истовремено, то значи да у извесној мери принципи менаџмента формирају садржај меиаџерске делатности, односно у завис- иости од тога колико и којих принципа лежи у основи управљања овом или оном организацијом, мења се фуикциоални садржај менаџментске активности.

Спортски менаџмент обухвата: изучавање проверених и сређених знања о томе како спортска организација постиже своје циљеве, прибављајући, распоређујући и користећи ограиичеие људске, материјалне, информационе и новчане изворе свог успеха.

Спортски менаџмент као научна дисциплина⁷⁵

Спортски менаџмент као вештина и занатство/емпиријско, неструктурирано искуство талентованих менаџера појединих спортиста, тимова и клубова настао је са појавом првих професионалних спортских организација. Појава систематског, научног/структурираног знања о спортском менаџменту везује се (1) за раст професиона- лизације спорта и његово подређивање законитостима тржишне/услужне економије, и (2) настанак науке у менаџменту, прво у профитном сектору корпоративног бизниса, а потом, и њеним ширењем на сектор непрофитних јавних и приватних делатности.

Почетак спортског менаџмента као научне дисциплине везује се за 80-

⁷⁵ Ј. Веселиновић, *Менаџмент спортске организације*, Спортски савез Србије, Београд, 2012, стр. 18-19.

те године. Томе је претходио развој истраживања у области пословног менаџмента подстакнут новим могућностима информатичке технологије. У 60-им и 70-им годинама системски модели на бази компјутера развијени у вези са функцијама планирања и контроле, доминирали су литературом о менаџменту. Како се друштво померало од „индустријски-засноване економије“ ка „сервисно-заснованој економији“, технике менаџмента су постале у различитој мери зависне од софистицираних/истанчаних облика обраде података и трансмисије информација.

Током 80-их година, теоретичари менаџмента су развили нове моделе стратегијског планирања и одлучивања са растућим нагласком на предузетништву и коришћењу маркетиншке технике. Са овим развојем везује се период успостављања академске дисциплине спортског менаџмента. Иако су се програми спортског менаџмента појавили касних 60-их и раних 70-тих година, универзитетски наставни планови су почели да укључују опширне програме за припрему спортских менаџера тек десетак година касније. Развој Северноамеричког друштва за спорт и менаџмент (NASSM) и оснивање *Журнала за спортски менаџмент* у 1986. години били су допунски индикатори да је спортски менаџмент схваћен озбиљно у академској средини.

Током 90-их, администрација спорта, атлетике и рекреације је у стању озбиљне транзиције. Током 70-их и 80-их година, услед експанзије могућности и комерцијализације спорта, нарастали су захтеви да се открију начини ефективног и ефикасног управљања спортским организацијама.

После 70-их година много се променило у погледу менаџмента спортских предузећа. Утицај многих субдисциплина - социологије спорта, психологије спорта, образовања и пословне администрације - ставио се у службу обликовања праксе у модерним спортским организацијама. Овај комбиновани утицај, допуњен растом спортске организације/спортског менаџмента као академске дисциплине, допринео је обећавајућим изгледима спортских организација у 90-им годинама.

Почетком 90-их, неколико развојних процеса и трендова почело је да оснажује оптимистичка гледишта у менаџменту спортских организација. *Вочер* детаљније разматра четири таква тренда 1) Менаџмент заснован на компетентности; 2) Маркетиншки приступ; 3) Трансформационо лидерство; 4) Менаџмент путем очекивања. Листа није исцрпна, али репрезентује многе промене које су настале у широком подручју менаџмента, посебно када се односе на спорт и рекреацију

2.1. Методе спортског менаџмента⁷⁶

У систему менаџмента методе заузимају посебно место уколико имају искључиво практичну примену. Управо помоћу метода менаџери делују на објекте којима се управља у циљу њиховог подизања са нижег на виши ниво, односно преласка из тренутног и жељено стање. Методе су начини остваривања управљачке делатности, који с једне стране представљају процес реализације функције менаџмента, а с друге стране процес деловања на особље организације са циљем да се њихов рад активира, пре свега стваралачки, заинтересован и активни карактер тог рада. Та карактеристика претпоставља коришћење двојаких метода у менаџменту.

Прва врста је метод реализације менаџментских функција, а друга је метод усмерен на делатност организације у целини и на њене људске ресурсе, укључујући сваког појединачно. Природно је да за менаџмент приоритетно значење имају методе деловања на људске ресурсе, тако да је главни задатак менаџера да обезбеди високопродуктиван рад свакога појединца, независно од његових дужности и карактера рада који обавља у организацији.

Методе остваривања функција менаџмента веома су разноврсни и многобројни. Међутим, већина таквих метода биће разматрана у оквиру расправе о свакој појединачној функцији менаџмента, односно оним деловима књиге посвећеним конкретним функционалним подсистемима. Овде треба напоменути само неке основне методе које се примењују, на пример, приликом анализе економског састава организације. То су методе сравњивања показатеља, методе средњих величина, методе груписања, корелације, економско-математичко моделирање и многе друге.

Својство методе зависи од свих елемената система спортског менаџмента, при чему главни утицај на њихов карактер имају циљеви менаџмента, принципи, функције и људски ресурси, а посебно менаџментска структура. Очигледно је да од степена успешности управљачког подсистема зависи ефективност функционисања објекта којим се управља и на који непрекидно делују многобројне и разноврсне методе менаџмента. Истовремено, методе се разликују од других елемената система менаџмента својом квантитативном опредељеношћу. Принципи менаџмента стављају нагласак на квалитативну основу менаџментског деловања, док методе само дефинишу квантитативну меру такве усмерености принципа менаџмента.

Тако, на пример, принцип развијања стандарда спортиста и особља, односно материјалног стимулисања структура људских ресурса, указује на

⁷⁶ Ј. Веселиновић, *Исто*, стр. 19-25.

неопходност праведног награђивања за улагања сваког појединца у коначне резултате спортске организације. Према том принципу, конкретне методе одређују величину надокнаде за уложени труд, знање и вештине.

Функционална усмереност метода у систему спортског менаџмента треба да обезбеди: 1) високу ефективност и ефикасност деловања спортске организације, 2) активну стваралачку делатност сваког појединца а посебно спортиста и тренера, 3) врло јасну и прецизну организацију менаџмента а посебно спортске функције као производне, 4) складно повезане активности свих запослених и ангажованих људи у спортској организацији.

Велики је број метода који су функционоално усмерени и оне ће бити обрађене при разматрању тема везаних за функције менаџмента.

Код усмерености метода менаџмента према људском ресурсу треба уважавати то да су они усмерени подједнако на интересе сваког појединца и интересе спортске организације у целини. Управо због тога што интереси управљају поступцима и понашањем људи, овај елемент система спортског менаџмента добио је веома важно практично значење у менаџменту. Из тога објективно следи да ефикасност и ефективност метода менаџмента зависе од тога да ли они могу да открију интересе људи и у којој мери их могу задовољити.

Основни услов ефективности и ефикасности примене метода менаџмента налази се у комплексном и истовременом покривању економских, па и имовинских, организационих, социјалних и психолошких интереса људи који раде и делују у оквирима спортске организације. У том смислу најчешће коришћене методе менаџмента налазе се у оквирима економских, организационих, социјалних и психолошких метода.

2.1.1. Економске методе

Економске методе су начини деловања на материјалие интересе појединаца и организација које су они створили. У систему метода менаџмента економске методе не само што чувају своју веома важну позицију стечену од раније, већ су у условима тржишне економије у стварности основни начини на који се утиче на понашање људи, покреће на активност, повећава радна делотворност целе организације и др.

У основи ових метода леже објективни економски закони, специфични закони тржишта а и принципи награђивања за уложени рад и остварење резултате. Ове методе имају одређене особености и разликују се међу собом у зависности од тога о којој је организацији реч и у којој области. Не постоје две спортске организације које примењују исте економске методе или бар не на исти начин када је реч о тако осетљивој материји као што је награђивање спортиста у најширем смислу те речи. Систем економских

метода у тржишној економији одликује се великом разиоврсношћу и многобројношћу. Овом систему припадају методе које у својој основи имају следеће елементе: цене производа, услуга, рада и различите робе, затим елементи који у себи садрже профит, различите форме надокнаде рада и резултата тога рада, премије, порезе, акције на берзи, проценте од депозитних улога, сва могућа снижења цена производа и услуга и многе друге елементе на основу којих се формирају економске методе.

Као посебна карактеристика економских метода појављује се скуп материјално-имовинских стимуланса са санкцијама за неиспуњење договорених обавеза. Овај положај економских метода треба једнако да се односи према договореним обавезама и између равноправних пословних субјеката и између организације и њиховог људског ресурса.

2.1.2. Организационе методе

Организационе методе су начини деловања на организационе интересе људи. Они се заснивају на објективним економским законима ефикасне и ефективне организације људске делатности, природној потреби сваког човека да свој радни век или било које друго радно ангажовање проведе у на одређени начин уређеној средини. Ове методе са усмерене и према људима и према функцијама спортске организације и њеног менаџмента. С тим у вези, функционална усмереност групе метода организационог типа може се поделити у три подгрупе и то:

- *Стабилизујуће организационе методе*, које утврђују дугорочне организационе односе и везе у систему менаџмента између свих структура људских ресурса, а и самосталних субјеката пословања на договорној добровољној основи. То практично значи да се сваки појединац у спортској организацији уважава истовремено и као део колектива и као самосталан носилац одређених дужности и задатака.

Такви дугорочни организациони односи и везе формирају се различитим методама које у својој основи разрађују организациону структуру и по установљеном реду и са правном снагом утврђују такво дизајнирање структуре, затим утврђују положај сваког извршиоца задатака и одређених дужности по организационим јединицама, укључујући и структуре и јединице у којима тренирају и такмиче се спортисти, и на крају методе које у својој основи имају законско нормирање делатности организације.

- *Кадровске организационе методе*, које представљају деловање менаџмента на правилно распоређивање људи на одговарајуће послове и задатке, издавање писмених или усмених налога за извршење задатака у склопу редовних пословних и других

активности или у циљу отклањања новонасталих ситуација изван планираних.

- *Дисциплинске методе* се односе на превентивно спречавање али и кажњавање недопустивих ситуација које се у појединим случајевима јављају у спортској организацији као последица понашања појединаца, која се односе на кршења радне, производне и технолошке дисциплине, режима радног распореда и друга нарушавања установљеног реда у организацији. Примена ових метода нема императив да казни виновнике, већ да нормативна регулација понашања буде превентивног карактера и да се у случају нарушавања применом ових метода не понове у будућем раду.

2.1.3. Социјалне методе

Социјалне методе су начини деловања и усредсређеност менаџмента на социјалне интересе људи у спортској организацији у циљу активизације њиховог радног деловања, подизања њиховог стваралаштва, односно да њихова заинтересованост за рад и будуће резултате буде на највишем могућем нивоу. Примена ових метода требало би да створи осећај одговорности сваког појединца према спортској организацији, јер менаџмент ствара такву друштвену климу у организацији која погодује развоју социјалних мотива код чланова организације. Социјални мотиви су стога истовремено деловања менаџмента на заједничке и опште интересе чланова организације. Постоји комплекс метода за решавање унутар организацијских питања чланова организације, међу којима су:

а) *социјална истраживања*, која су усмерена на проналажење заједничких и општих потреба, а у којима сваки појединац проналази и свој сопствени интерес (становање, здравље, културне потребе, повећање образовања, тренинг за нове технологије и технике и сл),

б) *социјално планирање*, подразумева метод којим се плански решавају социјални проблеми типа побољшања услова за рад, духовног и физичког развоја, чувања здравља, становања, комуналних услова, квалификација, структуре запослених и ангажованих лица и друго,

в) *социјална регулатива*, подразумева нормирање деловања организације у планском решавању социјалних проблема. То значи да организација мора да има групе метода за решавање нормативног питања становања, услова за рад и слично. Уједно социјална регулатива на одређени начин обезбедује писани регулмент о организацијској култури, што такоде спада у домен социјалних питања.

2.1.4. Психолошке методе

Психолошке методе су начини регулисања међусобних односа међу људима у циљу формирања благородног психолошког амбијента, који је један од најважнијих фактора ефективне и ефикасне делатности. Те методе су многобројне и разноврсне и њихову ефикасност умногоме дефинишу искуство и вештина менаџера да интегришу људе, стварајући здрав организацијски дух. Положај и значење психолошких метода везано је за формирање услова у којима се личност члана организације максимално открива за активно коришћење стваралачких потенцијала и енергије за добро целе организације. Као и други видови метода менаџмента, и психолошки начини деловања на људе усмерени су на задовољење психолошких интереса личности, који се најчешће исказују преко потреба психолошке природе а то је да члан организације има праведан статус у организацији, одговарајући својим способностима и резултатима рада, праведну оцену радног учинка и улагања, као и да очекује друштвени признања ако их заслужи, да буде поштован члан, да му се омогући да исказе све своје стваралачке способности и друго. Сви ти интереси могу бити задовољени помоћу различитих метода, које носе искључиво индивидуални карактер у свакој посебној организацији. Психолошке методе немају потребу за било каквим значајним материјалним трошковима, али зато њихово деловање на људе даје завидне резултате. Разликујемо више група психолошких метода, међу којима су:

- Методе комплетирања малих група, које треба да обезбеде оптималну бројност људи у групама, састављених тако да се људи међусобно слажу по својим психолошким карактеристикама, што је веома значајно за стварање спортских екипа и тимова.
- Методе успостављања пријатних, коректних односа узајамног поштовања између менаџерске и неменаџерске структуре, између тренера и спортиста, спортиста и навијача, менаџера и навијача, волонтера и менаџера и др.
- Методе хуманизације рада се заснивају на објективној потреби људи за одређеним захтевима према средини у којој протиче радна делатност сваког члана организације, а која се најчешће своди на први поглед, на бизарне али тако важне детаље као што је боја зидова у радним просторијама и свлачионицама, музичка подршка при једнообразном послу, пре и после тренинга у свлачионицама и другим просторијама где спортисти проводе време и сл.
- Методе избора чланова организације и одговарајућа обука чланова организације, као и друге методе.

2.2. Технике у спортском менаџменту⁷⁷

Врло често чујемо да менаџери у свом раду примењују одговарајуће технике које им служе да реше неки задатак или да олакшају својој организацији да достигне постављене циљеве. Ипак, менаџерима је, у највећој мери, од суштинске помоћи примена одговарајућих метода које им стоје на располагању. Менаџери, углавном, у истом случају примењују истовремено и методе и технике, па је стога чест случај да се ова два одвојена појма поистовећују у менаџментској пракси и теорији. О методама менаџмента, као елементима система менаџмента, већ је било речи у претходном поглављу.

Зашто се ова два појма, методе и технике менаџмента често међусобно мешају? Управо зато што се у делу решавања организацијских проблема, и то у фази припреме доношења одлука, а затим и у делу практичног рада на остваривању циљева организације најчешће заједно примењују, наслањајући се један на други. Може се рећи да примена техника менаџмента олакшава примену метода менаџмента. Такво схватање техника менаџмента је само један део поимања овог појма. Многи аутори су склони да тврде да свака метода менаџмента има своје одговарајуће технике, којима се олакшава њихова примена у организацијском деловању усмереном ка достизању постављених циљева. Тај аспект схватања техника менаџмента, којим се оне везују за примену метода менаџмента, потпуно је легитиман у менаџерској пракси.

Постоје многе технике у менаџменту као што су: операциона истраживања, мрежно планирање, грана одлучивања, анализа вредности, управљање залихама, теорија игара, теорија вероватноће, динамичко програмирање, АВС анализа, инпут-аутпут анализа, експертски системи, студија рада, реинџинџеринг, ЈИТ метода, и друге технике. Отуда, када говоримо, на пример, о методи SWOT анализе, често наилазимо на један други израз - техника SWOT анализе, и то зависно од контекста у коме је тај појам употребљен. Техника SWOT анализе подразумева да је у оквиру примене те методе употребљено неко техничко средство које помаже ефикасну примену ове методе. У сваком другом случају ради се о поистовећивању ова два појма. Уједно, свака техника менаџмента има своје сопствене технологије, па их стога не треба мешати са појмом технологије менаџмента која се више односи на технологије процеса рада и управљања, које у реализацији могу имати техничку подршку.

⁷⁷ Ј. Веселиновић, *Исто*, стр. 25-29.

Информатика као техника спортског менаџмента

У последњих неколико деценија 20. века средства информатике суштински су утицала на карактер, обим и функције менаџмента као система. Такав утицај се одразио на схватање да је неопходно продубљивање знања менаџера у области информационих технологија, јер без тога менаџери не могу да одговоре савременим условима окружења у коме делују.

У том смислу је развој информационих технологија, који се одигравао и који се одиграва револуционарном брзином, незапамћеном у досадашњој историји човечанства, утицао на животе људи у тој мери да ове технологије све више управљају човеком а не он њима! То практично значи да информационе технологије, у својој операционализацији, извршењу и примени, схваћене као технике менаџмента, уједно могу да мењају карактер система и коицепт менаџмента.

Иако је информатика једна од најмлађих дисциплина, за њу се може рећи да је већ постала незаобилазна људска делатност у готово свим сферама људских активности, и као пракса и као савремена наука. Информатика је доживела нагли развој шездесетих година 20. века, пре свега у САД и Великој Британији. За информатику као посебну научну и практичну дисциплину, може се рећи следеће:

- Период у коме живимо и радимо, често се означава као време „информационог друштва“, што је резултат изузетног научно-технолошког развоја. Као последица ових промена сведоци смо експлозије информација и енормног развоја информационих делатности.
- Преструктурисање техничко-технолошких ресурса ка информатичкој делатности и њеној широкој примени у скоро свим сферама живота, захтева бројне кадровске ресурсе, са новим знањима и савременим образовањем.
- Потреба за обављањем информационе делатности, у условима експлозије информација, захтевала је нову технологију под заједничким називом информациона технологија.

Упоредо са развојем информационе технологије и њеном широком применом у свим областима привредне делатности, развијале су се и нове методологије, а информациона технологија је утицала на развој науке уопште и нових научних дисциплина.

Појам информатике могао би се дефинисати као дисциплина која проучава системе информација и прераду информација, пре свега у електронским системима за организовање података (ELSOP), или као

„наука о рационалној обради информација, пре свега помоћу аутоматских машина, тиме да се информација сматра носиоцем људског знања и комуникације у области технике, економије и других друштвених наука“.

Информатика у спорту има вишеструки утицај на развој спортских активности, а тиме и на остварење мисије, циљева и стратегија спортске организације. Полазећи од апликативног карактера спортске информатике, њен обухват и утицај је усмерен на информације које се односе на функције у спорту и информационе технологије, неопходне у развоју информационих система. Функције спортске организације представљају основ за утврђивање информатичких потреба и развој информационих система. У том смислу од посебног значаја су **следеће функције спортске организације**: *спортско-такмичарска функција, функција менаџмента, функција маркетинга, функција управљања људским ресурсима, функција објеката, функција стручно-креативног рада, функција истраживања и развоја, као и административна и финансијска функција.*

Не тако давно, рачуновође су користиле рачунске машине као највиши домет технике ефикасног провођења финансијског менаџмента, тренери су били срећни што су спортистима могли да ставе на располагање механичког „гладијатора“, техничко помагало које је пружало највише могућности за тренирање највећег броја мишићних група. Данас је то историја, јер су спортска техничка помагала компјутери који развијају и одмах мере учинак развоја физичких способности спортиста. Наравно, у спорту немају примену само поменуте информационе технике које се односе на спортисте и развијање њихових способности, већ су у њему присутне и оне информатичко-електронске технике које убрзавају процесе и побољшавају квалитет и квантитет различитих операција, као што су обрада и управљање документима (e-document management), управљање спортским функцијама спортске организације (e-sports functions), управљање спортским догађајима (e-sports events), управљање људским ресурсима у спорту (e-sports human resources), финансијско планирање и управљање финансијским трансакцијама (e-sports financial planning and financial transaction management) и др. Компјутеризација, као технички израз информатичко-електронских технологија, захватила је савремени спорт до те мере да менаџери у њему у завидној мери морају овладати и способностима систем менаџера. Такав менаџер у савременим условима наступа као конструктор ефикасних менаџмент одлука и решења, што га обавезује да учествује у избору одговарајућих информатичких технологија и компјутерске мреже, базе података, средстава пројектовања и развоја MIS (Management Information System). Заједно са развојним тимовима, администратором мреже и базом података, систем менаџер формира најбоље варијанте

информационих технологија, обезбеђујући ефикасиу и сигурну реализацију донетих одлука.

Менаџер у спорту, без обзира на то ког је нивоа, односно коју хијерархијску позицију заузима, дужан је да савлада, као правило, навике и вештине које захтевају компјутерске манипулације, и то најмање као корисник. Он такође мора да зна принципе устројства и коришћења менаџерског информационог система (МИС), да уједно организује приступ изворима информација са интернета, да се појављује као активни учесник електронске комуникације, да учествује у формирању ИНТРАНЕТ система који повезује све делове целине спортске организације, по правцима њене делатности. Менаџери у савременим условима користе видео-конференције, теле-конференције, радио и ТВ информације, организујући сопствену ТВ и радио-мрежу (ФК Реал Мадрид, ФК Милан, ФК Рома, ФК Интер, ФК Манчестер јунајтед и др.). Објективно, е-бизнис се може развити од прихода од интернета и мобилне и фиксне телефоније.

Технике менаџмента уједно повећавају могућност менаџера да решавају различите проблеме, пре свега помоћу савремених компјутерских средстава, који су му, као квалификованом руководиоцу, доступни. То уједно значи да менаџери у спорту, укључујући и тренере, морају да савладају најмање основне вештине које поседује систем менаџерских информационих и комуникационих технологија, чиме ће се информатички менаџмент, као основна техника менаџмента, учврстити као нераскидиви део системске менаџментске делатности. О улози ових менаџера у савременим информационим технологијама види у доњој табели.

Задаци и средства менаџмента	
Задаци менаџмента	Средства менаџмента
Изградња и актуелизација контролисаног информационог модела система управљања	Мрежа компјутера и радних станица са серверима, обједињених у комплекс (кластер); организациона структура информационе мреже
Визуелизација сложених објеката којима се управља, њихов одраз с високом тачношћу у реалним временским оквирима	Средства визуелизације објеката управљања типа геоинформационих система, обједињена заједно са распоређеним базама података
Развој информационих система у темпу појављивања промена у објектима или систему менаџмента	Средства пројектовања и развоја менаџментских информационих система (МИС)
Бфикасна подршка процесу системског менаџмента помоћу информационих технологија	Средства офис-технологија

Извор. Аутори (Преузето од М.Томић, 2010)

2.3. Технологија спортског менаџмента⁷⁸

У систему спортског менаџмента функционише и остварује се мноштво различитих организационих веза и информационих трансформација. Разрада метода које их доводе у ред у процесу управљања је један од актуелних теоријских проблема и практичних задатака технологије менаџмента. Технологијом се назива било које средство трансформације излазних ресурса у циљу добијања жељених резултата. Ако се, на пример, као предмет и одговарајући излазни ресурс менаџерског труда појављује информација, то значи да технологију менаџмента можемо дефинисати као комплекс метода за обраду менаџментске информације ради формирања, доношења и реализације менаџерске одлуке.

Технологија менаџмента одражава садржај менаџмента, који карактеришу процес, кретање и обрада информација, а одређује се структуром и поретком менаџерског деловања, при чему се информација трансформише делујући на објекат управљања. Отуда произилазе основни правци технологије управљања, установљени рационалним шемама међусобног деловања структура организационих јединица и извршилаца у процесу менаџмента.

Предмет нашег посматрања у овом одељку биће технологије процеса рада и управљања спортском организацијом, у којима техничка подршка са својим сопственим технологијама игра веома важну улогу. У претходном одељку било је речи о техникама менаџмента, које, наравно, имају своје специфичне технологије.

Операције и процедуре

Основни елементи технологије спортског менаџмента су операције и процедуре. Под појмом операције подразумевају се било која дејства која доводе до промена карактеристика система. Скуп разноврсних менаџментских операција, које се одвијају по одређеној шеми или по одређеној узрочно-последничној вези или по логичном следу, представљају процедуру.

Шта из овога произилази а има везе са спортским менаџментом? Технологија спортског менаџмента се подједнако дефинише и као систем операција и процедура, које испуњавају менаџер, експерти различитих струка, трејери и технички извршиоци према унапред утврђеном логичком поретку операција и процедура и са могућношћу коришћења одговарајућих метода и техничких средстава.

⁷⁸ Ј. Веселиновић, *Исто*, стр. 30-34.

Свака организациона јединица, или органи менаџмента спортске организације имају потребу да рашчлане процес менаџмента на одговарајуће операције, а ефикасна спортска организација има додатну потребу да још и комбинује различите операције. Сваку операцију је потребно увезати с претходним операцијама конкретног циклуса у процесу менаџмента.

Испуњавање захтева једне операције везано је за испуњавање других операција. Појам „технологија спортског менаџмента“ уско је повезан са процесом алгоритмизације операција у оквирима ових или оних функција система менаџмента. Алгоритми (процедуре) појављују се у писаним документима одређене садржине и дејства и стоје поређани у логичном поретку. Они се надовезују један на други обично у неком информационом или организационом процесу. Алгоритми представљају правила сукцесивног остваривања одређених, међу собом повезаних операција, на које тај процес може бити расложен и који морају бити реализовани да би се достигли жељени циљеви. Имајући ово у виду, процедуре се могу дефинисати као систем сукцесивно реализујућих упутстава о испуњавању операција, и то у одређеном поретку и редоследу, чиме се решава менаџментски задатак.

Класификација операција и процедура остварује се низом критеријума, међу којима су:

а) Према садржају:

- Информационе и информационо-техничке операције и процедуре, које се везују за обраду информација и њеног носиоца. Овде се могу раздвојити такође документационе, примарно рачунске и сличне операције и процедуре.
- Логичко-мисаоне или аналитичко-конструктивне операције и процедуре повезане са припремом и доношењем менаџерских одлука.
- Организационе операције и процедуре, које се састоје од службено-комуникацијских, распоређивачких и координационих операција и процедура.

б) Према карактеру временског настајања и одвијања:

- Сукцесивне операције и процедуре претпостављају да све операције и процедуре започињу само онда када се завршавају претходне.
- Паралелне операције и процедуре подразумевају истовремено испуњавање операција и процедура.
- Паралелно-сукцесивне операције и процедуре подразумевају местимично мешање операција и процедура у времену и простору.

в) Према сложености:

- Просте операције и процедуре које садрже искључиво неколико елемената и операција.
- Сложене операције које садрже 20-30 елемената и сложене процедуре које садрже најмање 100 операција.
- Операције и процедуре које се непрестано понављају у процесу менаџмента.
- Сложене операције и процедуре које се не понављају - стваралачке, које истовремено зависе од луцидности и креативности менаџера.

Технологија спортског менаџмента може се представити у виду узајамног дејства три основна циклуса и процеса, у оквирима којих се испуњавају различите операције и процедуре. Та три основна процеса су:

1. Информациони процес: проналажење, прикупљање, обједињавање, предаја, обрада и чување различитих видова информација. У овом случају анагажовани су креативни извршиоци и специјалисти.
2. Логичко-мисаони процес: подразумева спровођење процеса доношења менаџментских одлука. У овом случају анагажовани су углавном менаџери и специјалисти.
3. Организациони процес или организационо деловање на објекат управљања у циљу остваривања менаџментских одлука, и то одабир и постављање кадра, вођење задатака до испуњавања, оперативно планирање, организација рада, координација, контрола реализације одлука.

Технологија менаџмента реализује се помоћу сродних технолошких процедура, блок-шема, мрежних модела, упутстава, технолошких карти, инструкција, постављења, приказа и других начина.

Све то показује да разрађени процеси менаџмента морају бити подржани технолошком законском регулативом, односно морају бити праћени формалним учвршћивањем оптималног процеса менаџмента са неком од нормативно-документационих форми.

На тај начин, односно тим средством, у фиксираним облику, по установљеној форми и по одређеним правилима, информација неопходна за реализацију процеса менаџмента добија значај документа. Савремени састав техничког обезбеђења делатности дозвољава коришћење како традиционалних папирних докумената тако и оних докумената која су на техничким носиоцима: фотографијама, касетама, магнетним и ласерским дисковима и другим техничким помагалима.

Документовање или документационо обезбеђивање менаџмента и различитих видова делатности спортске организације може се посматрати

најпре као процес фиксирања, предаје, искоришћавања и чувања одговарајућих информација, а потом као комплекс међусобно повезаних докумената који се могу примењивати у процесу испуњавања различитих функција менаџмента. Кретање докумената које се одвија по унапред задатим координатама и правцима назива се - документациони канал, или документациони ток. Пролажење документационих канала кроз различите нивое подсистема менаџмента, односно различите организационе јединице једне организације, и трансформисање докумената у њима назива се документационим обртом или документационим оптицајем и заснива се на прецизно разрађеној, стабилној маршрутној технологији и законској регулативи функционалних односа. Организација обраде докумената у свакој организацији, па и у спортској, подразумева оперативни пролаз докумената кроз делове организационе целине, искључујући повратно кретање докумената. Обрада докумената подразумева један пункт при инпуту и један пункт при аутпуту обрађеног документа.

Рационална обрада докумената подразумева скраћење количине докумената који се обрађују, упрошћавање процедуре њиховог формирања, повећање брзине процеса извршења обраде, што је у савременим условима веома важно. У улози основних фактора који утичу на рационалну обраду докумената организације, појављују се: државни стандарди управљања документима који одговарају међународним нормама, примена аутоматизационих система обраде докумената (*E-document management* подразумева електронско управљање кретањем, обрадом и чувањем докумената.), организација активности организационих јединица које се баве документационим опслуживањем, као и стварање система стандарда организације, који регулишу фактор законске регулативе менаџментске делатности.

2.4. Кибернетски систем спортског менаџмента⁷⁹

Менаџментски систем је комплексна и разноврсна појава, која обухвата мноштво чинилаца. У првом реду, то је специфична људска делатност, високоодговорна, која захтева дубока и разноврсна знања, праксу и животно искуство. Циљна усмереност менаџмента дефинише се тиме што се он орјентише на остваривање резултата, и то у непрофитном сектору на испуњавање мисије, а у профитном сектору на остваривање профита. Суштину менаџмента ћемо покушати да објаснимо једним поређењем. На пример, док човек као појединац сам управља собом и својим

⁷⁹ Ј. Веселиновић, *Исто*, стр. 34-37.

активностима, које се остварују појединачно и по сопственим плановима, дотле заједничка активност више људи захтева свестрану сагласност и коорди- нацију у процесу њеног остваривања. Ефективност заједничке активности зависи од тога колико су квалитетно и свестрано били усаглашени напори свих учесника у процесу остваривања заједничких циљева. Логички закључак произилази из претходне констатације да се суштина менаџмента налази у његовој функцији да обезбеди усаглашеност међу људима и њиховим заједничким делатностима.

Да би се објаснио системски приступ, поћи ћемо од једноставне констатације да су контуре менаџмента садржане у међусобном односу субјекта управљања и објекта управљања, при чему је субјекат онај ко производи дејство на објекат управљања, док је објекат управљања онај на кога је усмерено управљачко дејство.

Између субјекта и објекта управљања постоји директна узајамна веза, која говори о „потчињености“ објекта субјекту управљања. Индиректна веза између субјекта и објекта управљања указује на елеменат „повратне спреге“ (*feed-back*), који представља ток информација о карактеру промена код објекта под утицајем управљачког дејства субјекта. Ове основне контуре система менаџмента, у ствари представљају кибернетску шему управљања, која дозвољава најјасније и најкраће формулисање појма менаџмента са становишта системског приступа.

Системски приступ менаџменту је општепризнати методолошки и научно-практични метод формирања, изучавања и трансформације објеката најразличитијег типа. У том смислу менаџмент се разматра као неизмерно сложен систем, који је састављен од најразличитијих подсистема. Сваки подсистем је, изоловано посматрано, систем за себе. То практично значи да је субјекат управљања такође систем, али и подсистем система управљања, односно менаџмента.

Све стране управљачке активности и управљачких механизма међу собом су повезане. Зато било која промена у неком од подсистема изазива одговарајуће промене у свим осталим подсистемима. Одсуство, на пример, квалитета менаџера, директно утиче на испуњавање одговарајућих функција, коришћењем неефикасних метода или несагледавањем рационалних принципа менаџмента. Резултат такве ситуације огледа се у нереализованим циљевима организације. На тај начин функционише и било који други елеменат система менаџмента у оквирима општег система.

Шта је то у суштини систем менаџмента? Систем менаџмента је одређени скуп елемената, са оним својствима која имају своје извориште у карактеристикама циљева и принципа менаџмента, односно управљања на било ком објекту. Циљеви менаџмента се третирају као самообразујући

елеменат. Осим тога, сваки елеменат система менаџмента такође је дужан да одговара сваком другом елементу. Систем менаџмента се формира помоћу људи - субјеката управљања, за реализацију постављених циљева, истовремено имајући објективни карактер, уколико се заснива на законима и принципима.

Структура система спортског менаџмента не може се замислити без неких његових основних елемената, као што су:

- *циљеви менаџмента* приликом управљања неким објектом, у овом случају спортском организацијом,
- *принципи менаџмента* су правила остваривања менаџментске делатности,
- *методе менаџмента* су способности остваривања функција менаџмента,
- *технике менаџмента* су техничка средства или технички модели помоћу којих менаџери испуњавају управљачку функцију,
- *технологије менаџмента* се односе на узрочно-последичне везе испуњавања управљачких радњи са коришћењем техничких средстава и метода,
- *информације* релевантног карактера, неопходних за спровођење управљачких радњи,
- *менаџери* су она структура људских ресурса која реализује функцију менаџмента,
- *спортисти, персонал и волонтери* су онај део људских ресурса у спортској организацији који реализује циљеве које поставља менаџмент,
- *спортска организација* је формална организациона структура система менаџмента која у себи носи три основна елемента: 1. извршиоце различитих функција, 2. функционалне обавезе извршилаца функција и 3. међусобне везе између извршилаца и преузетих функционалних обавеза,
- *процес менаџмента* говори о утицају и активностима менаџмента приликом различитих процеса трансформације, односно претварања инпут ресурса у аутпут ресурсе. Практично процесом менаџмента, односно применом функција менаџмента, контролише се основни процес у спортској организацији, а то је процес трансформације, односно конверзије ресурса путем тренинга и такмичења. Тек остали пословни процеси материјално валоризују новостворену нематеријалну вредност у аутпуту,
- *функције менаџмента* су специјализовани видови менаџментских активности.

То практично значи да су менаџментски принципи аксиоми

управљања, али истовремено указују на то које се методе и технике управљања могу примењивати. Менаџмент има своје процесе, а и сам по себи је процес. Функције менаџмента, уколико следе логични поредак у процесу менаџмента, чине фазе тог истог процеса. Менаџери и неменаџери су основна структура људских ресурса која примењује основне принципе менаџмента, установљавајући методе рада, служе се менаџерским техникама у свом раду, успостављају процесе. Менаџери користе менаџментске функције као оруђе у свом деловању, и то у свом јединственом унутрашњем окружењу које формално називамо - спортска организација.

3. ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА МЕНАЏМЕНТА У СПОРТУ

Када говоримо о практичној примени менаџмента у спорту, као и о организацији рада у спортским организацијама, односно о делокругу менаџмента у спорту, он најчешће подразумева: 1) делокруг изучавања и 2) делокруг практичне примене знања која се изучавају.

У претходном делу рада смо рекли да је менаџмент процес, односно циклично кретање кроз пет функција које менаџери реализују припремајући, изводећи и контролишући кретање организације ка остваривању њених циљева.

С тим у вези, у ужем смислу, менаџмент у спорту, као академска дисциплина, обухвата подручја знања о менаџменту која су се искристалисала у пракси управљања спортским организацијама. Као пример наводимо да је, Заједничка комисија Удружења за физичко образовање и за спортски менаџмент Северне Америке за оцену/атестирање програма образовања спортских менаџера на универзитетима Северне Америке, утврдила је следеће стандардне садржаје изучавања менаџмента у спорту, и то: а) Изучавање социокултурних димензија спорта; б) Менаџмент и лидерство у спорту; ц) Етика у спортском менаџменту; ч) Маркетинг у спорту; ђ) Комуникације у спорту; д) Буџет и финансије у спорту; е) Правни аспекти спорта; ж) Економика спорта; з) Менаџмент спортских објеката и приредби; ф) Управни органи и структуре у спорту; г) Практично искуство у спортском менаџменту (Раич, Максимовић, 2001:5-6).

Када се говори о организовању у спорту, онда се мисли на процес формирања организационе структуре спортске организације. Ефикасна и добро дизајнирана организациона структура спортске организације је предуслов за реализацију дефинисаних планова. Формирање организационе структуре укључује читав низ послова на дефинисању улога и задатака, компетенција и овлашћења, правила и норми понашања, као и ангажовања ресурса у спортској организацији који су у функцији зацртаних циљева и дефинисаних политика за њихово остварење. Структурирање, креирање или дизајнирање организације је једна од најважнијих активности менаџера у

спорту. Као и у привредним делатностима, тако и у спортским организацијама, менаџери најпре врше активности диференцијације – процес поделе рада по пословима и задацима које ваља обавити, а потом и активности интеграције – груписања послова по службама или секторима. Пошто се изврши груписање послова у организационе целине и њихово повезивање ради усклађеног деловања спортске организације као целине, приступа се процесима руковођења, односно активностима координације активности и успостављање ефикасне комуникације унутар организације (Шурбатовић, 2014:96).

Такође, потребна је и контрола у спорту, јер она представља процес утврђивања сагласности између остварених резултата и пројектованих циљева спортске организације. Када говоримо о контроли у спорту, она се увек односи на мерење и упоређивање како спортских, тако и пословних резултата једног клуба. Као и у компанијама/предузећима, контролни процес функционише по принципу повратне спреге. Уколико се утврди постојање разлике између оствареног и планираног, приступа се предузимању корективних акција, па ако су одступања исувише велика, може доћи до редефинисања циљева спортске организације.

Када су у питању обавезе клубова, посебно код професионалног спорта, клубови имају обавезу да воде пословне књиге као привредни субјекти и да достављају ревизорске извештаје гранским асоцијацијама и/или лигама, односно заједницама клубова које воде такмичење, једном годишње. С тим у вези, финансијска контрола пословања је од велике важности за функционисање клубова, а често је и само учешће у спортским такмичењима условљено позитивним пословним резултатом.

Међутим, у спорту, укупно узевши, много чешће се појављује контрола као функција у тренажним процесима и самим спортским активностима. У нашим условима, главна препрека ефикасном пословању клубова представља управљачки кадар који за своје лоше одлуке не сноси никакве санкције. Принцип материјалне одговорности у процесу управљања и руковођења основна је одредница савременог концепта организације професионалних клубова. Тако у клубовима који су организовани као акционарска друштва, управљају представници акционара или сами акционари, у висини својих власничких удела. Осим тога, клубовима који су у власништву појединаца или моћних породица, руководе сами власници. За квалитет својих одлука одговарају сопственом имовином. Поменути клубови могу ангажовати и професионални менаџмент који је за резултате свога рада одговоран послодавцу. Интерес власника или улагача је усмерен на резултат и/или профит који њихови клубови – предузећа остварују на спортском и пословном тржишту.

Према томе, остварење циљева које сви клубови желе, условљени су избором одговарајуће стратегије управљања. Клубови код којих су јасно дефинисани власнички односи, веома једноставно успостављају систем контроле управљања, док клубови који су у статусу удружења грађана, код

којих је организациона форма сасвим другачија, такође, настоје да на што ефикаснији начин дефинишу правила руковођења и установе институт материјалне одговорности управљача које бирају њихови чланови. На основу изнетог, финансијску контролу коју прописују гранске спортске федерације врше независне ревизорске куће, док интерну контролу пословања у клубовима врши надзорни одбор клуба.

Иако је јавност у раду можда и најбољи начин контроле управљача, оно што ће бити од изузетног значаја за наше професионалне клубове, све док се не трансформишу и евентуално приватизују, јесте увођење материјалне одговорности за оне који их сада воде. Контрола управљања, пре свега финансијска контрола у смислу полагања гарантних депозита будућих кандидата за челне функције у нашем врхунском спорту, једини је начин да се спречи досадашња лоша пракса (Шурбатовић, 2014:103).

3.1. Спортски менаџмент и комерцијализација у спорту

У овом делу књиге ћемо више говорити о комерцијализацији у спорту, посебно у оном професионалном. Тако можемо поставити питања: „Који морални принципи треба да ограничавају комерцијализацију спорта? На кога пада одговорност у примени тих принципа“?

Друго питање је од пресудног значаја. Део процеса комерцијализације је и трансформација многих професионалних спортских организација у корпорације, од којих су неке са међународним везама у регрутовању играча и рекламирању производа. Компаније које су изван света спорта. Заиста, није у интересу професионалних тимова, спортских организација, или најбољих спориста да охрабрују насилно понашање међу навијачима, или унутар целог друштва.

С тим у вези, можемо рећи да је стална тема у списима многих критичара модерног спорта, да је тржиште покварило спорт. Шта то значи? Термин „корупција“ односи се на распадање, удаљавање од оног што је било у оригиналу, што је можда имало племениту намеру. Корупција можда значи да се вредности које су чиниле спорт, као што су правично такмичење, спортско понашање, и можда заједничко трагање за изврсношћу, упропашћују или да су већ упропашћене због растуће комерцијализације спорта. Посебно је проблематична, мада је можда повезана исто толико са наглашавањем елитног спорта колико и са комерцијализацијом (барем у мери у којој се њихове последице могу раздвојити), веза између масовног рекламирања спорта и масовности учествовања. Критичари су доказивали да је истицање елитних спориста и рекламирање елитних спортских такмичења, заједно са њиховим преношењем преко масовних медија, имало штетне последице на учествовање обичних људи у спорту. На пример, у својој провокативној и веома читљивој књизи, Спорт у Америци, Џејмс Мицнер (James Michener) упозорава да „незаслужено истичемо талентоване спористе који имају 15-22 године, затим истичемо неколико професионалаца

који имају 23-25 година, а недовољно масу наше популације која има 23-75 година. Откако је објављена Мицнерова књига 1976. године, дошло је до драстичног смањења часова физичког васпитања у јавним школама у Сједињеним Америчким Државама и до епидемије гојазности међу америчком омладином, као и до преурађене хипертензије и дијабетеса, болести за које се сматрало да настају само код средовечних људи.

Можда је највећа забринутост око тога да комерцијализација, у суштини, може да поквари сам спорт. На пример, промена правила може учинити игру занимљивијом многим навијачима који не разумеју нијансе игре. Те промене могу учинити игру популарнијом, али такође могу одузети од умешности игре, или од вештина потребних да се она игра. На пример, са званично постављеним ударачем у бејзболу велике лиге (у америчкој лиги) игра је постала занимљивија навијачима који су желели више акције и чешће оптрчавање кругова (home run); али, може се констатовати да је то умањило потребу за суптилним стратешким одлукама као што је она да ли да се ударац замени, или да се жртвује кратким одбијањем лопте како би се пружила шанса његовом саиграчу који је већ стигао да са неке од база напредује за још једну базу, или да освоји поен, а можда је допринело и обезвређивању оптрчавања кругова. Можда је још бољи пример лабаво суђење за које посматрачи тврде да је постало свакидашња појава у НБА.

Комерцијализација и на друге начине може утицати на спортска такмичења. На пример, „телевизијски тајм аут“, утакмица се прекида да би се пустиле рекламе за време телевизијског преноса, прекида ток многих утакмица, нарочито у професионалној и колеџ кошарци, што чак може утицати на исход утакмице, јер се лоше стојећем тиму пружа шанса да се поправи.

Такође, присутност велике количине новца у спорту, нарочито у професионалном спорту, утиче значајно на то да је најбогатијим тимовима често лакше доћи до победе. Као што су неки критичари спорта закључили, „зар није нарушена читава етика такмичења уколико најбогатији тимови могу купити најбоље играче и тако имати бољи тим пре него што је утакмица уопште почела»? На сличан начин, жеља за профитом може продужити сезону, то за узврат може бити подстрек играчима да приликом утакмице не дају све од себе већ да се чувају за такмичења на крају сезоне када се првенства одлучују. Према томе, обична сезонска игра губи на својој вредности јер спортисти обично „прилагођавају свој корак“ (то јест, не играју током целе утакмице најбоље што могу), а редовна сезона тако постаје само припрема за постсезонску игру. У исто време, од навијача се очекује да плаћају све више и више да би пратили утакмице редовне сезоне које су изгубиле на вредности, а многим од њих је цена одређена изван тржишта.

Осим тога, утицај новца такође може променити и однос између навијача и играча. Како професионални спорт постаје све више и више комерцијализован, играчи такође постају роба која се купује, продаје и мења између тимова. Резултат тога је, да се они третирају све мање као особе а све више као производи који су „фалични“ или “оштећени” уколико игра на

терену није добра. Пошто примања спортских звезда далеко надмашују примања просечних навијача, навијачи се могу отуђити од играча, за које се сматра (понекад оправдано) да су размажени, неприступачни, и удаљени. Пошто професионални тимови стреме томе да стварају профит, цена карата може ићи изнад могућности традиционалних навијача, и тако може доћи до још већег отуђења између играча и навијача. Како спорт постаје све занимљивији, али такође и све мање изнијансиран, он се све више обраћа новим навијачима који имају мање знања и поштовања за његову традицију. Ова нова врста навијача може допринети ефекту парног ваљка у коме се њихов спорт мења све чешће да би постао све занимљивији, али по цену одустајања од важних принципа који игру чине изазовном као и од традиције која је део његове историје.

Комерцијализација спорта, трансформација елитног спорта у производ који се може купити и продати, квари спорт. То је стога што се вредности које су широки интерналисти сматрали за садашње вредности спорта могу сукобити са традиционалним вредностима спорта. Као што је Вилијам Ј. Морган (William J. Morgan) рекао, комерцијализација спорта уводи друге вредности, као што је трагање за новцем и славом – „као примерене циљеве спортске праксе чиме оне који учествују у спорту лишава сваког разлога, да не помињемо добар разлог, да цене или да се ангажују у одређеним такмичарским изазовима које ове праксе представљају, у изабраним спортским вештинама на које оне позивају, и људским квалитетима и врлинама које побуђују". Спортско искуство, према Моргану и другим заговорницима тезе о корупцији, постаје инструмент за постизање екстерних награда спорта као што су слава, моћ и богатство. Значај интерних награда, значај вештине и изврсности које се постижу у пракси која је разумљива једино позивањем на правила и на изазове које та правила постављају, бива умањен, или се сматра само средством за важније спољне награде. Оно што је забавно, то се продаје, али то још увек не мора бити добар спорт.

Да ли је комерцијализација покварила спорт, или је пак повећала његову привлачност и медијским преносом, учинила елитни спорт приступачнијим милионима гледалаца, остављамо за шире расправе и дискусије!

3.2. Менаџмент у спорту и морална одговорност бизниса према спорту

Када говоримо о бизнису уопште и моралним одговорностима бизниса према спорту, ту се мисли на то да бизнис има неке моралне обавезе, као што је она да се не рекламирају производи који су несигурни или покварени, можемо се упитати које су обавезе бизниса блиско повезаног са спортом? Конкретно, која се морална ограничења односе на професионалне спортске тимове велике лиге?

На ова и друга питања, постоје различита виђења и гледишта, па ћемо у овом делу рада анализирати нека од њих. Према једном гледишту, спортски тимови треба да имају исте обавезе као и други бизниси у погледу безбедности по човекову околину, али никакве специјалне обавезе их не приморавају да заштите важне принципе спорта. Ако се поступак који спорт чини занимљивијим продаје, онда, пошто су у бизнису, спортски тимови треба да се око тога ангажују. Оно што се продаје јесте оно што задовољава навијаче, учинити спорт занимљивијим и стога профитабилнијим значи повећати укупну корисност кроз повећање задовољства навијача, а тиме и новчани профит и за власнике и за играче. Оваква врста аргумената о узајамној користи упућује на то да је у заједничком интересу сваког тима да постави границе свога стремљења ка профиту. Ако би се сви тимови ангажовали у неограниченој јурњави за профитом, спорт би могао да се толико уназади комерцијализацијом и да почне да привлачи све мању пажњу, и тако би сви били на губитку.

Према другом гледишту, ако се остави по страни узајамна корист и поставимо питање да ли би било морално погрешно, ако би спортска индустрија претворила спорт у неку врсту забаве, по цену да то озбиљно умањи значајне принципе вештине и такмичења који су срж игре? У ствари, није сигурно да би се моралне обавезе бизниса могле свести искључиво на разматрања само узајамне користи. Шта ако је један тим толико доминантан да му не иде у прилог да ради на постављању ограничења? Или, шта ако једна група - рецимо традиционални спортски навијачи заинтересовани да сачувају интегритет игре - толико слаба да моћнијем бизнису није у интересу да преговара са њима? Изгледа да се аргумент из узајамне користи, у многим областима, више сукобљава са захтевом правичности и са другим значајним моралним принципима него што тај захтев испуњава (Barry, 1989).

На основу изнетих гледишта, може се закључити да, власници профитирају као што профитирају и играчи, а масе навијача уживају у пруженој забави. „Чистунци“ који се жале да прави спорт више не постоји немоћни су и игноришу све. Такве промене могу бити заједничка корист многих, али да ли се оне могу и морално оправдати? Када би се спорт трансформисао на такав начин, вероватно да за многе људе он више не би био интересантан. Дobar спорт је забаван управо због тога што илуструје људске врлине и врлине суочавања са тешким изазовима за дух и тело. Другим речима, активност управљања фундаменталним принципима спорта као заједничке потраге за изврсношћу управо је оно што чини спорт интересантним. Из тих разлога, за чланове спортске индустрије је од заједничке користи да сачувају те вредности, уместо да дозволе да се оне умање или да нестану. Још важније од овога је што би се нешто од велике вредности изгубило уколико би се спорт трансформисао у искључиво комерцијалну врсту забаве, по цену да изгуби свој основни карактер, то јест, вредност спорта као заједничког трагања за изврсношћу кроз изазов.

Уколико се запитамо ко би био оштећен кад би комерцијализација трансформисала спорт сувише радикално, тј. у правцу чисто комерцијалне забаве. Засигурно би то били чланови шире спортске заједнице, играчи, званичници и навијачи посвећени правом спорту, они који поштују игру. С тим у вези, ако спорт изражава вредности које су дуготрајног значаја, као што је посвећеност у савладавању изазова или стандарди изврности, онда би и шири заједница била оштећена. Овоме се може наћи замерка, јер чак и ако комерцијализација, када се доведе до свог екстрема, чини штету другима, то још увек не значи да им она наноси неправду. Тако, на пример, полиција може повредити разбојника док он чини преступ, али из овога не следи да су они тако учинили неправду разбојнику, или да су се према њему понели неправедно.

Пошто није очигледно да је лишавање људи нечега од значаја, облик доношења неправде, спорно је и то да ли је комерцијализација спорта која значајно нарушава фундаменталне принципе спорта заиста представља неправду према другима. Ако је оправдано рећи да се корупција у спорту сматра за неправду и штету, или, једноставније, ако је опасно кварити вредности од таквог фундаменталног значаја, онда се може закључити да је спортска индустрија више него седиште спорта. У том случају може се рећи да она има повереничку и представничку везу са спортом. То значи да индустрија има одговорност да сачува интегритет спорта и поштовање према његовим основним вредностима. Овај закључак може да буде не само у најбољем интересу за индустрију, као што је наговештено аргументом из заједничке користи, него се може протегнути и преко уских властитих интереса на заштиту онога што је од дубљег значаја (Радаковић, 2016).

4. МЕНАѢМЕНТ НИВОИ У СПОРТСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ⁸⁰

Уврежено је мишљење да у спорту постоје искључиво - спортски менаџери. Тако широк и непрецизан појам менаџера који раде у спорту треба прецизније дефинисати, јер сви менаџери не морају по дефиницији да буду и спортски менаџери. Међутим, у било којој спортској организацији, само мали број људи, понекад само један човек, обавља менаџерске послове у оквиру спортске функције тренинга и такмичења. Имајући у виду претходне констатације, могло би се поставити питање да ли појам спортски менаџер може да се примени на све менаџере који функционишу у једној спортској организацији, па и на оне којима спортска функција није најближа, као што су менаџери финансија, маркетинга, објеката, администрације и др. Због тога је иотребно демистификовати појам спортског менаџера, иако би се многи сложили да он објективно и не

⁸⁰ J. Веселиновић, *Исто*, стр. 119-134.

постоји! Ипак, чињеница је да и сиортски менаџери који су оријентисани искључиво ка сиортским циљевима, али и други менаџери који раде у сиорту, представљају укупни менаџмент спортске организације. Различити су им једино задаци и нивои на којима се налазе у организацији.

Управо нивои на којима они делују показују да су појмови - спортски менаџер и менаџер у спорту, вештачке творевине. Ако би се трансформисали закључци произашли из општих принципа теорије спорта и теорије менаџмента, могло би се рећи да је термин ближи спортској реалности - менаџер у спорту, не само због језичке исправности, већ и због суштине менаџерског деловања у структури спортске организације. Међутим, будући да и једни и други подједнако раде на остваривању јединствених организацијских циљева, одределићемо се за израз - спортски менаџер, иако ћемо у зависности од реченичних конструкција употребљавати и други термин - менаџери у спорту.

Спортска организација, најпре, има разубуђену структуру, која одговара углавном оним функцијама које у њој постоје. Отуда постоји реална потреба да се, структурно гледано, све функције покрију и радно и управљачки, односно менаџментски. То је примарни фактор који одређује различитост нивоа менаџерског деловања у спортској организацији. Суштина менаџерског посла, која је демистификована одређењем према погрешним а уобичајеним поистовећивањем менаџера са бизнисом, чини тај други корпус фактора који одређују нивое менаџера у спорту.

Разбијањем илузија да је менаџерство у спорту једино везано за купопродају спортиста, односно за некакав спортски бизнис или маркетинг, можда је учињено највише да се афирмише осмишљено управљање спортским и другим процесима и функцијама у спорту, као најшире схватање менаџмента у њему. Тиме се подела менаџерског рада у спортској организацији, са аспекта позиције и нивоа, ставља у контекст различитости њихове одговорности, ауторитета, улога, знања и способности.

Класична подела менаџера на: топ (највиши ниво), функционалне (средњи ниво) и оперативне менаџере (најнижи ниво), у спорту је термилошки иста али суштииски мора бити модификована из више разлога. С обзиром на неке специфичности самога спорта, менаџери најнижег нивоа имају у појединим фазама, нарочито у спортском процесу, иигеренције врхунских менаџера, односно они могу да имају право да доносе коначне одлуке, које понекад могу да буду и стратегијског значаја за целокупну спортску организацију.

Друга основна модификација класичне поделе везана је за кључни став (Томић, 2001) да су спортски стручњаци - тренери у спорту - у ствари, менаџери одговарајућег нивоа, јер чињеница је да су то људи који у

организацији управљају процесима специфичног карактера (понекад и иајвишег), а који, пре свега, одражавају сврху постојања спорта и спортске организације (обављају мисију). Отуда у спорту ниво менаџерског деловања није некреативан посао који се подразумева код корелације тог нивоа са улогама, пословима па и знањима и способностима менаџера. Корелација нивоа и других значајних елемената, карактеристичних за менаџере битио је другачија него код других профитних и непрофитних организација.

Подела менаџерских нивоа у организацијама изван спорта је, дакле, у корелацији са другим елементима значајним за менаџерску структуру и креће се у следећем правцу:

Највиши ниво менаџера обавља улоге које су везане за планирање, кадровску политику и контролу, а поседују највиша концептуална знања.

Средњи ниво менаџера мора највише да се бави организовањем и руковођењем, а мора да поседује и највише техничких и других знања којима се успостављају квалитетни међуљудски односи.

Најнижи ниво менаџера опредељен је на оперативно извршење планова, руковођење, делом на организовање и контролу, а највише мора да има техничких и знања потребних за успостављање међуљудских односа.

Нивои и карактер менаџера у спорту

МЕНАѢЕРСКИ НИВО	БИЗНИС ОРГАНИЗАЦИЈЕ	СПОРТСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
Највиши ниво - „топ“ менаџери	Имају улогу у планирању, кадровској политици и контроли. Поседују највиша концептуална знања.	Улога је у координацији рада, свих процеса и функција на нивоу организације. Више су окренути спољном окружењу.
Средњи ниво - функционални менаџери	Баве се организовањем и руковођењем, а поседују највиша техничка знања.	Посао им је сегментиран по одређеним областима или функцијама спортске организације (маркетинг, финансије, администрација, рачуноводство...).
Најнижи ниво - оперативни менаџери	Задужени за оперативно извршење планова и руковођење оперативним процесима. Поседују техничка знања и способност успостављања међуљудских односа.	У спорту они чине одлучујући фактор. То су „произвођачи“ спортске активности. У свом раду обједињују свих шест функција менаџмента. Тренери су, готово у свему изједначени са менаџерима, осим у бизнису и финансијама.

Извор. Аутори (Преузето од М.Томић, 2001).

Међутим, стварност се не поклапа са класичном поделом, као што постоји разлика између једне и друге спортске организације. Имајући у виду све ове разлоге и спортске специфичности, може се предложити подела нивоа менаџерског деловања на: **1) врхунски ниво, 2) функционални ниво и 3) оперативни ниво.** Њиховим специфичностима ћемо се бавити у наставку овог текста.

4.1. Топ менаџери

Основна улога топ менаџера у спорту јесте да усклађује рад, процесе и функције на нивоу целе организације. Он сагледава све процесе у спортској и пословној функцији, у јединственом систему организације, анализира их и доноси одговарајуће одлуке. Доношење одлука је највиши достигнути креативни чин топ менаџера. Он на директан начин учествује у планирању целокупне организације, развоју људских ресурса, контроли достигнутих циљева. Подједнако учествује у организовању организацијских ресурса а посебно у стварању структурних претпоставки неопходних за достизање циљева. Бави се циљевима, али и стратегијама за остваривање циљева.

Менаџери највишег нивоа више су, међутим, окренути спољном а мање унутрашњем окружењу спорта и спортске организације. Из спољног окружења црпи неопходне информације, значајне пре свега за спортску делатност, јер мора да има представу о свим кретањима у спорту, да зна све о претњама и шансама које долазе из тог окружења, као и о компетитивним предностима и слабостима спортске конкуренције. Системом и комуникацијским каналима све информације, према посебном реду и циљевима, преноси на своју спортску организацију.

Топ менаџер је медијум масовне комуникације, „у средини круга који се таласа“. Главни менаџер не усредсређује своју пажњу на елементе функционисања организације, већ на проблеме који у датом моменту захтевају најхитније решење. Међутим, у спорту, као што је речено, постоје различите функције, које помажу развоју основне, спортске функције. Зато врхунским менаџерима није лако да једним погледом предвиде, организују и воде све послове, без обзира на то колико су способни. Проблем који стоји пред менаџерима највишег нивоа, да обухвате разнородне послове, може се решити двојачко:

- успостављањем „двојне хијерархије“, или
- формирањем менаџмент тима.

Топ менаџер на оба начина организује деловање спортских организација. Он може да буде спортски човек, опредељен за струку у спорту, окренут ка тренерима и спортистима. Његове способности и знања су изразито спортска. У таквим околностима он дели „највише

ингеренције“ са менаџером који је више окренут ка унутрашњој организацији, бизнису и финансијама. Тај „други“ - без обзира на то што припада топ менаџерима, ипак остаје човек чије су ингеренције ограничене једном особом, оним другим из менаџерског тандема.

На пример, добро је познат случај британских менаџера у спорту. Њихова неприкосновеност односи се на све области рада у клубу, укључујући администрацију, бизнис (маркетинг), финансије, а нарочито спортски „погон“ - тренере, тим, спортисте... Његове ингеренције иду дотле да селектира тим, одређује тактику игре, поставља тренера, одређује основне тренажне системе, али и одлучује о финансијама или о административним пословима. Зацело, постоји поље рада где је такав менаџер изузетно добар, као што постоје области у којима има слабији рејтинг. Такве празнине топ менаџери на Острву попуњавају помоћницима, које само у изузетним случајевима постављају у ранг топ менаџера. У оваквим случајевима се не поставља питање старешинства - старији је онај ко има интегралну одговорност, а први је увек онај који је окренут спорту.

Дакако, постоје и супротни примери, где је топ менаџер пословно опредељен ка бизнису, финансијама, окружењу, док је за област струке ангажован директор за спорт. Двојна хијерархија је определила и поделу посла, деобу одговорности, коју посебни акцентом на једног који иوسي интегралну одговорност.

Обе варијанте могу бити успешне, што уосталом спортски резултати и стабилност спортских организација са двојном хијерархијом и показују. Посао спортског директора као топ менаџера је специфичан. Да би га обавио, он мора поседовати све креативне, управљачке, техничке и способности везане за област менаџмента, укључујући и способности успостављања међуљудских односа. У исто време он је планер, који организује спортско-технички рад и води спортисте и тренере, као и спортске екипе. Он брине о концепту даљег развоја спортске функције, развоју спортске игре (у екипним спортовима), развоју и краткорочном и дугорочном планирању селекције спортиста и др. Међутим, брине и о оперативним задацима, као што су задаци тренинга и такмичења, и организује их.

Топ менаџер је спортски директор и непосредни руководиолац и контролор. Надређен је менаџерима нижег нивоа - тренерима, који опет могу да имају различите позиције. Зависно од тога коју улогу има у двојној хијерархији (први или други) спортски директор може бити понекад и подређен, на пример, генералном директору.

С краја 20. и почетком 21. века председници клубова или председници управних одбора директора (управни органи) све чешће

добијају позиције и нивое топ менаџера, са егзекутивним ингеренцијама - они воде послове, управљају чак и спортском функцијом.

4.2. Функционални менаџери

Како је све већа децентрализација појединих функција и послова у спортским организацијама, понегде и до диверсификације, функционални менаџмент, који у спорту представља средњи ниво менаџерске позиције, добија нови квалитет - могућност да одлучује и самосталније води посао за који је задужен.

Посао функционалног менаџера је сегментиран према одређеним областима или функцијама спортске организације. Они покривају управљање процесима, пословима и организационим структурама, односно само једним делом спортске организације, на пример маркетингом, финансијама, објектима, администрацијом, рачуноводством и сл. Све је више таквих послова у спортским организацијама, било ког нивоа, од нижеразредних до врхунских. Готово да не постоји озбиљнија спортска организација која нема бар три професионалца, који руководе појединим сегментима, а то су генерални директор, спортски директор, директор маркетинга, директор финансија итд.

Функционални менаџери развили су се нарочито у последњој и претпоследњој деценији 20. века. чинило се једног момента у развоју организација и менаџмента да ће нестати са менаџментске сцене. Стручњаци су 60-их година прошлог века предвидели њихову демисију, сматрајући их делом застарелог концепта.

Међутим, уместо нестајања или смањења у најбољем случају, функционални менаџмент (средњи) доживљава невероватан развој у последњих неколико деценија. Расте брже од других, три до четири пута. Врло је занимљиво да је његов раст лоциран у владиним организацијама, војсци и мноштву непрофитних организација, више него у другим, пре свега профитним организацијама.

Раст који је уследио после негативних предвиђања може се објаснити пре свега све већом разуђености организационе структуре (децентрализација - департаментализација), делегирањем ауторитета, осамостаљивањем менаџерског одлучивања на свим нивоима, као и мноштвом послова који се у организацијама обављају све чешће и озбиљније.

Спорт је у позицији да одговорније и комплексније решава организациону структуру, која је одраз увођења и посебних делатности, неопходних да би се остварио основи спортски циљ. Функционални менаџери ће у будућности добијати све озбиљнију улогу у спортским

организацијама, управо из наведених разлога. Развој спорта, остваривање спортских циљева, не може се замислити више без озбиљног управљања у појединим функцијама спортске организације, које у садејству чине потиору спорту, а односе се на маркетинг, финансије, објекте, администрацију...

Функционални менаџери добијају све већи значај, јер је децентрализација светски тренд, па тако они који су у прошлости само администрирали морају почети да рескирају и одлучују, а не само да извршавају.

Треба имати на уму да врхунске и велике спортске организације у нивоу средњих - функционалних менаџера неће имати људе који брину о спортској функцији! О њој, као о кључној функцији једне организације бринуће врхунски и оперативни менаџери.

То практично значи да ће спортски директори бити третирано као менаџери највишег нивоа. Уколико се спортска функција и процеси у њој означе као делокруг функционалног менаџмента, односно менаџера средњег нивоа, онда је то добар знак за узбуну у спорту, јер ће приоритет целе спортске организације бити нешто друго а не спорт.

4.3. Оперативни менаџери

Оперативни или извршни менаџери су менаџери прве управљачке линије. Тако их иначе класична подела на менаџерске нивое третира у свакој организацији бизнис карактера. Они су најбројнији и практично имају најмање утицаја. Међутим, то су људи који представљају можда одлучујући фактор за спортску функцију.

Најпре, мора се рећи да су, поред спортиста, спортски стручњаци, односно тренери, основни „произвођачи“. У исто време њих треба третирати и као менаџере оперативног нивоа (менаџери прве линије). Они који у менаџерству виде само „трговину спортистима“, зацело се неће сложити са овом констатацијом. И они који тренере посматрају само у оквирима спортске педагогије и струке, такође ће тешко прихватити ову тезу. Међутим, познајући теорију менаџмента, теорију спорта и тренерски реалан и претпостављени посао, не могу се заобићи чињенице да су тренери кључна категорија и структура људи из менаџментског механизма.

Менаџмент без тренера у њему је некавалитетан и некомпетентан процес управљања једном спортском организацијом. Кључна операција у спорту је постављање његових циљева. Да ли се тај процес може обавити без спортских стручњака? Свакако, не! То није ни добро. Неће бити довољно да тренер учествује у постављању спортских циљева за ниво целе организације, само као консултант или онај који упућује повратну

информацију менаџерском тиму у коме он не учествује. Он треба да буде активан учесник свих функција менаџмента и да преузима део одговорности у управљању спортском организацијом.

Ако се менаџмент посматра као да та појава, процес, доктрина није само бизнис, већ нешто више ("савршенство управљања"), онда се са становишта менаџментских функција, тренерски посао обавља управо према тим принципима, јер, тренери у свом послу морају да предвиђају развој спортске гране, парадигме будућих шампиона, конкуренцију... Они такође планирају развој спортских делатности, спортиста, спортских екипа, спортског тренинга и такмичења. Тренери не могу да изврше и примене своје планове ако организовање није на пожељном нивоу. Они руководе и воде кадровску политику, у правом смислу те речи, управо у структури људских ресурса - спортиста, најзначајнијем људском чиниоцу у спортској организацији. Такође, обављају и функцију контроле, нарочито тренажног процеса. Сви ти послови су уједно и функције менаџмента. Дакле, тренери се служе алатима, средствима, методама, механизмима, поступцима и процедурама истим каквим се служе и други менаџери, дакле управљају истим менаџментским принципима као и сви други менаџери, и то у најважнијој функцији спортске организације - спортској. Њихове улоге су компатибилне са пословима тренера, без обзира на то како их који истраживач посматра (Адигес, Минцберг и други).

Све што се одиоси на менаџере, релевантно је и за тренере. Готово у свему се може повући знак једнакости, осим у бизнису, економији, финансијама, што је само један део многозначности менаџерског посла. Зато није на одмет иоставити питање из кога следи одговор који има аналогију са предметном тврдњом: да ли се, на пример, персонални менаџер (развој људских ресурса) бави бизнисом, финансијама? Наравно да не, али му нико не може ускратити позицију менаџера коју заузима у структури менаџментске хијерархије.

Дакле, довољно је задржати се на основном доказу да су тренери својеврсни менаџери, а то је чињеница да они испуњавају и обављају свих шест функција менаџмента - предвиђање, планирање, организовање, руковођење, кадровску политику и контролу, примењујући их као своје управљачке алате.

Више од тога, значајно је да тренери јесу оперативни, извршни менаџери, јер они финализују основну спортску делатност на спортском терену. Они су истовремено у појединим сегментима свога рада и топ менаџери, јер без њих се не могу поставити циљеви организације; они су и планери основне делатности јер то други не могу да ураде боље од тренера. Они су најпозванији да одлучују о виталним спортским планским акцијама спортске организације. Да ли топ менаџер у позоришту одлучује о постављању неког комада, мимо уметничког директора? Тиме се враћамо на

основну тезу увођења менаџмента у области друштвене надградње (непрофитне организације), која се тиче мисије, односно сврхе постојања неке организације и њеног очувања. О мисији спортске организације могу одлучивати само спортски професионалци - стручњаци, тренери, спортски директори, једном речју, они који знају због чега спорт постоји и због чега су они у њему.

4.3.1. Менаџмент и спортски тренери

Упоредивања спортских тренера и менаџера

МЕНАЏМЕНТ И СПОРТСКИ ТРЕНЕРИ

Вештине које су потребне једном менаџеру могу бити веома сложене и различите. Поставља се питање да ли методе које користе спортски тренери могу бити корисне за успешно управљање акцијама, подухватима, пројектима или било којим другим делатностима, како у фази планирања, тако и у фази примене, односно у осталим фазама процеса менаџмента, као што су предвиђање, организовање, развој људских ресурса, руковођење и контрола.

Веома је занимљиво да су многе нове методе пословања развијане на основу уобичајених метода које користе спортски тренери. Делатности спортских тренера су веома интересантне за пословне менаџере, пошто су и једни и други у непрекидној потрази за новим методама које би повећале ефикасност и ефективност људи запослених, односно ангажованих у њиховим организацијама или спортским тимовима. Дејвид Конвеј, консултант ЕТП, интервјуисао је у свом истраживању 15 националних и међународних тренера који раде у Ирској, са циљем да испита начине на које они управљају својим тимовима, као и да ли други менаџери у различитим областима могу имати неке користи од тих метода. Испитивао је карактеристике тренера на основу следећих шест критеријума:

1. Улоге и вештине
2. Учинак
3. Мотивација
4. Планирање
5. Промене
6. Креирање

Извор. Аутори (Преузето од М.Томић, 2010).

Упоредивања спортских тренера и менаџера		
Област	Опажања тренера	Препоруке за менаџера
Улога	Различите улоге, од лидерске до административне. Варира у зависности од нивоа тима који се тренира	Свестан је различитих улога за које је менаџер одговоран. Ниво експертизе и учествовања менаџера зависи од чланова тима.
Вештине	Потреба за различитим вештинама: техничким, менаџментским, интерперсоналним, концептуалним. Граде се временом (најмање 3 године). Недостатак планова, креирања тима и контроле	Захтевајте различите скупове вештина, како у фази примене, тако и у фази планирања пројекта. Потребно је планирати до одговарајућих детаља, што варира у зависности од пројекта. Утврдите коме можете веровати у тиму. Поверљиви помажу при селекцији чланова тима. Важно је направити тимску атмосферу.
Учинак	Учинак је повезан са различитим факторима. Различите технике за побољшање учинка. Учинак тренера утиче на тим. О учинку се комуницира вербално.	Различити фактори утичу на успех пројекта. Менаџер треба да буде у позицији да може да утврди приоритете главних фактора од којих зависи успешно окончавање пројекта. Учинак треба константно посматрати и о њему треба комуницирати са свим факторима вербално и писаним путем.
Мотивација	Спортисти су по природи мотивисани. Новац није кључни фактор. Лична мотивација - љубав и страст према игри, спорту. Тиму који се суочио са неуспехом потребно је брзо деловање.	Утврдите шта мотивише ваш тим. Процените добитке/добитке за улагаче. Ако се појаве проблеми, решите их брзо, пре него што дође до великих застоја у пројекту.
Планирање	Веома важно. Планирање до најситнијих детаља. Користе се краткорочни, средњорочни и дугорочни планови. Зависи од тога ко учествује у процесу.	Од суштинског значаја за успешност пројекта. Планирајте до одговарајућих детаља. Извршите краткорочна, средњорочна и дугорочна планирања.

Упоредивања спортских тренера и менаџера		
Област	Опажања тренера	Препоруке за менаџера
Промене	По својој природи, спорт је склон променама. Способност тренера да се ухвати укоштац са променама. Сви спортисти учествују у процесу. Сувише је лоше - колико је сувише?	Суштина менаџмента и пројеката је у променама, успоставите власништво над тимом што је пре могуће. Веома је важно не вршити велике измене пројекта.
Креирање тима	Тешко је дати формалну дефиницију. Веома важно за успех. Сам спорт одређује структуру креирања тима. Улоге су важне при стварању тима.	Менаџер треба да успостави добру атмосферу, да би успешно заокружио пројекат. Менаџер неће моћи да одреди коначну структуру тима на основу пројекта. Важно је имати јасну дефиницију улога у оквиру тима.

Извор. Аутори (Преузето од М.Томић, 2010).

Истраживање има циљ да подржи сопствене тврдње да су тренери својеврсни менаџери и да чак развијају своје методе управљања које могу користити и менаџери у другим областима људског деловања.

Томић, М. је дошао до веома занимљиве информације која говори у прилог претходне тезе. Бивши фудбалер Реала из Мадрида и репрезентативац Аргентине Валдано (иначе бивши спортски директор овог клуба у време председника Переза) основао је агенцију за консалтинг, која преноси знања и методе менаџмента из спорта на друге области. У томе су веома успешни и он као консултант и његова агенција.

Улоге и вештине

„Ја планирам, тренирам, управљам, ја представљам све за свакога ја сам клуб“ (Цитат из интервјуа аутора истраживања - према Томић, М.)

Већина тренера је имала некога ко је утицао на њих када су започињали своју каријеру. То су били чланови породице, или људи који су их тренирали на почетку њиховог бављења спортом. Сви интервјуисани тренери су сматрали да је неопходно да се човек прво бави спортом, да би касније могао да буде тренер у том спорту. То практично значи да тренер мора да поседује највиша техничка знања у области којом се бави. Истовремено искуство спортисте је добар основ да, уз одговарајуће школовање, тренер достигне највиши степен својих вештина, односно способности. Тренер мора да буде талентован за свој посао јер он захтева стваралачки приступ у креирању тима и развоју спортиста. То подразумева

да има висок степен креативних способности.

Сви тренери имају одређен број улога, а поседују и различите вештине. Улоге и вештине се мењају у зависности од нивоа управљања тимом. На почетку каријере, обично на локалном нивоу или у млађем узрасту спортиста, тренери морају да извршавају различите задатке. Када достигну један ниво или одговарајући стандард у квалитету, добијају особље, односно помоћнике који извршавају неке од тих задатака у њихово име, што значи да тада улога тренера поприма менаџерски карактер. Очигледно је да је овај прелаз са специјалистичке на менаџерску улогу произишао из „фидбека“ који је тренер добио. Искључиво техничке вештине које су поседовали за време нижег нивоа тренерског посла нису адекватне или довољне за виши, национални или интернационални ниво.

Учинак

Тренери стално покушавају да побољшају учинак свог тима или групе спортиста које тренирају, што је случај и са менаџерима у пословању. Учинак спортиста је повезан са разним факторима и у великој мери зависи од способности појединца. Ако спортисти нису довољно способни, тренери их неће одабрати за свој тим. Проблем може да настане иако су спортисти необјективни оптимисти или нереални песимисти у погледу својих способности.

Конвеј износи податак да су сви интервјуисани тренери изјавили да би ишли до екстрема када је упитању учинак тима. Учинак тима је увек важнији од учинка појединца. Неки тренери раде на самопоуздању појединаца, што се показало као веома моћна метода за побољшање учинка.

Мотивација

За мотивисање спортиста је потребно време, а „брзе победе“ могу негативно да утичу на мотивацију. Проблем тренера је да утврди како се ове „брзе победе“ идентификују и примењују, што представља исту тешкоћу за све менаџере и у свим осталим областима људског деловања.

Планирање

Тренери сматрају да је планирање од суштинског значаја за успех тима. Конвеј је запазио да тренери не разумеју јасно формални процес планирања, али имају „осећај“ да је планирање кључни фактор за успех тима и спортиста. То говори у прилог наше тезе да искуство спортисте није довољно за тренерски посао. Осим искуства, потребно је и менаџментско знање, односно знање и разумевање процеса менаџмента и његових фаза које кореспондирају са функцијама менаџмента, о којима ћемо посебно говорити.

Сви тренери извршавају дугорочна, средњорочна и краткорочна планирања,

док многи планирају до најситнијих појединости. Дужина опсега планирања је варијала у зависности од врсте спорта. Тренери износе различита мишљења о томе ко би требало да учествује у процесу планирања. Неки тренери би ангажовали друге стручњаке, а неки су сматрали да су они лично најбољи за тај задатак. Тренер не мора да буде експерт за планирање, али мора да поседује минимум знања из те области како би учествовао у проналажењу најбољих планско-пројектних задатака.

Нормално је да се све спортске организације вреднују, врше поређење (benchmarking) у односу на противнике, али проучавају и рад своје конкуренције. Како се противници мењају, тако се мењају и планови, циљеви, стратегије и селекција тима. На крају сезоне се праве процене и поређења са другим клубовима, у односу на позицију у лиги, добијене утакмице итд.

Промене

У спортском окружењу постоји много разлога за промене, као што су временски услови или исход утакмице. Конкуренција у спорту изазива највеће промене, којима треба управљати. Отпор, односно адекватан одговор на промене не мора да буде значајан

Фактор у спорту сам по себи, али је природа спорта таква да су промене веома честе, што упућује на закључак да ће промењиво окружење у било којој мери утицати на спортску организацију. То значи да мора да постоји одговор на промене. Најбољи одговор промењивом а често и турбулентном спортском окружењу имају тренери ствараоци - они сами изазивају промене у окружењу!

Тренери сматрају да је важно успоставити равнотежу између изненадних промена у плановима и самих спортиста, да је неопходно да пориста прихвати промене и да не дозволи да то утиче на његов учинак. Дакле, то је једна добра лекција и за све остале менаџере.

Иако су тренери изјављивали да превелике промене могу да изазову негативне последице, било је тешко утврдити шта су то „претеране промене“.

Креирање тима

Необично је што је тренерима врло тешко да дефинишу појам „креирање тима“. Креирање тима у спорту много је лакше ако узмемо у обзир културу и окружење. Већина спортова је тимска. У спортским тимовима постоји формална процедура, по којој је улога сваког појединца унапред дефинисана, тј. постоји петнаест људи у рагби тиму - осам нападача и седам бекова, једанаест позиција у фудбалском тиму итд. Свака особа има своје задужење, које треба да изврши у складу са правилима. Сви играчи имају заједнички циљ, а то је победа. Циљеви и улоге играча су непроменљиве, што тренеру олакшава креирање тима. Ови елементи су потребни за успех било ког тима. Доступна литература о креирању тимова

такоде говори о томе. У пословном окружењу, извршни директор такође покушава да направи „тим који побеђује“. Пословном менаџеру је много теже да направи тим, због тога што не постоје јасно дефинисане улоге, а резултати нису увек уочљиви. Тренери користе веома мало формалних метода за креирање тима и обично се ослањају на сам спорт. Они тренери који користе формалне методе за креирање тимова сматрају да то доноси велику корист развоју тима.

Оперативни менаџери у спорту, тренери пре свега, по правилу су специјалисти - стручњаци највишег нивоа, изузетно стручно - технички оспособљени у својој струци. То могу да буду, осим тренера, и други менаџери који раде оперативно и у другим функцијама спортске организације, на пример у администрацији, маркетингу, спортским објектима, финансијама и др.

Питања одговорности менаџера су у директној сразмери са нивоом менаџера. Са растом нивоа менаџера, расте и ниво одговорности и права., То је несумњиво тачно, међутим, одговорност је у спорту, распоређена на више нивоа. Највећу одговорност, занимљиво, има тренер, јер су његова права у оквиру основне спортске функције доминантна, понекад неприкосновена. У спортској организацији највећу одговорност највише има тренер, и зато је његов ниво менаџмента најпроменљивији.

ХИЈЕРАРХИЈСКО ОКРУЖЕЊЕ СПОРТСКИХ МЕНАѢРА

У спортској организацији менаџери су изведена категорија управљача, односно то је продужена рука оних који стварно управљају спортом. Будући да је реч о друштвеној организацији, у основи пирамиде је друштво са државним институцијама. Практично менаџерско деловање у интерно-екстерном окружењу спорта одвија се у следећим хијерархијским структурним оквирима:

- Друштво (са државним инструментом)
- Јавност (унутрашња и спољашња)
- Скупштина организације (власници, деоничари или осни- вачи)
- Управни одбор (борд)
- Топ менаџери (генерални директори, генерални секретари, спортски директори)
- Функционални менаџери (маркетинг, финансије...)
- Оперативни менаџери (тренери, руководиоци одељења).

5. МЕНАЏМЕНТ БЕЗБЕДНОСТИ У СПОРТУ

Менаџмент сваке организације, па тако и менаџмент у спорту, посебну пажњу поклања безбедности као основном услову опстанка и просперитета. Различите организације имају различите безбедносне изазове, ризике и претње, па се тако ризици којима је изложена држава као организација у великој мери разликују од изазова којима су изложени привредни субјекти, односно спорт и спортске организације. Изазови, ризици и претње којима је изложена нека организација, посебно спортска, као и одговорности које организација има према окружењу у погледу безбедности, пресудно утичу на менаџмент у спорту, односно на начин на који ће бити донете одлуке везане за безбедност и заштиту лица, имовине и пословања.

Начин на који се менаџмент бави питањима безбедности у првом реду зависи од општих циљева организације. Тако можемо разликовати безбедносни менаџмент у организацијама којима је пружање безбедносних услуга другим корисницима основна мисија од безбедносног менаџмента у организацијама које се баве привредним или друштвеним делатностима, а безбедносни менаџмент се налази у функцији очувања и раста организације. Поред тога, постоје привредна предузећа која имају велики значај за безбедност заједнице у којој делују, било због значаја њихових производа и услуга за нормалан живот, уже или шире заједнице, било због опасних сила које садрже њихова постројења и чијим би се оштећењем изазвале велике катастрофе.

У организацијама које се баве пружањем безбедносних услуга другим корисницима, а то су, пре свега, државне безбедносне службе, безбедносни менаџмент представља основни, али не и једини, облик менаџмента пошто такве организације обављају и читав низ других функција (финансијске, планске, кадровске, развојне).

Слична је ситуација и у приватним предузећима која пружају услуге безбедности другим организацијама. Менаџмент таквих предузећа мора да води рачуна о опстанку таквог предузећа на тржишту, његовом развоју и расту, ризицима, изазовима и претњама с којима се таква предузећа сусрећу на тржишту, што чини класичан безбедносни менаџмент сваког привредног предузећа. Осим тога, у зависности који ниво услуга које предузеће пружа, менаџери тих предузећа учествују у креирању одлука везаних за безбедност у другим организацијама, што их, на посредан начин, чини безбедносним менаџерима других организација.

Као и што је речено у претходном делу текста, треба нагласити да најважније одлуке које одређују судбину предузећа доноси менаџерски врх, тзв. топ-менаџмент.

5.1. Развој менаџмента безбедности у спорту

Када говоримо о развоју менаџмента безбедности у спорту, можемо рећи да је ова наставно-научна дисциплина (тек) у развоју (код нас). Као врло млада научно-наставна дисциплина, има одређени обим и ниво теоријских сазнања, која се од скора изучавају у нашем, војном и полицијском и спортском школству.

Када су у питању безбедносни послови, они су карактеристични по томе што претежно представљају унутрашњу ствар сваке државе понаособ.

С тим у вези, историјска сагледавања настанка и развоја безбедносних институција и менаџмента, казују да су оне настале кад и друштво (држава). Можемо сасвим сигурно рећи да су безбедносне институције пратиле и подржавале развој друштва у целини.

Осим тога, од самог настанка спортских организација и клубова, јавља се потреба за стварањем безбедносних услова у којима се одигравају спортски догађаји. Спортске манифестације и спортски објекти морају бити безбедносно обезбеђени. Тада је констатована чињеница да још увек није схваћен прави значај, нити развијена теорија руковођења у службама безбедности. У том периоду одржани су неки научни скупови на којима је указивано на проблеме безбедности али ништа конкретно није промењено.

Према томе, постојала су различита мишљења о феномену безбедности због хетерогености вишенационалне државе. Једно од мишљења о томе формулисано је на следећи начин: „Наука, тј. поједине научне дисциплине, изучавајући државну управу, објасниле су многе њене феномене, опште принципе, карактеристике, методе и средства рада, па и односе који постоје или се стварају на основу политичких и друштвених претпоставки за извршење различитих задатака, међу њима и безбедносних.“

Међутим, када се ради о руковођењу, наука се не може похвалити респектабилним резултатима, поготову не у службама безбедности. На основу изнетог може се сагледати улога и значај руковођења и руководиоца у извршавању задатака служби безбедности као веома комплексно питање. Скоро пре три деценије је указано на проблем и значај заснивања теорије руковођења у службама безбедности и истакнута потреба да се до ње дође. У то време релативно развијеног војног руковођења, те расположиве научне мисли о руковођењу органима државне управе и пословним системима, могло је да започне заснивање и развој нове наставно-научне дисциплине – **Менаџмента безбедности**, који је касније нашао своју широку употребу у области спорта.

Када је у питању хронологија изучавања предмета руковођења и командовања, односно менаџмента безбедности, поступно ћемо у овом делу упознати са начином изучавања овог предмета. С тим у вези, можемо рећи да се, на високим војним школама у бившој СФРЈ (Генералштабна академија, Школа националне одбране и Висока војнополитичка школа ЈНА), изучавао предмет руковођење и командовање на различитим нивоима (тактичком,

оперативном и стратегијском). Тадашње руковођење унутрашњим пословима (период од 1983. до распада СФРЈ) нема теоријске подлоге и основе, већ се остварује на волонтаристичким основама: искуства и интуицији руководиоца службе безбедности.

Након тога, школске 2000/2001. године, на Вишој школи унутрашњих послова у Београду, уводи се нова наставно-научна дисциплина **Основи јавне безбедности**, са два дела: 1) послови и начин рада јавне безбедности, и 2) организација јавне безбедности и руковођење пословима јавне безбедности.

Схватање значаја менаџмента безбедности и почетак заснивања актуелне теоријске мисли о њему, код нас, везује се за године пред распад бивше СФРЈ. Исте године у Полицијској академији у Београду, наставно-научни предмет под називом **Руковођење и командовање**, преименован је у назив **Руковођење у полицији**. У исто време на факултету Цивилне одбране, Универзитета у Београду, уведен је наставно-научни предмет **Планирање и руковођење**, док на Факултету безбедности у Београду, у оквиру актуелног наставно-научног плана и програма постоји, изучава се и развија посебан предмет – **Безбедносни менаџмент**.

Данас се, наставно-научни предмет **Менаџмент безбедности**, углавном на наведеним теоријским основама, изучава и на Војној академији у Београду. Осим тога, на наведеним теоријским основама, овај наставни предмет се изучава и на једном броју приватних факултета на којима се школује кадар за обављање најсложенијих оперативних послова безбедности. Тако се, ова врста програма, примера ради, изводи на Факултету за безбедност и заштиту Бања Лука, Факултет за правне и пословне студије у Новом Саду, Факултет за дипломатију и безбедност у Београду, Факултет за пословни менаџмент у Бару, Црна Гора, и др.

У новом веку, научни кадрови углавном из редова наставника поменутих факултета и школа, ушли су у истраживања, тзв. алтернативних чинилаца безбедности, посебно служби за заштиту лица, имовине и пословања предузећа и спортских организација, те и појединих аспеката менаџмента у службама и агенцијама за приватну безбедност. Задњих пар година на неким факултетима заговарају се и отпочињу истраживања о кризном менаџменту код нас, који се посебно односи на спортске манифестације тј. високо ризични спортски догађаји. Исто тако на неким научним установама спроведен је један број научних истраживања о менаџменту безбедности у области спорта.

На основу свега изложеног, можемо рећи да, достигнути развој теоријске мисли о менаџменту безбедности у спорту, омогућује да се он, данас у пракси, поред заснивања на искуству носилаца функције менаџмента и њиховој интуицији, почиње да ослања и на знање стечено путем наставних предмета у високошколским установама (Високих школа и Универзитета). Наставници развијају теорију менаџмента безбедности у спорту, и на тај начин, путем предавања и уџбеника (монографија), теоријски презентирају

студентима, односно и науци и струци. Изложено о заснивању теорије и остваривању праксе менаџмента безбедности у спорту, догађа се мање-више у сектору власти, делом у сектору пословања, а понајмање или боље речено спорадично, и у тзв. трећем сектору – цивилном друштву, што се одражава на недовољан развој менаџмента безбедности у спорту.

Када је у питању криминалитет, корупција и друге негативне појаве које угрожавају унутрашњу безбедност грађана (и државе) и друштвени развој у миру, може се констатовати да у значајној мери нарушавају спокојство и мир грађана. Ове појаве нису мимоишле ни сектор спорта. Њихов заплет ће очигледно потрајати, те се у скорој будућности и не очекује да снаге за борбу против криминалитета овладају овим друштвеним злом. Очигледно да се без ангажовања укупних научностручних ресурса, даље, не само не може, већ и не сме чекати, у стварању потпунијих теоријских основа безбедносног менаџмента уопште, па и спорту, на нивоу државе Србије. На основу тога, синтаagma менаџмент безбедности у спорту има више основних значења, и то:

- **У ширем** смислу, менаџмент безбедности у спорту, представља посебан рад свих менаџера у области спорта, којим се усмерава остваривање функције безбедности у области спорта, као једне од основних функција сваке организације, па и спортске;
- **У ужем** смислу, менаџмент безбедности у спорту, представља карактеристичан рад менаџера у безбедносним и спортским институцијама, којима се усмеравају њихови људски и други ресурси ради остваривања циљева безбедности спортских организација и клубова.

Као и што је напред речено, **Менаџмент безбедности у спорту**, представља наставно-научну дисциплину у развоју, која проучава законе, по којима се тај рад менаџера одвија на основу тих сазнања, и едукује у обављању менаџерских послова безбедности у спорту.

Осим тога, **Менаџмент безбедности у спорту** је наставно-научна дисциплина интердисциплинарног карактера. Извире из организационих и спортских наука и представља њихову апликативну теорију, конкретизовану на безбедност у области спорта. У истраживању безбедносног менаџмента у спорту учествују и друге науке: научна организација, менаџмент, спортске науке, кибернетика, психологија, социологија и др. Поједини садржаји безбедносног менаџмента у спорту уче се и у оквиру опште стручних и ужестручних безбедносно-криминалистичких научних дисциплина, односно наставних предмета на високим школама и универзитетима из области спорта. У том контексту може се говорити и о менаџменту безбедности у спорту, као новој научној дисциплини.

Према томе, **Менаџмент безбедности у спорту** и као теорија и као пракса, представља посебну врсту менаџмента. Чине га скупови – неколико посебних целина, посебних врста безбедносног менаџмента. Међу њима се

могу препознати: 1) менаџмент одбране; 2) полицијски менаџмент; 3) менаџмент у пословно-цивилној безбедности; 4) менаџмент у спорту, и др. Ове посебне врсте безбедносног менаџмента, као и друге које ће у оквиру њега у будућности настати појединачно посматрано – монолитније су (јединственије) од безбедносног менаџмента, док су међусобно разобличеније.

Када је у питању предмет (садржај) безбедносног менаџмента у спорту, подразумева следеће:

- Представљање и заступање безбедносне организације у области спорта;
- Организовање и обезбеђење ефикасног и законитог обављања безбедносних послова у области спорта;
- Управљање људским и другим ресурсима субјеката безбедности у спортским организацијама и клубовима;
- Успостављање, изградња и унапређење партнерских односа субјеката безбедности у локалној заједници у области спорта; и
- Изградња и унапређење услова за поштовање и остваривање људских права и слобода, у области спорта.

У наредном делу текста, навешћемо делатности менаџмента безбедности у спорту, које чине садржај читавог процеса менаџмента безбедности, израженог активностима, и то:

- Праћење и процењивање
- Планирање
- Организовање
- Додела задатака (субординацијом или командовањем)
- Координација и садејства
- Контрола
- Анализа и оцена
- Извештавање и информисање

Наведене делатности процеса менаџмента безбедности у спорту, јесу „средства, методе и алати“ за његово остваривање као функције. Руководилац у области спорта, који их не примењује, не само да не зна да руководи, него и не руководи, дакле – само се нестручно и некомпетентно меша у обављање безбедносних спортских послова. Резултат таквог руковођења је најчешће неефикасно па чак и незаконито обављање послова безбедности у области спорта.

Пошто је менаџмент у спорту одређена врста рада (посла), овде је изложено само „уже“ схватање предмета (садржине) менаџмента безбедности у спорту, његов „објективнији“ део, па ни он у потпуности. Потпуније, „шире“ његово схватање свакако још обухвата његове субјекте – носиоце

менаџмента безбедности у спорту. Шире схватање менаџмента безбедности у спорту, захтева његово разлагање на објективне и субјективне елементе, а то сагледавање у даљем развоју теорије менаџмента безбедности у спорту, свакако, тек предстоји. Тако ће се створити услови за одговарајуће и потпуније дефинисање предмета (садржаја) менаџмента безбедности у спорту.

5.2. Појам менаџмента безбедности у спорту

Под појмом менаџмент безбедности у спорту, у ширем смислу, подразумева се одлучивање о безбедносним циљевима спортских организација и клубова. То у најкраћем подразумева да се за време спортских манифестација, нарочито са високим ризиком, избегну неповољни утицаји који долазе из окружења или саме организације, или да се њихов штетан утицај што више умањи.

С тим у вези, као што смо у претходном делу књиге рекли, менаџмент сваке организације, па и спортске, посебну пажњу поклања безбедности као основном услову опстанка и просперитета. Различите организације имају различите безбедносне изазове, ризоке и претње. Ризици којима је изложена држава у великој мери се разликују од изазова којима су изложени привредна предузећа или спортске организације.

Ради бољег разумевања утицаја безбедносних изазова, ризика и претњи, у овом делу наводимо шта на менаџмент безбедности пресудно утиче, и то:

- 1) различити изазови, ризици и претње којима је изложена спортска организација, као и
- 2) одговорности које спортска организација има према окружењу у погледу безбедности.

Сасвим сигурно можемо констатовати да општи циљеви спортске организације опредељују начин на који се менаџмент бави питањима безбедности. С тим у вези, можемо разликовати следеће:

- Менаџмент безбедности у организацијама којима је пружање безбедносних услуга другим корисницима **основна мисија**;
- Менаџмент безбедности у организацијама које се баве привредним или спортским делатностима, а безбедносни менаџмент се налази у функцији очувања и раста организације.

У организацијама које се баве пружањем безбедносних услуга другим корисницима, а то су, пре свега, државне безбедносне службе, безбедносни менаџмент, представља основни, али не и једини облик менаџмента. Оне обављају финансијске, планске, кадровске, развојне и друге функције. Слична је ситуација и у приватним предузећима која пружају услуге безбедности другим организацијама. Руководство таквог предузећа мора да води рачуна о егзистенцији таквог предузећа на тржишту и његовом развоју и расту. Нај

важније одлуке које одређују судбину организације доноси менаџерски врх – топ-менаџмент.

5.3. Место менаџмента безбедности у организацији

Када је у питању место менаџмента безбедности у организацији, може се рећи да је његово место одређено његовом функцијом и задатком.

На основу тога, основне функције менаџмента безбедности јесу:

1. Процењивање актуелних и потенцијалних безбедносних претњи, изазова и ризика;
2. Предузимање мера ради отклањања опасности;
3. Успостављање организације која ће бити способна да заштити организацију:
 - од свих облика угрожавања,
 - да контролише спровођење безбедносних мера и функционисање система безбедности,
 - да пружа одговарајуће информације топ-менаџменту или политичком руководству,
 - да израђује безбедносне анализе у циљу опстанка и раста организације и пружања пуне сигурности свим запосленим.

Савремене теорије о пројектовању организације, респектују значај безбедности за успешност пословања као посебне, али не изоловане функције менаџмента, у свим организацијама па и у спортским.

С тим у вези, потреба за безбедношћу се налази у свим функцијама деловања спортске организације. Безбедносни менаџмент спортске организације у великој мери кореспондира са безбедносном културом која представља део опште организационе културе.

Само увођење безбедносног менаџмента у спортску организацију, свакако је последица познатих опасности, које могу угрозити њено функционисање и опстанак, што представља израз безбедносне културе топ-менаџмента.

Осим тога, поред класичне функције менаџмента, којима се баве и менаџери безбедности у спорту (планирање, организовање, вођење и контрола), веома значајан, можда кључни, **задатак менаџера безбедности у спорту јесте прикупљање података, њихова обрада и достављање топ-менаџменту.** Менаџери безбедности у спорту углавном прикупљају податке о:

- 1) условима у којима се одвија спортска манифестација,
- 2) склоностима грађана/становништва и њихове склоности за насиље,
- 3) стању унутар организације,
- 4) организацијама са којима се ступа у партнерски однос, и слично.

Ова функција менаџмента безбедности у спорту има превентивни карактер – правовременим информацијама најлакше се може спречити насиље на спортским и другим манифестацијама.

Такође, прикупљање података којима се бави менаџмент безбедности у спорту, мора се одвијати у границама закона, из отворених извора, и без примене забрањених и неморалних средстава, посебно уважавајући Закон о заштити податак о личности. У супротном би организација од примене таквих метода имала више штете него користи.

5.4. Основни задаци менаџмента безбедности у спорту

У најкраћем, можемо рећи, да је основни задатак менаџмента безбедности у спорту - **избегавање пропаст и уништења спортске организације.**

С тим у вези, уништавање организација може настати као:

- **Последица деловања изразито неповољних спољних околности, или као**
- **Последица лошег менаџмента**

На основу ових констатација, добар менаџмент у спорту захтева, пре свега, **проактиван приступ – предвиђање проблема и благовремене припреме за њихово решавање.** Предвиђање претходи планирању и његов је главни и садржај. Припрема спортске организације за одговор будућим изазовима, ризицима или евентуалним претњама, поред планирања, подразумева и адекватно организовање.

Менаџмент безбедности у спорту, треба да омогући контролу над факторима који могу довести до угрожавања спортске организације, која се штити. Контролом и праћењем фактора угрожавања постижу се следећи циљеви:

1. Фактор угрожавања, може се, у зависности од његове природе, неутралисати и пре него што се испољи његово штетно дејство, и
2. Уколико је фактор угрожавања такве природе да га није могуће неутралисати, нити избећи, предвиђање могућих штетних последица поставља се као неопходно полазиште топ-менаџмента за доношење стратешких одлука везаних за очување безбедности спортске организације, спортског догађаја или спортског објекта.

У складу са Законом о приватном обезбеђењу, ангажовање предузећа/компанија/агенција која се баве пружањем безбедносних услуга, веома је честа пракса, коју примењују спортске организације. Међутим, ангажовање предузећа за пружање безбедносних услуга не искључује потребу да и спортске организације имају развијен свој безбедносни менаџмент. Ангажовано предузеће/компанија/агенција, углавном пружа услуге физичко-техничког обезбеђења, док све остале послове менаџмента безбедности обављају менаџери унутар спортске организације.

Према томе, послови и задаци, као и надлежност менаџера безбедности организације која је ангажовала предузеће за пружање услуга безбедности у спорту спадају и следећи послови и активности, и то:

1. израда планова;
2. анализа и оцена стања безбедности;
3. прикупљање и обрада безбедносних података;
4. контрола спровођења безбедносних мера и процедура, и
5. контрола рада физичко-техничког обезбеђења.

Предузимање ових активности, односно оваква пракса је препоручљива из више разлога, и то:

- менаџери безбедности су део организације за коју раде;
- њихова професионална каријера везана је за успех организације којој припадају;
- као део менаџмента упознати су са процесом рада у организацији;
- јасни су им оперативно-истраживачки циљеви организације у чијем дефинисању често и сами учествују;
- по правилу имају веома битан утицај на дефинисање стратегије организације и, што је веома важно,
- њихова лојалност се не доводи у питање.

5.5. Процес менаџмента безбедности у спорту

Када говоримо о процесу менаџмента у спорту, можемо рећи да је суштина менаџмента безбедности у спорту - **оспособљавање спортске организације да остварује своје намере у безбедносном смислу**. Да би то постигла, неопходан је систематичан и организован напор у већем броју подручја безбедности.

С тим у вези, менаџмент безбедности у спорту је процес кога чине одређене фазе (или функције у менаџменту), и то:

1. **Планирање;**
2. **Организовање;**
3. **Вођење;** и
4. **Контрола.**

У овом делу текста, о свакој од ових фаза, ћемо изложити неколико речи у најкраћем. Када је у питању фаза планирања, учавамо и то да су још две фазе у непосредном додиру са њим и то једна претходи (**предвиђање**) а друга следи (**одлучивање**).

Осим тога, планирање је фаза менаџмент процеса у којој се:

- доносе одлуке о мисији и циљевима организације, и
- одређује курс акције неопходан за њихово остваривање.

Када се говори о **Организовању** као фази, може се рећи да је то фаза менаџмент процеса у којој менаџери морају да ураде следеће:

- одредити ресурсе,
- дефинисати послове и конкретне задатке,
- извршити поделу рада,
- одредити активности и људе који су неопходни за остварење постављених циљева.

Следећа фаза је **Вођење**, и то је процес којим се утиче на друге како би се ангажовали на најбољи начин, ради ефикасног и ефективног остваривања организационих ресурса.

И последња фаза је **Контрола**. То је фаза менаџмент процеса која мора да омогући да се све планиране активности и резултати заиста остваре.

Имајући у виду да је планирање једна од најбитнијих фаза процеса менаџмента безбедности у спорту, задржаћемо се мало више на овој фази. Осим до сада изнетог, планирањем се остварује и следеће:

- одређују циљеви текућег пословања и развоја спортске организације;
- предвиђају и дефинишу будући задаци; и
- предвиђају услови у којима ти задаци треба да се извршавају а циљеви остварују.

Према томе, планирање представља основу за обављање других менаџерских активности, као што су: организовање, вођење и контрола.

Такође, планирање у области менаџмента безбедности и спорту, подразумева усмеравање спортске организације на основу следећих показатеља:

- анализе прошлости;
- оцене садашњости; и
- предвиђање будућности – избор циљева и начина за њихово остваривање.

На основу тога, планским одлукама, обухвата се и усмерава читава активност спортске организације, укључујући и њену безбедност. Можемо констатовати да су најважније планске одлуке следеће: 1) стратегија; 2) пројекти; и 3) бизнис план (буџет). Планирање је процес (а, не чин), који се одвија перманентно, јер су промене у окружењу сталне, и састоји се од праћења резултата, предумања акције, па поново планирање и тако редом.....

Планирање, такође можемо посматрати према конвенционалном приступу и према принципу стратегијског менаџмента. Планирање према конвенционалном приступу је примарна фаза процеса менаџмента. Ово зато што пре организовања, вођења и контроле, менаџери морају да планирају како би за дефинисану мисију и визију, одредили главне правце деловања који дефинишу:

- шта је потребно да се уради,
- када да се уради,
- како да се уради, и

- ко да уради.

Према принципу стратегијског менаџмента, планирање је примарна фаза, али и суштинска фаза, односно, фаза која покрива највећи број аспеката процеса менаџмента.

5.5.1. Планирање као функција менаџмента безбедности у спорту - фазе

На основу до сада изнетих уопштених фаза у процесу менаџмента безбедности у спорту, односно функцијама менаџмента, у овом делу књиге ћемо се више задржати на активностима које се предузимају у процесу планирања, као и фазама у самом планирању.

С тим у вези, планирање као процес, састоји се од 5 (пет) фаза (активности), и то:

- **Дијагноза стања**

У овој фази, врши се анализа тренутне позиције организације у ширем и непосредном окружењу. Дијагноза стања врши се у времену (перформансе предузећа) и у односу на конкуренте. У овој фази је суштина сагледати сопствене снаге и/или слабости

- **Дефинисање циљева**

У овој другој фази, а након и на бази дијагнозе стања, дефинишу се реални, али и оствариви циљеви (путем SMART техника). Генерално гледано, на нивоу целине организације – **синергија**, а на нивоу бизниса (делова) – конкурентска **предност**, у односу на друге конкурентске организације. Менаџери понекад избегавају прецизно формулисање циљева, а могући разлози у пракси су: себи „везују руке“, страх од неуспеха, непознавање организације и окружења, недостатак самопоуздања и слично.

- **Идентификовање подстицаја и ограничења**

У трећој фази уочавамо проактиван приступ: Идентификовање у садашњости и предвиђање њиховог развоја у будућности, као и

- Одговор на **подстицаје** је активно реаговање („пливамо на таласима“) или проактивно понашање (на време се прилагођавамо за коришћење новог „таласа“).

Осим тога, реактивно понашање: Одговор на **ограничења** је пасивно реаговање (прилагођавамо се) или (избегавамо или их користимо). За успех је критично коришћење могућности.

- **Избор пратећих одлука и акција (одлучивање)**

Четврта фаза је карактеристична за развој алтернативних праваца акције, њихова евалуација и избор најбоље алтернативе – **одлучивање** (активност доношења одлука у оквиру процеса планирања). Менаџери не доносе одлуке о свему и свачему. Менаџери се воде принципом „Изузетка у управљању“ (енгл. Management by exception).

- **Мерење ефеката**

У петој фази се врши утврђивање да ли се предузетим акцијама долази до дефинисаних циљева. Превенција за рано препознавање проблема.

Врсте планирања

Када говоримо о врстама планирања, можемо рећи да је најчешћа подела на стратегијско и оперативно планирање.

Када је у питању стратегијско планирање, резултат стратегијског планирања су: **стратегија** и **дугорочни (стратешки) планови**. Овде имамо два приступа, и то:

- **I приступ** (полази од интерног окружења тј. предузећа – спортске организације): **Стратегија је начин на који спортска организација остварује своју мисију и најважније циљеве (стратегија је планска одлука) – проактиван приступ;**
- **II приступ** (полази од екстерног и непосредног окружења): **Стратегија представља одговор на окружење, начин на који се улази у интеракцију са окружењем (Стратегија је нус-појава интеракције са окружењем) – реактиван приступ..**

У оперативном планирању, најзначајније је то да се планске одлуке доносе за једнократну употребу (специфични циљеви), као и планске одлуке за перманентну употребу (решавање питања која се непрекидно понављају). Када се говори о планским одлукама за **једнократну употребу** - одређују детаљан курс акције за решавање проблема нерепетитивног карактера, тј. специфичних циљева., као што су:

1. **Бизнис план** (временским интервалом одређен скуп активности које су у складу са дефинисаним циљевима и стратегијом);
2. **Програм** (скуп пројеката који су тренутно активни и пројеката који су прихваћени али имају временски одложени почетак);
3. **Пројекат** (велики број активности и догађаја са специфичним редоследом, трајањем и одговарајућим ресурсима).

Осим тога, планске одлуке за **перманентну употребу** скраћују време потребно за планирање и доношење одлука – одређене ситуације се јављају конзистентно и са високим нивоом предвидивости, као што су:

1. **Политика** (општи водич за доношење одлука; може настати дефинисањем од стране менаџерског врха, уопштавањем искуства, екстерним наметањем);
2. **Поступак** (процедура, скуп инструкција за обављање одређених активности које се обављају регуларно или са високим степеном учесталости; обично је писмено формулисана);
3. **Правило** (став који одређује које се акције могу, а које не могу преузимати у одређеним ситуацијама).

Када се говори о термину ПЛАН - ПЛАНОВИ, можемо их дефинисати као: „документа која утврђују начин остваривања циљева укључујући и расподелу ресурса, програме, и друге неопходне акције за постизање циљева". Могу бити **стратегијски** и **оперативни** (Илић, 2013).

Применом **Холистичког приступа**, у врстама планирања, подразумева се следеће:

- иницијатива за доношење одлука спушта се до најнижих нивоа;
- уважавају се знање, информације и мишљење свих релевантних субјеката;
- афирмише се тимски рад у одлучивању и принцип „јединствене разноликости“;
- пошто се формулише предлог стратегије, сваки појединац одређује начин на који ће утицати на стратегију полазећи од своје одговорности и експертизе.

Можемо закључити да у најкраћем термин **План** можемо дефинисати да је то „**планска одлука**“ и он је резултат планирања. Осим тога, подложен је сталним променама и ревизији. Такође, план је дефинисани правац акције у одређеном времену. План садржи одговоре на низ релевантних питања:

- Шта се предузима, које акције?
- Зашто се акције предузимају?
- Када ће се акција предузети?
- Где ће се акција предузети и како?
- Које факторе треба ангажовати?

Када се говори о значају планирању у спорту, наводимо битне елементе и значај планирања у спорту, који се огледа у следећем, и то:

1. Да спортска организација буде проактивна а не реактивна.
2. Да самостално започне и утиче на исход своје делатности.
3. Преузме контролу над својом судбином.
4. Усвоји систематични приступ променама.
5. Побољшава финансијски учинак и ефикасност коришћења ресурса.
6. Повећа свест о свом оперативном окружењу.
7. Побољша организациону контролу и тимски рад.

Такође, спортска организација треба да створи потребне услове за планирање безбедносног менаџмента. У том контексту, значајно је да планирање безбедности обухвати следеће параметре:

- обухвата доношење различитих одлука, на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу;
- да је оријентисано на циљеве организације; и
- да јесте систематичан процес.

Планирање безбедности у спорту је континуиран процес, односно свакодневна активност интегралног доношења планских одлука, како стратегијских, тако и оперативних, како би се остварило жељено будуће стање безбедности које су замислили менаџери једне спортске организације.

Када се говори о *садржају планирања безбедности у спорту*, процес планирања безбедности треба да се непосредно ослања на претходно одређене активности предвиђања, те обухватити активности на разматрању неопходних процеса за остварење предвиђене безбедносне будућности спортске организације

У најширем контексту, планирању безбедности као процесу и функцији менаџмента треба приступити са аспекта разматрања одређених питања која ће дефинисати конкретан план. Она се могу, условно, размотрити у три међусобно повезана дела: 1) општи, 2) усмеравајући, и 3) акциони.

На основу неких истраживања, али и непосредна пракса, указују да је још увек присутан отпор менаџера према процесу планирања безбедности у спорту. Велики број непосредно ангажованих лица у спорту (посебно у организацијама аматерског спорта), сматра да се на овај начин „само губи време“. Међутим, главни разлог се налази у још увек присутном недостатку потребног фонда знања из области безбедносног менаџмента у спорту.

С тим у вези, можемо сасвим слободно констатовати и закључити да је, **планирање у безбедносном менаџменту је високо стручна и софистицирана функција менаџмента, која врло често у пракси представља непремостиву препреку за већину „менаџера“, нарочито у спортским организацијама.**

У следећој табели дајемо кратак преглед садржаја планирања безбедности, односно сва три његова дела, општи, усмеравајући и акциони.

ТАБЕЛА 5.1. - Садржај планирања безбедности у спорту

општи	<ul style="list-style-type: none"> • Где смо сада? • Где желимо да стигнемо? • Како ћемо тамо да стигнемо? • Како ћемо знати да смо стигли?
усмеравајући	<ul style="list-style-type: none"> • Шта су наше основне вредности? • Шта је мисија и сврха наше организације? • Ради кога постојимо? • Где се тренутно налазимо? • Које су наше снаге и слабости? • Где желимо да стигнемо?
акциони	<ul style="list-style-type: none"> • Како ћемо тамо стићи? • Који су нам задаци и стратегије? • Како ћемо донети одлуке? • Која је структура наше организације? • Како ћемо знати да смо стигли? (евауација)

Извор: Аутори (Према: Илић, 2013).

Ако најједноставније посматрамо планирање у спорту закључујемо да су мисија, циљеви и планови најважније детерминантне које одређују овај процес. Циљ је крајњи резултат који спортска организација жели да постигне у будућности и потиче од мисије – најширег схватања циљева организације. План представља средство које је осмишљено ради постизања тог циља – зато кажемо да је *планирање функција менаџмента у оквиру којег се одређују циљеви и проналазе начини за њихово постизање.*

Када анализирамо циклус планирања у односу на његове различите елементе, то у суштини и опредељује и *различите задатке менаџмента у процесу планирања*, и то:

- анализа тренутне позиције;
- утврђивање циљева;
- разматрање различитих опција;
- фаза детаљног планирања;
- евакуација плана;
- спровођење плана;
- завршавање процеса планирања;
- повратна спрега.

Посматрајући процес планирања са аспекта функционисања спортске организације, може се рећи да процес планирања има *4 (четири) кључне фазе*, које у себи садрже различите кораке у спровођењу процеса планирања, и то:

- фаза предпланирања или припрема за планирање;
- фаза формулисања стратегије;
- фаза примене стратегија;
- фаза евакуације; и
- фаза контроле.

У фази *предпланирања или припрема за планирање*, врши се постављање спортске организације у позицију да започне планирање на основу информација које добијају разним извештајима и ревизијама, а односе се на:

- финансије,
- објекте,
- спортске резултате, и
- маркетинг, и слично.

У фази *формулисања стратегије*, врши се следеће:

- дефинисање визије и мисије спортске организације,
- утврђивање циљева,
- развијање алтернатива и избор стратегија.

У фази *примене стратегије*, врши се следеће:

- развијање оперативних акција,
- доношење стратегијских, оперативних и тактичких планова и пројеката,
- утврђивање процедура, правила и буџета за спровођење планских акција.

Фази *евауације и контроле*, представља:

- представља финалну фазу која се односи на мониторинг евакуације и ревизију плана применом контролних механизма.

Битно је на овом месту нагласити, да је оно што је значајно, приликом припреме и формулације фаза процеса планирања у спорту, јесте *потреба постојања планера* у спортским организацијама. То су специјализовани људи за обављање низа активности у процесу планирања, задужени су за читав низ активности, почев од анализе и

истраживања окружења, преко помоћи у обављању планирања и доношења одлука, до финализације планирања, решавања планских проблема, оцена и контроле извршења, итд.

На основу искуства, сматра се да планери морају имати 4 (четири) основне карактеристике, и то:

1. Да поседују практично искуство у оквиру организације;
2. Да буду способни да схвате организацију као целину и превазиђу уске погледе;
3. Да имају знања и разумеју друштвене, политичке, технолошке, економске и друге трендове, који у будућности могу погађати организацију;
4. Морају бити способни да раде са осталим члановима организације (Илић, 2013).

5.6. Дефинисање циљева у менаџменту безбедности у спорту

Када смо говорили о менаџменту безбедности у спорту, односно у спортској организацији, тада смо рекли да безбедносни менаџмент спортске организације у ширем смислу представља начин организовања и управљања системом обезбеђења који се углавном бави човеком, као кључним елементом организације, и његовом корелацијом са унутрашњим и спољашњим окружењем. Осим тога, безбедносни менаџмент организује, дефинише и обрађује захтеве и потребе система обезбеђења. Такође, условљава процес планирања потреба, и њихову реализацију и имплементацију, контролу, извршавање задатака, постављених пред систем обезбеђења спортске организације и система спорта у целини.

С тим у вези, можемо рећи да систем безбедносног менаџмента у спорту, представља интегралну компоненту општег менаџмента на највишем нивоу хијерархије (менаџмента који креира комплетну политику спорта). Према томе, самостални менаџмент спортске организације у оквиру својих послова, обавља следеће послове и задатке:

- дефинише и одређује захтеве и потребе система обезбеђења, самостално и у сарадњи са осталим руководећим структурама;
- остварује процес планирања потреба;
- обезбеђује организацију, реализацију и имплементацију планираног, кроз одлучивање, вођење, координацију и контролу (ових послова); и
- омогућава непосредно и посредно извршавање задатака, активности и делатности постављених пред систем обезбеђења, ради постизања његове примарне функције-заштите лица, имовине и пословања.

Када смо у претходном делу говорили о планирању, речено је да планирање потиче из потребе за сигурношћу и извесношћу, као једне од основних људских потреба. Базира се на систематичном и континуираном размишљању о будућности, пре него што се донесе одлука о деловању, уз покушај предвиђања последица које ће наше садашње деловање имати у будућности. Најкраће речено представља формулисање циљева и начина њиховог остварења, у функцији креирања и прилагођавања организационе структуре, стила руковођења и модела контроле. Може се рећи и да је планирање – избор циљева и начини њиховог остваривања.

Ради лакшег разумевања дефинисања циљева у менаџменту безбедности у спорту, подсетићемо се фазе планирања, која подразумева следеће целине:

- 1) дефинисање циљева,
- 2) израда безбедносне процене,
- 3) процена ризика, и
- 4) доношење одлуке и израда планова безбедности, након чега се прелази на остале функције, односно фазе безбедносног менаџмента.

Када говоримо само о дефинисању циљева, може се рећи да су „Циљеви“ – дефинисани исходи за појединце, групе, или целокупне организације.

Такође, „Циљеви су достигнућа која одређују правац за све одлуке менаџмента“. Циљеви стварају критеријуме на основу којих се може мерити стварно радно постигнуће. Зато се често називају *основама планирања*.. Мора се знати који је жељени циљ или исход пре него што се утврде планови за њихово постизање. Одређивање циљева је саставни део планирања – планирање полази од одлуке шта се жели остварити у оквиру организације или њеног дела.

То значи, прецизно дефинисање циљева спречава расипање ресурса, а идентификовање приоритета доводи до ефективне употребе ресурса. Без правилно одабраних циљева не могу се дефинисати ни друге планске одлуке које доприносе реализацији циљева. Осим тога, јасно дефинисан циљ сужава поље деловања менаџера на одређен терен и онемогућава коришћење других опција.

Међутим, јасно дефинисан циљ тражи конкретан и лако мерљив резултат, чиме неуспех менаџера постаје очигледан. У пракси се појављују случајеви да менаџери безбедности често не познају довољно процес рада у организацијама које штите, што их спречава да јасно поставе циљеве, као и то да менаџери немају довољно самопоздање.

5.7. Безбедносна процена у спорту

Безбедносна процена у спорту, представља први основни корак у планирању безбедносних мера и постављању организационе структуре која треба да спроведе прописане безбедносне мере и поступке. Она треба да одговори на следећа питања:

1. Који су главни безбедносни изазови, ризици и претње заједници или организацији која је предмет претње?;
2. Каква је природа конкретних безбедносних изазова, ризика и претњи, и како би се они могли испољити у процењеном периоду?;
3. Ко су носиоци безбедносног угрожавања, ко су њихови савезници, а ко противници?;
4. Какве су наше политичке, кадровске, организационе, техничко-технолошке и финансијске могућности да се супроставимо угрожавању?

Када је у питању подела безбедносних процена, безбедносне процене можемо поделити према више критеријума, и то:

1. Према врсти организације на коју се односе – јавне и приватне;
2. Према домашају – опште, посебне и *ad hoc* процене.

С тим у вези, опште јавне безбедносне процене, односе се на укупну процену стања безбедности на једном подручју у одређеном времену.

Такође, према територији на којој се односе, могу се поделити на међународне – глобалне и регионалне, и националне безбедносне процене.

Када је у питању општа приватна безбедносна процена, она се односи на укупно безбедносно стање организације која се штити.

Опште јавне безбедносне процене доносе се од стране политичких органа, међународних или националних институција. Опште националне безбедносне процене најчешће су интегрални део стратегијско-доктринарних докумената које доноси највиша државна власт, најчешће парламент одређене државе. Посебне безбедносне процене доносе се за одређене области рада или за уже територије.

Посебне јавне безбедносне процене доносе поједина министарства за ресоре који су им поверени, или за само једну област из ресора. *Ad hoc* безбедносне процене односе се на поједине конкретне догађаје, а најчешће их доносе нижи руководиоци, и то су, на пример: процене које доноси полицијски старешина у вези са обезбеђењем неког јавног скупа (нпр. спортска манифестација) или хапшењем неког лица за које се претпоставља да може бити опасно по безбедност спортске манифестације, као и процене које доноси менаџер безбедности у вези са изненадним безбедносним догађајем...

5.7.1. Методологија за израду безбедносних процена у спорту

Приликом израде безбедносне процене спортског догађаја, треба обезбедити јединствен методолошки приступ у оцени стања безбедности и изради безбедносне процене. Јединственост методологије израде безбедносне процене спортског догађаја огледа се у факторима које су сваки менаџер или група дужни да оцене приликом израде безбедносне процене спортске манифестације. У квалитативном погледу, процена сваког од наведених фактора ствар је талента и искуства менаџера који врше процене, тако да само време и догађаји на који се процена односи, могу да дају релевантну оцену квалитета процене.

Државне организације које доносе процене безбедности, углавном прописују методологију израде процене и обавезну структуру коју она мора да садржи. Ове структуре се морају придржавати сви који раде на изради безбедносне процене спортских манифестација. С тим у вези, јединствена и опште прихваћена методологија израде безбедносне процене не постоји. Међутим, сагледавањем методологије и структуре израде безбедносних процена у великом броју организација па и спортских, можемо установити да структуру општих безбедносних процена, уз одређене разлике од организације до организације, чине следећи елементи:

- Општи концепт безбедносне процене;
- Анализа стања релевантних безбедносних појава;

- Утврђивање стања безбедности;
- Доношење закључка са оценом стања безбедности;
- Прогноза кретања стања безбедности;
- Безбедносни задаци.

Стање безбедности утврђује се применом метода за израду безбедносне процене а оне могу бити:

1. Математичко-статистичка обрада табела, графикана, индекса, статистичких пројекција и сл.;
2. Анализа статистичких података, односно, анализа садржаја безбедносних прилика које су изражене бројем негативних безбедносних појава, местом и временом настанка, носиоцима и последицама;
3. Метода интерпретирања статистичких података, синтеза и анализа;
4. Корелациона анализа, која има за циљ да утврди корелацију стања безбедности и мере које су предузете ради одговора на негативне безбедносне појаве. Веза која постоји између стања безбедности и квалитета организације која је успостављена ради унапређења безбедности организације ...

5.7.2. Процена ризика и управљање ризиком у спорту

У овом делу, прво ћемо дефинисати сам појам ризика, тако да се појам ризика може дефинисати као:

- могућност губитка
- неизвесност, или
- могућност било ког исхода који није очекиван ...

Оно што је заједничко свим дефиницијама ризика је неизвесност и губитак – неизвесност постоји када се не може са сигурношћу знати исход одређеног догађаја. Када ризик постоји, морају постојати бар два могућа исхода (уколико сигурно знамо да ће се губитак догодити, тада ризик не постоји). Најмање један од могућих исхода мора да буде непожељан. То може бити губитак у смислу да је нешто што особа поседује изгубљено, или то може бити добитак мањи од могућег. На пример, клуб који пропусти повољну прилику губи добитак који је могао остварити, бодове, на пример.

Основна одговорност свих, а нарочито оних који управљају безбедношћу у области спорта јесте менаџмент ризика. Менаџер безбедности у спорту, директно управља ризиком у оквиру безбедносне групе и индиректно, управља ризиком саветујући се са лидерима осталих група.

На основу тога, менаџмент ризика укључује и анализу ризика, средство које олакшава извршење следећих задатака:

- Идентификација имовине вредне заштите;
- Идентификација претње која може довести до губитка имовине;
- Процена вероватноће да дође до претње;
- Процена утицаја претње;
- Процена фреквенције тог дешавања;
- Процена могућности управљања претњом,;
- Идентификација контрамера претњи.

Када је у питању *управљање ризиком*, набројаћемо *основне методе* управљања ризиком, и то:

1. Избегавање ризика уклањањем мете – крађа компјутера може се избећи тако што се они неће давати запосленима;
2. Смањење ризика ограничавањем мете – ризик од крађе у радњи може се смањити тако што ће се роба велике вредности држати у закључаним орманима;
3. Смањење ризика – оно укључује коришћење разних система као што су, на пример, апарат за одређивање видног поља, контрола приступа, детекциона опрема (разне картице и камере, сигурносне браве, сефови и коморе);
4. Прихватање ризика – то је, такође, опција.

Међутим, менаџмент безбедности спортске организације, може одлучити да је одређени ризик вредан коцкања, и да цена губитка није довољно велика да оправда цену превенције.

Други одлучујући фактор може бити непредвидивост ризика, да се упркос највећим напорима ризик не може контролисати до извесног степена.

5.7.3. Процес доношења одлука у спорту

Када је у питању процес доношења одлука, свакако можемо рећи да је свако од нас у животу био у ситуацији да донесе неку одлуку. С тим у вези, ми свакодневно доносимо неке одлуке, као што су на пример:

- Да ли данас да идемо на фудбалску утакмицу или да идемо на излет?
- Да ли да негде отпутујемо или да останемо у свом стану?
- Да ли да студент изађе на испит или да одустане, да замоли професора за одлагање?
- Предузетници су често у дилеми, да ли да инвестирају у неки бизнис или да не?
- Ако треба инвестирати питање је у ком износу?
- Да ли да уложимо уштеђевину у банку или да купимо акције?

Према томе, увек смо у дилеми да донесемо одлуку шта да радимо. И у свакодневном животу, али и у спортским организацијама наилазимо на проблеме, шта у одређеном тренутку ваља радити – намеће се проблем одлуке изабрати најповољнију алтернативу за решење проблема. Рутинске одлуке које свакодневно доносимо су од мањег значаја. Ако се ради о пословним одлукама које су везане за безбедност спортске организације нису једноставне – морамо да извршимо бројна истраживања да бисмо донели одлуку.

Поставља се питање, шта је одлука? На први поглед једноставно али је потребно да се дефинише као нека активност, којом се решава проблем. Закључак: За доношење одлуке, треба да постоји проблем који се треба решити. Очигледно је да је одлука везана за проблем који се може решити на више начина – да постоје најмање две алтернативе. Одлука је избор једне од најмање две алтернативе да би се решио проблем.

Изборе безбедносних одлука у основи чине:

1. Индивидуалне особине (расположиве способности за послове безбедности у спорту, карактерне особине и васпитне особине), и
2. Познавање безбедносних послова и карактера спортске организације (интелектуалне способности, сензорске способности, и психомоторне способности).

На пример, рекламирање купца или корисника спортских услуга не би требало схватити искључиво као проблем, већ и као могућност да се захваљујући њиховим релацијама унапреди пословање спортске организације. Међутим, по мишљењу бројних теоретичара постоји јасна разлика између проблема и могућности:

1. Проблем се дефинише као нешто што ремети организацију да оствари своје циљеве;
2. Могућност представља нешто што пружа шансу да се циљеви премаше. (Осим тога, има и мишљења да је могућност проблем).

Одлуке које доносе менаџери, различито се класификују, али се најчешће деле у две групе, и то:

- програмиране, и
- непрограмиране.
- Програмиране одлуке су оне одлуке:
 1. чије се доношење понавља,
 2. где је ситуација код доношења одлуке структурирана, и
 3. где је одлуке могуће доносити стандардизованим поступком.

У случајевима, кад се неки проблеми често дешавају, менаџери могу да развију рутинске процедуре за њихово решавање коришћењем предходног искуства или практичног знања.

Програмираним одлукама се утврђују решења за проблеме и могућности које се понављају (обезбеђење фудбалских утакмица током текућег првенства). За преношење оваквих одлука није потребно много времена и напора.

Правила за доношење одлука се могу заснивати на стеченим навикама, различитим квантитативним методама или дефинисаним принципима и процедурама. Дobar пример програмираног типа доношења одлука: одлука о оптималном нивоу залиха или обезбеђење планиране спортске манифестације. Велики број организација, па и оне које производе спортске производе, има установљене принципе и поступке за решавање рекламација купаца које у великој мери поједностављују решавање овог проблема. На пример, дозвољена је замена купљеног производа у року до неког дана. У свакодневном раду менаџери у највећем броју предузећа и спортских организација се сусрећу са великим бројем програмираних одлука уопште, па и у области менаџмента безбедности у спорту. И ако се програмиране одлуке везују за рутински структуриране ситуације, оне не морају бити само једноставне већ и веома сложене, нарочито када је у питању менаџмент безбедности у спорту. Рутински карактер проблема није последица сложености већ могућности поузданог сагледавања консеквенци појединих

алтернатива. Већину програмираних одлука доносе менаџери првог и средњег нивоа, а врло ретко менаџери на највишем нивоу.

Непрограмиране одлуке представљају одлуке чије се доношење не понавља и где ситуације нису структуриране и где се одлуке не могу доносити стандардизовано. Зато код доношења непрограмираних одлука не користе се стандардизовани приступи и методи одлучивања. Непрограмираним одлукама се решавају нови нестандартни проблеми па се преходно утврђена правила не могу користити. Ове одлуке су карактеристичне за нове ситуације. Искуство је од мале помоћи, јер су у питању ситуације са којима се руководство преходно није сусретало. Већина значајних и комплексних одлука представљају непрограмиране одлуке и зато већину одлука доносе менаџери на највишем хијерархијском нивоу. Планске одлуке стратегијског карактера представљају непрограмиране одлуке. У пракси се често дешава да проблеми нису потпуно структурирани, или супротно, потпуно неструктурирани. Самим тим, ни одлуке не могу бити претежно програмиране или претежно непрограмиране. Често се може говорити о претежно програмираним или претежно непрограмираним одлукама.

Шта би то био термин одлука? Одлука – избор од две или више алтернатива. *Процес доношења одлука* – сет од осам корака који укључују препознавање проблема, избор алтернативе и процену ефикасности одлуке.

Проблем? – неслагање између постојећег стања ствари и жељених. Критеријум о доношењу одлуке – критеријум који дефинише шта је релевантно у одлучивању.

Наводимо осам корака који су потребни у процесу доношења одлуке, и то:

- ПРВИ КОРАК: препознавање проблема.
- ДРУГИ КОРАК: идентификација критеријума доношења одлуке.
- ТРЕЋИ КОРАК: расподела на критеријуме.
- ЧЕТВРТИ КОРАК: развијање алтернатива.
- ПЕТИ КОРАК: анализирање алтернатива.
- ШЕСТИ КОРАК: избор алтернатива.
- СЕДМИ КОРАК: имплементација алтернатива.
- ОСМИ КОРАК: процена ефикасности одлуке..

Овде ћемо приказати одлуке у функцијама менаџмента:

ПЛАНИРАЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Који су дугорочни циљеви организације? • Уз помоћ којих стратегија ће се постићи ови циљеви? • Који циљеви организације би требало да буду краткорочни? • Колико могу бити доследни појединачни циљеви?

ВОЂЕЊЕ
• Како треба поступити са запосленима којима недостаје мотивација?
• Који је најефикаснији стил руковођења у датој ситуацији?
• Како ће одређена промена утицати на продуктивност радника?
• Кад је право време да се стимулише конфликт?

ОРГАНИЗОВАЊЕ
• Колико подносилица извештаја треба да се обраћа директно мени?
• Колика потреба за централизацијом треба да постоји у једној организацији?
• Како послови треба да буду креирани?
• Када једна организација треба да примени другачију структуру?

КОНТРОЛА
• Које активности у једној организацији треба да се контролишу?
• На који начин их треба контролисати?
• Када девијације у пословању постају значајније?
• Коју врсту менаџерског информационог система треба да има једна организација?

На основу изложеног, можемо закључити да је доношење одлука једна од најважнијих фаза процеса планирања и менаџмента процеса уопште. Доношење одлука је свакодневни посао спортских менаџера и од донетих одлука зависи какви ће резултати бити постигнути. Доношење одлука је мисаони процес у коме спортски менаџер доноси одлуку. Процес доношења одлуке укључује:

1. знање, искуство, рационално промишљање конкретне безбедносне ситуације, али и
2. интуицију и инстинктивно реаговање менаџера, нарочито у кризним ситуацијама праћеним великим степеном неизвесности и мањком информација.

Квалитет донете одлуке, брзина којом се одлуке доносе и начин на који се одлуке спроводе од изузетне су важности за успех спортске организације.

Frenk Harison: "успешне организације побеђују своје противнике на најмање три начина:"

1. оне доносе боље одлуке;
2. оне доносе одлуке брже;
3. оне више и боље примењују одлуке које су донете.

Сви нивои спортског менаџмента – топ, средњи или најнижи свакодневно доносе велики број одлука које немају исти ниво важности. Најважније одлуке у области спорта доноси топ – менаџмент, и оне су, по правилу, од великог значаја за дугорочну стратегију организације.

Одлуке у области безбедносног менаџмента у спорту могу доносити групе или појединци – неке одлуке је боље доносити појединачно, а неке групно. На групну креативност подстицајно утиче повољно радно окружење – пракса је показала да се непрограмиране одлуке боље доносе групно. Све је чешће ситуација да менаџери морају да трже и комбинују мишљења и оцене изнете на групним састанцима. Истраживања показују да се како се креће од појединачног доношења одлуке ка консензусу, квалитет одлука повећава. Кад се решавају комплексни проблеми, који захтевају заједничка знања и вештине, квалитет одлука се побољшава како се група креће ка постизању компромиса.

Доношење одлука менаџера безбедности у спорту представља избор алтернатива – треба одабрати ону алтернативу која обезбеђује најбоље резултате, односно решења проблема. Посматрано са становишта могућности исхода или вероватноће њиховог остваривања одлуке се доносе у различитим условима.

Зато се значајан аспект доношења одлука односи на сагледавање услова њиховог доношења. Одлучивање може бити у условима: 1) извесности, 2) ризика, и 3) неизвесности. Код одлучивања у условима извесности, са сигурношћу је могуће предвидети исходе сваке алтернативе – идеални услови за одлучивање и решавање проблема. Ради се о ситуацији у којој доносиоц одлуке има поуздане информације о исходима свих алтернатива које разматра. Постоји потпуна информисаност о окружењу пошто се унапред тачно знају све карактеристике окружења. Вероватноћа остварења исхода је 1. У оваквој ситуацији, проблем одлучивања је релативно једноставан пошто се пореде вредности исхода алтернатива. Најповољнија је она алтернатива која има највећу вредност исхода. Између извесности и неизвесности (као две крајности) налази се одлучивање у условима ризика.

- Ризик је у питању када:
 1. са сигурношћу није могуће предвидети исход неке алтернативе,
 2. има довољно података да се предвиди вероватноћа остварења одређених исхода.

То значи да је могуће идентификовати већи број исхода – ни један није сигуран.

Када је у питању дефинисање термина вероватноћа, термин вероватноћа се дефинише као шанса за остваривање одређеног догађаја. На пример:

- 0,7 означава да ће се догађај десити у 70 од 100 случајева,
- 0 да је догађај немогућ, и
- 1 да је остварење догађаја сасвим извесно или сигурно.

Рекли смо у претходном делу текста да јлпанирање представља процес избора циљева и одређивање начина за њихово остваривање. Планском одлуком се дефинише начин за остваривање циљева. Планске одлуке у безбедносном менаџменту у спорту имају више функција – помоћу њих се одређују плански задаци, или служе за

орјентацију нижим нивоима менаџмента – садрже средства за остваривање циљева на бази одлука виших нивоа комуникације.

- Две основне врсте планирања у безбедносном менаџменту у спорту:
 1. Стратегијско планирање, и
 2. Оперативно планирање.

Стратегијско планирање је у функцији остваривања мисије као разлога постојања организације и визије као начина да се оствари мисија.

Оперативно планирање конкретизује мисију и визију кроз оперативно вођење посла на дневном нивоу – бави се детаљима у границама дефинисаног оквира и прописивањем правила понашања. Оперативно планирање као резултат има две врсте планских одлука:

1. Једнократне (програм и пројекат), и
2. Перманентне планске одлуке (политике, процедуре, правила).

Када говоримо о **појму и врсти планова**, можемо рећи да израда планова представља административно-техничко уобличавање планске одлуке и њено представљање кроз један или више планских докумената. У планове се уносе сви елементи одлуке, као што су: циљеви, задаци, снаге, средства, простор, рокови, мере безбедности, начин руковођења, и сл. План је инструмент процеса планирања којим се квантитативно и квалитативно изражава задатак организације који треба остварити у наредном периоду. Планом се мора предвидети и могућност промене планских задатака, уколико дође до битних промена околности у којима организација обавља своју делатност.

РЕЗИМЕ

Менаџмент као динамична дисциплина, представља вођство у некој организацији. Треба нагласити да најважније одлуке које одређују судбину предузећа доноси менаџерски врх, тзв. топ менаџмент. Једноставно речено, менаџмент је оно што менаџери раде. Али та једноставна изјава нам баш не говори много, зар не? Детаљније објашњење је да менаџмент значи координисање активности везаних за посао, тако да се оне обаве **ефикасно и ефективно** – с људима и уз помоћ других људи.

Менаџмент у спорту, односно у спортској организацији, обезбеђује интегралност свих процеса и ресурса који су релевантни за управљање активностима и функцијама. Менаџмент у спорту је у функцији трансфера идеје до коначног циља. С тим у вези, можемо закључити да примена менаџмента у спорту представља успешно вођење идеје ка циљу. На овај начин дефинисан, менаџмент у спорту, обезбеђује функционисање целокупног система спортске организације, од система селекције талената, обезбеђења стручног рада до стварања општих услова за припремање спортиста за највиша достигнућа, организовања спортских такмичења, обезбеђивања материјалних и финансијских средстава, као и комуникација са спортском јавношћу.

Када су у питању **задачи и циљеви менаџмента у спорту**, можемо сасвим сигурно рећи да **основни задатак и циљ менаџмента у спорту** треба да представља повећање спортске продуктивности, уз уважавање свих хуманих аспеката стварања нових људских вредности. Осим тога, менаџмент у спорту има и задатак да на себе преузме одговорност за функционисање свих процеса у спортској организацији. То се првенствено односи на њену стабилност и позицију у окружењу, спортске резултате, пословне резултате, радну ефикасност и др. Истовремено, он има и функцију основне покретачке снаге развоја спорта у целини, а тиме, наравно и спортске организације.

Растућа комерцијализација спорта заиста представља понекад ризик за његов интегритет. Неке чињенице указују да спорт заиста има сопствену унутрашњу моралност засновану на принципима који се претпостављају у заједничком трагању за изврсношћу кроз изазов. Штавише, унутрашњи принципи, или вредности спорта, могу бити угрожени комерцијализацијом. На пример, вештине које су врло важне за спорт могу бити значајно умањене променама правила, дизајнираним тако да спорт чине занимљивијим релативно простој, масовној публици. Или професионални спорт може бити конструисан тако да најбогатији тимови доминирају такмичењем, од сезоне до сезоне. Трагање за богатством може одвести тимове, као и појединачне спортисте, да прекину све везе са локалним или регионалним заједницама у покушају постизања што бољег приступа широкој публици, али по цену да се створи отуђеност и неприврженост озбиљној спортској заједници. При свему

томе, комерцијализација није штетна уколико је избалансирана, и да правилно управљање елитним, комерцијално одрживим спортом може значајно да смањи конфликт између комерцијализације и интегритета такмичарског спорта.

Такође, комерцијализација допушта да интерне користи створене од стране елитних спортиста буду доступне огромном броју људи. Елитни спорт, укључујући и професионалне спортове, у овом погледу може да има позитивну друштвену улогу кроз представљање и изражавање стандарда изврсности, постигнућа и преданости. Али комерцијализација спорта може имати позитивну друштвену улогу само уколико делује унутар моралних граница које постављају параметре трагања за профитом. На основу тога, можемо закључити и то да спортска индустрија има моралну одговорност према правилима и обичајима спорта.

Осим тога, то значи да управљање елитним спортом, нарочито професионалним спортом, треба да буде нешто више од комерцијализације, које занима само стварање богатства. Спортска управљачка тела треба такође да дају свој глас и онима који су одани основним принципима такмичарског спорта. Ако анализа из овог рада има икакву снагу, то није само зато што спортска индустрија мора да изгуби уколико спорт појефтинити, тј. уколико пређе границе на којима се то још може исправити, него и зато што непристрасно резонување упућује на то да вредности које су срж добрих спортских такмичења имају довољно снаге да поставе морална ограничења нашој тврдњи за задовољавањем приватних интереса.

Под појмом **менаџмент безбедности у спорту**, у ширем смислу, подразумева се одлучивање о безбедносним циљевима спортских организација и клубова. То у најкраћем подразумева да се за време спортских манифестација, нарочито са високим ризиком, избегну неповољни утицаји који долазе из окружења или саме организације, или да се њихов штетан утицај што више умање.

ПИТАЊА ЗА ПРОВЕРУ ЗНАЊА И ДИСКУСИЈУ

- Дефинишите изазове, ризике и претње по безбедност организација (спортских)?
- Наведите најзаступљеније поделе безбедносних изазова, ризика и претњи, које угрожавају безбедност организација (спортских)?
- Који су извори и облици угрожавања безбедности спортских организација?
- Појмовно дефинишите менаџмент?
- Објасните појам и атрибуте менаџера?
- Набројте и објасните основне разлике између менаџера и лидера?
- Дефинишите појам менаџмента у спорту?
- Објасните методе спортског менаџмента?
- Објасните технике и технологију у спортском менаџменту?
- Шта је кибернетски систем спортског менаџмента?
- Појасните практичну примену менаџмента у спорту?
- Наведите и објасните менаџмент нивое у спортској организацији?
- Покушајте да објасните менаџмент безбедности у спорту?
- Дефинишите појам менаџмента безбедности у спорту и место менаџмента безбедности у организацији?
- Наведите и објасните основне задатке менаџмента безбедности у спорту?
- Шта знате о процесу менаџмента безбедности у спорту?
- Објасните планирање као функцију менаџмента безбедности у спорту?
- Дефинишите циљеве у менаџменту безбедности у спорту?
- Шта се подразумева под безбедносном проценом у спорту и ко је сачињава?
- Покушајте да појасните методологију за израду безбедносних процена у спорту?
- Шта је процена ризика и како се врши управљање ризиком у спорту?
- Покушајте да објасните процес доношења одлука у спорту?

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамов, С.: *Безбедност у XXI. веку, Научна изграђеност и чиниоци војне стратегије*, Зборник радова, Институт ратне вештине, Београд, 2001.
2. Аврамов, С.: *Цивилно друштво и невладине организације*, Нова Европа, Београд, 2006.
3. Аћимовић, Љ.: *Наука о међународним односима*, Институт за међународну политику и правду, Београд, 1987.
4. Афанасев, М.Н. (2000.) *Клиентелизм и русијскаја государственност: Исследование клиентарных отношений, их роли в эволюции и упадке прошлых форм русијској государственности, их влијанија на политическе институти и дејатељност властвујућих групп в современной России*, Московскиј обшћественниј научниј фонд (Серија "Монографии", випуск 9.), Москва.
5. Albanese, J.: *Cautemporary Issues in Organized Crime*, Monsey 1995, str. 77-90.
6. Alexis de Tocqueville: *Democracy in America*. Printed in Germany by Grapische Grossbeetrieb Posseck GMBH, 1994, V. I chap. XII str. 191-192.
7. Alan, Colins, „*Савремене сигурносне студије*", Политичка култура и Центар за међународне и сигурносне студије Факултета политичких знаности Свеучилишта у Загребу, 2010. Посебно XII поглавље, Економска сигурност.
8. Abadinsky, H.: *Organized Crime*, Boston, 1981, стр. 21). Он се слаже са Mack J. који тврди да овај израз има потпуно другачије значење у Европи. Због тога се у Европи организованим криминалитетом често назива све оно што није спонтани злочин (Mack, J.: *The Organized and Professional Labels Criticised*, *International Journal of Criminology and Penology*, May 1973, str. 103).
9. Abadinsky, H.: *Organized Crime* – 4th edition, Chicago, 1994.
10. Алексић, Ж., Миловановић, З.: *Криминалистика*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, 1991.
11. Аристотел, Политика, 2. књига (Oxford: Oxford World Classics, 1998.).
12. Бачић, Ф.: *Неки казненоправни аспекти проблематике организованог криминала*, број 1/1999, стр. 37, 38 и 46.
13. Buzan, Barry, People, Staes and Fear: *An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold World Era*, Harvester Wheatsheaf, London, 1991, pp. 19-24.
14. Buzan and Hansen, 2010, 33.
15. Buchner, Susanne, Adreas Freytag, Luis Gonzales and Werner Guth (2005.) *Briberz and public procurement: an experimental study*, Working Paper, MPI, Jena. Baldwin, 1997, 10-12.
16. Бајагић, М.: *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
17. Биландић, М.: „*Корпоративна сигурност у Хрватској*", Реферат са II Међународне конференције о управљању пословима безбедности у компанијама, Загреб, 2009.
18. Benjamin, R. Barber: *How to make society Civil and democracy strong*, New York, 1998.
19. Вејлис Менинг у: Manning, 1977.

20. Bassioni, M. C, Vetere, E. (1999.) *Organized Crime and Its Transnational Manifestations, International Criminal Law: Crimes, Vol. 1, 2nd edition, Transnational Publishers, New York.*
21. Berle Adolf, Means Gardiner, *The Modern Corporation and Private Property, Transaction Publishers, Piscataway NJ 1932, str. 44-46.*
22. Beck, 1992; Svensen, 2008; Moisi, 2009.
23. Бошковић, М.: Материјални докази у криминалистичкој обради, Београд, 1990, стр 12.
24. Бошковић, М.: Неки теоријски и практични аспекти оперативног рада, 2. део, *Безбедност* 3/2000, стр. 279-281.
25. Бошковић, М.: *Криминалистичка методика II*, Београд, 2000.
26. Бошковић, Мићо (2004.), *Организовани криминалитет и корупција*, Бања Лука.
27. Бошковић, М.; Бошковић, А.: „Неки актуелни проблеми од значаја за безбедност и заштиту корпорација“, у: *Научни скуп „Дани безбједности“ на тему: „Развој система безбједности и заштите корпорација“ (Зборник радова)*, Факултет за безбједност и заштиту Универзитета Синергија, Бања Лука, 2011.
28. Бошковић, М.; Марковић, М.: *Криминологија - са елементима виктимологије*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2015.
29. Бошковић, М., Бановић, Б.: *Криминалистичка методика*, Београд, Виша школа унутрашњих послова, 1995.
30. Божиловић, Г., Петровић, М. (2004.), *Организовани криминал, корупција и мито*, Београд.
31. Беренд, Т. Иван, *Економска историја Европе у XX веку*, Архипелаг, Београд 2009.
32. Бановић, Б.: *Обезбеђење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2002.
33. Бошковић, Г.: *Организовани криминал*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011.
34. Бошковић, М.: *Организовани криминалитет и корупција*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2004, стр. 17.
35. Bruno, Simma, *Парламентарни надзор безбедносног сектора - Начела, механизми и пракса*, Charter of the United Nations, Интерпарламентарна унија и Женевски Центар за контролу оружаних снага, Београд, 2003.
36. Бела књига одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора из 2005. и Стратешки преглед одбране из 2006. године.
37. Beare, M.E. - Naylor, R.T.: *Major Issues Relating to Organized Crime; within the Context of Economic Relationships*, Nathanson Centre for the study of organized crime and corruption, Toronto, 1999, str. 5.
38. Bishop, N. (1999.) *The Swedish Penal code*, Stockholm.
39. *Conception de la securite*, Serie d'etudes 14, Publication des Nations Unies, 1986, A/40/553.
40. Criminal code of the Republic of Albania, Official text, Tirana, 1995. године.
41. Chandler D. Alfred Jr, *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge MA 1994.

42. Concise Oxford Dictionary, Ninth edition, Clarendon Press, Oxford, 1997, p. 866.
43. Concise Oxford Dictionary, Ninth edition, Clarendon Press, Oxford, 1997, p. 1452.
44. Цвртила, В.: *Национална сигурност неутралних држава Европе: политичке и геостратегијске одреднице*, докторска дисертација, Факултет политичких знаности, Свеучилиште у Загребу, 1999.
45. Council of Europe, Committee on the Environment, Regional Planning and Local Authorities, Strasbourg, 1998. godine.
46. C.D. Paglee (1997.) *Chinese Criminal Law*, Peking.
47. "Confcommercio", *Конфедерација талијанских трговаца*, у извештају од 08.11.2012. године.
48. Чупић, Ч.; Јоковић, М.: (2013.), *Модели за системску борбу против корупције*, Стручни чланак-истраживања, Београд, Факултет политичких наука, стр. 206.
49. Ђаловић, В.: *Економски развој заробљене државе*, Економски факултет, Подгорица, 2008.
50. Димитријевић, В.: *Међународни односи*, Радничка штампа, Београд, 1996.
51. Draker, Peter, *Постиндустријско друштво*, Грмеч; Привредни преглед, Београд, 1995.
52. Деренчиновић, Д.: *Казненоправни садржаји у супротстављању корупцији*, Загреб, 2000.
53. Denney, D.: *Risk and Society*, Sage Publications, Thousand Oaks, London-New Delhi, 2005, pp. 9-10.
54. Драгишић, З.: *Безбедносни менаџмент* (скрипта), Факултет безбедности, Београд, 2006.
55. Даничић, М.; Стајић, Љ.: *Приватна безбједност*, ВШУП, Бања Лука, 2008.
56. De Carvalho and Leira, 2011.
57. Dolgova, A.: *Organized crime in Russia*, Organized crime in the Baltic Sea Area - Pre Congress organized by the Swedish national section of AIDP, Saltsjobaden-Sweden June 6-8.1997, Nouvelles Etudes Penales, 1998, str. 175-193.
58. Драгишић, З., Радојевић, К.: *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014.
59. Deborah Hardoon and Finn Heinrich (2011.) *Bribe Payers Index 2011*, Transparensu International, <http://bpi.transparensu.org>.
60. Ђорђевић, О.: *Лексикон безбедности*, Партизанска књига, Београд, 1986.
61. Ђорђевић, О.: *Лексикон безбедности*, Привредапублик, Београд, 1989.
62. Ђурић Кузмановић, Т.: *Пословно окружење*, Алфа Граф, Нови Сад 2008.
63. Ђурић Кузмановић, Т., Вуковић, М.: „Друштвена одговорност компанија у Србији у условима светске кризе”, *Школа бизниса* бр. 3, Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад, 2010.
64. Ђукић, Станимир, „Активности и економске последице организованог криминала у јавном сектору” (Мастер рад, Универзитет EDUCONS, Нови Сад, 2009.).
65. Ђукић, Станимир, „Узроци, појавни облици и економске последице корупције у Србији”- *компаративна анализа код развијених земаља и земаља у транзицији*, (докторска дисертација, Универзитет EDUCONS, 2015).

66. Ђукић, С.: *Корупција у Србији* - теоријска и емпиријска анализа, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Нови Сад, 2016.
67. Ђукић, С.: Анализа кривичних дела привредног криминалитета у Србији и деликти корупције у привреди, Часопис Војно дело, број 5. из 2016. године, Београд.
68. Ђукић, С.: *Последице организованог криминалитета по националну безбедност*, Војно дело, Београд, број 7. из 2016. године.
69. Ђукић, С.: *Безбедносни менаџмент и савремени безбедносни изазови, ризици и претње као угрожавајуће делатности националној безбедности*, Војно дело бр. 1. из 2017., Београд.
70. Ђукић, С.: *Кризни менаџмент и ванредна ситуација*, Војно дело бр. 2. из 2017., Београд.
71. Ђукић, С.: *Корпоративна безбедност и менаџмент власничког капитала*, Војно дело бр. 3. из 2017., Београд.
72. Ђукић, С.: *Методика откривања и обезбеђење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета* - са емпиријском анализом откривених кривичних дела и материјалном штетом (економске последице), Часопис Војно дело, број 5. из 2017. године, Београд.
73. Ђукић, С.: *Основи безбедности и систем безбедности у стратегији националне безбедности*, Војно дело, бр. 4 из 2017., Београд.
74. Ђукић, С.: *Менаџмент у корпоративној безбедности и безбедност индустријских објеката*-физичко-техничка заштита, Војно дело бр. 5. из 2017., Београд.
75. Ђукић, С. (2019), *Корпоративна безбедност*, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд.
76. Emil Winkler, "Securite" u *Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften., Philosophisch-historische Klasse, Nr. 10.* (Berlin: Akademie der Wissenschaften, in Kommission bei W. de Gruyter u. Co, 1939). Citirano prema: Waever, 2004, 56.
77. Ејдус, Ф.: *Међународна безбедност: теорије, сектори и нивои*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2015.
78. Economic sanctions, Health, and Welfare in the Federal Republic of Yugoslavia 1990-2000.
79. Eliot, M.A.: *Crime in Modern Society*, Сарајево 1962 - превод, стр. 114.
80. Florinsky Michael, *Faschism and National Socialism - A Study of the Economic and Social Policies of the Totalitarian State*, Macmillan, New York 1936.
81. Fedosova, I.; Skuratova, T.: *Ugolovnij kodeks Rossijskoj federaciji*, Moskva, 2005.
82. Galbraith John Kenneth, *Nova industrijska drzava, Stvarnost*, Zagreb 1970.
83. Galbraith John Kenneth, *The Age of Uncertainty*, Houghton Mifflin Company, Boston MA 1977.
84. Grizold, A., (ur.) *Raspotja nacionalne varnosti*, Fakultet za Družbene Vede, Ljubljana, 1992.
85. Gordon, White: *Civil Society, Demokratization and Development: Cliring yhe Analytical Ground. Demokratization, V. I, No 3/1994, str. 379.*
86. Grizold, A.: *Међународна сигурност - теоријско институционални оквир*,

- Свеучилиште у Загребу, Факултет политичких знаности у Загребу, Загреб, 1998.
87. Гулан, Б., (2012.) *Исхитрена приватизација*, Београд, стр. 25. - www.pokret.net
 88. Graf Lambsdorf, J. (2005.) *Consequences and Causes of Corruption — What do We Know from a Cross-Section of Countries?* Diskussionbeitrag.
 89. Gupta, S.; Davoodi, H. R.; Alonso-Terme, R. (2002.) *Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?* Economics of Governance, Vol. 3.
 90. Глава I, Поглавље 5 о копенхашкој школи студија безбедности.
 91. Гредел, С. и остали, *Професија и корупција*, Центар за мониторинг и евалуацију, Београд, 2005.
 92. Guriev, S.; Rachinsky, A., *The Role of Oligarchs in Russian Capitalism*, Journal of Economic Perspectives, Volume 19, Number 1., 2005.
 93. Harry, Blair: *Donors, Democratisation and Civil Society, Relation Theory to Practice*, у књизи David Hulme and M. Edwards (ed.): *NGO, States and Donors. Too close for comfort?* New York, 1977. pp. 24-25, 26, 28. Наведено према Смиља Аврамов, Цивилно друштво и невладине организације, Нова Европа, Београд, 2006., стр. 33.
 94. Heinberg, Richard, "A History of Corporate Rule and Popular Protest", Nexus Magazine, Vol. 9, No. 6, Mapleton AU, October-November 2002.
 95. Hobs, 1961.
 96. Harms-Ringdahl Lars, *Safety Analysis: Principles and Practice in Occupational Safety*, Taylor & Francis Inc., New York, 2001, p. 12.
 97. Hellman, J.; Jones, G.; Kaufmann, D. (2000.) *Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption and Influence in Transition*, World Bank.
 98. Хорватић, Ж.: *Основе криминологије*, Загреб, 1998, стр. 96.
 99. Н. Koontz i R. Flumer, Кључни фактори предузетништва, стр. 50, наведено према: Бабић Манојло и Ставрић Божидар, Менаџмент, концепт и процес, ВПШ, Београд, 1999., стр. 295.
 100. Hellman, J.; Jones, G.; Kaufmann, D. (2002.) *Far From Home: Do Foreign Investors Import Higher Standards of Governance in Transition Economies.*, World Bank, European Bank for Reconstruction and Development.
 101. Ивандић, Видовић, Дарија, *Корпоративна сигурност*, Удруга Хрватских менаџера сигурности, Загреб, 2011.
 102. Игњатовић, Ђ.: *Криминологија* (десето, измењено и допуњено издање), Правни факултет, Београд, 2010.
 103. Илић, Р. (2013), *Управљање ризицима на спортским такмичењима*, бр. 3, Спорт, Наука и пракса, Београд, стр. 43-58.
 104. Илић, Р. (2013), *Менаџмент безбедности у спорту*, Универзитет Сингидунум, Београд.
 105. International Review of Penal Law, Topic P, Special Part, AIDP 1-2/1998, str. 552.
 106. *Информатор о раду управе за спречавање прања новца*, Београд, децембар 2010.
 107. Johnson, S. et al. (2000.) *Tunnelling*, Harvard Institute of Economics Research, Discussion paper No 1887.

108. Јовановић, Б.: Часопис „*Полиција и сигурност*“, бр. 1-2, Загреб, 1997. године, стр. 6.
109. Јовашевић, Д.; Симић, И. (2008.), *Кривична дела корупције*, казнена политика судова у Републици Србији.
110. Ковачевић, Ж.: Српско-енглески фразеолошки речник, „*ФИЛИП Вишњић*“, Београд, 2002, стр. 322, 866.
111. *Корупција и људска права: успостављање везе*, Фонд за отворено друштво - Србија, Београд, 2010. године.
112. Колоџијеј, 2005.
113. Кривокапић, В.; Жарковић, М.: *Криминалистика - Тактика*, Београд, 1999.
114. Кресоја, М.: *Криминалистика за основно полицијско образовање*, Угорпирс Темерин, Нови Сад, 2006.
115. Kirtney, J.C.: *Constructed Tipolgy and Social Theory*, New York 1966, str. 203.
116. Klitgaard, Robert (1988.) *Controlling Corruption*, Berkley, University of California Press.
117. Китановић, Н., Компјутерски криминалитет, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, бр. 2-3/1998, стр. 52-53.
118. Khan, M. — *Одреднице корупције у земљама у развоју: ограничења конвенционалне економске анализе*. Зборник: Rouz-Ejkerman, S. (2008.) Економија корупције, Службени гласник, Београд.
119. Kotler Philip, Lee Nancy, *Корпоративна друштвена одговорност: Учинити најбоље за своју компанију и за изабрани друштвени циљ*, HESPERIAedu, Београд, 2009, стр. 3-4.
120. Котлер Филип и Nensi Li, *Корпоративна друштвена одговорност*, Hesperia: Економски факултет, Београд, 2007, стр. 3.
121. Kotler Filip i Nensi Li, *Корпоративна друштвена одговорност - учинити највише за своју компанију и за изабрани друштвени циљ*, превод, Hesperia, Београд, 2007.
122. Кешетовић, Ж.; Кековић, З.: *Системи кризног менаџмента*, Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука, 2008.
123. Кешетовић, Ж.: *Кризни менаџмент*, Факултет безбедности, Универзитета у Београду, Београд, 2008.
124. Кешетовић, Ж.; Симоновић, Б.: „Сектор корпоративне и приватне безбедности у Србији“, *Годишњак Факултета безбедности*, Београд, 2009, стр. 166.
125. Кесић, З.: *Приватни сектор у контроли криминалитета*, Досије студио, Нови Сад, 2009.
126. Камбовски, В.: *Корупција, међународно казнено право и заштита људских слобода*, Правни факултет, Скопје, 1996, .стр. 15.
127. Kaufmarm, D. (2005.) *Myths and Realities of Governance and Corruption*, Global Competitiveness Report.
128. Кековић З.; Савић С.; Комазец Н.; Милошевић М.; Јовановић Д., *Процена ризика у заштити лица, имовине и пословања*, Центар за анализу ризика и управљање кризама, Београд, 2011.
129. Кековић, З.: *Системи безбедности*, Факултет безбедности, Београд, 2009.

130. Кесеровић, Д.: „Безбедносни менаџмент у подршци пословања компанија с посебним освртом на неадекватно управљање људским ресурсима", у: Зборник радова: „Корпоративна безбедност-ризици, претње и мере заштите", Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука, 2010, стр. 337.
131. Комарчевић, М.; Пејановић, Љ.; Живановић, Ц.: *Корпоративна безбедност* (Приручник), Београд, 2012.
132. Костић, М.: *Еколошки криминал и његово сузбијање*, Правни живот, тематски број *Право и време*, Удружење правника Србије, Београд, 2009, стр. 175.
133. Konig, D.M.: *Characteristics, policy and definitions of Organized Crime in the America*, London, 1998, str. 11.
134. *Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала* (Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 6/2001, чл. 3.
135. *Кривични законик Републике Србије*.
136. Лабус, М.: „Корпоративни сектор у Србији: народни капитализам или тајкунизација", у: Кнежевић Гашо (ур.), *Зборник радова у част професора Добросави Митровића*, Правни факултет, Београд 2007, стр. 382-383.
137. Лазаревић, Љ., Вучковић, Б., Вучковић, В., (2004.), Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, стр. 1009-1015.
138. Марковић, С.: *Основи корпоративне и индустријске безбедности*, Факултет за правне и пословне студије у Новом Саду, Нови Сад, 2007.
139. Милошевић, Н.; Милојевић, С.: *Основи методологије безбедносних наука*, Полицијска академија, Београд, 2001.
140. *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966.
141. Милетић, С.: *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 1997.
142. Миловановић, С.: *Савремене хартије од вредности, злоупотреба и правна заштита*, Службени лист, Београд, 1999.
143. Maltz, M.: *Defining Organized Crime*, Handbook of Organized Crime in the US, Robert J.Kelly-London, 1995, str. 21-37.
144. MacFarlane and Khong, 2006.
145. Марковић, С.: *Обавештајне службе НАТО и друштвене промене у Европи*, докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, 1993, стр. 107-110.
146. Московљевић, М.: Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, стр.228.
147. Московљевић, М.: Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником, Гутенбергова галаксија, Београд, 2005.
148. Московљевић, М.: Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником, Гутенбергова галаксија, Београд, 2006.
149. Moody-Stuart, George. (1997.) *Grand Corruption: How Business Bribes Damage Developing Countries*. Oxford: World View Publishing.
150. Марковић, С.: *САД-ИРАК, замке рата и мира*, Графика Шабац, 2006, стр. 11 и даље.

151. Милошевић, М.: „Појам и садржаји корпоративне безбедности“, у: *Научни скуп „Дани безбједности“ на тему: „Корпоративна безбједност - ризици, пријетње и мјере заштите“ (Зборник радова)*, Факултет за безбједност и заштиту Универзитета Синергија, Бања Лука, 2010, стр. 59-60.
152. Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд 2009.
153. Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011.
154. Мијалковић, С.; Бошковић, Г.: „Угрожавање корпоративне безбедности и последице по националну безбедност“, у: Зборнику радова: "Корпоративна безбедност-ризичи, претње и мере заштите", Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука, 2010, стр. 292.
155. Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Pi-press, Пирот, 2012.
156. Mastrjukov, B. S., *Besopasnost v čezvičajnih situacijah*, Izdateljskij centr, Akademija, Moskva, 2003, str. 15-17; Liga, M. B., *Kačestvo žizni kak osnova socialno bezopasnosti*, Gardariki, Moskva, 2006, str. 10-14; Arhipova I. Nadežda, Kulba V. Vladimir, *Upravljenje v čezvičajnih situacijah*, RGGU, Moskva, 1998, str. 13-16.
157. Мршевић, З.: *Организовани криминал - Актуелни проблеми сузбијања криминалитета*, Београд, 1993, стр. 87.
158. Милошевић, М.: *Организовани криминал – збирка прописа са уводним објашњењима и напоменама*, Београд, 2003, стр. 6.
159. Матијевић, М.; Марковић, М.: *Криминалистика*, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитета привредна академија, Нови Сад, 2013.
160. Маринковић, Д., (2007), *Борба против организованог криминалитета у Републици Србији у периоду транзиције*, у: „КРИМИНАЛИТЕТ у транзицији: феноменологија, превенција и државна реакција“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, стр. 467-469.
161. Новаковић, С.: *Увод у општу методологију и историја методолошке мисли*, Филозофски факултет, Београд, 1994.
162. Ноам Чомски, *Профит изнад људи - неолиберализам и глобални поредак*, Светови, Нови Сад, 1998.
163. НАТО, 1991. и НАТО, 2010.
164. National Security Strategy United States of America, White House, Washington, May 2010, Seal of President of the United States.
165. Ненадић, Н. (2003.) *Сукоб јавних и приватних интереса и слободан приступ информацијама*, Анализе прописа и истраживање јавног мњења, Србија 2003. Транспарентност Србија.
166. Николић, М.; Синковски, С.: *Корпоративна безбедност - основе заштите бизниса и предузетништва*, Бањац графика, Београд, 2013.
167. Nolan, John, „Building an Effective and Inexpensive Internal Business Intelligence Network“, *Business Intelligence 2000*, Друга hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000.

168. Nolan, John, "The Worldwide growth of Competitive Intelligence: Who`s Doing What to Whom and How Well", *Business Intelligence 2000*, Друга hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb 2000.
169. Nolan, A. John, Quinn F. John, "Intelligence and Security: The Counterintelligence Approach", in: Miller P. Jerry, Leonard M. Fuld, *Millenium Intelligence - Understanding and Conducting Competitive Intelligence in the Digital Era*, Information Today Inc, Medford NJ 2000, str. 208-209.
170. Nolan, John, "Confissing counterintelligence with security can wreck your afternoon", *Competitive Intelligence Review*, Vol.8, No.3, Alexandria VA, Autumn 1997, str. 53-57.
171. Piter Berger i Tomas Lukman (Berger/Luckmann, 1966), *Социјална конструкција стварности*.
172. Pre-Congress Resolution, Pre-Congress organized by the sweedish national section of AIDP, Saltsioe-baden 1997, Nouvelles Etudes Penales, AIDP 16/98, str. 278-279.
173. Правна енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1979, стр. 715, 802.
174. *Правна енциклопедија*, Београд, 1985, стр. 677.
175. Пејовић, Стеве; Вукотић, В.: (2002.) *Транзиција и институције - шта даље?*, Зборник радова - *Транзиција и институције*, Центар за економска истраживања Института друштвених наука и Friedrich Ebert Stiftung.
176. Петровић, Б., Јовашевић, Д., (2005.), *Кривично (казнено) право*, Посебни дио, Сарајево, стр. 96-100.
177. Петровић, С.: *Компјутерски криминал*, Београд, 2002. године
178. Porterous, S.: *Organized Crime Impact Study Hihghlights*, Canada, 1998, str. 2.
179. Павловић, Д. (2006.) *Заробљена држава*, Факултет политичких наука, Београд.
180. Павишић, Б.; Веић, П.: *Коментар Казненог закона*, Загреб, 1998, стр. 239.
181. Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и радној околини, („Службени гласник РС”, бр. 72/2006).
182. Опћа енциклопедија, ЈЛЗ, III издање, Загреб, 1977. Том III, стр. 200.
183. Oxford Advanced Learners Dictionary, Oxford University Press, 6th Edition, New York 2000, p. 279.
184. Ole Waever, 2004, 54.
185. Organized Crime, A Compilation of U.N. Documents 1975-1998, Compiled and Edited by Bassiouni M.C. and Vetere E. with the cooperation of Vlassis D., New York 1998, XXVIII.
186. Речник српскохрватског и хрватскохрватског језика, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад, Загреб, 1967. године.
187. Римскиј, Владимир Љвович (2004.) *Бјурократија, клиентелизм и корупција в Русији*, Обшћественние науки и современност, Москва.
188. Ристић, Ж.: *Увод у методологију истраживања*, Факултет народне одбране, Београд, 1983.
189. Ral Dahrendorf: *After 1989: Moral, Revolution and Civil Society*, Oxford-New York 1997. str. 70.

190. Ričard, Koen, *Saradnja u bezbednosti - Novi horizonti za međunarodni poredak*, Fond za otvoreno društvo - Srbija, Beograd, 2005, str. br. 5. Evropski centar za studije bezbednosti Džon K. Maršal, rasprave Centra Džon K. Maršal br. 3, Garmish-Paterkirchen, 2005., str. 5.
191. Reuter, P.: *Research an American Organized Crime*, Handbook of Organized Crime in the US, Robert J. Kelly-London, 1995, str. 91-120.
192. Радовановић, Д.: *Криминалце штити држава*, чланак објављен у Вечерњим новостима, Београд, 25.10.1993, стр. 6.
193. Савић, А.; Стајић, Љ.: *Основи цивилне безбедности*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2006.
194. Савић, А.: *Увод у државну безбедност*, ВШУП, Београд, 2000.
195. *Службени гласник РС*, бр. 36/2011.
196. *Службени гласник РС*, бр. 111/2009, 54/2010, 92/2011. и 93/2012.
197. Симић, Д.: *Наука о безбедности*, „Службени лист СРЈ“ Београд, 2002.
198. Службени гласник Босне и Херцеговине број: 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004 и 61/2004.
199. Стевановић, О.: *Руковођење у полицији*, Полицијска академија, Београд, 2003.
200. Службени лист Републике Црне Горе број: 70/2003 и 47/2006.
201. Stiglic, E. Džozef, *Противречности глобализације*, СБМ-х, Београд, 2004.
202. Stiglic, Dž. (2008.), *Економија јавног сектора*, Економски факултет, Београд
203. Стојановић, С.: *Безбедност и изазови процеса глобализације*, Војно дело бр. 1. из 2005. Београд, стр. 23.
204. Stojanović, Z.: *Organizovane forme kriminaliteta*, *Bezbednost i društvena samozaštita* 7/90, str. 63-64.
205. Stiglitz, J. (2005.) *Some Theoretical Aspects of the Privatization: Applications to Eastern Europe*, Stanford University.
206. Сачић, Ж.: *Организирані криминал - методе сузбијања*, Загреб, 2001. стр. 6.
207. Sun Cu, 1995.
208. Sajo, Andras (2006.) *The Dark Side of Fundamental Rights*, Intemational Specialized Book Services.
209. Schneier, 2003.
210. Савић . А.; Стајић, Љ.: *Основи цивилне безбедности*, УСБЕЕ Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2006, стр. 55.
211. Смит, А. (1970.) *Истраживање природе и узрока богатства народа*, Култура, Београд.
212. Smith, D.C.: *An Organized Crime Paradigm for the Nineties*, Handbook of Organized Crime in the US, Robert J. Kelly-London, 1994, str. 121-150.
213. Smith A. Lee, "Corporate Event Security"
(<http://www.eazinearticles.com/?Corporate-Event-Security&id=3868394>).
214. Стајић, Љ.; Гађиновић, Р.: *Увод у студије безбедности*, Драслар партнер, Београд, 2007.

215. Стајић, Љ.: *Основи система безбедности*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2011.
216. Стајић, Љ.: „Правни оквир приватне безбедности”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-2/2008, стр. 383.
217. Стајић, Љ.: „Изазови корпоративне безбедности у светлу савременог схватања појма безбедности”, *Први међународни научни скуп „Приватна безбедност - стање и перспективе” (Зборник радова)*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2008, стр. 29.
218. Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, број 28/09.
219. Stephen, P. Robbins, Mary Coulter, *Menadzment* (osmo izdanje), San Diego State University, Beograd: Data status, 2005, str. 6. 10. i 12.
220. Soreide, T. (2003.) Корупција у међународним пословним трансакцијама: перспектива норвешких предузећа, *Зборник: Економија корупције (2008.) Службени гласник*, Београд.
221. Schneider, H.H.: *Криминологије*, Берлин 1977, стр. 106.
222. *Статистички годишњак*, Републички завод за статистику, београд 2007.
223. *Статистички годишњак*, Републички завод за статистику, Београд 2010.
224. *Статистички извештаји о стању криминалитета на подручју Полицијске управе за град београд и Нови Сад*.
225. *Статистички извештаји Основног суда у Београду и Новом саду о структури и броју извршених кривичних дела са елементима корупције у протеклом периоду*.
226. Шевченко, В. (2000.) *Алгоритм вибора: свои и чужие или честние и остальние. Посobie дља начинајућих корупционероv и таких же борцов с корупцијеj*, Томск, (Работа виполнена при поддержке РФНФ, грант №98-03-00048/ат.).
227. The Encyclopeia Americana - international edition, volume 26. Americana Cooperation, New York, 1971, p. 704.
228. Триван, Д.: „Одлучивање у корпоративној безбедности”, у : *Корпоративна безбједност - ризици, пријетње и мјере заштите (Зборник радова)*, Факултет за безбједност и заштиту, Универзитет Синергија, Бања Лука, 2010, стр.398-403.
229. Триван, Д., *Корпоративна безбедност*, Досије студио, Београд, 2012.
230. Tanzi, V., Davoodi, H. (1997.) *Corruption, Public Investment and Growth*, International Monetary Fund.
231. Tanzi, V. (2000.) *The role of the State and the Quality of the Public Sector*, IMF Working Paper, WP/00/36.
232. Галијан, М., и др., *Основе за иновирање корпоративне безбедности*, у: *Зборник радова: "Развој система безбедности и заштита корпорација"*, Бања Лука, 2010, стр. 14.
233. Гаталовић, С.; Биланцић, М.: *Основе националне сигурности*, Загреб, 2005.

234. Таталовић, С., *Национална и међународна сигурност*, „Политичка култура“, Загреб, 2006.
235. Taft, D.: *Criminology*, New York, 1996, str. 233.
236. Traskman, P.O.: General Report on organized Crimes in the Baltic Sea Area, *Organized Crime in the Baltic Sea Area*, Saltsjoe-baden 1997, str. 38.
237. *Transparency International, Corruption Perception Index 2003. and 2004.*
238. Vital, D. *The Inequality of States: A Study of Small States*, Oxford, 1967.
239. Водинелић, В.: Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминал профита, *Безбедност* број 1/1992, стр. 15-17; 21-25.
240. Водинелић, В.: *Криминалистика*, Београд, „Просвета“, 1972.
241. Водинелић, В.: *Криминалистика*, Београд, 1984.
242. Водинелић, В.: *Криминалистика-откривање и доказивање*, Скопље, 1985.
243. V.N. Kuznjecov, dopisni član Ruske akademije nauka, načelnik katedre sociologije bezbednosti Sociološkog fakulteta na Moskovskom državnom univerzitetu im. Lomonosova.
244. Војна енциклопедија, Војноиздавачки завод - ВИЗ, Београд, 1974, стр. 194, 696.
245. Војни лексикон, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 444.
246. Важић, Н. (2010.), *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела и међународни правни стандарди*, Интермекс, Београд.
247. Веселиновић, Ј. (2012), *Менаџмент спортске организације*, Београд, Спортски савез Србије.
248. Wolfers, A. *National security as an ambiguous symbol, Discord and Collaboration 7*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1962.
249. Wells, Joseph (1997.) *Occupational Fraud and Abuse*, Obsidian Publishing Company, Austin.
250. Wolfers, 485.
251. World Development Report 1997: *The State in a Changing World*, New-York, 1997. b mstr. 27-28, 61.
252. World Bank, BEEPS 2005., *World Development Indicators*.
253. Wenger, D.E., "Community response to disaster", in: *Disaster*, London, 1978. Navedeno prema: Zvonarević, M., *Socijalna psihologija*, Zagreb: Školska knjiga, 1989.
254. Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 72/2006).
255. Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, „Службени гласник РС”, бр. 61/05. и Закон о посебним овлашћењима ради заштите права интелектуалне својине, „Службени гласник РС”, бр. 46/06.
256. Закон о јавним набавкама, Службени гласник РС, бр. 116/2008.
257. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминалитета донет је и објављен у Службеном гласнику РС, број 42 од 19. јула 2002. године, а прве измене претрпео је већ априла 2003. године. Закон о изменама и допунама овог Закона објављен је у Службеном гласнику РС, број 39 од 11.

априла 2003. године.

258. Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, број 70/01 и 68/02.
259. Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку донет је 19.12.2002. (Службени лист СРЈ, број 68/2002), а ступио је на снагу 27.12.2002. године.
260. Закон о приватном обезбеђењу („Службени гласник РС”, број 104/13, 42/15 и 87/2018).
261. Закон о спорту („Службени гласник РС”, број 10/2016).
262. Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама („Службени гласник РС”, број 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009, 104/2013 – др. закон и 87/2018).
263. Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС”, број 85/16).
264. Закон о спречавању допинга у спорту („Службени гласник РС”, број 111/14).
265. *Закон ослободном приступу информацијама од јавног значаја.*
266. *Закон о привредним друштвима Републике Србије.*
267. *Закон о финансирању политичких странака.*
268. *Закон о јавним службеницима.*
269. *Закон о спречавању сукоба јавног и приватног интереса у обављању јавних функција.*
270. *Закон о државној управи.*
271. *Закон о предузећима.*
272. *Закон о ревизији приватизације.*
273. *Закон о Агенцији за борбу против корупције.*
274. *Закон о одузимању имовине стечене кривичним делом.*
275. Жарковић, Д., „Економија и екологија”, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1-3/1986, стр. 70.

www.apml.org.rs (*Управа за спречавање пранја новца Републике Србије*)

www.hayek-institut.at

www.competitivenessreport.com

www.mirror.mup.sr.gov.yu

www.ebrd.com

www.uk.cambridge.org

www.sciencedirect.com

www.oecd.org

www.oxfordjournals.org

www.ebsco.com

www.worldbank.com
www.osce.org
www.priv.rs (*Agencija za privatizaciju Republike Srbije*)
www.heritage.org
www.transparentnost.org.yu
<http://mpravde.mvcore.net>
www.mpravde.sr.gov.yu
www.fraserinstitute.ca
www.cesid.org
<http://www.ropercenter.uconn.edu>
<http://www.worldbank.org/publicsector/antikorrupct/coridx.htm>
<http://news.ft.com/companies>
<http://bpi.transparensu.org>
www.clds.org.yu/newsite/prikaz-knjige-Bole.pdf
www.nationalcrimesquad.police.uk
<http://www.fbi.gov>
<http://www.usdoj.gov/dea>
<http://www.atf.treas.gov>
<http://www.hms0.gov.uk/acts1996/1996035.htm>
<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm>
<http://www.interpol.int>
<http://www.europol.eu.int/index.asp>
<http://www.usia.org/legis/ecpa.html>
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/108.d6c>
<http://www.transparency.org/> index CPI
<http://www.benedikt.org/> index CPI
<http://www.transparentnost.srbija.org>
<https://pokret.net/index.php?page=otimanje-poljoprivrednog-zemljista-u-srbiji>
https://pokret.net/uploads/Otimanje_zemlje_otpor_i_alternative.pdf
<http://www.vba.mod.gov.rs/strategija-20nacionalne-bezbednosti-lat.pdf>
<https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%A1%D0%B0%D1%98%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB>
<https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0354-8872/2014/0354-88721403135J.pdf>
<http://www.seminarski-diplomski.co.rs/KRIMINOLOGIJA/SajberKriminal.html>

О АУТОРИМА

Станимир Ђукић рођен је 1962. године. Завршио је Средњу школу унутрашњих послова у Сремској Каменици. Диплому о стеченом високом образовању стекао је на Војној академији у Београду. На Универзитету EDUCONS у Новом Саду, мастер рад одбранио 2010. године, и на истом Универзитету докторирао 2015. године.

Од 1981. до 1983. године, радио у Министарству унутрашњих послова Републике Србије, као полицијски службеник. Од августа 1987. године, налазио се у Министарству унутрашњих послова Републике Србије, где је обављао више одговорних послова и задатака и то: помоћник и заменик командира Полицијске станице опште надлежности, командир Полицијске станице опште надлежности, командир Саобраћајне полицијске станице за ауто-пут Београд-Загреб, начелник Саобраћајне полиције за сремски округ. Такође, од 2000. године, од стране Министарства унутрашњих послова, решењем је упућен, на годину дана, у Координационо тело на југ Србије и Штаб МУП-а, ради извршавања сложених безбедносних и других задатака. Након завршетка задатака у Координационом телу и Штабу МУП-а, радио је у седишту Министарства унутрашњих послова у Београду, у Управи полиције. Од 2001. године, по формирању специјалне јединице Жандармерије, радио је успешно на високом руководећем положају у Одреду Жандармерије у Новом Саду и Београду на радном месту помоћника команданта. Обављао је и дужност начелника Полицијске станице, Полицијске управе у Новом Саду.

Објавио је две књиге, и више од четрдесет научних радова и стручних чланака из области безбедносних и економских наука (првенствено безбедносног и кризног менаџмента, менаџмента, организованог криминалитета, привредног криминалитета, деликата корупције, економских последица организованог криминалитета и корупције, националне безбедности, основа и система безбедности, корпоративне безбедности).

- **Члан је Интернационалне полицијске асоцијације (ИПА).**
- **Члан је Српске асоцијације менаџера корпоративне безбедности (САМКБ).**
- **Од 2017. године, запослен на Факултету за дипломатију и безбедност, Универзитета Унион Никола Тесла у Београду.**
- **Ангажован и на Универзитету Алфа БК, Факултету за финансије, ревизију и банкарство и Факултету за менаџмент у спорту.**

Јован Веселиновић је рођен 17.09.1979.године у Београду. Завршио је основну школу Јован Дучић у Београду, а након тога и „XI београдску гимназију“.Основне студије из области Менаџмента у спорту, смер менаџмент тренажне технологије завршава 2005.године на БК универзитету.Магистарски рад је одбранио 2008.године на тему „Моделовање менаџмента и пројекција стратегијског развоја фудбала у Србији“,а докторску дисертацију на тему „Модели спортске, пословне и организационе функције и њихова интеграција и интеракција у технолошком систему менаџмента у спорту“ је одбранио 2010.године.

Од 1990. до 2013. године активно и професионално се бавио фудбалом и у овом временском периоду играо је веома успешно за велики број фудбалских клубова у нашој земљи и иностранству, а уједно је био члан и капитен свих репрезентативних државних селекција, осим А репрезентације.

Објавио је три књиге и више од тридесет научних и стручних радова и чланака из области менаџмента и менаџмента у спорту,обављао је функцију продекана за наставу на Факултету за менаџмент у спорту, члан је уређивачког одбора научног часописа из области менаџмента у спорту и уређивачког одбора зборника радова,Факултета за менаџмент у спорту,а био је и рецензент три књиге из области менаџмента у спорту. Тренутно је на позицији декана Факултета за менаџмент у спорту,Алфа БК универзитета.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

79:351.861
005:351.861

ЂУКИЋ, Станимир, 1962-

Безбедност у спорту / Станимир Ђукић, Јован Веселиновић. - Београд : Алфа БК универзитет, 2021 (Београд : Apollo Graphic Production). - 325 стр. : табеле, граф. прикази ; 25 cm

Тираж 300. - О ауторима: стр. 324-325. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 310-323.

ISBN 978-86-6461-040-7

1. Веселиновић, Јован, 1979- [аутор]
а) Спорт -- Безбедност б) Сектор безбедности

COBISS.SR-ID 32489481